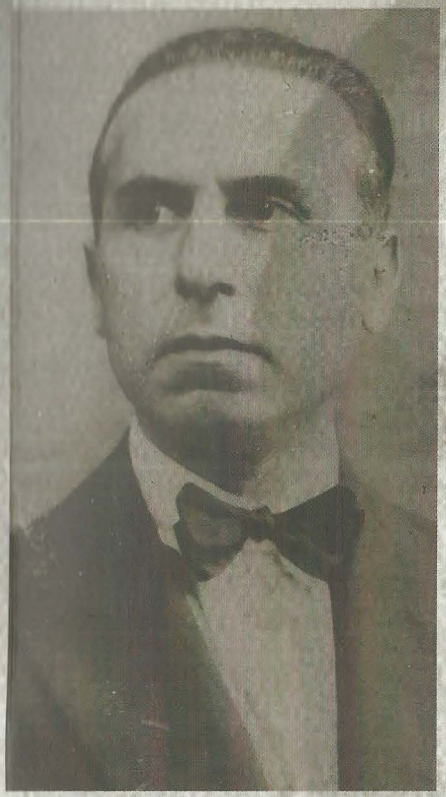
TÜRKİYE'DE SOSYALİST DÜŞÜNCENİN KLASİKLERİ

ŞEFİK HÜSNÜ • TOPLUMSAL SINIFLAR, TÜRKİYE DEVRİMİ VE SOSYALİZM

TÜRKİYE'DE SOSYALİST DÜŞÜNCENİN KLASİKLERİ

Şefik Hüsnü

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm

Sunuş: **Gökhan Atılgan**

Yordam Kitap

TÜRKİYE'DE SOSYALİST DÜŞÜNCENİN KLASİKLERİ

Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Klasikleri dizisi, Türkiye'de sosyalist düşünce tarihine damga vurmuş yapıtları okuyucuyla yeniden buluşturmayı ve bu önemli birikimi gelecek kuşaklara taşımayı amaçlıyor. Dizinin her bir kitabı için özel olarak yazılmış 'Sunuş'lar ise hem eserin önemini ve değerini belirtiyor, hem de eleştirel bir çözümlemesini yapmaya çalışıyor.

ŞEFİK HÜSNÜ DEYMER 18 Nisan 1890'da Selanik'te doğdu. Varlıklı bir aileden geliyordu. Babası Selanik'in tanınmış avukatlarındandı. İlk ve orta öğrenimini Selanik'te Fransızca olarak yaptı. Paris'te 1912'de tıp doktoru olduktan sonra Balkan Savaşı arifesinde Türkiye'ye döndü. Savaş sırasında Selanik'te Hilali Ahmer'in bir hastanesinde gönüllü hekim olarak çalıştı. Türkiye'nin yenilgisinin ardından İstanbul'a geri geldi. 1914'te, İstanbul Tıp Fakültesi'nin öğretim üyesi kadrosuna katılmak üzereyken Birinci Dünya Savaşı başladı. Hekim olarak askere alındı. Çanakkale'de askerî hastanede ve siperlerde görev yaptı. 1918'de Mütareke'nin imzalanmasının ardından sivil hayata döndü. İstanbul'da bir muayenehane açtı. 1920'de İstanbul Şehremaneti tarafından büyük bir hastanenin iç hastalıkları bölümünü yönetmekle görevlendirildi. Ancak yoğunlaşan komünist faaliyetleri nedeniyle bir yıl geçmeden bu görevinden alındı. 1923'e doğru tüm enerjisini parti faaliyetlerine verdi ve profesyonel devrimci oldu.

Paris'te kaldığı yıllarda Birleşik Sosyalist Parti'nin sempatizanı ve Fransız sosyalist lider Jean Jaurès'in tutkulu bir hayranıydı. Marx ve Engels'in eserlerini yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra okumaya başladı. Bu konuda Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra derinleşti. *Komünist Manifesto*'yu 1922'de tercüme edip yayımladı. 1927/1929 döneminde cezaevinde tercüme ettiği *Kapita* 'in ikinci cildi ise yayımlanmadı.

1919'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın kuruluşunda yer aldı ve bu partinin genel sekreterliğini üstlendi. Mart 1920'de Meclis-i Mebusan'ın basılarak İstanbul'da işgal yönetiminin ağırlık kazanması üzerine parti içindeki birkaç yoldaşıyla birlikte III. Enternasyonal grubunu oluşturdu. Bu grubun 1925'te Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası ve Beynelmilel İşçiler İttihadı üyeleriyle ile birleşmesinden doğan Türkiye Komünist Fırkası'nın da genel sekreteri seçildi.

1921'den itibaren Türkiye'de ve yurt dışında Marksist yazarlık faaliyetini geliştirdi. 1919'da *Kurtuluş*, 1921'de *Aydınlık*, 1923'te *Vazife*, 1925'te *Orak Çekiç*, 1930'da *İnkılâp Yolu* dergi ve gazetelerinin kuruluşunda ve yayınında aktif rol aldı. 1925-1930 arasında Komintern'in dergisinde makaleler yayımladı. 1931'de Anti-Emperyalist Liga'nın İngilizce yayın organı *The Anti-imperialist* dergisinin kuruluşuna katıldı ve bu dergi için uzun makaleler kaleme aldı. 1931-1933 döneminde Anti-Emperyalist Liga'nın haber bültenini yönetti.

Komintern'in 1924'teki V. Dünya Kongresinde Kontrol Komisyonu üyesi, 1928'deki VI. Dünya Kongresinde Yürütme Kurulu üyesi ve 1935'teki VII. Dünya Kongresinde yeniden Kontrol Komisyonu üyesi seçildi. Değişik ülkelerde komünist partilerin kuruluş toplantılarına, bölgesel ve uluslararası etkinliklerine katıldı.

İlk kez 1 Mayıs 1923'teki ajitasyon ve gösterilerin sorumlularından biri olarak tutuklandı. Ancak Lozan Antlaşması'nın imzalanmasıyla kısa bir süre sonra salıverildi. 1 Mayıs 1925'teki gösterilerin ardından başlatılan komünist tutuklamalarına ilişkin Ankara İstiklal Mahkemesi'ndeki yargılamaların belli başlıklı sanıklarından biriydi. Ancak tutuklamalardan birkaç gün önce yurt dışına çıkmıştı. Gıyabında 15 yıla mahkûm edildi. Bu ceza daha sonra 1 yıla düşürüldü. 1928 TKP davasında baş sanık olarak yargılandı. İki davadan aldığı cezalar birleştirildi. Bir buçuk yıl hapis yatarak 1929'da tahliye edildi. Serbest kaldıktan sonra yurt dışına çıktı. Mart 1933'te Berlin'deki Reichstag yangını davasında Dimitrov ile birlikte tutuklandı. Hakkındaki suçlamaları kararlılıkla reddederek Almanya'dan sınır dışı edilmek şartıyla serbest bırakıldı.

Mart 1939'da Türkiye'ye döndü ve yeniden hekimlik yapmaya başladı. Ocak 1941'de askere alınarak Sivas'a gönderildi. Sağlık sorunları nedeniyle Eylül 1941'de terhis edildi. 1943'te TKP Platformu Taslağını kaleme aldı. 1946'da Cemiyetler Kanunu'nun 'sınıf esasına dayalı cemiyet kurma' yasağı kaldırılınca Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni kurdu. 16 Aralık 1946'da kapatılan partinin önde gelen yönetici ve üyeleri hakkında açılan 1947 TKP davası 1948'de tamamlandı. Beş sene hapis cezasına çarptırıldı. Demokrat Parti döneminde çıkan afla 15 Temmuz 1950'de Aydın Cezaevi'nden tahliye edildi. Ekim 1951'te başlatılan TKP tutuklamaları çerçevesinde Şubat 1952'de tekrar tutuklandı. 4 sene 2 ay ağır hapis cezası ve 1 sene 4 ay 20 gün de Manisa'da sürgün cezası aldı. 7 Nisan 1959'da Manisa'da sürgündeyken hayata veda etti.

Şefik Hüsnü'nün Aydınlık *dergisindeki yazıları daha önce Mehmet Türkkan (Ahmet Çavuşoğlu) tarafından günümüz Türkçesine aktarılmış, iki kez Aydınlık Yayınları tarafından (1971, 1997) ve bir kez de Ülke Yayınları tarafından (1975) yayımlanmıştır. Bu baskılardan ilk ikisindeki eksiklikler ancak üçüncü baskıda tamamlanabilmiştir.*

TÜRKİYE'DE
SOSYALİST DÜŞÜNCENİN KLASİKLERİ - 2

ŞEFİK HÜSNÜ

TOPLUMSAL SINIFLAR TÜRKİYE DEVRİMİ VE SOSYALİZM

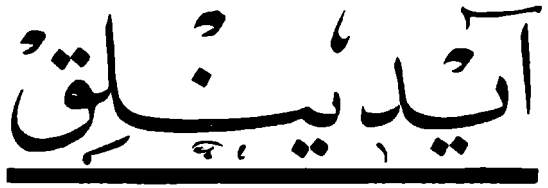
Yordam Kitap: 297 • **Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm** • Şefik Hüsnü
Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Klasikleri-2 • ISBN 978-605-172-219-1
Dizi Editörü: Gökhan Atılgan • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Transliterasyon: Şeyda Oğuz • *Karşılaştırma*: Oktar Türel
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Eylül 2017
© Yordam Kitap, 2017

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat:3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **Faks:** 0212 528 19 09
W: www. yordamkitap.com • E: info@yordamkitap. com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap

Baskı: **Yazın Basın Yayın Matbaacılık Turizm Tic.Ltd.Şti.** (Sertifika No: 12028)
İ.O.S.B. Çevre Sanayi Sitesi 8. Blok No:38-40-42-44
Başakşehir - İstanbul
Tel: 0212 5650122

TOPLUMSAL SINIFLAR TÜRKİYE DEVRİMİ VE SOSYALİZM

Transliterasyon: Şeyda Oğuz

Aydınlık dergisinin logosu

İÇİNDEKİLER

013 | **SUNUŞ** GÖKHAN ATILGAN
016 | Yazar ve Eserin Konumu
026 | Bağlam ve Önem
033 | Mimarî
034 | Kaynaklar
035 | Tezler
035 | Toplumsal Sınıflar
044 | Toplumsal Sınıflar ve Siyaset
046 | Türkiye Devrimi
061 | Sosyalizm

065 | **1 TOPLUMSAL SINIFLAR**
067 | TÜRKİYE'DE İÇTİMAÎ SINIFLAR
080 | MEMLEKETİMİZDE İŞÇİ SINIFININ VAZİYETİ
092 | İŞÇİLİK ÂLEMİNDE
096 | İŞÇİLERİMİZDE UYANIKLIK
101 | TÜRK BURJUVAZİSİNİN AİLE KAVGALARI
112 | MEMLEKETİMİZDE SİYASÎ FIRKALARLA SINIFLAR ARASINDAKİ MÜNASEBET
120 | TÜRK KÖYLÜSÜNÜN KURTULUŞU
128 | TÜRKİYE'DE İKTİSADİ MESELE -1-
134 | İÇTİMAÎ İNKILÂP VE KADINLARIMIZ
147 | TÜRK MÜNEVVERLERİ
154 | HALK VE SANAT

161 | **2 TÜRKİYE DEVRİMİ**
163 | TÜRKİYE'DE İNKILÂBIN LÜZUMU
174 | TÜRKİYE'DE İNKILÂBIN ŞEKLİ
184 | ANADOLU ZAFERİ
186 | ANADOLU'DAN GELEN FİKİRLER ETRAFINDAKİ MÜNAKAŞALAR
191 | HAKİKÎ İNKILÂBA DOĞRU
202 | İNKILÂBIMIZIN İNKİŞÂFI
216 | İKTİSAT KONGRESİNDE İŞÇİ VE KÖYLÜ SINIFLARININ MEVKİİ
221 | İKTİSAT KONGRESİNDEN SONRA
226 | İNTİHABAT VE YOKSUL VE ORTA HALLİ SINIFLAR
232 | TÜRKİYE'DE CEMİYET BİRLİKLERİNİN TEŞEKKÜLÜ
239 | YENİ MİLLET MECLİSİ'NDEN HALK NE BEKLİYOR?
247 | SOSYALİZM CEREYANLARI VE TÜRKİYE
259 | İNKILÂP ESASATININ TADİLİ
265 | İÇTİMAÎ ISLAHAT MESELESİ
272 | AMELE SINIFI CUMHURİYET HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYOR?
282 | HARB-İ UMUMÎ'NİN DOĞURDUĞU İÇTİMAÎ HAREKETLER
290 | MENFÎ HALKÇILIKTAN MÜSBET HALKÇILIĞA
297 | DEVLET İNHİSARINA NİÇİN TARAFTARIZ?
304 | TEŞRÎNİSÂNÎ İHTİLÂLİ VE TÜRKİYE

311 | **3 SOSYALİZM**
313 | LONCA SOSYALİZMİ
322 | KARL MARX, FİLOZOF
333 | MÜBHEM NOKTALARI TENVİR
337 | İSLÂM ÂLEMİNDE İÇTİMAÎ İNKILÂBIN MENŞELERİ
345 | RUSYA İNKILÂBI VE SÂİKLERİ
365 | HHARB-İ UMUMÎYE KADAR İŞÇİ BEYNELMİLELLERİNİN TARİHİ
372 | ÜÇÜNCÜ BEYNELMİLEL'İN TARİHİ

EDİTÖRÜN NOTU

Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* yazıları bir araya getirilirken tarih sırası izlenmemiştir. Yazılar, bunun yerine, belirli temalar altında toplanmıştır. Her bölümün kendi içinde de tarih sırası esas alınmamıştır. Örneğin 'Toplumsal Sınıflar' başlıklı birinci bölümde yer alan yazılarda tarih sırası değil işçi sınıfı, köylülük, kadınlar ve aydınlar şeklindeki tematik sıra izlenmiştir. Bunanla beraber, işçi sınıfıyla ilgili yazılar tarihlerine göre sıralanmıştır. 'Türkiye Devrimi' ve 'Sosyalizm' başlıklı bölümlerde ise tarih sırası takip edilmiştir.

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'deki yazılar, Türkiye'de sosyalist düşüncenin ilk metinleri arasında yer aldığı için Şefik Hüsnü'nün kendi sözcüklerinin okuyucu tarafından görülmesi tercih edilmiştir. Bununla beraber, gerekli yerlerde Osmanlıca sözcüklerin günümüz karşılıkları köşeli parantez içinde verilmiştir. Aynı Osmanlıca sözcüğün farklı Türkçe sözcükle karşılandığı durumlar, cümlenin akışına ve bağlamına uygunluk yakalama çabasından kaynaklanmıştır.

Şefik Hüsnü'nün bu derlemeye dâhil edilmeyen tek *Aydınlık* yazısı, altıncı sayıda yer alan "Anatole France-Nobel Armağanı" başlıklı haber-yorum türündeki kısa metindir. Bu metin, Şefik Hüsnü'nün, İsveç Akademisi'nin 1921 Nobel Edebiyat Ödülü'nü Fransız edebiyatçılarından Anatole France'a vermesini memnuniyetle karşılayan kısa bir değerlendirmedir. Beri yandan Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık*'ın 9. sayısında yayımlanmak üzere kaleme aldığı "Halkçılığa Dair Mülahazat" başlıklı yazının tümüyle sansür edildiğini de belirtelim.

Derlemedeki metinlerin transliterasyonu Şeyda Oğuz tarafından yapılmıştır. Transliterasyonun orijinal metinlerle karşılaştırılmasını ise Oktar Türel üstlenmiştir. Türkçe karşılıklar Gökhan Atılgan tarafından verilmiş, tashih ve son kontrollerde Günnur Aksakal, Ezgi Kaya, Çağrı Kaderoğlu Bulut ve Şafak Etike görev almıştır.

Hatasız çıkması için titizlikle yürütülmeye çalışılan bu kitaptaki olası sorunlar bize bildirilirse yeni baskılarında kusursuzluğa erişebileceğimize inanıyoruz.

SUNUŞ

GÖKHAN ATILGAN

'TOPLUMSAL SINIFLAR, TÜRKİYE DEVRİMİ VE SOSYALİZM' ÜZERİNE BİR ÇÖZÜMLEME DENEMESİ

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm, Şefik Hüsnü Deymer'in *Aydınlık* dergisinde yayımlanan yazılarının seçilmiş bir derlemesidir.[1] Bu bakımdan, tasarlanmış ve orijinal bir kitap olduğu iddia edilemez. Lâkin hep aynı ana temalar etrafında döndüğü için bir orijinal kitap vasfını kendiliğinden kazanır. Tarihin çok kritik bir evresinde şekillenen kitap, Türkiye'de Marksist düşüncenin ve sosyalist hareketin kurucu isimlerinden Şefik Hüsnü'nün gözlem, saptama ve çözümlemelerini içerir. Bu gözlem, saptama ve çözümlemeler Türkiye devrimini toplumsal sınıfların mücadelesi ekseninde, Türkiye'yi içinde şekillendiği tarihsel dönemin ve bölgenin özellikleri içinde ve bunu da dünya kapitalizminin genel bağlamının geleceğe yönelik eğilimleri yönünde kavrar. Kitapta yer alan *gözlemlerde* dünyadan Türkiye'yi ve Türkiye'den dünyayı görebilmenin bakışımlı açıları, Türkiye toplumunu her yöresinden ve kesiminden

1 Bu "Sunuş"u önceden okuyarak eleştirileri ve önerileriyle çok değerli katkılar yapan Erden Akbulut'a, Prof. Dr. Cem Eroğul'a, Prof. Dr. Korkut Boratav'a ve Burak Sönmezer'e müteşekkirim. Yaptığım çözümlemelerin, getirdiğim yorumlanm ve olası hatalanmın sorumluluğu bana aittir.

insanları aracılığıyla tanımanın sıra dışı zenginliği, ve düşünceye sürekli bir derinlik kazandıran ender bir aklın açılımları hissedilir. Yazılarda yer alan çözümlemelerde maddeci tarih görüşü ve diyalektik yöntem ince ince çalıştırılır. Kitaptaki politik *saptamalarda* kendini gösteren hayret, şaşkınlık ve üzüntüler ise siyasal mücadeleyi kavrayış biçimindeki zaafları ele verir.

Yazar ve Eserin Konumu

Asıl ve tam adıyla Mehmet Şefik Hüsnü Deymer, bazı belgelere göre 1887'de, bazı belgelere göre ise 1890'da Selanik'te doğdu. 7 Nisan 1959'da sürgünde bulunduğu Manisa'da öldü.[2] Babası Makedonya kökenli toprak sahibi bir aileden Hüsnü Paşa'ydı. Paşa, hukuk öğrenimi görmüş, avukatlık yapmış, yanı sıra da ailesinden gelme toprakları yönetmiş ve büyütmüştü.

Şefik Hüsnü, ilk ve orta öğrenimini Makedonya'da yatılı olarak ve Fransızca diliyle okudu. 1905'te 'pekiyi' dereceyle bakalorya aldı. Aynı yıl Emile Zola'nın romanlarının çoğunu okudu. Bu romanlar, onun dikkatlerini toplumsal sorunlara ve kitle hareketlerine yöneltti. Yine aynı yıl Rusya'da meydana gelen devrimin yarattığı sonuçlar ve yankılar, kendi deyimiyle "muhayyilesini tepe taklak etti". Kitlelerin ve devrimlerin gücü, kişilerin iktidarını ve müesses nizamları sarsıyordu.

Babası Mekteb-i Mülkiye'de okumasını istiyordu. Kendisi ise tabip olma hevesindeydi. Babasının iradesine boyun eğmek yerine yüreğinin sesine uydu ve tıp öğrenimi görmek için gizlice Paris'e kaçtı (1905). Bu tercihin, dönemin eğilimleri düşünüldüğünde tesadüf sayılamayacağını varsayabiliriz. O zamanların ihtilalcileri meslek olarak tabipliği seçerlerdi; zira böylelikle birer 'içtimai tabip' olacaklarına da inanırlar, ken-

2 Şefik Hüsnü hakkındaki tüm bilgiler şu kaynaktan edinilmiştir: Erden Akbulut, *Dr. Şefik Hüsnü Deymer: Yaşamı, Vazife Yazıları* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2010).

dilerini toplumsal bedenin yaralarına ve devleti acze düşüren hastalıklara deva bulmakla vazifeli kılarlardı.[3] Paris'e gidişinin bedelini, babasının maddî desteğinden mahrum kalarak ödedi. Yükseköğrenim hayatı bu nedenle maddeten sıkıntılı geçti. Paris Üniversitesi'nden öncelikle fizik, kimya, biyoloji sertifikası aldı, sonra da Paris Tıp Fakültesi'ne kabul edildi. 1912'de tıp fakültesini 'pekiyi' dereceyle bitirdi. (Öğrenim dönemindeki bütün derecelerinin 'pekiyi' olmasına dikkat edelim.)

Türkiye'ye döndüğünde ülke Balkan Harbinin arifesindeydi. 1912'de askere alındı. Selanik'te Hilal-i Ahmer'in bir hastanesinde gönüllü tabip olarak çalıştı. Türkiye mağlup olunca İstanbul'a döndü ve mesleğini icra edebilmek için tâbi tutulduğu sınavı başarıyla verdi. İstanbul Tıp Fakültesi öğretim kadrosuna girmek üzereyken 1914'te Birinci Dünya Savaşı patladı. Tabip olarak yeniden askere alındı. Tüm savaş boyunca Çanakkale'deki askerî hastanede ve siperlerde görev yaptı. Neredeyse altı yıl boyunca askerî tabip olarak çalışmasının Şefik Hüsnü'ye büyük bir toplumsal tecrübe ve gözlem potansiyeli kazandırdığını düşünebiliriz. Zira askerde yurdun her bölgesinden ve her kesiminden halk çocukları çarpışır. Tabipler bu insanların her biriyle konuşabilir, her birinin hikâyesini, hissiyatını, durumunu, kökenini öğrenebilir. Bu da insanın kendi memleketi ve memleketinin insanları hakkında normal şartlarda öğrenemeyeceği kadar bilgi ve anlatıyı biriktirmesini ve bunları bir toplumsal gözlem potansiyeli olarak birleştirmesini mümkün kılabilir. Şefik Hüsnü'nün yazılarındaki izler, özellikle emekçi sınıflar hakkındaki tahlil ve tespitleri, bu varsayımı destekler.

Şefik Hüsnü, Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce 1914 yılında evlendi. Eşi, Paris yıllarında tanıştığı ve tutkuyla âşık olduğu Leokadya adlı bir Polonyalıydı. Kızları Meryem, Şefik

3 Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908* (İstanbul: İletişim, 1999), 18.

Hüsnü askerdeyken 1915'te doğdu. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanınca sivil hayata dönen Şefik Hüsnü, İstanbul'da özel bir muayenehane açtı. 1920'de İstanbul Şehremaneti kendisini büyük bir hastanenin iç hastalıkları bölümünü yönetmeye davet etti. Ancak bu görevine daha bir yıl bile geçmeden son verildi. Çünkü gitgide yoğunlaşan komünist faaliyeti kamuoyunun dikkatini üzerine çekmeye başlamıştı. Hastanedeki görevine son verildikten sonra kendi hesabına hekimlik yapmayı sürdürdü. Şefik Hüsnü'nün ikameti ve muayenehanesi İstanbul'un Şişli bölgesindeydi. Bu bölgede mukim olmanın ona Türkiye'nin yüksek sınıflarını, burjuvalarını yakından tanıma ve gözlemleme imkânı yarattığını düşünebiliriz. Ne de olsa yüzyıl başlarında Türkiye'nin yeni zenginleri ve İstanbullu burjuvalar bu muhitte otururlardı.[4]

Şefik Hüsnü'nün sosyalist fikirlerle tanışması Paris'te, Birleşik Sosyalist Parti'nin yayınlarını takip ederek, Jean Jaurès'in, Francis de Pressensé'nin ve Marcel Sembat'ın hatiplik ettiği mitinglere katılarak oldu. Okuduğu ilk ciddî siyasî eser, tutkulu bir hayranı olduğu Jaurès'in editörlüğünü yaptığı *Fransız Devriminin Sosyalist Tarihi*'ydi. O sıralarda ülkesindeki gelişmeleri takip ediyor, *l'Humanité* yazı işlerine 1908 Devrimi ile ilgili haber ve yazılar için katkı veriyordu. 1909-1910 döneminde, yani üniversite öğrencisiyken Fransa'daki sol eğilimli gazetelerde yazılar yazmaya başladı. Gelgelelim, doğrudan doğruya Marx'ın eserlerini okumaya girişmesi üniversiteden mezun olduktan sonra (1912), Marksist kuram üzerine yoğunlaşması ise Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra (1918) olacaktı.

Almanya'da Spartakist Devrime katılmış birkaç işçi ve aydınla birlikte 22 Eylül 1919'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nı (TİÇSF) kurdu ve genel sekreteri oldu. Bu parti, 1920'de illegaliteye geçmek zorunda kaldı. 20 Eylül 1919'da

4 Orhan Pamuk, *İstanbul: Hatıralar ve Şehir* (İstanbul: YKY, 2015), 64.

Türkçe ilk Marksist yayın olan ve ilk sayısı Almanya'da yayımlanan aylık *Kurtuluş* dergisinin çıkarılmasına öncülük etti.[5] *Kurtuluş*'un yayımı işgal güçlerince yasaklandı. Mayıs 1920'de TİÇSF içinde Üçüncü Enternasyonal Grubunu (İstanbul Komünist Grubu) oluşturdu. Bu Grup, Moskova'ya bir delegasyon göndererek Üçüncü Enternasyonal (Komintern) ile ilişkiye geçti. Komintern'in 4. Kongresi'nin 1922 sonlarında aldığı karar uyarınca Türkiye Birleşik Komünist Fırkası'nı kurmak üzere oluşturulan Teşkilat Bürosu'nun Genel Sekreterliğini üstlendi. Şubat 1925'te İstanbul'da yapılan kongreyle Ankara'daki Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası ve İstanbul'da ağırlıklı olarak Rum işçi ve komünistlerinin örgütü Beynelmilel İşçiler İttihadı ile birleşerek Türkiye Komünist Fırkası'nı kurdu. Fırka'nın Genel Sekreteri seçildi.

Haziran 1921-Şubat 1925 arasında "Partimizin ideoloğu" olarak nitelediği Sadreddin Celal (Antel) ile legal Marksist yayın organı *Aydınlık* dergisini çıkardı. 1923'de legal siyasî gazete *Vazife*'yi, o kapatılınca da 1925'te haftalık komünist işçi organı *Orak-Çekiç*'i yayımladı. 1922'de *Komünist Partisi Manifestosu*'nu, 1927-1929 arasında da *Kapital*'in ikinci cildini Türkçeye çevirdi. Manifesto çevirisi *Aydınlık*'ta tefrika edildi. *Kapital* çevirisi ise yayımlanmadı.

17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresinde işçi komisyonunda yer aldı. 1 Mayıs 1923'te devrimci bildiri dağıtmak ve işçi gösterisi düzenlemek suçlamasıyla birkaç hafta hapis yattı. 1 Mayıs 1925'ten hemen önce broşür çıkarma, komünizm propagandası ve komünist parti kurma sebepleriyle Ankara İstiklâl Mahkemesi tarafından gıyabında 15 yıl hapis cezasına çarptırıldı. Lâkin tutuklamalar başlamadan birkaç gün önce yurt dışına çıkmıştı.

5 1 Mayıs 1919'da Berlin'de yayımlanmaya başlayan ve Şubat 1920'daki beşinci sayısıyla yayın hayatı sonlanan *Kuruluş* için bkz. Rasih Nuri İleri, *Kurtuluş* (İstanbul: TÜSTAV, 2007).

1924 yılında gerçekleştirilen Komintern 5. Kongresinde Kontrol Komisyonuna seçildi. 1926'da Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP) üyesi oldu ve üyeliği 1954 yılına kadar sürdü. Ağustos 1927'de yeniden Türkiye'ye dönerek TKP içinde İsmail Bilen ve Hüsamettin Özdoğu gibi isimlerle birlikte paralel bir yapı oluşturdu. 1926 Viyana Konferansında oluşan Merkez Komitesini dağıtıp TKP'yi yeniden etken hale getirmek için bildiri çıkarmak da dahil bir dizi etkinlik içine girdi. Eylül 1927'de TKP'ye yönelik tevkifatın Vedat Nedim Tör'e ulaşması ve onun da bildiklerini polise anlatması sonucunda Şefik Hüsnü ve Merkez Komite üyelerini içine alan büyük bir tutuklama yapılarak 1928 TKP Davası açıldı. Bu davada aldığı 4-6 ay hapis cezası bir yıl olarak değerlendirilen 1925'teki cezasıyla birleştirilince bir buçuk yıl hapisle cezalandırıldı. TKP'nin faaliyetlerini İstanbul'da hapishaneden yönlendirmeyi sürdürdüğü gerekçesiyle Yozgat Cezaevi'ne yollandı. Nisan 1929'da tahliye edildikten sonra yeniden Moskova'ya gitti. Komintern'in 6. Kongresinde (1928) gıyabında Yürütme Kurulu üyeliğine seçildi.

1930-1933 döneminde TKP'nin teorik yayın organı olan *İnkılâp Yolu*'nu yurt dışında çıkardı. 1925-1930 arasında Komünist Enternasyonal dergisinde bir dizi makale yayımladı. 1931'de Anti-Emperyalist Liga'nın yayın organı olan *The Anti-Imperialist* dergisinin kuruluşuna katıldı ve bu dergide uzun yazıları yayımlandı. Anti-Emperyalist Liga'nın haber bülteni de onun denetimi ve katkılarıyla çıktı. Mart 1933'te Almanya'da Reichstag yangınıyla ve Dimitrov'la ilişkili olduğu iddiasıyla tutuklandı. Hakkındaki iddiaları reddetti. Aynı yılın Temmuz ayı sonlarında serbest bırakıldı. Moskova'ya döndü ve 1937'ye kadar burada kaldı.

Şefik Hüsnü 1933'te Almanya'da tutuklanırken Türkiye'de de TKP'ye yönelik operasyonların ve tutuklamaların ardı arkası kesilmiyordu. Defterdar Konferansı olarak da bilinen TKP İkinci Konferansının (1932) ardından başlayan tutuklamalar-

da Komintern görevlisi Greta Wilda da yakalandı. Komintern Yürütme Kurulu, bu tutuklamalarla ilgili olarak Şefik Hüsnü'ye "gizliliğe daha çok uyması gerektiği"ni tembihledi. Şefik Hüsnü, 1932'de TKP'nin desantralize edilmesi için Komünist Enternasyonal'e başvurmuştu. 29 Ekim 1933'te Cumhuriyetin 10. yıldönümünde çıkartılan afla TKP'nin ülkedeki yöneticilerinin özgürlüğüne kavuşması üzerine TKP'nin yeniden canlandırılması için girişimlerde bulundu ve TKP MK'nın genişletilmiş dış büro toplantısını düzenledi (1934). Bu toplantıda TKP Merkez Komitesi Sekreterliği'ne Reşat Fuat Baraner ve İsmail Bilen [Marat] seçildi ve Şefik Hüsnü de partinin Komintern nezdindeki temsilcisi oldu; ayrıca KUTV'da Türkiye'den gelen öğrencilere öğretmenlik yaptı. Komintern'in 1935'teki yedinci kongresine Zeki Baştımar ile birlikte temsilci sıfatıyla katıldı ve Kontrol Komisyonu üyeliğine seçildi.

1937'de TKP hakkında tekrardan desantralizasyon kararı alındı ve Şefik Hüsnü ile Reşat Fuat'tan Türkiye'ye dönmeleri istendi. Bu istemin ardında kendisine Komintern yöneticileri tarafından yöneltilen ağır eleştirilerin bulunduğu anlaşılıyordu. Meselâ, 15 Nisan 1937 tarihli bir Komintern 'çok gizli rapor'unda Şefik Hüsnü'den şu şekilde söz ediliyordu:

> ... işinde çok ağır biridir, en basit teşkilatçı yeteneğinden ve yığın çalışması alışkanlığından yoksundur, şöhret düşkünüdür, liberaldir, sekterdir ve geçmişte parti yönetiminde tekel iddialarında bulunmuş, böylece aktifleri kendinden uzaklaştırmıştır. ... bütün bu nitelikleri partiyi son derece fena etkilemiş ve parti içindeki zorlukları katmerlendirmiştir. Kuşkusuz ki onun müsamahakârlığı sayesinde fraksiyoncular ve doğrudan polis ajanları uzun yıllar boyunca TKP'yi devamlı çökertmiştir.[6]

Şefik Hüsnü 1 Kasım 1939'da Türkiye'ye döndü. Kızı Meryem'in de Türkiye'ye gelebilmesi için yaptığı girişimler sonuç vermedi. Meryem, Polonya'nın İkinci Dünya Savaşında ye-

6 Akbulut, *Deymer*, 64.

nilgisinden sonra 1 Ağustos 1944'te başlayıp Ekime kadar süren Varşova ayaklanmasında Alman işgaline karşı savaşırken öldürülen binlerce Polonyalı direnişçiden birisi oldu.[7] Nisan 1940'ta Sağlık Bakanlığından ruhsat alıp Şişli'de muayenehane açarak tekrar hekimliğe başladı. 31 Ocak 1941'de Sivas'ta askere alındı. Ancak ağır mide rahatsızlığı nedeniyle Eylül 1941'de terhis edildi. Artık, desantralize edilmiş TKP içinde herhangi bir yönetici görevi yoktu. Hatta, Nisan 1941'de kendisi hakkında düzenlenmiş bir bilgi notunda "partiyle bağlantıdan ısrarla kaçındığı" belirtiliyordu. 1943 Baharından itibaren Mihri Belli aracılığıyla TKP ile yeniden bağlar kurdu ve *TKP Platform Taslağı*'nı kaleme aldı.[8] Komintern'in kapatılması kararının ardından, 1943'te yeniden başlayan TKP faaliyetleri nedeniyle 1944'teki tutuklamalar çerçevesinde 71 sanıklı TKP Davası 3 Mart 1945'e kadar sürdü. Ayrıca başında Mihri Belli'nin bulunduğu 29 sanıklı İlerici Gençler Davası da 25 Şubat 1946'da tamamlandı.

Şefik Hüsnü, Haziran 1946'da Cemiyetler Kanununda yapılan değişiklikle sınıf esasına dayalı örgüt kurma yasağının kalkmasının ardından Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'ni (TSEKP) kurdu. Hızlı ve geniş bir örgütlenme potansiyeli sergileyen parti, 16 Aralık 1946'da kapatıldı. Partinin üye ve yöneticileri hakkında 1947 TKP Davası açıldı. 1948'de tamamlanan davada Şefik Hüsnü beş sene hapse mahkûm edildi. Cezasını Aydın Cezaevinde çekerken 15 Temmuz 1950'de Demokrat Parti (DP) iktidarı tarafından çıkarılan af kanunundan yararlanarak dışarı çıktı. Ancak bu sefer de Ekim 1951'de başlatılan TKP operasyonu çerçevesinde Şubat 1952'de tutuklandı. Tam beş sene sonra 1957'de tahliye edildi. 1958 Sonbaharında

7 Rasih Nuri İleri, "Doktor Şefik Hüsnü Değimer", Erden Akbulut, *Dr. Şefik Hüsnü Deymer: Yaşamı, Vazife Yazıları* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2010), 116.

8 Mihri Belli, *İnsanlar Tanıdım* (İstanbul: Doğan, 2000), 235. Mihri Belli, Taslak hakkında "Yazarın ülke ve dünya sorunlarını derinlemesine kavrayış yeteneğinin kanıtıydı" değerlendirmesini yapıyor.

sürgün cezasını çekmek üzere Manisa'ya gönderildi. 7 Nisan 1959'da hayata veda etti.

Şefik Hüsnü'nün öyküsü, Türkiye'de Marksist düşüncenin ve sosyalist hareketin öncü isimlerinden birisinin öyküsüydü. Yurt dışında öğrenim gören, uzun savaşlarda tabip olarak görev yaparak halkla hemdert olan, yıllarca hapis yatan, sürgün cezası çeken, Türkiye komünist hareketini kuran ve onu dünya komünist hareketiyle ilişkilendiren, Türkiye'nin Marksist bakış açısıyla ilk tahlillerini yapan, sosyalist programlarını yazan, zekâsı, Marksist kurama hâkimiyeti ve gözlem yeteneğiyle öne çıkan, buna karşılık siyasal mücadelede öngörüleri, adımları ve kararlarında aynı feraseti gösterebildiği hayli tartışmalı olan bir devrimcinin öyküsü...

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'in Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* dergisinde yayımlanan yazılarından seçilmiş bir derleme olduğu belirtilmişti. *Aydınlık*'ın ilk sayısı Haziran 1921'de çıktı. Dergi, 1 Aralık 1921'de çıkan 6. sayısından itibaren İngiliz işgal sansürü tarafından yasaklandı. 7. sayısını yaklaşık sekiz ay sonra 20 Temmuz 1922'de çıkarabildi. "Fevkalade Gençlik Nüshası" başlığıyla yayımlanan 31. ve son sayısı ise Şubat 1925 tarihini taşıyordu. Şefik Hüsnü'nün kendi verdiği bilgiye göre derginin önceleri bin olan baskı adedi son sayılarında iki bine çıkmıştı.[9] Şefik Hüsnü bu son ve özel sayı haricinde bütün sayılarda en az bir yazı yazdı.

Aydınlık, TİÇSF'nin legal yayın organı görünümündeydi.[10] Derginin 'mesul müdür'ü Sadreddin Celâl'di. Lâkin dergiye damgasını vuran sürükleyici isim Şefik Hüsnü'ydü. Derginin yazarları arasında; Sadreddin Celâl (Antel), Leman Sadreddin, Refik Nevzad, Nâzım Hikmet, Yaşar Nezihe (Bükülmez),

9 Şefik Hüsnü, "Türkiye'de Komünist Hareket", *Komintern Belgelerinde Türkiye-5, Şefik Hüsnü, Yazı ve Konuşmalar* (İstanbul: Kaynak,1995), 62-67, 62.

10 Erden Akbulut ve Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne 1919-1926, 1. Cilt* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2012), 67-68.

Şevket Süreyya (Aydemir), Vedat Nedim (Tör), Kerim Sadi, Burhan Asaf (Belge) gibi isimler vardı. Bu yazar kadrosuna bakınca, sonradan *Kadro* dergisini çıkaracak ekibin önemlice bir kısmının ilk yazarlık deneyimlerini *Aydınlık*'ta kazandıklarını görmek mümkün olabiliyor.[11] Hatta, *Aydınlık*'ın TKP içindeki 'büyük kırılma'nın rahmi olduğunu söylemek bile mümkün.

Aydınlık, Millî Mücadele yıllarından Takrir-i Sükûn'a uzanan evrede İstanbul'da sol yayıncılığın omurgasını oluşturmasının yanı sıra (THİF yayın organı *Yeni Hayat* daha kısa süreli olarak Ankara'da aynı işlevi görmüştü) dönemin entelektüel yayınları içinde belirli bir düşünsel derinliği olan ender dergilerden biriydi. Bununla beraber belki de en önemli özelliği, "Türkiye'de Marksizmin bilimsel temellerini atan dergi" olmasıydı.[12] Bu açıdan bakıldığında Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* yazıları Türkiye'de Marksist düşüncenin ilk yetkin, özgün kaynağı olarak değerlendirilebilir.

Aydınlık, sadece dergi yayıncılığı yapmamış, on üç tane de broşür yayımlamıştı. Bu broşürlerin yazarları ve çevirmenleri arasında Şefik Hüsnü, Ali Cevdet, Sadreddin Celâl, Ethem Nejad, Ahmet Cevat ve Şevket Süreyya bulunuyordu. Eserleri tercüme edilen yazarlar ise şunlardı: Marx, Engels, Buharin, Preobrajenski, Ö. Varga, Zinoviyev, Kamanev, P. Paskal.[13] *Aydınlık*, bu broşürlerin birinde kendisini "Türkiye'de, millî ve beynelmilel işçi hareketlerini ilmî bir surette tetkik eden ve Marksizm esaslarını izah eden *Aydınlık* mecmuası" olarak ta-

---

11 Hatırlanacağı üzere, Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Asaf Belge ve Vedat NedimTör; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İsmail Hüsrev Tökin ve Mehmet Şevki Yazman ile birlikte Ocak 1932-Aralık 1934 arasında 36 sayı yayımlanacak Kadro dergisini çıkarmışlardı. *Kadro* hakkında bkz. İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadroculari ve Kadro'yu Anlamak* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt, 2003).

12 Zafer Toprak, "*Aydınlık* Dergisi [1921-1925], Marksizm ve Feminizm", *Müteferrika*, 50 (2016): 3-50.

13 Kerim Sadi (A. Cerrahoğlu), *Türkiye'de Sosyalizmin Tarihine Katkı* (İstanbul: İletişim, 1994), 586-587.

nımlanıştı.[14] Dergi ve broşürleriyle bir bütün olarak düşündüğümüzde ona Kerim Sadi gibi "Aydınlık Külliyatı" demek uygun görünüyor.

Şefik Hüsnü'nün Marksist kuramdan beslenen kalemi, *Aydınlık*'ta ana renklerini toplumsal sınıflar üzerinden karmak suretiyle yepyeni bir Türkiye manzarası çiziyordu. Bu manzara Türkiye'yi toplumsal sınıflar perspektifiyle çözümlemeye; Kemalist Devrimin kökenlerini, halihazırdaki adımlarını ve bu adımların gelecekte nereye doğru evrilebileceğini öngörmeye; sosyalizmin Türkiye devriminin yörüngesi olmasının tarihsel ve mekânsal olasılıklarını saptamaya odaklanmıştı. Eser, Türkiye'de kendini önceleyen güçlü bir birikime ya da mirasa yaslanmıyordu; ne var ki kendinden sonra gelen Marksist yazını önemli ölçüde etkilemişti. *Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm*'de ortaya konulan tezler ve bu tezlere kaynaklık eden çözümlemeler ya sahiplenici bir yaklaşımla devralındı ve korundu ya da retçi bir yaklaşımla eleştirilip dışlandı. Beri yandan özellikle 1980'li yıllardan sonra kendi tarihinin yeni bir evresinde seyretmeye başlayan sosyalist sol, Türkiye'de Marksist düşüncenin bu ilk özgün kaynaklarından biriyle ne olumlu ne de olumsuz bir ilişki kurdu; âdeta tarih ile bu gün, geçmiş ile şimdi arasındaki bağlantı koptu. Böylelikle Şefik Hüsnü ve eseri önemli ölçüde tarihe karıştı. Buradaki anlamıyla tarihe karışmak, tarihin içinde erimek ve şimdiki zamanla ilişkisi büyük ölçüde kesilmek anlamındadır. Buna karşılık tarihsel değeri olan her şey gibi, Şefik Hüsnü'nün ilk yazılarının da yitip gitmesi mümkün değildir. Bu yazılar, Türkiye sosyalist hareketi ve Marksist düşünce tarafından kendi doğum izleri olarak taşınacaktır.

14 A.g.e., 587.

Bağlam ve Önem

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'deki ilk Şefik Hüsnü yazısının tarihi 1 Haziran 1921 ("Türkiye'de İçtimaî Sınıflar"), son yazısının tarihi ise Şubat 1925'ti ("Türkiye'de İktisadî Mesele"). Bu iki tarih arasında yaklaşık üç buçuk yıllık bir zaman aralığı vardı. İlk yazı yayımlandığında İstanbul işgal altındaydı (13 Kasım 1918-6 Ekim 1923). Son yazı yayımlandığında ise Takrir-i Sükûn Kanunu çıkmak üzereydi (4 Mart 1925). Aslına bakılırsa, bu zaman aralığı Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ve şekilleniş dönemine denk geliyordu ve Cumhuriyet tarihinin en kritik evrelerinden biriydi. Bu kritik evrede bir yandan ulusal mücadele zaferle sonuçlandırılmış, bir yandan da siyasal bir devrimin temelleri atılmıştı. Bu açıdan bakıldığında sürmekte olan bir ulusal mücadele (kurtuluş) ve sürmekte olan bir burjuva devriminin (kuruluş) *Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm*'in bağlamını kurduğunu söyleyebiliriz.

Kitabın bağlamını oluşturan koşullarda Türkiye proletaryası güç, örgütlülük düzeyi ve siyasal bakımdan ileri bir noktada değildi. İstanbul'da on bine yakını vasıflı, yüz bin işçiden söz edilebiliyordu ve bunun sadece 12 bin kadarı örgütlüydü. Bunun yanı sıra Ereğli, Zonguldak ve İzmir gibi işçi şehirlerinde de örgütlenme çabaları vardı.[15] Türkiye'de işçi sınıfının siyasal örgütlenmesi bakımından durum bir düzeyde canlıydı ama, aynı zamanda bölünüktü de. 15 Şubat 1925'te yapılan birlik kongresine (Akaretler Kongresi) kadar işçi sınıfının siyasal örgütleri farklı yataklardan akmaktaydı.[16] Kanaatimce, Türkiye burjuvazisi ise süregiden devrimde belirleyici bir ağırlığa sahipti. Bir kere ulusal direnişe liderlik eden asker-sivil yönetici kadroya yön veren ideolojinin sınıfsal niteliği bur-

15 Bu bilgiler, Şefik Hüsnü'nün 'Türkiye'de İşçi Hareketi" başlıklı yazısından, Akbulut ve Tunçay, *Aydınlık Çevresi*, s. 78-79.

16 Emel Akal, *Moskova-Ankara-Londra Üçgeninde İştirakiyuncular, Komünistler ve Paşa Hazretleri* (İstanbul: İletişim, 2013).

juvaydı. Beri yandan bu tabaka yeni devletin dizginlerini ele alınca burjuvazi ve daha beriden de toprak ağaları bu kadronun etrafında kümelenmişti. Böylelikle ideolojisi ve yön verici sınıfları itibarıyla devrim bir burjuva devrimi olarak şekillenip gelişti.[17] Bununla beraber, o zamanlar Lenin önderliğindeki Komintern, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu azgelişmiş ve bağımlı ülkelerin, muzaffer proletaryanın yardımıyla kapitalist ekonomik gelişme aşamasını atlayarak Sovyet düzenine ve sosyalizme sıçrayabileceğini öngörüyordu. Bu bakımdan da geri kalmış ülkelerde kapitalist gelişme değil, sınıf bilincinin gelişmesi yoluyla sosyalizm saflarına kazanılabilecek işçi ve köylülerden oluşan komünist örgütler yaratılmasının gerekliliği vurgulanıyordu.[18]

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'in oluşturduğu bağlamın bir başka özelliği İstanbul'da ve Anadolu'da esen sosyalizm ya da Bolşevizm rüzgârlarının Mustafa Kemal Paşa tarafından dikkatli ve kararlı adımlarla dindirilmesiydi. Gelin bu sürece biraz yakından bakalım.

Yunus Nadi, 6 Eylül 1920'de yayımlanan "Yeni Hayat" başlıklı makalesinde "Dünya bir inkılâbın içindedir ve biz de o inkılâbın tam ortasında bulunuyoruz. Başında Bolşevik Rusya olmak üzere bütün Şark, Garbe karşı ya kıyam etmiş ya kıyam etmek üzere bulunuyor" diye yazmıştı.[19] Bu sözler, 1920 Sonbaharında Anadolu'nun kalbinden dünyanın gidişatının nasıl göründüğünün çarpıcı bir betimlemesiydi. Bu satırlardan kısa bir süre önce, Temmuz 1920'de Büyük Millet Meclisi Heyeti askerî ve siyasî ittifak talebiyle Moskova'ya gitmişti. Bir ittifak mümkün olmamışsa bile Ankara Hükümeti yüzünü Moskova'ya dönmüştü. 16 Mart 1921'de RSFSC ile Ankara Hükümeti arasında imzalanan "Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması" TBMM Hükümetinin bü-

17 Behice Boran, *Türkiye ve Sosyalizm Sorunlan* (İstanbul: Yordam Kitap, 2016), 78-80.

18 Edward Hallett Carr, *The Bolshevik Revolution 1917-1923* (London: MacMillan, 1984).

19 Akal, *Paşa Hazretleri*, 223.

yük bir devletle imzaladığı ilk büyük antlaşmaydı. Türkiye'nin dönemin koşulları içinde en güçlü devlet olan İngiltere'ye direnebilmesi RSFSC'nin maddî, askerî ve manevî desteğiyle mümkün olabilmişti.[20] Bu bağlam, Bolşevizme duyulan sempatiyi artırmış Anadolu'da sosyalizm rüzgârları esmeye başlamış ve bu rüzgârlar Büyük Millet Meclisi'nin içine doğru sokulmuştu. Misâl; THİF'in en saygın ve aktif üyelerinden birisi olacak olan Nâzım Bey (Resmor) Eylül 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın adayı olan Refet Bey'den daha fazla oy alarak Dahiliye Vekili seçilebilmişti.[21]

RSFSC ile iyi ilişkiler ve yanı sıra da Anadolu'da esen sosyalizm rüzgârları Mustafa Kemal Paşa'nın, halkçı bir söylem tutturmaya özen göstermesini beraberinde getirmişti. Paşa, 12 Temmuz 1920'de yaptığı bir konuşmada "... bugünkü mevcudiyetimizin mahiyet-i asliyesi, milletin temayülât-ı asliyyesini ispat etmiştir; o da halkçılıktır ve halk hükûmetidir. Hükûmetlerin halkın eline geçmesidir" diyerek halka yaslanan bir yönetim biçimi benimsediğini vurgulamıştı. 21 Ekim 1920'de "... Türkiye Büyük Millet Meclisi ... hayat ve istiklâlini, yegâne ve mukaddes emel bildiği Türkiye halkını, emperyalizm ve kapitalizmin tahakküm ve zulmünden kurtararak irade ve hâkimiyetinin sahibi kılmakla gayesine vâsıl olacağı kanaatindedir," beyanatını vermişti. Nihayetinde 1 Aralık 1921 tarihli konuşmasında "... biz hayatını, istiklâlini kurtarmak için çalışan erbâb-ı say'ız, zavallı bir halkız! ... heyet-i umumiyemizce, heyet-i milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyet-i milliyece mücahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız" sözle-

20 Bülent Gökay, *Emperyalizm ile Bolşevizm Arasında Türkiye*, çev. Sermet Yalçın (İstanbul: Agora, 2006); A. Şemsutdinov ve Y. A. Bagirov, *Bir Karagün Dostluğu: Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri*, çev. A. Hasanoğlu (İstanbul: Bilim, 1979); Erel Tellal, "Sovyetlerle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Cilt 1: 1919-1980* (İstanbul: İletişim, 2005), 155-177; Akal, Paşa Hazretleri.

21 Akal, *Paşa Hazretleri*, 518-519.

riyle emperyalizm ve kapitalizme karşı emekçi sınıfların sözcülüğünü üstlenmiş bir siyasal lider görünümüne girmişti.[22]

Bir yandan Ankara-Moskova yakınlaşması ve bir yandan da dikkatlice kurulan halkçılık söylemi uzaktan bakıldığında Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki ulusal direnişin devrimci bir proletarya hareketi olarak algılanmasına dahi sebep olabiliyordu. Şefik Hüsnü, TİÇSF temsilcisi olarak Fransız Sosyalist Partisi'nin 18. Ulusal Kongresine katıldıktan sonra (Tours Kongresi olarak da bilinen bu kongre Fransız Komünist Partisi'nin kuruluşuna zemin oluşturmuştu) *l'Humanité* gazetesine 4 Ocak 1921'de yazdığı "Türkiye'de İşçi Hareketi" başlıklı yazıda bu yanılsamaya dikkati çekmişti: "Anadolu'daki Kemalist hükûmet Rusya'daki Sovyet cumhuriyetiyle dostluk ilişkileri kurmaya başladığından bu yana, Batı Avrupa basınında bu milliyetçi hareket ile proletarya hareketini kabul edilemez bir biçimde birbirine karıştırma eğilimi görülüyor."[23]

Uzaktan bakanların Mustafa Kemal Paşa'nın önderlik ettiği ulusal direnişi sanki bir proletarya hareketiymiş gibi algılamaları Türkiye'nin o zamanki atmosferini yansıtması bakımından önemliydi. Gelgelelim, Mustafa Kemal Paşa, Bolşevik Rusya'dan alacaklarını aldıktan sonra Anadolu solunu bitirici hamlelerini belirli bir plan dâhilinde ve kararlılıkla yapacaktı. Paşa, resmî bir komünist parti kurmaktan can almaya kadar, yasak koymaktan zindana atmaya kadar her yolu kullanarak sosyalist solun soluğunu kesti. Türkiye proletaryasının bağımsız bir sınıf olarak örgütlenmesinin ve toplumsal mücadeleler sahnesinde bir ağırlık oluşturmasının yollarını tıkadı. Toplumsal sınıfları ve bunların aralarındaki çelişkilerden doğan mücadeleleri temel alan Marksizmin kendi dünya görüşü karşısındaki biricik alternatif olduğunu biliyordu. Sınıf mücadelesi, geliştirmeye çalıştığı kapitalizm ve burjuvazinin önünde ancak bir engel

22 Zafer Toprak, *Türkiye'de Popülizm 1908-1923* (İstanbul: Doğan, 2013), 404-409.

23 Akbulut ve Tunçay, *Aydınlık Çevresi*, 78.

olabilirdi ve o da bu engeli ortadan kaldırmak için işçi sınıfı örgütlerinin yanı sıra sosyalizmin bütün belirtilerini amansızca bertaraf etti.[24] Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarıldıktan sonra Türkiye'de işçi ve sosyalist hareketi mahvedilmiş durumdaydı.

Mustafa Kemal Paşa, aynı kararlılıkla tepeden bir burjuva siyasal devriminin adımlarını da atıyordu. Eski devlet ve rejim yıkılıyor, saltanat ve derebeyliğin kalın kabuğu kırılıyor ve Türkiye, sarsıcı adımlarla Batı'nın burjuva uygarlığının yörüngesine sokuluyordu. Paşa, işçilerden ve köylülerden mürekkep savaşçı bir kitlenin başında Sovyet işçi sınıfının desteğiyle emperyalizme karşı dövüşmüştü ama, ne bağımsız bir devlet kurmanın ötesine geçerek emperyalizmin dünya çapındaki hâkimiyetinin sona erdirilmesine yönelik bir ufuk çizmiş, ne de kapitalizm karşıtı bir tavır geliştirmişti. Bilâkis Türkiye'ye emperyalist-kapitalist dünya içinde bir yer açmayı hedeflemiş, devletin yapısında ve toplumsal ilişkilerde burjuva sosyoekonomik bir formasyonun gelişmesinin önünü açmak için gerekli devrimci adımları kararlıca atmıştı.[25] Onun açtığı büyük kapıdan bir sosyalist devrimin uç verebileceğine ilişkin fikirlerin gelişmesi, Bolşeviklerle zorunlu olarak yaptığı antlaşmalardan ve dostane ilişkilerden, emperyalist ordulara karşı emekçilerden kurulu bir ordunun başında çarpışırken tutturduğu halkçı söylemden ve eski rejimi kararlı adımlarla tepelemesinden kaynaklanıyordu.

RSFSC açısından ise o zamanlar merkezî önemde olan şey, hemen güneyinde, emperyalist güçlerle uyuşmazlık içinde olan bir Türkiye görmek idi.[26] Unutmayalım; RSFSC'ye yönelik saldırının mızrak başı ve Asya'daki önde gelen emperyalist olan İngiltere, on dokuzuncu yüzyılda Rusya'ya karşı Türk bağım-

24 Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, çev. Yavuz Alogan (İstanbul: Sarmal, 1995), 84, 91.

25 Sungur Savran, *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri* (İstanbul: Yordam Kitap, 2010), 77, 120.

26 Yalçın Küçük, *Aydın Üzerine Tezler 5 [1808-1980]* (İstanbul: Tekin, 1997), 352.

sızlığının hâmiliği rolünü terk etmiş ve Türkiye'nin en amansız düşmanı konumuna gelmişti. Bu durumda Türkiye'nin, İngiltere'nin zayıf düşmesine ve başta Hindistan olmak üzere Müslüman ülkelerde herhangi bir biçimde engellenmesine katkıda bulunacak ulusal mücadelesinin RSFSC'nin ve dünya sosyalist devriminin değirmenine su taşıyacağı aşikârdı. Lenin'in Komintern'in İkinci Kongresinde (1921) çizdiği ufka göre dünya sosyalist devrimi, proletaryanın burjuvaziye karşı verdiği mücadelenin yanı sıra bütün geri kalmış ülkelerin emperyalizme karşı verdikleri mücadeleyle şekillenecekti.[27] Neresinden bakılırsa bakılsın, Türkiye'deki ulusal mücadele RSFSC tarafından desteklenmesi zorunlu bir hareket olarak görülüyordu. Hatırlayalım; Nikolay Buharin Nisan 1923 gibi geç bir tarihte, Kemal Paşa Türkiye sosyalist solunu kahreden adımlarının çoğunu atmışken bile, "Türkiye, komünistlere yapılan bütün eziyetlere rağmen devrimci bir rol oynamaktadır; çünkü bütün olarak emperyalist sistem karşısında yıkıcı bir araçtır" diyecekti.[28]

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'in hassas bir biçimde dikkate alınması gereken bağlamı, hakikaten eşi menendi olmayan bir bağlamdı: Bolşeviklerle yakınlaşan, onların desteğiyle Batı emperyalizmine karşı galip gelen ve sonra kendi burjuva devriminin yolunda kararlılıkla yürüyen, bu yürüyüşünde de komünistleri kararlıca bertaraf eden bir lider... Bu lider öncülüğündeki burjuva devrimini, Batı emperyalizmiyle ihtilaf halinde olduğu müddetçe komünistlere yaptığı ağır baskılara rağmen desteklemeyi sosyalizmin anayurdunun hemen güneyinin güvenliği ve sosyalist dünya devriminin geleceği bakımından elzem gören bir RSCSF... Örgütlenmeye, sesini duyurmaya, ağırlığını hissettirmeye yeni yeni başlayan bir Türkiye işçi sınıfı... Anadolu ve Rumeli'de göz çevrilen ve

27 A. I. Sobolev, *Outline History of the Communist International* (Moscow: Progress, 1971), 85-87.

28 Carr, *The Bolshevik Revolution*, 484.

rüzgârına yüz verilen bir sosyalizm... İşçi sınıfını örgütlemeye, harekete geçirmeye, ideolojik hegemonya mücadelesi alanında Marksist bir ağırlık oluşturmaya ve bunların süregiden devrimi etkileyebilecek bir mihrak olarak öne çıkmasını sağlayacak siyasal bir parti etrafında birleşip etkinleşmesini sağlamaya çalışan bir Şefik Hüsnü... Onun bu çabasının değişik boyutlarını yansıtan yazılardan oluşan bir eser...

Aslına bakılırsa *Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm*'i önemli kılan da böylesine kritik ve eşsiz bir bağlamda ortaya çıkması ve kendini önceleyen bir mirasa yaslanmamasıydı. Şefik Hüsnü, Türkiye'nin tarihsel doğrultusu, toplumsal sınıfları ve tabakaları, devrimlerinin yönsemeleri hakkında Marksist çözümlemeler, saptamalar yapar ve bunlardan siyasal sonuçlar çıkarmaya çalışırken devraldığı güçlü bir yerel düşünsel birikim yoktu.[29] Yazıları Marksizmin genel birikiminden esinleniyor ve büyük ölçüde Komintern'in çizdiği çerçeve içinde kurgulanıyordu. Unutmayalım; kendisi Komintern'de değişik düzeylerde görev yapmıştı ve partisi de Komintern'in 'Türkiye Şubesi' idi. Bununla beraber Marksizmin ve Komintern'in önermeleri üzerinden Türkiye'ye bakarken kendi sözünü, kendi sesiyle söylüyordu.[30] Türkiye için ilk olmanın dezavantajlarını ve avantajlarını bir arada yükleniyordu. Kitap, Türkiye'de

29 Bir doktrin olarak Marksizmin Türkiye'de kendini önceleyen düşünsel bir birikimin üzerine gelip oturmadığını vurgulayan önemli bir makale için bkz. Metin Çulhaoğlu, "Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Doğuşu", *Praksis*, 2002 (6), 9-21.

30 Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın kendine has üslubuyla söylediği gibi, bu şu anlama geliyordu: Dünya devrimi savaşında filo komutanlığı Komintern'deydi, fakat her parti, savaşın değişik aşamalarına göre gereken mücadele slogan ve biçimlerini uygulayan bir tamın parçasıydı, örneğin bir savaş gemisiydi. Hikmet Kıvılcımlı, *Yol* 2 (İstanbul: Biblotek, 1992), 12-13. Bu benzetmeden yola çıkarsak, Şefik Hüsnü bir savaş filosuna bağlı bulunan bir savaş gemisinin kaptanı gibiydi. Bu derlemede yer alan yazılarında ortaya koyduğu görüşlerden ötürü Komintern yetkililerince eleştirilebilmiştir. Mesela, 17 Haziran-8 Temmuz 1924 tarihlerinde Moskova'da toplanan Komintern 5. Kongresinde Komintern Yürütme Kurulu Üyesi D. Z. Manulski, *Aydınlık*'ı açıkça eleştirmiş, Şefik Hüsnü de bu eleştirilere yine *Aydınlık*'taki "Devlet İnsihisarına Niçin Taraftarız" başlıklı yazısında olgunlukla cevap vermiştir. Erden Akbulut ve Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne 1919-1926, 2. Cilt* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2012), 65, 80.

Marksist düşüncenin kurucu metinlerini içermek bakımdan tarihî bir değer kazanırken, onun kendi içsel serüveninde geleneğin ve eleştirinin başlangıç noktası olarak kabul ediliyordu. Bazen sahip çıkılan geleneğin ecdadı, bazen de sonraki bilançonun sorumlusuydu.

Mimarî

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm orijinal bir kitap olarak tasarlanıp yazılmadığı için bir bütün olarak kendine has bir mimarî taşımaz. Bununla birlikte bu bahiste iki şey söylenebilir. Bunlardan birincisi editoryal düzenlemeyle ilgilidir. Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* yazıları, bu seçkide bir araya getirilirken konuların ağırlık eksenine göre bir tasnif yapılmıştır. Birinci kümede toplumsal sınıflar merkezli yazılar yer almaktadır. Aydınlar ve kadınlar üzerine iki önemli yazı da bu kümenin içine düşürülmüştür. İkinci kümede Türkiye Devrimi üzerine yazılar bulunmaktadır. Sonuncu küme ise sosyalizm üzerine yazılara ayrılmıştır.

Mimarî bahsinde söylenecek ikinci şey, Şefik Hüsnü'nün yazma tarzıyla ilgilidir. Hangi yazısını ele alırsak alalım aşağı yukarı aynı yöntemi takip eden bir tarzdır bu. Türkiye'nin 1921-1925 dönemine yayılan çok kritik evresindeki gelişmeleri dünya ve bölge bağlamına oturtması, kapitalist dünya sisteminin eğilimlerini her an göz önünde tutması, buna karşılık sosyalizmin dünya çapındaki ilerleyişini hesaba katması, bunları da Türkiye'nin içsel gelişmeleri olarak kavraması yazılarının mimarî üslubuna rengini çalan yöntemsel özellikleridir. Bu geniş perspektifi harekete geçirici saikin toplumsal sınıflar arasındaki ilişkiler, çelişkiler ve mücadeleler olması Şefik Hüsnü yazılarında neredeyse temel kaidedir. Bu bahiste söyleyebileceğimiz bir başka özellik de, Şefik Hüsnü'nün kibirden ve sekterlikten uzak yaklaşımıdır. Bazı yazılarında özellikle göze çarpa-

cağı gibi, en hayatî konularda aldığı eleştirileri bile sakinlikle ve akılla tartışmayı yeğleyen, eleştiriye kıymet veren, özeleştirel düşünmeyi erdemlice içselleştiren bir yaklaşımdır bu.[31]

Kaynaklar

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'de yer alan makalelerin yazım yıllarında Marksist yazında kaynak gösterme ve referans gösterme kurallarına günümüzdeki biçimiyle titizce bağlılık söz konusu değildi. Ayrıca kitle dergileri için yazılmış kısa yazılarda bunun gerekli olduğu da söylenemezdi. Bu bakımdan Şefik Hüsnü'nün kuramsal dağarcığını oluşturan kaynakları, bunlar arasındaki ilişki ve etkileşimleri tartışmaya açma imkânımız bulunmuyor. Bununla beraber Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* yazılarında beslendiği havzaya işaret etmek yerinde olacaktır.

Tekrar hatırlayalım; *Aydınlık* dergisi Haziran 1921 ile Şubat 1925 arasında yayımlanmıştı. Bu tarih aralığında dünya sosyalist hareketinde bir başını Stalin'in çektiği yarılma henüz söz konusu değildi. Lenin 21 Ocak 1924'de ölmüş, Marksizmin Stalinci yorumunun belirginlik kazanması ise ancak 1927'den sonra olmuştu. *Aydınlık*'ın yayım yıllarında Lenin ve Trotskiy'nin kuramsal yön vericiliği dünya sosyalist hareketinin çerçevesini çiziyordu. Bu çerçeve, Şefik Hüsnü'nün yazılarına, en çok da Türkiye devrimi üzerine yazılarına rengini veriyordu. Bu yazılarda aşamalı devrim mantığının izlerine rastlanmıyordu; buna karşılık sürekli devrim kavrayışının uyarlanışları, ana doğrultunun hatlarını çiziyordu.

Beri yandan, *Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm* yazıları Şefik Hüsnü'nün yurt ve dünyadaki gündelik gelişmeleri zamanın iletişim olanaklarına nazaran çok yakından takip

31 Özellikle, "Amele Sınıfı Cumhuriyet Hakkında Ne Düşünüyor?" ve "Devlet İnhisarına Niçin Taraftarız?" başlıklı yazılar.

ettiğini; bunun yanı sıra da Marksizmin kuramsal birikimine son derece hâkim olduğunu gösteriyordu.

Tezler

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'in içinde yatan çözümlemeleri ve bu çözümlemelere yaslanan tezleri tematik bir biçimde ortaya sermek yerinde olacaktır. Temaları, kitabın adına yerleşen sıraya uygun bir şekilde dizip, önce sınıflar, sonra devrim ve sonra da sosyalizm üzerine tezlere bakabiliriz. Fakat bu bakıştan önce Şefik Hüsnü'nün toplumsal sınıflardan bahsederken aynı zamanda Türkiye devriminden, Türkiye devriminden bahsederken aynı zamanda sosyalizmden bahsettiğini aklımızın bir köşesinde tutmamız gerektiğini hatırlatalım. Onun yazılarında sınıflar, devrim ve sosyalizm birbirinin içinde erimiştir; ki bu da siyasal perspektifinin yanı sıra kullandığı diyalektik yöntemle ilişkilidir. Yazıların tema başlıkları altında toplanmış olması, sadece ve sadece onların ağırlık noktalarını gösterir; o kadar.

Toplumsal Sınıflar

Şefik Hüsnü, Türkiye'de toplumsal sınıflar ana temasında burjuvazi, işçi sınıfı, köylülük, kadınlar ve aydınların Türkiye'deki özgüllükleri üzerine tezler ileri sürer.

Şefik Hüsnü, Türkiye'de toplumsal sınıfların oluşumunun kendine özgülükleriyle Osmanlı İmparatorluğu'nun kendine özgülükleri arasındaki uygun ilişkiyi yakalar. Buna göre; Osmanlı İmparatorluğu'nun 'merkezî feodalite' olarak kabul edeceğimiz toplum yapısı ile çok dinli, çok etnili bireşimi sosyal sınıfların oluşumunda şekillendirici bir rol oynamıştır.

İmparatorluğun merkezî yapısı, toplumda imtiyazlı sınıf ve tabakaların oluşumunda en üst makam olan padişahı söz sa-

hibi yapmış; padişah, kökenine bakmaksızın dilediğini zirveye çıkarmış, dilediğini dibe düşürmüştü. Bu, ayrıcalıklı sınıfların kaderlerinin de padişahın iki dudağının arasına yerleşmesi anlamına geliyordu; ki Batı'daki sınıf oluşumlarından hayli farklı bir yöndü. Osmanlı'da ne kralla ittifak yaparak lordlara ve ruhbana karşı mücadele eden bir burjuvazi vardı, ne de emekçi sınıflara liderlik ederek kralı tahttan indirmeye kalkışan bir burjuvazi. Osmanlı üst sınıfları, bunun yerine, devletle ilişkilerini yüzyıllar boyunca üst makamın iradesine teslim etmişlerdi. Beri yandan, Osmanlı İmparatorluğu'nda etnik birlik, sınıf birliğinden üstün geliyor, husumet ve rekabet içindeki cemaatler, dinlerini, göğüslerinde bir alâmet-i farika gibi taşıyorlardı. Aralarında etnik kökenler ile dinsel inanış farklılaşmasına göre iş farklılaşması da olmuştu. Müslüman ve Türk olanlar için devlette memur ya da orduda kumandan olmak makbuldü, bu hedefe ulaşamayanlar ise çiftçi ya da asker olurdu. Yahudiler, Rumlar ve Ermeniler ise üretimi ve tüketimi düzenleme tekelini ellerinde tutarlar, uluslararası ekonomik ilişkileri çekip çevirirlerdi. Bu bakımdan da sosyal sınıflar Türkler arasında henüz rüşeym halindeyken bile öbürlerinde gözle görülür haldeydi. Sınıflar ile üretim ve tüketim dünyasının içindeki konumlanışların hükümdara, dine ve etnisiteye göre şekillendiği Osmanlı İmparatorluğu'nda kapitalizme özgü sınıfların belirmeleri, siyasetin ekonomi üzerindeki 'anormal' egemenliğinin sönmeye başladığı Tanzimat (1839) ile birlikte olmuş, 19. yüzyılın sonlarında ise somut bir hâl almıştı.[32]

Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal sınıflarla ilgili bu önemli, geliştirilmesi ve derinleştirilmesi gerekli tez, Marksist sınıf çözümlemesine kuramsal katkılar getirebileceği gibi, olgusal bir zenginlik de katabilecek ışıltıdadır.

Şefik Hüsnü'nün sosyal sınıfların Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kendine özgülüklerine ilişkin keşifle-

32 "Türkiye'de İçtimaî Sınıflar" 67-79.

ri, İkinci Meşrutiyet ve Kemalist Devrim dönemleri için de aynı incelik ve özgünlükte sürer. Şefik Hüsnü'ye göre; İkinci Meşrutiyet dönemi, işbölümünde etnisite farklarının belirleyici olmaktan çıkmaya başlaması, sınıfların bilinçli üyelerinin sınıf içi birleşmelere yönelmesi ve sosyal sınıfların bütün özellikleriyle belirmesi için dönüm noktasıydı. Bu dönüm noktasında büyük bir tarım ülkesi olan Türkiye'de sosyal sınıfların oluşum özelliklerini belirleyebilmek için onları kentlerde ve kırlarda ayrı ayrı gözlemlemek gerekiyordu.

Büyük kentlerde burjuvazi iki farklı türden aileden geliyordu. Birincisi 'zadegân'a da benzetilebilecek, ordunun ve yönetim aygıtının zirvelerinde yer tutmuş, servet biriktirmiş meşhur ailelerden gelme burjuvalardı. Burjuvazinin, har vurup harman savura savura, günlerini gün ede ede çözülen bu kesimi en sonunda çökmeye mahkûmdu. İkincisi ise, bir tür asilzade olan birincilerin aksine işbilirlikle, fırsatçılık, vurgunculuk ve karaborsacılıkla, bankerliğe ve cümle sanayi dallarına sıçrayabilen burjuvalardı. Bunlar, türlü yollarla edindikleri hükümet desteğini bir silah gibi kullanma kabiliyetindeydiler. İttihat ve Terakki'nin iktisadî stratejisiyle, Rum, Ermeni ve Yahudilerin elinde bulunan yabancı sermaye acentalığını mülk edinmişler, ecnebî finans kapitalin ortağı ve uşağı olmuşlardı. Burjuvazinin bu kanadı, cumhuriyetin kuruluş sürecinde büyük şehirlerde etken bir rol oynayarak aydınları, işçileri ve esnafı kendi sınıf çıkarlarının peşine takıp harekete geçirebilmişti. Bu sınıfın siyasî örgütü, Şefik Hüsnü'nün saptamasına göre Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası olmuştu. Buna karşılık, Halk Fırkası ise, ulusal pazarın yabancılar tarafından sömürülmemesini, ulusal ihtiyaçların yine ulusal üretim araçlarıyla sağlanmasını, ulusal üretim kollarının birbirini tamamlamasını, dış müdahalelere mahal vermeyecek dengeli bir ulusal ekonomi kurulmasını hedefleyen sınai sermaye zümresi yaratmaya yönelmişti. Bu yaratım için de yüzünü Anadolu

küçük burjuvazisine dönmüş, hükümet desteğiyle bunların içinden sıyrılan kapitalistleri korumaya özen göstermişti.[33] Gelgelelim, Şefik Hüsnü, Halk Fırkası'nın hükümet desteğiyle elinden tuttuğu sınai sermayenin kendi araçlarıyla kendi hedeflerine ulaşamayacağı kanısındaydı. "Muhakkak ecnebî sermayeden istiâne etmeye [yardım istemeye] mecbur olacaklardır. İster istemez beynelmilel sermaye ile uzlaşacaklar, ona karşı müsâadâtta [izinlerde] bulunacaklar ve müsaadekârlığın [izin vericiliğin] bedelini de memleketin çalışan halk kitlelerine ödetmek isteyeceklerdir," diye yazıyordu.[34] Bu son saptama, Şefik Hüsnü'yü, İttihat ve Terakki desteğiyle oluşan malî sermaye ağırlıklı burjuvazi ile Halk Fırkası desteğiyle oluşmakta olan sınaî sermaye ağırlıklı burjuvazinin çıkarlarının uzun vadede birleşeceği sonucuna ulaştırıyordu.[35]

Şefik Hüsnü'nün "İçtimaî [toplumsal] hareketlerin en büyük engeli, ölü ağırlığı" olarak tanımladığı[36] orta sınıflar (ya da küçük burjuvazi) da kendi içlerinde ikiye ayrılıyordu. Birinci kümede yer alanlar ufak bir mülke, küçük bir sermayeye ve güvenli bir konuma sahiplerdi. Genellikle kendileri de çalışırlar ve müreffeh bir şekilde geçinirlerdi. İkinci kümede yer alanlar ise devletten hallice maaş alan, dertleri maaşlarının ya da terfilerinin aksamaması olduğu için siyasî ve idarî değişimlere karşı muhafazakârca tutum alan orta tabaka memur ve emeklilerdi.[37]

---

33 Bülent Tanör, Mütakere döneminde toplumsal sınıflar ile siyaset arasındaki ilişkilerin İstanbul ve taşrada farklılaştığını saptarken, Şefik Hüsnü'nün on yıllar önceki gözlemleriyle uygunluk içindeydi. Tanör'e göre; Mütareke döneminde taşrada orta sınıf ve burjuva karakteri ağır basan eşraf, tüccar, serbest meslek sahipleri, din adamları, aydınlar ve memurlar siyaset sahnesinde yükselmişlerdi. 30 kadar yerel kongrede 1500 civarında delegenin ördüğü bir siyasal temsil ağı ile ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığını savunmuşlar ve İstanbul Hükümeti ile onun çevresindeki teslimiyetçi varlıklı kesimlerin politikalarından tamamen ayrı düşmüşlerdi. Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri* (İstanbul: YKY, 2001), 228, 233.

34 "Türkiye'de İktisadî Mesele-1", 128-133, 133.

35 A.g.m.; "İçtimaî Sınıflar"..

36 A.g.m., 73-74.

37 A.g.m.

Burjuvazi ve orta sınıflar dışında kalan, halk kitleleri, iş ve hayat koşulları ne olursa olsun, ayrı bir sınıf oluşturuyordu Şefik Hüsnü'ye göre: proletarya. Bazen efsnanevî, bazen gizemli, bazen örs, çekiç, kuvvetli pazu, sağlam bilekle imgelendirilebilen proletarya, Şefik Hüsnü için sıradan ve büyük bir topluluktu: "adalî veya dimağî [bedensel ve zihinsel] iş kabiliyetini, ancak taayyüşe medar olabilecek bir bedel mukabilinde [geçime yetecek bir bedel karşılığında] başkası lehine kiralayanların heyet-i mecmuası [geneli]". Fabrikalarda omzunun emeğini kiralayan da, bir bankada yazıcılık yapan da proletaryadandı. Her ikisinde de zihinden ziyade kol emeğiydi esas olan. Bununla beraber, zihin işçileri proletaryanın ikinci büyük kesimini oluşturuyordu. Proletaryanın işte bu ikinci kesimine girenler Türkiye'de Batı'daki emsallerinden farklılaşıyordu. Zira, Avrupa'da bir mühendis, bir ressam ya da bir hekim sosyal piramidin en tepesinde yer bulabilirken Türkiye'de çok seçkin olan birkaçından başkası ömrünü geçim gailesiyle tüketiyordu. Ünlü olanlar bir yana bırakılırsa, Türkiye'de, şairler, edebiyatçılar, gazeteciler hep proletarya sınıfının içine giriyordu, Şefik Hüsnü'ye göre. Öyle ki; bir işçi ile bir gazeteci arasında fark bulmak hayli zordu.[38]

Kırsal sınıflara gelince... Şefik Hüsnü kentsel sınıflara benzer bir hiyerarşilenmeyi kırsal sınıflar arasında da gözlemliyordu. Bazı özgüllüklere dikkat çekerek... Mütegallibe olarak adlandırılan büyük toprak sahipleri, muhitlerindeki memurları ya hediyelere boğarak ya da zorlama ve tehditle kendilerine bağlıyorlardı. Böylelikle hem tahakkümleri altındaki köylüyü çaresiz bırakıyorlar hem de idarî işleri kendi çıkarlarına göre biçimlendiriyorlardı. Bununla beraber, mütegallibe arasında şehir burjuvaları arasındaki bir ve aynı sınıftan olma bilinci ve birliği oluşmamıştı. Bilâkis, birbirlerine karşı kin ve düşmanlıkla yaklaşıyorlardı. Küçük burjuvazinin köylerdeki karşılığı

38 A.g.m.

birkaç dönüm toprağı ekerek, birkaç sütlü hayvanı besleyerek, nalbantlık ya da dülgerlik ederek, ağaların gölgesinde gölgelenerek hayat sürenlerdi. Ve nihayet, pazularından başka güvenecek varlığı olmayan ortakçı, gündelikçi, yarıcı ırgatlar tarım proletaryasını meydana getiriyorlardı. Bu sınıf, köyler okulsuz ve eğitimsiz olduğu için cehaletin pençesindeydi. Eğitim namına mahkûm olduğu imam, çoğu zaman ağaların güdümünde ve çıkarının peşinde koştuğu için dinsel eğitimin esaslarından bile mahrumlardı. Kötü baht, fukara hayat onlar için çekilecek kader gibiydi. Üstelik, toplanması, eyleme geçmesi çok zor bir sınıftı köylü sınıfı. Bu bakımdan da aydınlanma, bilinçlenme, birleşme ve harekete geçme kapasiteleri ve kabiliyetleri çok daha yüksek olan işçi örgütlerinin önderliğini kabul etmeli ve sömürücü sınıflara karşı işçi sınıfıyla birleşmeliydi.[39]

Şefik Hüsnü, tüm emekçilerin gözlerini sosyal gerçekliğe açtıracak olan biricik sınıfın şehirlerde ortaya çıkmaya başlayan işçi sınıfı olduğu fikrindeydi. Lâkin, işçi sınıfı Türkiye'de yeni bir hayat kurulurken henüz örgütlenmiş değildi. Oysa "teşkilât bahsi sınıf mesâilinin [meselelerinin] ruhudur," diye yazıyordu Şefik Hüsnü...[40] İşçi sınıfının örgütlenme tecrübelerinin tarihçesi hakkında verdiği kayda değer bilgilerden çıkardığı sonuç; Osmanlı İmparatorluğu'nda kapitalizmle birlikte fabrika işçiliğinin, fabrika işçiliğiyle birlikte de işçi sınıfı örgütlenmesinin başladığıydı. Vaktiyle İmparatorluğu bir tüketim pazarı olarak görüp mamul mal göndermekle yetinen Batı kapitalizmi, belirli bir aşamasında, ucuz işgücünü sömürmeye dayalı sınaî kuruluşlar meydana getirmenin daha kârlı olacağını görmüştü. Bu görüşle de İmparatorluğun büyük şehirlerinde sınaî işletmeler ve fabrikalar kurulmuş, böylelikle fabrika işçiliği de yaygınlaşmaya başlamıştı. İkinci Meşrutiyet dönemindeki örgütlenme şenliğine işçi sınıfı da katılmıştı. Gelgelelim, işçi örgütlerinin

39 A.g.m; "Türk Köylüsünün Kurtuluşu", 120-127.

40 "Türkiye'de İçtimaî Sınıflar", SS-SS-S.

edebî ya da siyasî kulüp ve cemiyetlerden farklı olarak bir sosyal gücü temsil ettiğinin anlaşılmasıyla onun kontrol altında tutulması girişimleri başat gitmişti. İşçi örgütlerini kontrol altında tutmaya yönelik ilk girişimler İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden gelmişti. Beri yandan burjuvazinin ve emperyalizmin çeldirici girişimleri de olmuştu işçi sınıfının örgütlenmesiyle ilgili olarak. Bütün bu tarihten ve tecrübeden sonra Şefik Hüsnü'nün işçi sınıfı örgütlenmesiyle ilgili olarak ısrarla vurguladığı iki önemli nokta vardı. Birincisi; işçi sınıfı örgütleri burjuva oluşumlardan tamamıyla bağımsız olmalı ve işçi sınıfının kendi öz ruhundan kopan atılımlarla vücuda gelmeliydi. İkincisi; işçi sınıfı Türkiye gibi ulusal bağımsızlığın söz konusu olduğu ülkelerde, bağımsızlık için bütün varlığını feda etmeye hazır bulunmalıydı.[41]

Şefik Hüsnü'nün aydınlar üzerine tezleri ve Türkiye aydınlarının özelliklerine ilişkin saptamaları, son derece dikkate değerdi. Bu tezler ve saptamalar, aydınların Batı Avrupa'daki toplumsal konum ve rolleriyle karşılaştırılarak çıkarılmıştı. Aydınların Batı'daki en önemli özelliği, devletten ve sermayeden bağımsız olmalarıydı. Bu bağımsızlıklarını entelektüel sermayeleriyle geçinme gücüne sahip olmalarından alıyorlardı. Bu da halk kitleleriyle sürekli temas halinde olan aydınlara serbestçe düşünme, serbestçe kanaat geliştirme ve serbestçe saf tutma imkânı veriyordu. Toplumsal hareketler de aydınların desteğini bir gereklilik olarak görüyor ve bir başarı ölçütü sayıyorlardı. Türkiye'de ise bundan çok daha farklı bir durum vardı. Osmanlı İmparatorluğu'nda aydın tabaka ulema adı verilen sarıklılardan oluşuyordu. Bunlar, iktidar sahipleri kudretliyken onlara yaltaklanırlar, zayıfken de iktidara geleceğini kestirdikleri odaklar lehine türlü dolaplar çevirirlerdi. Dertleri, her hâl ve şartta kendi mevkilerini sağlama almaktı. Toplumsal işlev-

41 "Memleketimizde İşçi Sınıfının Vaziyeti", 80-91.

leri ise halkın iktidara itaatini güçlendirmeye çalışmaktı. 20. yüzyıl başlarında da durum değişmemiş, bağımsız bir aydın tabakası oluşamamıştı. Kendi bilgileri, kültürleri ve girişimleriyle müreffeh bir geçim, bağımsız bir toplumsal konum edinebilmiş aydınlar henüz yoktu. Aydın konumunda bulunanlar devlet hazinesine bağımlıydılar. Maksatları, kazanılmış mevkilerini koruma ve yeni makamlara sıçrama olduğu için de muhafazakâr bir tutumdaydılar. Üstelik bir dereceye kadar serbest olmaları mümkün olanlar da devletten kopardıkları bir memuriyetten vazgeçmiyorlardı. Sözgelimi şöhretli gazetecilerin devlette bir öğretmenliği, avukatların resmî dairelerde bir vekilliği oluyordu. Bu durum, Türkiye'de gerek burjuva ve gerekse de işçi devriminin geleneksel aydınlara dayanmalarının bir anlamı bulunmadığını, kendi aydın tabakalarını yaratmakla yükümlü olduklarını gösteriyordu.[42]

Şefik Hüsnü'den bir başka dikkate değer gözlem ve tez, kadın sorunuyla ilişkili olarak geliyordu. Türkiye'de kadın sorunu üzerine yazılmış ilk Marksist metin olarak kabul edebileceğimiz "İçtimaî İnkılâp ve Kadınlarımız" başlıklı yazısı, 1921 tarihini taşımakla bile, esasları bakımından bugün (2017) bile dikkatle okunması gereken bir yazı olarak değerlendirilebilir. Yazının yazıldığı zamanda, savaşlarda mahvolmuş Türkiye şehirlerinin yüzde 80'i kadınlardan oluşuyor, köylerinde de kadınlar belirleyici bir çoğunluk teşkil ediyordu. Bu bakımdan Şefik Hüsnü, zamanın Türkiye'sinde kadın sorununu tanımlarken "Türkiye'de kadın meselesi, şehirler halkının yüzde seksenini teşkil eden bu sınıf hemşirelerimizin ve köylü kadınlarımızın hayatını ve saadetini alâkadar eden mu'dil [karmaşık] bir meseledir," diye yazıyordu.[43] Hatırlayalım; Kadınların hayat meselesinin nasıl çözüleceğine ve saadetlerinin nasıl sağlanabileceğine ilişkin tartışmalar, Türkiye'de, 1908 Devrimi'nin ar-

42 "Türk Münevverleri", 147-153.

43 "İçtimaî İnkılâp ve Kadınlarımız", 134-146.

dından başlamış ve uzanımları 1920'lere varmıştı. Bu tartışmalar iki kol üzerinden ilerlemişti. Birinci kolda İnci, *Süs*, *Kadın Yolu* gibi dergiler bulunuyordu ve bunlar, Batı'daki feminizmin Türkiye'de kendi koşullarına göre yankı bulmuş karşılıklarıydı. Diğer kolda ise *Sebilürreşşad* başta olmak üzere İslamcı dergiler bulunuyordu. Bunlar da 'asrîleşme' sürecindeki kadın hareketini bir 'özenti' olarak değerlendiriyor ve çareyi İslâm normlarının dışına çıkmamak olarak gösteriyorlardı.[44] Şefik Hüsnü'nün Marksist yaklaşımı ise seçkin kadınlar, amatör gazeteciler ve mütedeyyin yazarlar tarafından geliştirilen yaklaşımlardan radikal bir biçimde farklıydı. Zariflik ve kibarlık veyahut softalık gereği kadın sorunundan bahsetmenin moda haline geldiği bir zamanda, Şefik Hüsnü, sınıflı toplumların belirmesi, kapitalizmin gelişmesi, bu düzene özgü sınıfların oluşması ve kapitalizm koşullarında meydana çıkan dünya tarihsel eğilimlerin bağlamında tartışıyordu meseleyi. "Kadın, neden erkeğin hâkimiyeti altına düşmüştür?" kök sorusunun yanıtı özel mülkiyetti Şefik Hüsnü'ye göre. Özel mülkiyet, büyük sermayedarlığa evrildikçe, yani kapitalizm geliştikçe kadının mevkii daha da berbatlaşıyordu. Önceden aile içi esarete maruz kalan kadın şimdi hem ailede, hem işyerinde ve hem de siyasal hayatta esaret içindeydi. Kadının, kocasının, patronunun ve siyasî yöneticisinin tahakkümünden kurtulması ise sadece hukuk önünde değil, ancak ve sadece fiilî eşitlikle mümkün olabilirdi. Bu da iki koşulla sağlanabilirdi. Birinci koşul: üretim araçları üzerinden bireysel mülkiyetin ilgası. İkinci koşul: esaret ve istismarın hiçbir türüne imkân vermeyen toplumsal bir yönetimin tesisi. Kadınlar için hayatın meselesi ve saadetin belirişi, erkeklerle her manada eşit olmasıyla, yeteneklerini sınırsızca ortaya serebilme ve geliştirme imkânlarına sahip bulunmasıyla, özgürlüğünü sınırlayan zincirlerden kurtulmasıyla mümkün olabilecekti. İşte bu

44 Toprak, *"Aydınlık"*.

nedenlerledir ki; kadınlar, yüzyıl başında birinci dalga feminizmin (Şefik Hüsnü, bu dalga feminizme burjuvazinin "kizb [yalan] ve riyasının [ikiyüzlülüğünün] bir nevi tezahürü"[45] diyordu) esintileri yerine sosyalizmin rüzgârlarına kapılmaya eğilim gösteriyorlardı.[46]

Toplumsal Sınıflar ve Siyaset

Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* yazılarında özel olarak dikkat edilmesi gereken temalardan biri de toplumsal sınıflar ile siyaset arasındaki ilişkileri ele alırken yürüttüğü çözümlemeydi. İkinci Meşrutiyet ve sonrasında ortaya çıkan siyasal akımların, bunların gelişim seyirlerinin, parçalanma ve yok olma süreçlerinin, ve nihayetinde gelecekte ilerleyebilecekleri konumların sınıfsal dayanaklarıyla ilişkisinin incelikli bir çözümlemesiydi, bu. Şefik Hüsnü'nün zihni, her partinin bir sınıfı temsil edeceği önermesinden yola çıkarak zamanın tüm partilerine elindeki mühürlerden birini vurmak şeklinde çalışmıyordu.

Şefik Hüsnü, aklının ışığını, döneminin siyasî partileri ile toplumsal sınıflar arasındaki ilişkilere düşürmeden önce, kuramsal bir düzlem kurar. Buna göre; siyasî partiler illa belli bir sınıfın çıkarlarını savurmak üzere kurulmazlar, hatta genellikle bu şekilde kurulmazlar. Sözgelişi hâkim sınıf partileri kendi azınlık çıkarlarını değil, toplumun çoğunluğunu oluşturan sınıfların lehine çalıştıkları sanısını uyandırarak doğarlar ki; kendilerine geniş bir toplumsal temel bulabilsinler. Beri yandan, hiçbir toplumsal sınıfın çıkarlarıyla bağlı olmadıklarını, yalnızca savundukları ilkelerin gücüne inandıklarını ilan edenlerin samimî olmadıklarını düşünmek için de bir neden yoktur. Bunlar samimî olabilirler ama, toplumsal bir taban üzerine basamadıkları sürece ayakta ve hayatta kalamazlar. Olayların akı-

45 "Kadınlarımız", 144.

46 A.g.m.

şı, bu biçimdeki pek çok partiyi bir sel gibi önüne katıp süpürür. Beri yandan, siyasî partiler eğer ölen bir sınıfa dayanıyorlarsa dayandığı sınıfla birlikte yok olmaya mahkûmdular.[47]

Şefik Hüsnü, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin (İTC) uyanmakta olan küçük burjuvazinin, üzerindeki baskı ve tahakküme karşı verdiği mücadele sürecinde doğmuş bir siyasî örgüt olduğunu saptıyordu. Sosyo-tarihsel koşulların zorlamasıyla henüz olgunlaşmadan iktidara geçen İTC, kalkınmayı bir ülke sorunu değil, bireysel girişimlerin selameti gibi görmeye başlamış ve bu noktadan sonra içinden neşet ettiği sınıfı değil, şehirli sermayedarlar sınıfını temsil eder olmuştu. Şehirli sermayedarlar, Cihan Harbi başladığında, çıkarlarının savaşa tutuşan emperyalist güçlerden birinin yanında saf tutmakta yattığını görmüşlerdi. Oysa küçük burjuvazinin çıkarı tarafsız kalmak ve varlığı tehlikeye düşmedikçe savaşa girmemekti. İTC bu nedenle ülkeyi savaşın içine ancak bir istibdat rejimi kurarak çekebildi. Savaş ve istibdat koşulları ise şehirli sermayedarlara büyük servetler kazandırdı; bu servetler de onun iktisadî temeli oldu. Gelgelim, savaşta uğranan bozgun, İTC'yi yeni arayışlara itmiş ve burjuvazinin sağlam bir sınıf bilincine sahip olan kesimi çareyi İtilâf ile ittifakta bulmuştu. İzmir'in işgalinden sonra değil çıkarları, varlıklarının dahi tehlikeye girdiğini gören Anadolu küçük burjuvazisi ise istiklâl mücadelesine girişti. Şefik Hüsnü'nün çözümlemesine göre İTC içinde başlayan 'aile kavgası', aslında, sınıf çıkarlarının gerektirdiği stratejik tutumlardan kaynaklanan ve siyasî uzanımları olan bir sınıf içi kavgaydı. Kavganın beri yanında kalan Anadolu küçük burjuvazisinin önce Müdafaa-i Hukuk ve sonra da Halk Fırkası adı altında siyasî örgütlerini yaratmış olması işte bu sınıf içi kavgayla alâkalıydı.[48]

47 "Memleketimizde Siyasî Fırkalarla Sınıflar Arasındaki Münasebet", 112-119.

48 "Türk Burjuvazisinin Aile Kavgaları", 101-111.

Yukarıda, Şefik Hüsnü'nün yazılarında toplumsal sınıflar ile devrim[49] ve sosyalizm arasında kopmaz bağlar bulunduğunu, Türkiye Devrimi üzerine çözümleme ve tezlerini okurken bunların aynı zamanda toplumsal sınıflar üzerine çözümleme ve tezler olduğunu aklımızın baş köşesinde tatmamız gerektiğini belirtmiştik. Aşağıda, Şefik Hüsnü'nün Türkiye Devrimi üzerine tezlerini bazı temalar etrafında ortaya sermeye çalışacağız. Lâkin, bundan daha önce yapmamız gereken şey, Şefik Hüsnü'nün nasıl bir devrim kuramını benimsediğini belirtmektir. Bu, hayatî bir önemdedir. Zira, Türkiye sosyalist solunun neredeyse bütün tarihi devrim kuramı üzerine yaptığı tartışmalarla mühürlenmiştir. Şefik Hüsnü'nün aşağıda sergileyeceğimiz devrim kuramı bu tarihî tartışmanın mukaddimesidir.

Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* yazılarında süregiden Türkiye Devrimini bazen 'siyasî devrim', bazen 'halkçı devrim' ve bazen de 'burjuva devrimi' olarak nitelendirdiğini, bunların hepsini aynı anlama gelmek üzere kullandığını ve ondan ayrı olarak kendisinin sahiplendiği, benimsediği ve katıldığı bir de 'toplumsal devrim'den [içtimaî inkılâp] bahsettiğini belirterek başlayalım. Bu durumda her iki devrimin de tarihsel anlamları, sınıfsal dayanakları ve ulaşmak isterikleri menzillerin yanı sıra birbirleriyle nasıl ilişkilendiklerine ilişkin sorulara verdiği yanıtlar, Şefik Hüsnü'nün devrim kuramının ana hatlarını ortaya çıkaracaktır.

Şefik Hüsnü, devrim kuramını iki ana kaide üzerine inşa etmişti. Birinci kaide, kapitalizmin bir dünya sistemi olduğuydu. İkinci kaide ise kapitalizmin eşitsiz ve bileşik gelişeceğine

49 Batı dillerindeki 'revolution' sözcüğü Türkçede üç farklı sözcükle karşılanabiliyor; 'inkılâp', 'ihtilâl' ve 'devrim'. Bu sözcüklerin her birinin ayrı tarihsel serüvenleri ve bu serüvenlerde edindikleri farklılaşan anlamları var. Bu konuda okunabilecek en güzel yazı: Niyazi Berkes," 'İhtilâl', 'İnkılâp' ve 'Devrim' ", *Atatürk ve Devrimler* (İstanbul: Adam, 1983), 128-151. Şefik Hüsnü, yazılarında bazan 'ihtilâl', bazan da 'inkılâp' sözcüğünü kullanıyor. Burada, her iki sözcüğü karşılamak üzere 'devrim' sözcüğü tercih ediliyor.

ilişkin tarih görüşüydü. Bu iki ana kaide üzerinde şekillendirilen devrim kuramının esas niteliği ise 'sürekli devrim'di. Gelin önce Şefik Hüsnü'nün Türkiye Devrimine ilişkin tezlerini ortaya sermeden önce bu tezlerin esinlendiği genel kuramsal çerçeveyi ana hatlarıyla sergilemeye çalışalım.

Kapitalizmi bir dünya sistemi olarak tahayyül etmenin devrim kuramıyla nasıl bir ilişkisi olabilir? Bu bahiste iki düşünme yolu söz konusudur. Birinci yolda, bütünün içindeki her bir parçayı kendi başına bir bütün olarak görürsünüz. Bu durumda her ülkenin kapitalist düzeni ve o düzen içinde süregiden sınıf mücadelesi kendi başına bir bütünlük olarak değerlendirilir. Böylelikle, işçi sınıfının, kendi ülkesinin burjuvazisini alt edip kendi sosyalist düzenini kuracak kadar güçlenmediği koşullarda sosyalist bir devrim başlatamayacağı varsayılır. Proletaryanın kendi devrimini başlatarak güçlenmesi kapitalizmin belli bir olgunluğa erişmesine, bu olgunluk da güçlü bir proletarya yaratması şartına bağlanır.

Oysa kapitalizmi ve sınıf mücadelesini dünya çapında bir süreç ve ilişki olarak tahayyül etmenin sonuçları bambaşkadır. Bu durumda her ülkenin kapitalizmi ve toplum sınıfları ancak dünya kapitalizmi ve dünya ölçeğindeki sınıf mücadelesinin parçası olarak değerlendirilir. Çünkü tüm ülkeleri birbirine bağlayan kapitalizm, dünyayı tek bir iktisadî ve siyasî organizmaya dönüştürmüştür.[50] Bu diyalektik bakış açısına göre; içinde devindiği bütünle bir anlam kazanan her bir parça, bütünü oluşturan diğer parçalarla olan ilişkilerini de bünyesinde taşır. Ayrıca bu ilişkiler her bir parçanın ne olduğunun aslî unsurları olarak anlaşılır. Böylelikle, organik bir bütünün belirli bir zaman aralığındaki bütün süreçleri birlikte evrilir.[51]

---

50 Michael Löwy, *Sürekli Devrim Kuramı: Eşitsiz ve Bileşik Gelişim Siyaseti*, çev. Aslı Önal (İstanbul: Ayrıntı, 2016), 73.

51 Bertell Ollman, *Diyalektiğin Dansı: Marx'ın Yönteminde Adımlar*, çev. Cenk Saraçoğlu (İstanbul: Yordam, 2008), 65-66.

Kapitalizmin bir dünya sistemi olmasının birinci anlamı; bütünlüğe ait tüm süreçlerinin birlikte evrilmesi ve sistemin bütün parçalarıyla bileşik olarak gelişmesidir. Bu da, bir ülkenin gelişme biçiminin başkaları tarafından tekrarının ihtimal dışı olması anlamına gelir. Yani, belli bir ülkedeki maddî ve düşünsel kazanımlar başkaları tarafından yeniden keşif ya da icat edilmez, sahiplenilir ve uyarlanır. Kapitalizmin bir dünya sistemi olmasının ikinci anlamı ise; bileşik gelişmenin aynı zamanda eşitsiz olmasıdır. Parçalardan bazısı ileri gitmişken bazısı geride kalmıştır, bazısı hızla dönüşürken bazısı daha yavaş seyreder. Trotskiy'nin belirttiği gibi "tarihsel sürecin en genel yasası ... ritim eşitsizliğidir."[52] En arkaik biçimlerle en yeni biçimler birbirine eklemlenmiştir, iç içedir. Farklı evreler birleşmiş, düzçizgisel tarih anlayışı altüst olmuş, ani sıçramalar ve çelişkili birleşmelerle ilerleme esas hâle gelmiştir. Geri kalmış hayatlar, iktisadî ve kültürel kapasitelerinin sınırlarına bağlı olarak bazı aşamaları atlamaya ve sıçrayarak ilerlemeye mecbur kalmıştır. Bunun devrim kuramı bakımından anlamı, geri ülkelerde burjuva demokratik devrimini proletaryanın iktidar mücadelesi başlamadan önce tamamlanması gereken bir süreç olarak gören dogmatik bakış açısının inkârıdır.[53] Bilâkis, geri kalmış bir ülkede demokratik görevler ile sosyalist görevler iç içe geçer ve proletarya devrimi burjuva demokratik devrimin sonuna kadar tamamlanmasının ardından değil, ondan önce veya onunla birlikte gerçekleşir. Bu devrim kuramında azgelişmiş ülkeler için ayrı ayrı aşamalara bölünmüş devrimler yoktur; durmaksızın sosyalist devrime dönüşecek bir demokratik devrim imkânı vardır.

Gelin şimdi Şefik Hüsnü'nün Türkiye'de devrim üzerine fikirlerini kurarken başta belirttiğimiz dünya kapitalizmi ile eşitsiz ve bileşik gelişme perspektiflerini nasıl devreye aldığını görelim.

---

52 Lev Troçki, *Rus Devriminin Tarihi, Şubat Devrimi: Çarlığın Devrilmesi* (İstanbul: Yazın, 1998),16.

53 Löwy, *Sürekli Devrim*, 128-129.

Şefik Hüsnü, bir keresinde, "biz hududlarımız dâhilinde kendi kendisine yeten bir küll [bütün] olarak değil, fakat iktisadî cihandan bir cüz' [parça], olarak, içtimaî vaziyetimizi tahlil etmek ıztırarındayız [mecburiyetindeyiz]" demişti.[54] Şefik Hüsnü, aynı makalesinde kapitalizmin bir dünya sistemi olarak kavranmamasının, toplumsal devrim için burjuvazinin büyük sanayii geliştirmesini, devrimin ekonomik koşullarını hazırlamasını beklemek gerektiğini düşünmek anlamına geleceğine dikkati çekmiş ve bu bekleyişin toplumsal sonuçlarına işaret etmişti. Şefik Hüsnü'ye göre, azgelişmiş bir ülkenin, toplumsal bir devrime girişmesi için sanki kendi başına bir bütünmüş gibi kapitalizmi ve sanayii geliştirecek burjuvaziyi beklemesinin iki yıkıcı sonucu olabilirdi. Burjuvaziyi beklemenin birinci sonucu işçi ve köylüleri tarihin şimdiye dek kaydettiğinden daha feci bir akıbete maruz bırakmak olurdu. Zira, iş köleliği Doğu'da Batı'dakinden misliyle çetindi. İkinci sonuç ise, dünya devriminin gecikmesine yol açmak olabilirdi. Zira Batılı işçinin Doğulu işçinin sömürüsünden beslenmesi onun kapitalizmi aşma silkinişini erteleyecek bir potansiyel yaratabilirdi.[55]

Şefik Hüsnü'nün fikriyatında dünya kapitalizmi ile dünya devrimi perspektifi birleşiyordu. Dünya kapitalizminin yarattığı dünya savaşı, toplumsal ve ekonomik buhranlara yol açmış ve bunlar da "yeryüzünde, umumî bir vaziyet-i inkılâbiye [devrimci durum] ihdas et"mişti.[56] İşte bu "genel devrim" ortamı Türkiye'de devrim için de bir imkân yaratmıştı. Lâkin bu imkân, yalnızca, Marx'ın devrim için gerekli saydığı maddi koşullara ve proletarya içinde uyanan sınıf bilincine bakılarak görülemezdi. Onu görebilmek ve yakalayabilmek için iki önemli noktayı yakalamak gerekliydi. Bunlardan birincisi Türkiye'nin toplumsal koşullarının içinde yatıyordu. Türkiye'de ahalinin

54 "Türkiye'de İnkılâbın Şekli", 174-183-178.

55 A.g.m.

56 "Türkiye'de İnkılâbın Lüzumu", 163-173-168.

kahir çoğunluğu fakir işçi ve köylüydü. Sınıfların ilgası, ortak mülkiyet düzeni ve emeğin egemenliği bunların ancak öz çıkarınaydı. Böylesi bir yeni hayattan zarar görebilecek ve buna karşı çıkabilecek kesimler ise ihmal edilebilecek kadar azdı. Bu toplumsal koşullar, toplumsal bir devrimin güvencesi ve zorlayıcısıydı. Türkiye'de toplumsal devrim imkânının bir başka dayanağı ise dünyadaki ve bölgedeki gelişmelerde yatıyordu. Şefik Hüsnü'nün bakış açısı gayetle sarihti: dünyadaki cereyanlardan bağımsız olarak Türkiye'nin devrim bayrağını kaldırması onu Cervantes'in kahramanı kadar gülünç kılardı. O, devrimle "Türkiye'nin adımlarını dünyanın gidişine uydurmak ihtiyacında bulunduğunu anlatmak"taydı.[57] Dünyadaki devrim mayalanmasının ve kalkışmalarının yanı sıra Türkiye'nin yanı başında, Bulgaristan'da, Yugoslavya'da, Yunanistan'da ve biraz ötesinde İtalya, İspanya, Fransa ve Polonya'daki devrimci gelişmeler, "Türkiye'yi mütekabil tesirleri [karşılıklı etkileri] altında tutan başlıca âmiller"di.[58] İşin özü, açık bir şekilde şöyle görülmüştü Şefik Hüsnü tarafından: Dünya bir toplumsal devrim yangınıyla tutuşur ve bölge devrimci bir altüst oluşla sarsılırken, Türkiye, toplumsal bir devrim için uslu uslu kendi burjuvazisinin emekçileri sömüre sömüre kendi sanayisini geliştirmesini bekleyemezdi.

Şefik Hüsnü'yü bu çıkarıma ulaştıran şey, onun dünya devrimi perspektifi ile eşitsiz ve bileşik gelişmeyi kavrayışındaki ferasetti. Kaleminden dökülen şu satırlar, onun eşitsiz ve bileşik gelişme yasasını kavrayışının mükemmel bir ifadesiydi:

> ... dünyada proletarya inkılâbı başlayınca, bu hareket yalnız bir sınıf, bir millet namına yapılmayıp, bütün beşeriyetin en meşru haklarına ve menfaatlerine taalluk ettiği [ilişik olduğu] için, geri kalmış milletler, tarihi merhalelerde pek az müddet tevakkuf ederek [bekleyerek], kuvvetli bir burjuvazinin teessüsüne [oluş-

57 "İnkılâbın Lüzumu", 171.

58 A.g.m., 173.

masına] meydan vermeden, davasını kazanmış proleta'ryaların numunelerinden aldıkları cesaret ve onlardan gördükleri muavenetle [yardımla], sosyalizmin ihzarı [hazırlığı] şeklinde bir hükümet kurmaya muvaffak olurlar.[59]

Görünen oydu ki, Şefik Hüsnü, Türkiye devrimine dünya kapitalizmi ve dünya devrimi perspektifiyle bakıyordu. Peki ya kâh halkçı, kâh burjuva devrimi olarak nitelendirdiği sürmekte olan devrim ile tahayyül ettiği devrimi arasındaki ilişkiyi, yani burjuva devrimi ile toplumsal devrim arasındaki ilişkiyi, kuramsal düzeyde nasıl kuruyordu? Sorunun cevabı, Şefik Hüsnü'nün sosyalistlerin amacını açıkladığı şu satırlarının içindeydi: "Fakir işçi ve köylü kitleleri ve orta halli sınıflar lehine inkılâbımızı derinleştirmek, inkişaf ettirmek ve onu müşterek mülkiyete müstenid [dayalı] bir içtimaî inkılâba [toplumsal devrime] müntehi kılmak [eriştirmek] ..."[60] Devrim emekçi sınıflar lehine derinleştirilecek, geliştirilecek ve ortak mülkiyete dayalı bir devrimle tamamlanacak. Dikkatlice bakılırsa bu ifade burjuva devrimini toplumsal devrimden önce tamamlanması gereken bir aşama olarak görür gibi durmuyor. Burjuva devrimi ile toplumsal devrimi iki ayrı aşama olarak değerlendirmeye uygun bir bakış açısının izlerini taşımıyor. Burjuva devriminin kendi evrimini tamamlamasını beklemeksizin ve durmaksızın sosyalist devrime dönüşüm bakış açısını barındırıyor.

Şefik Hüsnü'nün daha cumhuriyet kurulmakta iken Türkiye Devrimine 'dünya kapitalizmi', 'eşitsiz ve bileşik gelişme', 'sürekli devrim' perspektifleriyle uyumlu bir biçimde yaklaşması son derece çarpıcı. Zira Türkiye sosyalist hareketinin kendi yoluna aşamalı devrim kavrayışıyla revan olduğuna ilişkin kanaatin bir 'galat-ı meşhur'dan ibaret olduğunu ortaya koyuyor. Bununla beraber, Şefik Hüsnü'nün burada ortaya koyduğumuz yaklaşımı bazı önemli soruları da gündeme getiriyor. Bu soru-

59 "İnkılâbımızın İnkişâfı", 202-215-212.

60 "İntihabat ve Yoksul ve Orta Halli Sınıflar", 226-231, 226.

lar, şu merkezî sorunun etrafında dolanıyor: Burjuva devriminin derinleştirilmesi, toplumsal bir devrime dönüştürülmesi nasıl kotarılacaktır?

Devrimci dönüşümün dinamosu, Şefik Hüsnü açısından, toplumsal sınıflar arasındaki mücadeleydi. Lâkin Türkiye'de sınıf mücadelesinin kendine özgü bir niteliği vardı. O da sınıf mücadelesi ile ulusal mücadelenin üst üste çakışmasıydı. Sınıf mücadelesinin ulusal mücadeleye feda edilmesine ilişkin çağrışımlar yüklenen ve bu bakımdan ilk başta son derece tehlikeliymiş gibi görünen bu tespitin temel bir dayanağı vardı: Türkiye'de kapitalist burjuvazinin küçük ve zayıf bir azınlık teşkil etmesi ve ulusal bir yöneliş içinde olmaktansa Avrupa kapitalistlerinin "arabasına asılması", buna karşılık ulusun kahir çoğunluğunun işçi ve köylü sınıflarından oluşması. Bu durumda Türkiye'nin çelimsiz kapitalist burjuvaları, eşrafı ve servet sahiplerinin çıkarlarıyla Avrupa kapitalizminin çıkarları birleşmekte ve bunlar hep birlikte aynı safta toplanmaktaydı. Hepsinin karşısındaki safta ise memleketin fakir işçi ve köylülerinden mürekkep emekçi sınıfları duruyordu. Bu özgül durumun anlamı şuydu: Ulus ile emekçi sınıflar bir ve aynı kümeyi oluştururken emperyalistler ile kapitalistler ve servet sahipleri de karşıt kutuptaki kümeyi oluşturuyordu. Böylelikle emekçi sınıflardan mürekkep ulusun emperyalizme karşı bağımsızlık mücadelesi bir sınıf mücadelesi şekline bürünüyordu.[61] Millî mücadele dönemi için de aynı şey geçerliydi. O, görünüşte bir devlet mücadelesiydi ama, özünde sınıf mücadelesinden bir farkı yoktu. Zira, zulme uğramış fakir halk İtilaf kapitalizmine hücum ediyor, zengin tabaka ise hükümdarla birlikte düşman saflarında yer alıyordu. Sonuç da bir sınıf mücadelesinin sonucu gibiydi: Mücadele, bir siyasî devrimle sonuçlanmıştı.[62]

61 "Sosyalizm Cereyanları ve Türkiye", 247-258.

62 "Harb-i Umumî'nin Doğurduğu İçtimai Hareketler", 282-289.

Gelin şimdi de Şefik Hüsnü'nün Türkiye Devrimine karşı nasıl bir konum belirlediğine bakalım. Bunun için birbiriyle bakışımlı üç adım atmamız gerekiyor. Birinci adım, Şefik Hüsnü'nün Türkiye Devrimin niteliğini nasıl saptadığıyla ilgili. İkinci adım, Şefik Hüsnü'nün uluslararası durumun Türkiye Devriminin önüne çıkardığı seçenekleri nasıl tahlil ettiğiyle ilgili. Üçüncü adım da Şefik Hüsnü'nün Türkiye Devriminin dönüşüm imkânlarını nasıl gördüğüyle ilgili.

Şefik Hüsnü'nün Türkiye Devrimine bazan 'halkçı devrim', bazan da 'burjuva devrim'i dediğini yukarıda belirtmiştik. Bu nitelemeyle kasıt; monarşik ve teokratik bir nitelik taşıyan Osmanlı İmparatorluğu'nun devrilerek yerine bağımsız, halk egemenliğine dayalı ve dinden ayrılmış bir devletin kurulmasıydı. Feodalizm ve hükümdarlıktan gelen siyasal formların radikal bir şekilde tahrip edilerek halkın devlet yönetimine katılmasının ilke edinilmesi, egemenliğin gökyüzünden yeryüzüne indirilmesi, sultandan alınıp halka verilmesi burjuva halkçılığı anlamına geliyordu. Siyasal hayatın bu ilke ekseninde yeniden kurulması bir siyasal devrim niteliğindeydi. Lâkin, kendi dairesinde bazı duraksamalar, tutukluluklar ve çelişkilerle malul bir siyasal devrimdi bu. Şefik Hüsnü'nün tanımlamasıyla Cumhuriyet ve halkçılık "halkın serbest tecemmu ettiği [toplandığı], bilâ-kayd-ü-şart teşkilâtlanabildiği [kayıtsız ve şartsız örgütlenebildiği] bir hükümet şekli demek"ti. Gelgelelim, emekçi sınıfların kollarını bağlayan cemiyet ve grev yasaları Meşrutiyet'ten; seçim yasası ise Mithat Paşa devrinden yadigârdı. Devrim, eski devlet düzenini kahretmiş, buna karşılık onun halkçılık karşıtı yasalarını alıkoymuştu. Yıkıcılıkta kararlıydı ama, yapıcılıkta aynı kararlılığı gösterememiş, çelişkili ve çapraşık adımlarla ilerlemişti.[63]

Sonuçta, Türkiye Devrimi çelişkili bir süreçti ve Şefik Hüsnü, çelişkili bir süreç olarak kavradığı Türkiye Devrimine,

63 "Menfî Halkçılıktan Müsbet Halkçılığa", 290-296, 292.

başında bulunduğu sosyalist hareket adına uzunca bir dönem için sabırla "geniş bir kredi" açmıştı.[64]

Böylesi "geniş bir kredi" açışın ardında bazı nedenler vardı: i) devrim önderlerinin siyasî inanç ve sınıfsal niteliklerinin henüz billurlaşmamış ülkücüler olması. Uluslararası koşulların baskısı altında, siyasî bağımsızlık ile Avrupa ve Amerika kapitalizmine karşı ekonomik bağımsızlığın sağlanması arasında pozitif ilişkiyi kurmaya (sınıfsal ve toplumsal temelleri nedeniyle son derece çelişkili olsa da) yatkınlık göstermeleri.[65] ii) İzmir İktisat Kongresinde yüzü aşkın işçi delegenin hazırladığı raporun belli başlı maddelerinin kongre genel kurulunda kabul edilmesi. Bu örneğin esinlediği gibi işçi sınıfına siyasal ve toplumsal hayatta genişçe bir alan açılabileceğine dair imkânların belirmesi. iii) Cumhuriyetin ilanından henüz birkaç ay önce yazdığı bir yazıda belirttiği üzere (Haziran 1923)[66] devlet adamları arasında İktisat ve Sağlık Bakanları gibi Marksist düşünceyle hareket etmeye meyyal bakanların bulunması.[67] Bu örneğin gösterdiği gibi Hükümetin azınlıktaki servet sahiplerinin değil, çoğunluktaki emek sahiplerinin tarafında yer alacağına dair alâmetlerin bulunması.[68] iv) Türkiye Devriminin, uluslararası arenada RSFSC önderliğinde genişlemekte olan işçi ve halk cephesi ile emperyalist-kapitalist cephe arasında bir seçimle yüz yüze kalan, her iki yana geçmesi de mümkün olan bir devrim olması. Emperyalizme karşı emekçi sınıflardan oluşan bir ulus halinde savaştığı için birinci yana; önderliği, nihayetinde, burjuva bir karakter taşıdığı için ikinci yana salınabilecek potansiyeller göstermesi. Emperyalist Avrupa'nın Türkiye'yi serbest bı-

64 "Amele Sınıfı Cumhuriyet Hakkında Ne Düşünüyor", 272-281.

65 A.g.m.

66 "Sosyalizm Cereyanları".

67 Mete Tunçay, bunlardan İktisat Vekili'nin Mahmut Esat (Bozkurt) ve Sıhhiye Vekâleti Vekili Tevfik Rüştü (Aras) olduğunu saptıyor. *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925, Cilt 1* (İstanbul: İletişim, 2009), 749.

68 "Yeni Millet Meclisi'nden Halk Ne Bekliyor?", 239-246.

rakmayacağının aşikâr olması, buna karşılık Rus işçi sınıfının Kurtuluş Savaşı'na şartsızca arka çıkmasının birinci ihtimali kuvvetlendirmesi.[69]

Şefik Hüsnü, siyasal stratejisini, bu çelişkili süreci işçi sınıfı ve sosyalizm lehine çevirebilmek üzerine inşa etmiş ve bunun için birbirini destekleyen adımlar atmayı denemişti. Şimdi gelin aralarında öncelik, sonralık sıralaması gözetmeksizin bu adımları takip edelim.

Birinci adım: Siyasal devrimi gerçekleştirmiş ve yaşatmaya azmetmiş olan siyasal cereyan ile sosyalist cereyan arasında, "derebeylik bakayası olan an'anelere ve Hanedan-ı Âl-i Osman'a merbut olanları etrafında toplayan irticakâr cereyan"a karşı ittifak yapmak.[70] Lâkin bu ittifakı eleştirel bir biçimde sürdürmek. Ulus namına yapılacak işlerde ve devletin örgütlenmesinde işçi sınıfının sözünü söyleme ve eleştirisini açıkça dile getirme hak ve görevini her an mahfuz tutmak.[71] Cumhuriyet hükümetini ileri adımlar atmak için cesaretlendirmek, teşvik etmek ve zorlamak.[72]

İkinci adım: Cumhuriyet yönetimi üzerinde toplumsal hareketi sınırlayan engelleri ortadan kaldırmak; yepyeni bir seçim, iş ve sendikalar kanunu çıkarmak doğrultusunda olumlu bir baskı oluşturmak.[73]

Üçüncü adım: Siyasal ve toplumsal hayatta belirgin bir ağırlık oluşturması ve haklarını sonuna kadar savunması için işçi sınıfının yerel ve ulusal düzeyde örgütlenmesine önderlik etmek ve bunun için bütün imkânları seferber etmek.[74]

---

69 "Hakikî İnkılâba Doğru", 191-201; "Devlet İnhisanna Niçin Taraftarız?", 297-303; "Harbi Umumi'nin Doğurduğu İçtimai Hareketler", 282-289.

70 "İntihabat Ve Yoksul ve Orta Halli Sınıflar", 226-231.

71 "Hakikî İnkılâp".

72 "Cumhuriyet Hakkında".

73 "Menfî Halkçılık".

74 "Türkiye'de Cemiyet Birliklerinin Teşekkülü", 232-238.

Dördüncü adım: Parlamentoda Marksizme meyyal bakanların varlığını ve çalışmalarını desteklemek; yanı sıra da işçi sınıfının istediği, güvendiği, "içtimaî inkılâba en mütemayil, en ileri fikirli ve sa'yin hukukuna en hürmetkâr" kişilerin parlamentoya girmesi için çalışmak.[75]

Beşinci adım: Aydınları işçi sınıfının "karanlık talihine alâkadar ederek, cihan-şümul [dünya çapında] bir mesele olan amele kurtuluşunun ihzarıyla [hazırlığıyla] meşgul olmalarını temin etmek".[76]

Altıncı adım: Türkiye'nin nihaî kurtuluşunun ancak toplumsal bir devrim ve onun getireceği kolektif biçimlerle mümkün olabileceği konusunda bir kamuoyu oluşturmak. Kendi sözleriyle: "...kat'î kurtuluşumuzun, millî felâh [kurtuluş] ve necatımızın [selâmetimizin] ancak içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] ile ve bunun icab ettiği iştirakî [ortaklaşa] şekillerle kabil olduğu ... [esasları] etrafında, ... efkâr-ı umumiyeyi [kamuoyunu], ... tenvir [aydınlatma] vazifesini deruhde et"mek".[77]

Yedinci adım: "Türkiye'de bir mevcudiyet-i resmiyeye malik, yoksul ve orta halli sınıflara dayanan ve onların menafiini müdafaa eden yegâne siyasî fırka Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi"ni güçlendirmek ve siyasal hayatta etken kılmak için sürekli çaba göstermek."[78]

Şimdi, kritik bir soruya geliyoruz: Şefik Hüsnü'nün, önderlik ettiği komünist hareket ve işçi gruplarıyla birlikte bu adımları eşgüdümlü olarak atmak için çırpınmaktaki muradı neydi? Sorunun cevabı özünde şöyleydi: Siyasal devrimi ortak mülkiyete dayalı bir toplumsal devrimle tamama erdirmek. Onun ümidine göre; toplumsal hareketi sınırlayan engeller kaldırılınca, işçi sınıfının sendikal örgütlenmesinin ve ulus çapındaki

75 "İntihabat".

76 "İşçi Sınıfının Vaziyeti", 85.

77 "Yeni Millet Meclisinden Halk Ne Bekliyor?", 239-246, 242.

78 "İntihabat".

birliğinin kapıları açılınca, seçim yasası değişip halkın devlet yönetimine katılımının kanalları genişleyince, sosyalist dünya görüşü aydınlar arasında tutunup yaygınlaşınca, sosyalist parti işçi ve emekçi sınıflar içinde kökleşince, toplumsal devrim fikri kamuoyunda belli bir ağırlık kazanınca, parlamentoda sosyalizm cereyanı etkili bir hâl alınca işçi ve emekçi sınıflar, "iktisadî şerâit [şartlar], henüz bir sosyalist idare tesisine tamamıyla müsaid bulunmasa bile, ilk eline geçen fırsattan bilistifade [yararlanarak] iktidarı ele geçirecek"ler, "kendi mukadderatlarını bizzat ele almak için lazım gelen kabiliyet ve ehliyeti elde" edeceklerdi.[79]

Şefik Hüsnü'nün ümidi, aşırı bir iyimserliğe dayanmıyor mu?[80] Toplumsal devrimi sınıflar arasındaki mücadelenin değil, dostane ilişkilerin bir sonucu olacakmış gibi görmek, siyasal devrim önderlerinin toplumsal devrimin yol açıcıları olarak işlev göreceğini ummak ve bütün siyasal stratejisini bunun üzerine kurmak eski deyimle 'nikbinlik' anlamına gelmiyor mu? Bir burjuva devriminin önderlerine Şefik Hüsnü'nün kendi deyimiyle "bu kadar geniş bir kredi açmak", onların karşıt sınıfın temsilcileri olduğunu görmezden gelmekle bir olmuyor mu?

Şefik Hüsnü'nün, bu soruların cevabının en baştan belli olmadığını, süreç içinde meydana çıktığını düşündüğünü ve sürecin sonunda cevapların katılığı ve merhametsizliğiyle yüzleştiğini söyleyebiliriz. *Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm*'deki yazıların dikkatli bir takibi bu varsayımı açıkça destekler. "Amele Sınıfı Cumhuriyet Hakkında Ne Düşünüyor?"

---

79 "Sosyalizm Cereyanları", 255.

80 Türkiye Devrimi ve Mustafa Kemal Paşa hakkında iyimser beklentilerin, bunun yanı sıra da Türkiye sosyalizmi için imkânların azımsanamayacak düzeyde olabileceğine ilişkin yorumların Komintern perspektiflerinde de etkin olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Sözgelişi, 1922 başında Ankara'daki Sovyet elçiliğinde görevlendirilen Komintern yetkilisi Golman, Mart 1922 tarihli bir raporunda, Türkiye hakkında" Savaş sona erdikten sonra, daha radikal ve yarı-sosyalist bir hükümet kurulması olanak dışı değildir" diye yazıyordu. Erden Akbulut-Mete Tunçay, *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası [1920-1923]* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2007), 188.

başlıklı makalesinde, "geçen seneki 1 Mayıs'ta [1923] hükümetin gösterdiği haşin muamele, ameleyi tatlı rüyasından uyandıran bir soğuk duş tesiri icra etti" diye yazar Şefik Hüsnü ve ekler: "Bundan sonra ameleyi gittikçe derin bir sukut-ı hayale [hayal kırıklığına] düşüren bir silsile-i vekayi [olaylar zinciri], bütün ümidleri, bütün nikbinlikleri [iyimserlikleri] izale [yok] etti."[81] Şefik Hüsnü'nün bahsettiği 1 Mayıs, *Aydınlık* çevresinin Ankara Hükümetinden yediği ilk darbedir ve bu darbeyle Şefik Hüsnü'nün kendisi başta olmak üzere TİÇSF'nin yönetici ve üyelerinden yirmiye yakın kişi tutuklanmıştır.[82] Bu tutuklamalardan sonra bile Şefik Hüsnü'nün Ankara Hükümetine açtığı kredi azalmamış, ümidi sona ermemiştir. Zira Şefik Hüsnü ilk önce bu tutuklamaları, bir "münasebetsizlik", "çirkin bir manzara" olarak değerlendirmiş, "kanun-u mahsusun bazı tabirlerini su-i tefsir eden malûmât-ı hukukiyesi noksan zabıta memurlarının takibatı"na bağlamış ve hiçbir biçimde Ankara Hükümetini sorumlu tutmamıştı. Hatta, Ankara Hükümetinin geniş işçi ve köylü kitlelerine dayanarak faaliyette bulunacağına ilişkin kanı ve ümidini koruduğunu yazmıştı.[83]

Gelgelelim, süreç, hiç de Şefik Hüsnü'nün ümit ettiği, beklediği veyahut umduğu gibi ilerlemedi. Tam aksi istikamette seyretti. Gelin şimdi de bu kritik sürecin başlıca uğraklarına bakalım: i) Devrimin önderlerinin siyasi inanç ve sınıfsal nitelikleri süreç içinde iyice belirginleşti. Kendi tahayyül ettiği modern, burjuva Türkiye'ye karşı biricik alternatifin işçi sınıfından ve sosyalizm cereyanından geleceğini bilen Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki Ankara Hükümetinin işçi ve sosyalist hareketini bastırmak için attığı adımlar birbirini takip etti. Şefik Hüsnü'nün kendisinin verdiği bilgilere göre; grevler yasaklandı, işçi sınıfından yana tavır koyan yönetici ve siyasetçiler görev-

81 "Cumhuriyet Hakkında", 274.

82 Tunçay, *Sol Akımlar 1*, 734.

83 "Halk Ne Bekliyor?"

den alındı, işçi örgütleri kapatıldı, işçi ve sosyalist partileri taraftarları zindana atıldı, hükümet güdümünde olmayan işçi kuruluşları feshedildi, iş ve sendika kanunları gündeme bile alınmadı.[84] ii) Böylelikle Şefik Hüsnü'nün oluşumuna var gücüyle katkı yapmaya çalıştığı İşçi Teşkilâtları Heyet-i Müttehidesi'nin kuruluşuna imkân verilmedi iii) İktisat Kongresinde kabul edilen işçi raporundan maddeler sadece kâğıt üzerinde kaldı. iv) Yeni seçim, iş ve sendikalar kanunu siyasal tartışmalara konu bile olmadı. Amelenin hukukunu koruyucu bir iş kanunu hazırlığında olan ve serbest sendikalardan yana olan Mahmut Esat Bey bakanlıktan istifa ettirildi v) Aydınları işçi sınıfı sorunlarına duyarlı ve ilgili kılacak sosyalist yayımcılık faaliyeti Heyet-i Vekile tarafından durduruldu; *Aydınlık* ve *Orak Çekiç* Takrir-i Sükûn Kanunu kapsamında 12 Mart 1925'te kapatıldı.[85] vi) Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi 1924'te feshedildi[86] ya da sönümlendi.[87] viii) Nihayet, sosyalist yayınları çıkaran ve 1 Mayıs 1925 gösterilerini düzenleyen bütün komünist militanlar Ankara İstiklâl Mahkemesinde yargılanmak üzere tutuklanmaya başlayınca Şefik Hüsnü'nün kendisi tutuklamalardan birkaç gün önce yurtdışına kaçtı.[88]

Bu sürecin sonu, Şefik Hüsnü'nün uğrunda çabaladığı gibi siyasal devrimin toplumsal devrime doğru derinleşmesiyle değil, toplumsal devrim ümidinin inkârı ve ilgasıyla sonuçlandı. 1925 yılında Türkiye'de toplumsal devrimin savunuculuğunu yapan sosyalizm cereyanı namına hemen hiçbir şey kalmamış,

---

84 Şefik Hüsnü, "Amele Sınıfı Cumhuriyet Hakkında Ne Düşünüyor?" başlıklı yazısında bunları tek tek sıralıyor.

85 Tunçay, *Sol Akımlar 1*, 779.

86 Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, [Cilt: II Mütareke Dönemi] (İstanbul: Hürriyet, 1989), s. 499

87 Tunaya, TİÇSF'nin 1924'te feshine ilişkin bilgiyi Fethi Tevetoğlu'na dayandırıyor. Mete Tunçay ise Fırka'nın 1924 başlarında (eğer daha önce kapatılmamışsa) "faaliyetten men edildiği"nin düşünülebileceğini belirtiyor, *Sol Akımlar*, 1, 754.

88 Akbulut, *Deyrner*, s. 57; Tunçay, *Sol Akımlar 1*, 780.

Kemal Paşa Hükümeti tarafından kahredilmişti. Şefik Hüsnü, bu sürecin belirli bir noktasında gidişatı fark etmişti. Meselâ Cumhuriyetin ilanından çok kısa bir süre önce, İkinci Meclisin, İlk Meclisi harekete geçiren devrimci ruhtan yoksun olarak işe koyulduğunu yazmış; Meclis Hükümeti sisteminin terk edilerek cumhuriyet hükümeti sistemine geçiş yönündeki adımları "Türkiye'yi, hanedansız birer hükümdarlıktan başka bir şey olmayan Avrupa ve Amerika'da mevcud cumhuriyetlere benzetmek" olarak değerlendirmişti.[89] Beri yandan Mayıs 1924'te Cumhuriyet Hükümetini oluşturan milletvekillerinin kahir çoğunluğunun sınıf kökünün küçük burjuvazi olduğunu saptayan Şefik Hüsnü, bunları harekete geçiren zembereğin "memleketin iktisadi inkişafında mühim bir âmil olmak, büyük sermayedar mevkine yükselmek hırsı" olduğunu vurguluyordu. Son derece sarih bir biçimde kaleminden şu satırlar dökülüyordu: "Bir kelime ile bugünkü hâkim sınıf sermayedarlık âleminde tarihî bir rol oynamaya kendisini namzed addeden [aday sayan] Anadolu'nun mutavassıt [aracı] zenginlerinden ve bunlarla teşrik-i mesâî eden münevverlerden terekküb etmektedir [bileşmektedir]." Ve bu gözlemin finali, 1925'teki trajik sonucu önceden haber veriyordu: "Bu sınıf tabiatıyla amele hareketlerini hoş göremez."[90]

Şefik Hüsnü'nün Marksist kurama hakimiyeti, sınıf çözümlemesini kullanmadaki yetkinliği, diyalektik becerileri ve toplumsal gözlem kabiliyetiyle orantısız siyasal kurgusu, 1925'te hayatın kendisi tarafından geçersiz kılındı. Mustafa Kemal Paşa ise, temsil ettiği burjuva dünyasına uygun adımları atarken temsil ettiği sınıflar için büyük bir liderlik performansı gösterdi. Aslına bakılırsa galip gelen kendi devriminin başındaki Mustafa Kemal ile burjuvazi, mağlup olan da Şefik Hüsnü ile Türkiye proletaryası ve toplumsal devrim imkânıydı.

89 "İnkılâp Esasatının Tadili", 259-264, 261.

90 "Cumhuriyet Hakkında", 278.

Son olarak Şefik Hüsnü'nün Mustafa Kemal Paşa'nın liderlik ettiği siyasal devrimle ilgili bir başka yanılgısını daha belirtmek gerekiyor. Şefik Hüsnü, Aralık 1924'te, sermayedar burjuvazi muhitlerinde hüküm süren, din ve saltanat kurumlarını baltalayan, taassuba, yerleşik ananelere savaş ilan eden devrim hükümetinin "cahil halk kitlelerinin husumetini celb ettiğine" ilişkin görüşün yanlış olduğunu savunuyordu. Ona göre; Anadolu köylüsü ve kasabalısı "tapındığı ruhani müessesatın yıkılmasından belki biraz da şaşalamış, müteessir" olmuştu ama, kısa süre sonra değişikliklerin kendi zararına olmadığını anlamıştı.[91] Oysa, bugünden (2017) baktığımızda halk kitlelerinin bitmeyen husumetinin Türkiye Devriminin başlıca paradoksu olduğunu ve yıllar boyunca çözülemediğini, söyleyebiliriz. Böyle söylediğimizde de Şefik Hüsnü'nün yanılgısının hayli derin olduğunu iddia edebiliriz. Gelgelelim, bu iddiayı haklı çıkaran şey, halkın ne yapılırsa yapılsın devam eden ve edecek olan taassubu değildi, burjuva devrimi henüz kemikleşmeden sosyalist devrime geçilememiş olmasıydı. Geçilebilseydi (ki Şefik Hüsnü'nün beklentisi oydu), bugün Şefik Hüsnü'ye hak verecektik.

Sosyalizm

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'in sosyalizme ilişkin tezleri hakkında birkaç noktaya işaret ederek sonlandıralım.

Şefik Hüsnü'nün yazılarında sosyalizm bahsinde üç önemli noktanın öne çıktığını söyleyebiliriz.

Birinci nota, sosyalizmin vaat ettiği özgürlük dünyasının ancak bir hayal olabileceğine, bu hayallerin de insan doğasının kusurlarından ötürü gerçekleşemeyeceğine ilişkin tereddütler hakkındadır. Bu tereddütlerden biri, mesela şöyledir: Sosyalizmde de kolay ve zor, hoş ve nahoş işler olacaktır.

91 "Münasebet", 116.

Özgürlük gereği herkes hoş ve kolay işlere eğilim gösterecek, fakat o zaman zor ve nahoş olmakla birlikte kamu yararına olan işlerin de yapılma zorunluluğu, eşitlik ilkesini zedeleyecektir. Şefik Hüsnü, ancak ve sadece kapitalist dünyanın kozasından bakılınca anlamlı olabilecek bu tereddüdün toplumsal yapısı ve ilişkileri bambaşka şekilde işleyecek olan sosyalist toplum için anlamını yitireceği kanaatindedir. Geleceğin sosyalist toplumunda işleri, hoş mu kolay mı, yoksa nahoş mu zor mu olduğuna odaklanan hasis düşüncelerle değil, kamusal açıdan yararlı bir görev olup olmadığına ilişkin şevklerle değerlendirmek mümkün olacaktır. Böylesi bir toplumcu bakış açısını kazanan insanlar, haftalarının veya aylarının belirli günlerini bu işlere ayıracaklar ya da askerî yükümlülük benzeri bir örgütlenme aracılığıyla nöbetleşe olarak bu kamusal işleri üstleneceklerdir. Her iki durumda da kamusal açıdan zorunlu olmakla birlikte nahoş işler ile bireysel bakımdan özgürce tercih edilen hoş işler aynı özgürlük ve kamuculuk bilinciyle yapılabicektir.[92]

İkinci nokta, sosyalizmin İslâm âleminde ve kaynaklarındaki dayanakları hakkındadır. Sosyalist dünya görüşünün ve toplum biçiminin İslâm'ın kaynaklarına ve geleneklerine tamamen aykırı ve yabancı olduğuna ilişkin yaymacanın mazisi ve etki gücü iyi bilinir. Beri yandan Batılı yazarların İslâm âlemindeki eşitlikçi ve kolektivist hareketlere karşı kayda değer bir duyarlılık göstermedikleri de aşikârdır. Şefik Hüsnü, bunların bilincinde olarak İslâm âleminden sosyalizme dayanaklık edebilecek atılımların hatırlatılmasında ve bunların birer köken olarak belirtilmesinde önem ve yarar görmüştür. Mazdak ve Babek mezhepleri ile Karamita Hareketinin zalimlere karşı mücadelelerini; sarayların ihtişamına, zenginlerin zevkusefa ve israfına karşı isyanlarını; ve sosyalist bir toplumu çağrıştırıcı yaşayışlarını işte bu yaklaşımla vurgulamıştır.[93]

92 "Mübhem Noktaları Tenvir", 333-336.

93 "İslâm Âleminde İçtimaî İnkılâbın Menşeleri", 337-344.

Üçüncü nokta, sosyalist toplumun inşasının izleyeceği yöntemle ilgilidir. Şefik Hüsnü, Türkiye'de ilerici aydınların Osmanlı'dan beri toplumsal değişme konusunu ele alırken sihirli anahtarı ya hukukta, ya eğitimde ya da dinde bulmasından çıkarılacak tecrübeye ilişkin anlamlı bir ışık düşürmüştür. Mükemmel okulların eğiteceği mükemmel kişilerin toplumu cennette çevireceğine; iyi yasaların bütün kusurları bertaraf edeceğine veyahut da devletten ve siyasetten ayrılarak halk arasında yordamınca çalışacak dinin toplumsal düzeyi yükselteceğine ilişkin eğilimlerin tutarlı olduğu kadar hayatla da sınanmış bir eleştirisini yapmıştır. Ona göre hukuk, eğitim ve itikat, toplumsal ilişkilere çerçeve ve yön veren temellerin değişmesiyle değişebilecek ve bu değişimle etkileşime girebileceklerdir. Oysa kendi başlarına toplumu değiştiremeyeceklerdir.[94]

Kaynakça

A. I. Sobolev, *Outline History of the Communist International* (Moscow: Progress, 1971).

A. Şemsutdinov ve Y. A. Bagirov, *Bir Karagün Dostluğu: Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri*, çev. A. Hasanoğlu (İstanbul: Bilim, 1979).

Behice Boran, *Türkiye ve Sosyalizm Sorunları* (İstanbul: Yordam Kitap, 2016).

Bertell Ollman, *Diyalektiğin Dansı: Marx'ın Yönteminde Adımlar*, çev. Cenk Saraçoğlu (İstanbul: Yordam, 2008).

Bülent Gökay, *Emperyalizm ile Bolşevizm Arasında Türkiye*, çev. Sermet Yalçın (İstanbul: Agora, 2006).

Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri* (İstanbul: YKY, 2001

Edward Hallett Carr, *The Bolshevik Revolution 1917-1923* (London: MacMillan, 1984).

Emel Akal, *Moskova-Ankara-Londra Üçgeninde* İştirakiyuncular, *Komünistler ve Paşa Hazretleri* (İstanbul: İletişim, 2013).

Erden Akbulut ve Mete Tunçay, *Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası [1920-1923]* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2007).

Erden Akbulut ve Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne 1919-1926, 1. Cilt* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2012).

94 "İçtimaî Islahat Meselesi", 265-271.

Erden Akbulut ve Mete Tunçay, *İstanbul Komünist Grubu'ndan (Aydınlık Çevresi) Türkiye Komünist Partisi'ne 1919-1926, 2. Cilt* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2012).

Erden Akbulut, *Dr. Şefik Hüsnü Deymer: Yaşamı, Vazife Yazıları* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2010).

Erel Tellal, "Sovyetlerle İlişkiler", Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Cilt 1: 1919-1980* (İstanbul: İletişim, 2005), 155-177.

Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, çev. Yavuz Alogan (İstanbul: Sarmal, 1995).

Hikmet Kıvılcımlı, *Yol 2* (İstanbul: Biblotek, 1992).

İlhan Tekeli ve Selim İlkin, *Bir Cumhuriyet Öyküsü: Kadroculari ve Kadro'yu Anlamak* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt, 2003).

Lev Troçki, *Rus Devriminin Tarihi, Şubat Devrimi: Çarlığın Devrilmesi*, çev. Bülent Tanatar (İstanbul: Yazın, 1998).

Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925, Cilt 1* (İstanbul: İletişim, 2009).

Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925, Cilt 2* (İstanbul: İletişim, 2009).

Metin Çulhaoğlu, "Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Doğuşu", *Praksis*, 2002 (6), 9-21.

Michael Löwy, *Sürekli Devrim Kuramı: Eşitsiz ve Bileşik Gelişim Siyaseti*, çev. Aslı Önal (İstanbul: Ayrıntı, 2016).

Mihri Belli, *İnsanlar Tanıdım* (İstanbul: Doğan, 2000).

Niyazi Berkes," 'İhtilâl', 'İnkılâp' ve 'Devrim'", *Atatürk ve Devrimler* (İstanbul: Adam, 1983), 128-151.

Rasih Nuri İleri, *Kurtuluş* (İstanbul: TÜSTAV, 2007).

Rasih Nuri İleri, "Doktor Şefik Hüsnü Değimer", Erden Akbulut, *Dr. Şefik Hüsnü Deymer: Yaşamı,* Vazife *Yazıları* (İstanbul: Sosyal Tarih, 2010), 109-116.

Sungur Savran, *Türkiye'de Sınıf Mücadeleleri* (İstanbul: Yordam Kitap, 2010).

Şefik Hüsnü, "Türkiye'de Komünist Hareket", *Komintern Belgelerinde Türkiye-5, Şefik Hüsnü, Yazı ve Konuşmalar* (İstanbul: Kaynak,1995), 62-67.

Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasî Fikirleri 1895-1908* (İstanbul: İletişim, 1999).

Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, [Cilt: II Mütareke Dönemi] (İstanbul: Hürriyet, 1989).

Zafer Toprak, *"Aydınlık* Dergisi [1921-1925], Marksizm ve Feminizm", *Müteferrika*, 50 (2016): 3-50.

Zafer Toprak, *Türkiye'de Popülizm 1908-1923* (İstanbul: Doğan, 2013).

1 TOPLUMSAL SINIFLAR

TÜRKİYE'DE İÇTİMAÎ SINIFLAR

AYDINLIK, SAYI 1, HAZİRAN 1921

İlmî esaslara istinaden tedkikatta bulunan müverrihler [tarihçiler] ve içtimaiyatçılar [sosyologlar], tarihi –en eski devirlerinden beri– zaman zaman yekdiğerinin yerine kaim olan [geçen] sınıfların mücadelesi silsilesinden ibaret addederler. Bu insan zümrelerinin mahiyetleri, istihsalin eşkâline [üretim tarzına] ve cemiyet teşkilâtlarına nazaran her millette başka başka olabilir. Fakat aynı milletin tarihi, muayyen ananelere malik muayyen bazı sınıfların, diğer bazı sınıflar üzerinde icra ettiği cebr [zor] ve tazyikin [baskının] inkılâbatını [değişimini] tersim eder [resmeder]. Devlet teşkilâtları ne olursa olsun, bu ezilen, ebedî bir vesayet altında yaşayan, saadet mefhumuyla alâkası olmayan sınıfın taayyüş [yaşama] şartları yeryüzünde mevcut cemiyetlerin hepsinde hemen hemen aynıdır. Ve bu sınıf her yerde, halk kitlelerinin, kahir bir ekseriyetini [ezici çoğunluğunu] teşkil eyler.

Muhtelif zamanlarda ve muhtelif memleketlerde, bu kitlelere, muhtelif isimler verilmiştir: esir, memlûk, amele, proleter, gündelikçi, ırgat, rençber... ilh... Bu namları taşıyanların hayattan istifade hakları, hiçbir devirde ve hiçbir yerde muayyen bir seviyeyi aşmaz. Farkları, sadece, iş kuvvetlerini [emek güçlerini] istismar [sömürü] imtiyazını haiz olanlarla aralarında cârî münasebatı [geçerli ilişkileri] tanzim eden örf ve âdâtın

[âdetlerin] tehalüfündedir [farklılığındadır]. Meselâ esaretin ilgasından evvel, bir esir, kendisini mübayaa eden [satın alan] sermayedarın malı mesabesinde [derecesinde] olmakla beraber, gücünün yettiğinden fazla bir iş göremez; ne cebir [zor] ile ne hilm [yumuşaklık] ile temin ettiği istifade, bir haddi aşamazdı. Buna mukabil, sahibi, ondan, mümkün olan en büyük menfaati istihsal edebilmek [elde edebilmek] için, yaşama ve iş sarfiyatını [tüketimini] telafiye kâfi bir gıda ile onu iaşe etmeye ve hastalıklarını, en müessir [tesirli] devalarla tedavi ettirmeye –kendi kârını düşünerek– gayret ederdi. Bugün bir amele, fabrikasında ömrünü tükettiği sermayedarın –kanunen– malı değildir. Aynı kanuna göre, isterse işlemek istemezse işlememek hakkını haizdir. Fakat bu hak, tatbikatta [uygulamada] açlıktan ölmekle yaşamak şıklarından birini intihap salahiyetinden [seçme hakkından] daha vâsî [geniş] bir manayı tazammun etmez [içermez]. Ekmeksiz kalmak kâbusu altında, bir işçi, işleticilerin vazettiği talimatnameye tâbian [bağlı olarak] çalışmaya mahkûmdur. Tıpkı esir sahibi gibi, sermayedar da gündelikçinin iaşesine kâfi [geçimine yetecek] asgarî bir ücret vermez ve en mübrem [vazgeçilmez] ihtiyaçlarını temin etmezse –servetini tezyid etmekten [artırmaktan] ibaret olan– bizzat kendi gayesinden, bunun menbaını kurutmak suretiyle tebâüd etmiş [uzaklaşmış] olur.

Türkiye'de, devlet teşkilâtının, dinle olan sıkı rabıtalarından, uzun müddetler askerliğin bütün hayati tezahürata hâkim bulunmasından, millî rekabet ve husumetlerin şiddetinden; bu sınıflar yakınlara kadar, diğer memleketlerde mutad [alışılmış] olan aşikâr hususiyetlerle [özelliklerle] nazara çarpmamıştır. Hatta bazı muharrirler [yazarlar], bunların herhangi bir zamanda mevcudiyetlerini bile inkâr ederler. İktisat kanunları, tabiat kanunları kadar zarurî bir tarzda müessirdirler [tesirlidirler]; Türkiye'de de cemiyet ve iktisadiyatın temel taşı, dünyanın her tarafında olduğu gibi ferdi temellüktür [bireysel mülkiyettir]. Bu esastan doğan sınıflara inkısamı [bölünme] ameliyesinden

[pratiğinden] müstesna olarak bizim masun [korunmuş] kalmış olmamıza imkân tasavvur olunamaz. Nitekim tedkik edilince, ahalinin –daha pek eski zamanlardan– böyle muayyen [belirli] maişet [geçim] şartları altında yaşayan kısımlara ayrıldığı müşahade edilir [gözlemlenir]. Yalnız iki mühim sebeb, bu kısımları tefrik eden [ayıran] hududun sarahatini [açıklığını] mütemadiyen [devamlı surette] ihlal etmiştir.

1- En müstebid [baskıcı] bir hükümdarlık usulüyle idare edilen memleketlerde bile, hükümet reisi ile "kast" tabir edilen mümtaz [seçkin]sınıflar arasındaki münasebat birtakım nizam ve usullere tabi olur; bu sınıflar ekseriya diğer sınıflara karşı kapalı bulunur; imtiyazlar ırsen intikal eder; izdivaçlar aynı sınıf mensubîni [mensupları] arasında vuku bulurdu. Şarkta ise, eskiden beri, imtiyazlı sınıf mevcud olmakla beraber uzun asırlar, yegâne nizam ve ananesi bir mafevk [üst] makamın iradesinden ibaret kalmıştır. Gönlüne estikçe, herhangi seviyeden herhangi millete mensup birini –keyfî bir tarzda– en yüksek mansıblara [makamlara] çıkarmak, zîb [değerli süs eşyası] ve servete gark etmek [boğmak]; yahut en sağlam köklere ibtina eden [dayanan] vaziyetleri –aynı tarzda– bir anda tahrib etmek hükümdarların bol bol istimal ettiği [kullandığı] salahiyetlerden [yetkilerden] biriydi. Maamâfih [Bununla beraber] bu münferid müdahale, bu mümtaz sınıfın ancak çerçevesini biraz müphemleştiriyor [belirsizleştiriyor], fakat onu tahtanî [alt] sınıflarla büsbütün mezc edemiyordu [karıştırmıyordu].

2- Bundan daha mühim bir âmil [sebep] de, camia-ı Osmaniyeyi, yekdiğere [birbirine] karşı ebedî nefret ve husumet ve kin hisleriyle mücehhez [donanmış] birtakım kısımlara ayıran, dinlerini birer alâmet-i farika [arma] gibi taşıyan mutaassıb [tutucu] milletlerin mevcudiyetidir. Türkiye'de bu millet muhâdeneti [kardeşliği], yakın vakitlere kadar, sınıf kardeşliğine hâkim olmuştur. İş bölümü, bir milletin muhtelif efradı [fertleri] arasında olacağına, muhtelif milletler arasında vuku

buluyordu. Asıl Türk unsurunun güzideleri, emir mevkilerini işgal ediyor; yani küçük veya büyük memur ve orduda kumandan oluyorlardı. Her aile çocuğu, biraz okuyup yazmak öğrenince bir kaleme [resmî daireye] çırak edilirdi. Ve bu adetâ bir imtiyaz mahiyetinde idi. Mutavassıt [orta hâlli] sınıf halk vilayetlerde ziraatle meşgul olur ve gençliğinin büyük bir kısmını askerlikle geçirirdi. İzdivaç meselesinde katiyen taassup [tutuculuk] gösterilmez; en mütevazı vaziyetteki bir genç, en zengin ve en kibar addedilen bir aileye –hiçbir dedikoduya meydan vermeksizin– damat veya gelin olabilirdi. Bir esnaf ve hademe sınıfı da var ise de bunun evladı, çok defa maiyetlerinde bulundukları veya mensup oldukları beylerin paşaların çocuklarıyla bir arada terbiye ve tahsil görür; ve müsaid fırsatlar sayesinde pek yüksek makamlara eriştiği vaki olurdu. Hülâsa [kısaca] servetler, ticaret, sanayi ve saire iktisadî faaliyetlerle istihsal edilmediği [üretilmediği] için serbest rekabet sahasında muvaffak olanlarla olmayanları ikiye bölen kuvvet müessir [etkili] olmuyor, siyasî ve keyfi âmiller [sebepler], Türk cemaati tabakatını [tabakalarını] –bir kepçe gibi– mütemadiyen karıştırıyordu. Hatta ilmiye sınıfı bile bu tesirattan [tesirlerden] hariç kalmıyordu. Ticaret ve sanat meydanı, gayr-i müslim unsurun serbest cevelanına [dolaşımına], hâlî [sahipsiz] olarak bırakılmıştı. Yahudiler, Rumlar, Ermeniler istihsal ve istihlâkın [üretim ve tüketimin] nâzımlığını [düzenleyiciliğini] inhisar [tekel] altına almışlardı. Bir yerde fazla olan mahsulü, bulunmayan mahallere nakil, memlekette tedariki imkânı olmayan şeyleri, ecnebi memleketlerden celb [çekme]; Avrupa ile Türkiye arasında iktisadî revâbıtı [ilişkileri] temin etmek; iş bölümünde onların hissesine isabet eden vazifelerdi. Keyfi müdahalelerden bu gibi iktisadî mesâil [meseleler], bir dereceye kadar masun [azade] kaldığı cihetle, iktisadî teşekküllerin doğurduğu içtimaî sınıflar, daha Türkler arasında rüşeym halinde iken kâfi bir vuzuhla [yeterli bir açıklıkla] bunlar arasında vücud bulmaya başlamış-

tı: bir tarafta ekseriyetin kol kuvvetini ve alın terini altın hazinelerine tahvil eden ve bunun bir kısmıyla iktidar makamının teveccüh ve himayesini satın alan burjuvazi zîb ve ziynet içinde yüzüyor. Bir tarafta da süflî [aşağı] ve ağır işlerle ömrünü tüketen halk kitleleri, bir lokma ekmek mukabilinde.....

SANSÜR

Siyasiyatın iktisadiyat üzerinde, asır süren bu gayr-i tabii hâkimiyeti, Tanzimat'tan sonra, nihayet zevale [sona ermeye] yüz tutuyor. Devlet teşkilâtının noksanları ikmal edildikçe [tamamlandıkça], Türklerin de şahsî teşebbüslere rağbeti –batî bir tarzda [ağır ağır]– tedricen artıyor. Ve az zamanda büyük bir ehemmiyet ihraz eden [önem kazanan] bir küçük tüccar ve esnaf sınıfı peyda oluyor [meydana çıkıyor]. Ancak son rub-u asırda [çeyrek yüzyılda], büyük tüccar ve sermayedarlarla, sınaî müessesat [kuruluşlar] işçilerinin, kayda değer birer sınıf şeklini aldıkları müşahade edilebilir [gözlemlenebilir].

Bugün artık bu sınıfları, bütün hususiyetleriyle temayüz etmiş [belirmiş] buluyoruz. Artık vazifelerin taksiminde, milliyet farkları büyük bir rol oynamıyor; iktisadî zaruretlerin mahsulü olan zümreler üzerinde mahsus bir tesir ika' edemiyor [özel bir etki meydana getiremiyor]. Hatta her sınıfın şuurlu [bilinçli] efradı [fertleri], kendi sınıfına mensup diğer milletlerden olanları; muarız bir sınıfa mensup millettaşlarından, kendisine daha yakın, daha dost telâkki [kabul] ediyor. Onlara bir kardeş, bir yoldaş eli uzatmak ihtiyacını duyuyor. İbtidaî hiss-i [ilkel duygusal] rekabet yerine, yavaş yavaş kuvvetlenen, bir muhadenet [kardeşlik] hissi, her gün, aynı sınıf efradını biraz daha yekdiğere takrib ediyor [yakınlaştırıyor]... Fakat gözümüz önünde –Dergahîlerin tabiri veçhile [deyimiyle]– kendi kendini bulmaya, "sezmeye" başlayan bu sınıflar hangileridir? Ve Avrupa'da mükemmel teşkilâtlarıyla iktidar makamları etrafında kat'i bir cidale [savaşa] girişmiş olan sınıflarla, ne dereceye kadar kabil-i kıyastırlar [karşılaştırılmaları mümkündür]? Tekmil

[bütün] büyük ziraat memleketlerinde olduğu gibi bu meseleyi Türkiye'de de, şehirler ve köylerde, ayrı ayrı tedkik etmek icabeder.

Büyük şehirlerde mütemevvilân [mülk sahipleri] –burjuvazi– iki nevi [tür] ailelerden terekküb eder [meydana gelir]: bir kısmı zadegân* sınıfına teşbih edilebilir [benzetilebilir]. Bunlar eski ricalin [devlet yöneticilerinin] Türk ordu ve idare makinelerinde mühim makamlar işgal etmiş ve bu sayede büyük servetler iddiharına (biriktirmeye) muvaffak olmuş şahsiyetlerin sulbünden [sülalesinden] inenlerdir. Büyük çiftlikler ve kâşaneler**, akar tabir olunan cesim [büyük] binalar ve saire gibi gayr-i menkul emlak ile her türlü zî -kıymet tecemmülat [kıymetli süs] eşyası, bu zümrenin servetini teşkil eder. Çiftlik hâsılatları ve akar iradları [gelirleri] ekseriya büyük yekûnlara baliğ olur [ulaşır]. Fakat hesabı kitabı olmayan masraflarına yine tekabül etmez; çünkü sefahat ve teseyyüblerinin [tembelliklerinin] hududu olmadığı gibi, eski bir teamüle tabian, etraflarında biriken birçok tufeyli [dalkavuk] fakir aileleri de, beraberlerinde iaşe ederler. Tedricen varidat menbalarını [gelir kaynaklarını] elden çıkarmak lüzumu hâsıl olur. İnhitat [inişe geçme] baş gösterir. Bu kısım ashab-ı yesârın bekayasını [zenginlik sahiplerinin geride kalanlarını], nihayet hükümet devairinde [dairelerinde] küçük memuriyetlerde nebatî [bitkisel] bir hayat geçirmeye mahkûm buluruz. Bahsettiğimiz ikinci kısmı da, güzel fırsatlardan, faydalı münasebetlerden istifade ederek, ticaretle ihtikârla [vurgunculukla] zengin olan, ele geçirdiği serveti, mübadele sahasında, maharetle istimal etmesini [kullanmasını] bilenler teşkil eyler. Hükümet kuvveti bu zümrenin istinad [dayanak] noktasıdır. En büyük silahı da memurların müzaheretini [korunmasını] temin eden para kuvveti! Aşar iltizamları, umur-ı nafıa [bayındırlık hizmetleri] ve askerî mü-

---

* Meşhur ve muayyen aileler topluluğu (*ed.*).

Büyük, süslü, gösterişli ev. Saray. (*ed.*).

himmat, teçhizat ve erzak taahhüdatı nice nice açıkgözleri ihya etmiştir... Son zamanlar gayr-i menkul servetlerini sermayeye kalb ile [dönüştürmekle] bu kabil [tür] işlere veya doğrudan doğruya hususî ticarete sülûk edenlerin [girenlerin] adedi çoktur. Bu sermayedarlar arasında bankerlik edenler ve fabrika, değirmen, imalathane, taktîrhane [damıtımevi] ve saire sanayi şuabatını [dallarını] idare edenler de bulunur.

Muhtelif unsurlarının menşelerindeki [kökenlerindeki] tehalüfe [farklılığa] ve millî hususiyetlerine rağmen ahalinin bu sınıfı, bugünkü Avrupa'da siyasî-iktisadî vaziyete tamamıyla hâkim olan büyük burjuvazi sınıfına, her itibarıyla kıyas edilebilir. Her ikisinde de, ufak bir tedkikle, aynı temayüller, aynı gayeler, aynı usuller, aynı aletler nazara çarpar. Avrupa'da olduğu gibi bizde de bu zenginler ve müteneffizan [nüfuzlular] sınıfı, halk kitlelerinin şuursuzluğundan [bilinçsizliğinden], tesanüdsüzlüğünden [yardımlaşma yoksunluğundan], cehaletinden bol bol istifade eder; onların sa'y ve semeresiyle [emek ve verimiyle] perverde olur [beslenir]; müşkülâta [engellere] duçar oldukça [çarpınca], hükümet kuvvetlerini daima kendi lehinde sevk eder, ekmeğine yağ sürdüğü için, harb ve darbdan hoşlanır, vatanı kendi malikânesi addettiği için şiddetli bir vatanperverlik izhar eder [taslar]... Fakat ne malî mükellefiyetleri seve seve ifa eder; ne de oğullarını askere gönderir. Askerlik Mehmetçiklerin vazifesidir. Vergi vermek de alel-umum köylülerin! Avrupa burjuvasının bizimkilerden farkı daha az samîmî ve daha ikiyüzlü olmasındadır. O suret-i haktan görünerek cerr-i menfaat eder [menfaatini sağlar]; halkın itaatını, vatanperverliğini, harbcûluğunu [savaşçılığını] tahrik için daha mefkurevî [ülkücü], daha şairane zevahirle [görünümle] –birer yalandan ve menfaatperest [çıkarcı] hileden ibaret olan– bu mefhumları süsler.

Şehirlerde ikinci bir sınıf halk vardır ki adedi büyük bir yekûna baliğ olur [ulaşır]. İçtimaî [toplumsal] hareketlerin en

büyük engeli, ölü ağırlığı bunlardır. Bu mutavassıt [orta] sınıf halk ufak bir sermayeye, emin bir vaziyete veya küçük bir mülke maliktir. Bu esasa ittikâ ederek [yaslanarak] bizzat çalışır ve muvakkaten [şimdilik] kâfi addettiği bir refah ile ailesini geçindirir. Ve azim ve sebat ile daha müsaid bir talihe mazhar olacağına emin, ebedî bir ümid ile ömrünü geçirir. Bu sınıfın en büyük kısmını el'an [hâl-i hazırda] ticaret ve sanayiin en iptidaî [gelişmemiş] bir devresinde bocalayan küçük sanatkârlar ve küçük satıcılar –yani esnaf– teşkil eder. Son rub-u asırda [çeyrek yüzyılda], ecnebi sermayesinin hulûluyla [girişiyle], günden güne ehemmiyeti artan büyük sanayi, küçük sanatkârların faaliyetine yıkılmaz bir sed çekmiş ve bunları birer birer amele olmak ıztırarında [mecburiyetinde] bırakmıştır. Fakat küçük dükkâncılık, olanca kudretiyle, el'an [hâlâ] şehir piyasalarına hâkim olmaktadır. En yakın menfaatlerine dört el ile sarılmış, en hod-endiş [bencil], dünya şuununa [işlerine] en bigâne [kayıtsız], hiss-i hayat ile alâkası en zayıf insan numunelerine bunlar arasında tesadüf olunur. Kazançlarına, muvakkat [geçici] bile olsa, bir zarar iras etmesi [vermesi] muhtemel, en müstahsen [beğenilen] içtimaî tezahürata karşı gayz [öfke] ve husumet duyarlar; bu gibi ahvâlde ekseriya müstenkif [çekimser] vaziyetinde kalırlar. Muvaffak olan ve ticaretlerinin serbestîsini tekeffül [kefâlet] eden herhangi bir hükümetin bekasına taraftar olurlar: İdarede tebeddül [değişim] en büyük düşmanlarıdır. Bu sınıfa dâhil diğer mühim bir zümre de, Avrupa lisanlarında "*ronds de cuir*" [kalem efendisi] tevsim edilen [adlandırılan] mutavassıt memurin [orta halli memurlar], zabitan [subaylar] ve mütekaidîn [emekli] tabakasıdır. Bunların ahvâl-i ruhiyesi, kısaca tahlilini yaptığımız sınıf arkadaşlarınınkine tamamıyla müşabihdir [benzerdir]. Emellerinin gayesi maaşlarının muntazaman [düzenli olarak] çıkmasıdır. Ufak bir terfi hayatlarının en mühim hadiselerinden biridir. Bunlar da mevkilerini zayi etmek korkusuyla, siyasî ve idarî tebeddüllerden [değişimlerden]

hoşlanmazlar. Maddî menfaatleri hüviyetlerinin en hassas noktasını işgal eder. Diğer-endişlik [başkalarını düşünmek], kendilerinde tamamen dumura uğramıştır.

Bizdeki bazı mümessillerini tarif ettiğimiz bu sınıfa Avrupa'da "küçük burjuvazi" sınıfı tesmiye olunur [adı verilir]. Küçük burjuvazinin mümeyyiz vasıflarından [ayırt edici niteliklerinden] biri de, gayet müteharrik [hareketli] bir sınıf olmasıdır. Bundan evvel bahsettiğimiz mümtaz sınıftan, yıldızı küsûfa uğrayanlar [sönenler] mütemadiyen bunlara iltihak ederler [katılırlar]; pek nadiren de, mahdud [az sayıda] birkaç şahsiyete müstesna bir talih eseri olarak, büyük bir servet biriktirmek ve büyük burjuvazi sınıflarına yükselmek müyesser [nasib] olur. Fakat ticaret ve sanayii müterakki [gelişmiş] memleketlerde kaide-i umumiye [genel kural] bunun aksinedir: Küçük burjuvaziye mensup efrad, her gün daha büyük bir nisbette, rekabet meydanında mağlup oluyor, bundan sonra bahsedeceğimiz sınıfa iltihak [karışmak] ile onun kitlelerini teksif ediyor [sıklaştırıyor]. Bizim gibi, Rusya gibi sanayi ve ticareti iptidaî [ilkel] eşkâlini muhafaza eden memleketlerde ise, bu sınıf kayda şayan cesaretler ihraz [ortaya koymakta] ve hükümetleri kendisiyle meşgul olmaya icbar etmektedir [zorlamaktadır].

Bize göre, bu tarif ettiğimiz sınıflar kadrosuna dâhil cemaatler haricinde kalan, bütün halk kitleleri –iş ve yaşama şartları ne olursa olsun– aynı bir sınıf mürekkebatındandır [bileşiklerindendir]. Bu iddia, vehleten [ilkin], karşısında bulunduğumuz anâsır [unsurlar] arasındaki adem-i tecanüs hasebiyle [uyumsuzluk nedeniyle], biraz fazla şumullü [kapsamlı] addedebilir. Bütün dünya lisanlarında proletarya namını taşıyan bu kitleleri, birbirine rapteden [bağlayan], öyle birtakım ruhî ve maddî menfaatler, içtimaî alâkalar, beşerî hisler mevcuttur ki, bu tasnifi meşru kılar. Proletaryanın müteaddid [birçok] envaı [çeşidi] vardır. Biz burada Türkiye'de bu isim altında cem edilebilecek [toplanabilecek] anâsırı [unsurları] tâdâd et-

mekle [sıralamakla] iktifa edeceğiz [yetineceğiz]. En başta, hiç şüphesiz, imalathanelere, vesait-i nakliye kumpanyalarına, maden şirketlerine kolunun iş kuvvetini [emek gücünü] kiralayan amele ve müstahdemîn [hizmetliler] akla gelir. Bunlar meyanına [arasına], hükümet devairinde [dairelerinde], banka ve ticarethane gibi müessesatta [kurumlarda] yazıcılık, müsevvidlik [kâtiplik], mukayyidlik [kayıt memurluğu] eden küçük ücretli memurları da idhal [dahil] etmelidir. Zira bunların gördüğü işte dimağın [kafanın] müdahelesi, mahir bir ameleninkinden fazla değildir; ve asıl işleyen hakikatte kol adalatının [kaslarının] kuvvetidir. Umum zekâ işçileri, bu sınıfın ikinci büyük zümresini teşkil eder. Serbest meslekler ashabı [sahipleri] burada mühim bir mevki tutar. Avrupa'da bir mühendis, bir tabib, bir ressam çok defa milyonlar kazanır ve içtimaî ehramın [piramidin] zirvesindeki kademelere erişir. Fakat bizde parmakla gösterilen müstesnalardan maadası [başkası], bütün ömrünü, kendisi ve ailesi için, bir lokma ekmek tedariki endişesiyle çalışarak geçirir. Şöyle böyle bir refah temin edebilenler bile küçük bir ekalliyettir [azınlıktır]. Şöhret sahibi bir kenara bırakılırsa şairler, edibler, gazeteciler, bütün sanayi-i nefise müntesipleri [güzel sanatlarla uğraşanlar], hep aynı didinmeler içinde yaşarlar. Proletarya için "adalî veya dimağî [bedensel ve zihinsel] iş kabiliyetini, ancak taayyüşe medar olabilecek bir bedel mukabilinde [geçime yetecek bir bedel karşılığında] başkası lehine kiralayanların heyet-i mecmuası [geneli]" tarifini kabul edecek olursak, bir amele ile sermayedar olmayan bir gazeteci, bir tabib, bir avukat, ilh. arasında bir fark bulmak müşkül olur. Tekmil talim ve terbiyeciler [eğitimciler] de –gerek mekteplerde gerek evlerde çalışsınlar– muhtelif vasıflarla, proletarya sınıfına mensupturlar. Şahs-ı ahir maiyetinde [başkalarının yanında] mütteferrik [ek] hizmetler ifa edenler gayet dağınık bir zümre teşkil ederler; ve bunlar proletaryanın, burjuvaziye en sadık olanları –yani en şuursuzlarıdır. Bu sınıfı temyiz eden evsaf

[ayırt edici kılan vasıflar], amelelerde selahiyettar makamatın [vazifeli makamların] itina ile idame ettirdiği büyük bir cehalet, münevver olanlarda ise misli bulunmaz bir galat-ı rüyet [renk körlüğü] ve derin bir şuursuzluktur [bilinçsizliktir]. Bu münevver proletarya, çok defa göğsünde bir küçük burjuva kalbi taşır, hemcinsi tarafından istismar edildiğine [sömürüldüğüne] inanmak istemez.

Biraz da köylere, küçük kasabalara şühud [tanıklık] edelim. Dikkatle bakılınca... burada da ahalinin [halkın] farz edildiği gibi mütecanis [bir cinsten] olmadığı görülür. Şehirdekine mümasil [benzer] bir silsile-i meratip [basamaklar silsilesi], köyde de bizi karşılar. Başta köyün ayanı, ağaları gelir. Bunlar hakiki mütegallibelerdir.* Arazinin en büyük kısmı kendilerine aittir. Mensup oldukları kaza memurînini [memurlarını] atiyyelere [hediyelere] boğarlar. Bu tarzda olmadığı zaman, tehdid ile memurîn daima emirlerine münkaddır [boyun eğer]. Biçare aciz köylüler için, ağalarının tazyik ve tahakkümüne karşı hiçbir müracaat makamı bulunmaz. Her türlü haksızlığa boyun eğmekten başka çareleri yoktur. Umum köylülerin lehinde çalışan yegâne kuvvet, ağalar arasında hüküm-ferma olan [hüküm süren] cahilane zıddıyettir. Her köyde bunlardan bir kaç tane bulunur; bunlar birbirine karşı daima büyük bir kin besler. Şehir burjuvazilerinde mevcud sınıf muhadeneti [kardeşliği] hissi, henüz köylere intişar etmemiştir [yayılmamıştır]. Alelumum araziden mahrum köy işçilerinin birbirinden bî-haber yaşamalarına mukabil [karşılık], köy ağaları da gayr-i tabii cesametler alan izzet-i nefisleri ilcâsıyla [anormal büyüklükteki vakarlarının zorlamasıyla], mütekabil [karşılıklı] husumet hislerine baziçe [oyuncak] olarak ömür sürerler. El ele verip, müştereken köylüyü, soluk almaksızın işletmek, hasis menfaatlerine daha muvafık [uygun] olduğunu takdir edenlere az tesadüf olunur.

---

* Derebeyi (*ed.*).

Denilebilir ki, köylerde burjuvazi sınıfının bütün unsurları, bütün malzemesi mevcut ve hal-i faaliyette olmakla beraber, henüz sınıf tarzında taazzûl etmemiştir [şekillenmemiştir].

Köylerde küçük burjuvaziye tekabül eden bir sınıf halk da vardır. Malik olduğu birkaç dönüm araziyi ekerek, ağalardan birinin himaye ve tabiiyeti altında geçinenler; aynı şerâit [şartlar] altında birkaç sütlü hayvan besleyerek maişet cidalini [geçim kavgasını] takip edenler; ve her köyde en iptidaî dükkâncılık, kahvecilik, demircilik, nalbantlık, dülgerlik gibi sanatları îfâ edenler [yapanlar] hep bu sınıftandır.

Pazularından başka güvenecek bir varı olmayan bütün diğer köylüler de ziraat işçileri sınıfını teşkil ederler. Bu hususî proletarya sınıfı pek muhtelif nevileri ihtiva eder: ağaların çiftini süren ortakçı ve maaşlı çiftçiler; susam, mısır, pamuk, tütün ve saire gibi ilkbahar ziraiyatını, köy köy gezip, çapalayan gündelikçiler; hasat mevsimi, küçük büyük arazi sahiplerinin kemale ermiş mahsulünü, kâfi bir süratle kaldırmak için götürü bir ücretle tuttukları hasatçı ırgatlar, orakçılar; bağ bozumunda, üzüm ve incir kurutma ameliyatlarında istihdam edilen işçiler; zeytin, palamut ameleleri; sürü sahibi olmayan çobanlar, sığırtmaçlar; orman baltacıları, korucular, bekçiler bu envaın [türün] başlıcalarıdır. Ziraata müteferri [kök salan] sanayi amelesi de buraya dâhildir. Meselâ zeytin ve susam yağı, sabun, şarap imalathanelerinde, un değirmenlerinde, sebze bahçelerinde, pamuk ve yün tasfiyesinde çalışanlar gibi, bu sınıfta [da] cehalet, şehirdeki arkadaşlarından daha çok derindir. Köy mektepleri yok denilebilecek bir şekildedir. Köyde bir imam bulunur. Köy çocuklarına iptidaî [başlangıç düzeyinde] bir tahsil vermek, okuyup yazmayı öğretmek vazifesi ona tahmil edilmiştir [yüklenmiştir]. Fakat hiçbir imam bu işi kendisine vicdanî bir vazife bilip, onu –heyecanla değil– sadece hulûs-u niyetle [iyi niyetle] ifa etmek [yerine getirmek] kaydında bulunmaz. Def-i belâ kabilinden [belâyı kovmak türünden], senenin bazı aylarında, mü-

racaat edenlere birkaç ders verir. Vaktini ağalara dalkavuklukla, ziraatla, bir menfaat temin eden, ihtisasına ecnebî [uzmanlığına yabancı] her türlü işle geçirir. Dinî ve terbiyevî vazifesini tamamıyla ihmal eder. Bunun için köylü yalnız cahil olmakla kalmaz, mensup olduğu dinin en iptidaî [temel] esaslarından, akaidinden [inançlarından] de gafil bulunur. Ruhî istidadları [kabiliyetleri] inkişaf etmeden [meydana çıkmadan] zevale [geçip gitmeye] mahkûm olur. Bedbahtîsini [bahtsızlığını], sefaletini, mevcudiyetinin zaruri bir icabı zanneder. Onların esbabını [sebeplerini] taharri [araştırmak] bile aklına gelmez. Hiç şüphe yok ki, henüz bu biçareler hakkında bir sınıftan bahs etmek, pek nazarî [teorik] bir telâkkidir [kabuldür]. Bunlar birgün ancak içtimaî ıztırapların kamçısını yiye yiye uyuşukluğundan sıyrılacak, bir şekil peyda edecek bir mevadd-ı iptidaiye [ilkel bölükler] yığınından ibarettir. Mütekabil incizaplarla [karşılıklı çekilmelerle] bu dağınık parçalar bir küll [bütün] teşkil ettikleri gün bir sınıftan bahsetmek hakkımız olacaktır.

Avrupa'da gördüğümüze nazaran bu nâim [uyuyan] unsurların, içtimaî hakikatlere gözlerini açtıran, kendi misalleriyle teşvik ederek onlara ittihad [birlik] ve muhâdenet [kardeşlik] hisleri telkin eden, teşkilâtları mükemmel şehir emekçileridir. Ve onlarca bu bir vazife ve bir zaruret addedilmektedir. Bizde yeni tecemmu etmeye [toplanmaya] başlayan amele sınıfı, henüz bu ihtiyacı duyacak derecede teşkilâtını ileri götürmüş değildir. Bu teşkilât bahsi sınıf mesâilinin [meselelerinin] ruhudur.

MEMLEKETİMİZDE İŞÇİ SINIFININ VAZİYETİ

AYDINLIK, SAYI, 13, ŞUBAT 1923

Bu memlekette el'an [hâlâ] amele sınıfı kendi kendisine sahip olamadı. Meşrutiyeti takip eden seneler zarfında işçilerimiz pek acı tecrübeler geçirdiler. Kâh şunun, kâh bunun siyasi emellerine, bilerek bilmeyerek âlet oldular. Fakat bugüne kadar bizzat alâkadarların kendi mukadderatlarını [yazgılarını] ellerine alıp, samimiyetin verdiği azim ve cesaretle haklarını müdafaa ettikleri hiç görülmedi. Kabul edelim ki, bizde amele, teşkilât hayatına yeni atılıyor, henüz bu işin pek acemisidir. Ve farz edelim ki, bu yolda kendisine kılavuzluk edecek, sınıfı haricinden gelme rehberlere ihtiyacı olsun. Fakat gönül isterdi ki, fıtrî bir isabet-i nazar [yaratılıştan bir doğru görüş], bir sevk-i tabiî[içgüdü] ona, hakikî dostlarını keşf ettirsin; dost nikabı [peçesi] taşıyan menfaatperestlerin dam-ı iğfaline [baştan çıkarıcı tuzağına] düşmekten kendisini men etsin.

Henüz rüştünü ispat edemediği içindir ki, amele bizde, dünyanın her tarafında olduğundan daha feci bir vaziyettedir. Ve asıl garibi, bir müşkülü [engeli] yok farz etmek, onu bertaraf etmeye [ortadan kaldırmaya] muadil olduğu zehabında bulunan [zannına kapılan] bazı kimseler, amele sınıfının mevcudiyetini bile inkâr etmektedirler. Arzu edenler görmemek için gözlerini yummakta serbesttirler. Fakat ekmek parasını kazanmak için tahammül edilmez bir iş kuvveti [emek gücü] sarf eden yüz

binlerce insanların, ezilen yoksul halk kitlelerinin, göz önünde pervasızca, emsalsiz bir soyguna tâbi tutulduğuna şahit olanlara da, onların refah ve saadeti esbabını [nedenlerini] araştırmak vazifesi düşer.

Bu makalemizde, Türkiye amelesinde, henüz mühim bir tarzda bir sınıf şuuru [bilinci] belirmeye başladığından beri, yapılan teşkilât tecrübelerinin ufak bir tarihçesini yapmak; bu sümme-t-tedârik [uyduruk] teşkilâtların bugünkü hâlini gözden geçirmek; ve acı tecrübelerin verdiği derslerden sonra, amele sınıfının, sermayedarlığa karşı mücadelesini, bi-hakkın [hakkıyla] idare edecek birliklerin ne gibi esaslar üzerine kurulması münasip olacağını tedkik etmek niyetindeyiz.

Bizde amele teşkilâtı namına, şimdiye kadar ne yapıldı? İleride içtinap edilmesi [kaçınılması] lazım gelen noktaları önümüze sereceği cihetle evvela bu ölü doğmuş veya kemal bulmadan [olgunlaşmadan] ölmüş teşkilâtlardan ve onların bakayasından [kalıntılarından] bahs etmeliyiz.

Abdülhamit devrinde, diğer her nevi içtimaî hareketler gibi, amele hareketi de yok idi ve olamazdı. Yalnız bu devrin son senelerinde, Jön Türk propagandalarının, Tophane fabrikaları amelesi arasında da akisler uyandırdığını ve gizli toplantılara meydan verdiğini ve bilâhare bu nüveden [çekirdekten] Osmanlı Sanatkarân Cemiyeti'nin doğduğunu, hatıra kabilinden, zikr edebiliriz [anabiliriz]. Fakat daha o zaman henüz bir amele sınıfı vücud buluyordu. Ecnebi sermayesi tedricen [yavaş yavaş] hulûl etmeye [nüfuz etmeye] başlamıştı; kömür maden ocakları işletiliyor; büyük şehirlerde, havagazı, buz, bira, un, kiremit, iplik fabrikaları küşad ediliyor [açılıyor]; demiryolları yapılıyor; tramvay şirketleri, şimendifer [demiryolu] tamir fabrikaları teessüs ediyor [kuruluyor]; günden güne, maddî sa'yini [emeğini] satmak suretiyle geçinenlerin adedi artıyordu. Bir vakitler Şark memleketlerini yalnız bir müstehlikler [tüketiciler] pazarı telakki eden [kabul eden] ve bize emval-i ticariye [ticarî

mallar] göndermekle iktifa eden [yetinen] Garb sermayedarları, artık doğrudan doğruya memleketimizde sınaî müessesat vücuda getirmekteki istifadeyi takdir etmiş, cepleri kredi mektupları ve evrak-ı nakdiye [banknot] ile dolu, büyük şehirlerimize üşüşüyorlardı. Filhakîka [Hakikaten] aynı makineler ve aynı sermayelerle, birkaç misli daha ucuz gündeliklerle gözü açılmamış, kanaatkâr, cahil halkımızı kullanmak, onlara büyük menfaatler temin edecekti. Türkiye'de bu tarzda fabrikacılık ve fabrika ameleliği başlıyor.

Meşrutiyetin ilanında İstanbul, Selanik, İzmir gibi belli başlı şehirlerde, mevcud adedi yüz binlere baliğ olan [ulaşan] muhtelif meslek ve sanayi amelelerine de, o gürültülü tebeddülün [değişimin] verdiği neşe sirayet etmişti, onlarda da cemiyetler etrafında toplanmak hevesleri uyanmıştı. Hatırlardadır ki, o zaman halkımız, adetâ bir "dâ-ül-cemiyet" [dernekleşme salgınına] tutulmuştu. O meyanda [arada], derme çatma bir tarzda, müteaddid [birçok] amele cemiyetleri de vücud bulmuştu. 1325 [1909] senesinde teessüs eden [kurulan] bu amele cemiyetlerinin başlıcaları Tophane amelesi, Şimendiferciler, Mürettibîn-i Osmaniye, Berberler, Kahve Garsonları, Gemerek işçileri, ilh. cemiyetleridir. İlk teşkilât altına giren amele, şimendifer [demiryolu] amelesiydi. Hatta Türkiye'de ilk kez grev ilân eden de bunlardır. O vakit bu grev çabuk bastırılmıştı. Fakat amele cemiyetlerinin, muhtelif namlar [değişik adlar] altında açılan edebî ve siyasî kulüp ve cemiyetlerden pek farklı olduklarını ve bir içtimai kuvveti temsil ettiklerini, kendi kendisine has amelî [pratik] zekâ ile derhal sezen İttihat ve Terakki Cemiyeti o zamandan beri, amele işleriyle alâkadar olmaya başlamış ve işçi teşkilâtlarına hulûl [nüfuz] siyasetini takipte devam etmiştir.

Görülüyor ki, ancak Meşrutiyetin ilk senelerinde, işçilerimiz, her türlü siyasi entrikalardan uzak, hakîkî sendikalar etrafında, kısa teşkilât hayatı geçirmişlerdir. İlk grev teşebbüsünü müteakip, siyasî fırkaların [partilerin] müdahalesi başlıyor. O

gün bu gün bu müdahale devam etmekte, amele istiklâlini istirdad edememektedir [geri alamamaktadır]. İttihat ve Terakki'nin eserini, tekmil [bütün] siyaset düşkünleri, taklid etmeye yeltendi. Sırası geldikçe her siyasî fırka, amele arasında nüfuz peyda etmek sevdasına düştü. Böylelikle amelenin kendi kendine cemiyetler vücuda getirmesine imkân kalmıyor; o, muhtelif namlar altında teşekkül eden siyasî fırkalarda toplanmaya, dört bir taraftan davet olunuyordu. Bu, uzun, feci, yürek sızlatıcı bir iğfal [aldatma] ve tedhiş [yıldırma] devresidir. Rengârenk sosyalist, sosyal demokrat, mesâî, tetebbu-i içtimaî [toplumsal araştırma] fırkaları saman ateşi gibi parlayıp söndüler. Belli belirsiz bir hatıradan maada [başka], hiçbiri, bir iz, bir eser bırakmadı.

Yalnız İttihat ve Terakki Cemiyeti işini sağlam tutmuştu. O bir taraftan sendikaları men' eden [yasaklayan], tatil-i eşgalleri [grevleri] kuyud ve şuruta [kayıt ve şarta] rapt eden [bağlayan] kanunlar vaz ettiriyor; bir taraftan da müsbet [doğru] iş olarak, asır-dide [yüzyıllık] loncaları ihyâ etmeye [diriltmeye] çalışıyordu. Birçok hakîkî ameleleri ihtiva eden [içine alan] esnaf cemiyetleri, şehremânetine [belediyeye] bağlanıyor ve merkez-î umumînin [genel merkezin] tavzif ettiği [görevlendirdiği] fedakâr azaların elinde, sıkı bir tarzda tutuluyordu.

Mütarekeye kadar vaziyet bu şekilde devam etti. Bazı meslek cemiyetleri istiklâllerini muhafaza etmişlerse de, idare-i örfiye [sıkıyönetim] kanunları altında, hiçbir mevcudiyet göstermeleri mümkün olmamıştı.

Mütarekeyi müteakip, işçi sınıfında bir kaynaşma peyda oldu. Acz [beceriksizliği] ve meskeneti [uyuşukluğu] evvelce sabit olmuş eski kadrolar, yeniden ameleye arz olundu. Bu sıralarda Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na ve İngiliz Dostları Cemiyeti'ne yaranmak moda olmuştu. Geçenlerde vefat eden İştirakçi Hilmi Efendi, bu mürteci [gerici] partilere ve bizzat İngiliz kuva-yı işgaliyesine [işgal kuvvetlerine] istinad ederek [dayanarak], Türkiye'de o zamana kadar misli görülmemiş, azametli

bir Amele Fırkası meydana çıkarmıştı. Hüviyetleri [kimlikleri], tekmil [bütün] İstanbul amelesince, anlaşılmış olan birkaç kişi, ecnebi [yabancı] ḥimayesine yaslanarak, bu partiyi takriben [aşağı yukarı] iki sene yaşatmaya muvaffak oldular. Temeli cebir ve şiddet ve hile ve hud'adan [düzenbazlıktan] ibaret olan, her sun'î ve zoraki teşkilât gibi, bu da, ilk sadmede [çarpmada], mâhud [sözü edilen] son tramvay grevinin hezimeti neticesi, yıkılıverdi. Ve arkasında bir kâbus hatırasından başka bir şey bırakmadı.

Aynı senelerin keşmekeşleri içinde teessüs eden [kurulan] diğer iki teşkilât daha tanıyoruz. Asrî [çağdaş] bir düşünüşün mahsulü olan bu teşkilâtlardan biri, Almanya'da ikmal-i tahsil eden [eğitimini tamamlayan] imalat-ı harbiye [savaş sanayii] işçilerinin vücuda getirdiği Türkiye İşçi Derneği'dir. Öbürü de muhtelif milletlere mensup bina [inşaat] ve deniz işçileriyle marangozların bir araya gelerek, teşkil ettikleri Beynelmilel İşçi İttihadı'dır. Bunların yegâne kabahati, amele arasında kâfi derecede propaganda yapmadan, mümkün olduğu kadar çoğu zümreleri alâkadar etmeye muvaffak olmadan, bütün Türkiye amelesine şamil olması matlûb olan [arzu edilen], pek umumi bir ittihad [birleşme] programıyla ortaya atılmalarıdır. Böyle bir teşebbüs, bugün yapıldığı gibi, mevcud tekmil teşkilâtların ve amele zümrelerinin ba'd-el-müzakere [fikirleşmesinden sonra], muayyen [belli] bazı esaslarda ittifak etmesiyle [fikir birliğine varmasıyla], ancak kabil-i husûldür [sonuca ulaşabilir]. Maamâfih amelenin müşterek menafiini [ortak çıkarlarını] ve sınıf mücadelesini mihenki ittihaz eden [temel ölçü kabul eden] bu teşkilâtlar, yaşamak kabiliyetine malik olduklarını göstermişler; meselâ Türkiye İşçi Derneği, 1325 Teşrinievvel'inden [1919 Ekiminden] 1338 Teşrinievvel'ine [1922 Ekimine] kadar üç sene idame-i mevcudiyet ederek [varlığını sürdürerek], bir taraftan kendisine mensup amelenin seviye-i irfanını [seziş seviyesini] yükseltmekle meşgul olmuş, diğer taraftan da onların

hakları mevzu-u bahs olan her meselede, rehberlik vazifesini ifa etmiştir [yerine getirmiştir]. Sultan hükümeti son günlerde, bu teşkilâtları, keyfî bir tarzda kapatmıştır.

Halkçı inkılâbı [devrimi] vuku bulduğu zaman, İstanbul amelesi bu hazin vaziyette idi. Mevcud teşkilâtlardan bir kısmını hadisatın [olayların] cereyanı, sel gibi alıp götürmüş, diğer bir kısmı da artık ne yapacağını şaşırmış, sersem bir hükümetin müdahalesiyle kapatılmıştı. Ortada tek tük, zayıf meslek cemiyetlerinden maada [başka], ameleyi cezb edebilecek bir merkez kalmamıştı. Memleket mukadderatının [yazgısının] aldığı bin bir istikamet karşısında, ne yapacağını takdirden aciz kalan amele sınıfı, uyuşuk bir hale gelmişti.

Böylece, zahiren [görünüşte], üç seneden beri devam eden neşriyatımızla [yayınlarımızla] takip ettiğimiz gayenin fersah fersah bizden uzaklaştığı zan olunabilir. Fakat dikkatle bakılınca, ektiğimiz tohumların kök salmaya başladığını fark etmek kabildir [mümkündür]. Maksadımız, (kimsesiz çocuklar kadar biçare bir vaziyette bulunan memleketimiz işçilerine), (bilhassa Garb sermayedarlarının soygunculuğuna karşı), müşterek menfaat [ortak çıkar] ve haklarını müdafaa etmenin [savunmanın] yollarını göstermek; ve aynı zamanda münevverleri [aydınları] onların karanlık talihine alâkadar ederek, cihan-şümul [dünya çapında] bir mesele olan amele kurtuluşunun ihzarıyla [hazırlığıyla] meşgul olmalarını temin etmek idi. Bu maksada henüz erişmiş değiliz. Bununla beraber bazı hayırlı emareler [belirtiler] bizi ferahlandırmaya başlıyor.

Zaten en fena günlerde bile meyus [ümitsiz] olmamıştık. Tarihin gösterdiği misaller ve hal-i hazır cemiyetin [toplumun] oluş tarzı, bizi mütemâdiyen [durmaksızın] teselli ediyordu. Biliyorduk ki, önüne durulmaz bir kanun, servetleri ve insanları, daima daha büyük yığınlar ve kitleler halinde toplamak vazifesini, sermayedarlara vermiştir. İş kuvveti sayesinde kurmaya muvaffak oldukları düzenin, onlarsız daha mükemmel işleye-

bileceği ve saadet-i beşerin [insanlığın mutluluğunun] yegâne şartı bu olduğu, elbet birgün anlaşılacak; ve zulüm ve ihtirasın [hırsın] ifratından [aşırılığından] çıkacak kıvılcım, birgün sermayedarlığı berhava ederek [havaya uçurarak], insanı insan esaret ve istismarından [sömürüsünden] kurtaracaktır.

Bu, bizde sarsılmaz bir iman olduğundan, işçi sınıfımızın, kendi menfaatlerini idrakte teehhür etmesini [gecikmesini], kolaycacık aldatılmasını kendisine tabiaten düşman olan bir sınıfa mensup siyasîlerin dalaverelerine, oyunlarına âlet olmasını, büyük bir teessürle [üzüntüyle] takip etmekle beraber, âtîden [gelecekten] bir an bile ümidimizi kesmiyorduk. Bu ümitlerimizde pek de haksız olmadığımız yavaş yavaş anlaşılıyor. İstanbul amelesi artık başının çaresine bakmak zamanının hulûl etmiş olduğunu [gelip çattığını] hissetmeye başlamıştır. Bunun birçok fiilî alâmetlerine şahid olmaktayız. Ve bu meselede başlamak, başarmak demektir. Dikkat edilecek, yalnız bir nokta vardır: O da su-i niyet ashabının [kötü niyetli kişilerin] işe karışarak, yine samimi arzuları, hakikî ihtiyaçlardan doğan teşebbüsleri tâ'kîm etmesine [başarısızlığa uğratmasına] mâni olmaktır.

Amelelerin menfaatleri arasında zerre kadar fark ve zıddiyet [karşıtlık] yoktur. Ve müşterek meşru haklarının tanıttırılması ancak ittihad ve ittifakın [birlik ve bütünlüğün] verdiği kuvvetle mümkündür. Bunun aksi iddia edilemez. Ameleyi hal-i infiradda [yalnız başına] kalmaya teşvik edenler bulunursa, bunların sermayedarlara vicdanlarını satmış kimseler olması lâzımdır. İşçilerin bundan da daha tehlikeli düşmanı, teşkilâta taraftar görünerek, cemiyetlerin başına geçen ve kendilerini, siyasî burjuva fırkalarına ve sermayedar şirketlerine toptan satanlardır. Şimdiye kadar, amele teşkilâtları bu gibi sahtekârların elinde oyuncak olmuştu. Bu tehlike el'an [hâlâ] tamamıyla zâil olmamıştır [sona ermemiştir]. Son zamanlarda müşahade ettiğimize göre amelenin eskisinden ziyade, teşkilâtlarına alâka gösterdiği şüphesizdir. Fakat yine eski sosyalist fırkalarında olduğu gibi,

safvetinden bil-istifade [kurnazlığa aklı ermeyişinden istifade ederek], onu iğfal etmek [gaflete düşürme] emellerini besleyenler, etrafta dolaşmaktadır. Amele rehberleri, gözlerini dört açmalı, bunların yüzündeki maskeyi, nikabı [peçeyi] yırtarak, hakîkî mahiyetlerini, kim olduklarını arkadaşlarına göstermelidirler.

Anadolu köylüsünün kati muzafferiyeti [kesin zaferi] üzerine, bütün millet efradı misillü [gibi], işçiler de, yeniden dünyaya gelmiş gibi oldular. Uyuşukluğu takib eden, az evvel bahs ettiğimiz uyanıklığın, mebdei [başlangıcı] budur. Herhangi zinde bir mahlûk tarafında, yaşamak ve yaşadığını izhar etmek [göstermek] ihtiyacından doğan, adetâ gayriihtiyârî [kendiliğinden] bir hareket, millî inkılâbın akabinde [hemen ardından] baş gösterdi.

Amelenin iki düşüncesi var idi: O, her şeyden evvel, memleketin iktisadiyatı inkişaf ettikçe [geliştikçe] daha şiddetli ve bî-aman [amansız] olacağını iyice hissettiği sermayedar soygunculuğuna karşı, meşru haklarını müdafaa edebilecek surette mücehhez [donanımlı] bulunmak lüzumuna kani bulunuyordu [kanaat getirmişti]. Aynı zamanda bir sevk-i tabii [içgüdü] ile anlamıştı ki, Anadolu'dan idare edilen muharebe, Garb sermayedarlığının [Batı kapitalizminin] istila emellerine karşı, bizzat kendisinin yaşamak, müstakilen inkişaf etmek [bağımsızca gelişmek] hakkını müdafaa için yapılıyordu. Bugün için her şeyden akdem [önde gelen] vazifesi, Mîsak-ı Millî'nin harfi harfine kabul ettirilmesine müzâheret [destek olmak] ve nezâret etmekti [gözetmekti] ve bu müzahereti [desteği] ancak pek kuvvetli bir teşkilâta malik bulunursa, lâyıkıyla ifa edebilecekti [yerine getirebilecekti].

İstanbul'da millî hükümetin teessüsünden [kurulmasından] beri, ameleyi ittihad [birleşme], ittifak [bütünleşme], birlik emelleriyle beklenilen semerenin [verimin] elde edileceğinde şüphe bırakmayan da, böyle hayatî saiklerle [sebeplerle] hareket edilmesidir.

Fakat, amelenin kendi azmiyle, gıll-ü-gışştan [fesatlıktan] azade bir tarzda, hulûs-ı niyetle [samîmiyetle] istediğini yapmasına, birlik teşkilâtının bizzat kendisinden doğmasına bu defa da meydan verilmedi. Onun sınıfî [sınıfsal] endişelerine, tesanüd [dayanışma] arzularına tamamıyla yabancı oldukları fiiliyatlarıyla anlaşılmış bazı açıkgözlüler, mevcud galeyan ve heyecanı bulunmaz bir fırsat addettiler. Devr-i esatîrde [mitolojide] Jüpiter'in dimağından müsellah [silahlı] olarak çıkan Allah gibi, gaibden [gözle görülmeyen âlemden] her türlü teferruatıyla, bir birlik hayaleti çıkıyordu. Ve "Birlik mi istiyorsunuz? Siz hiç yorulmayın. Beyhude uğraşmayın. İşte size, istediğinizden âlâ bir birlik!?.." denildi. Bu suretle amele sınıfıyla açıktan açığa alay edilmiş oluyordu.

Maamâfih [gelgelelim] son bir iki aylık tecrübe, işçi sınıfının candan bir dostu sıfatıyla, hissettiğiniz bütün endişeleri dağıtmaya kâfi geldi. Amelenin dûr-endişane [gelecek endişesiyle] tarz ve hareketi yüreğimizi ferahlandırdı. Artık İstanbul'da, her önüne gelenin peşine takılacak işçi kalmadığını, aksinden emin olanlar bile, anlamaya başlıyorlar. Amele, bundan sonra, ne oyuncak olmak istiyor; ne de çocuk gibi ellerini yabancılara teslim ederek yürümek. O henüz rehbere muhtaç ise de, kendisine delâlet edecekleri [yol gösterecekleri] bizzat seçmek ve nereye sevk edildiğini bilerek ilerlemek arzusundadır.

İşte bu hâlet-i ruhiye iledir ki, işçilerimiz, her türlü davetlere, ibramlara [ısrarlara], ikramlara rağmen, kendilerine ibraz edilen telli pullu nizamnamelere [tüzüklere], müesseselere kapılmadan, ilk günden kabul ettiği iyi yolda, emin adımlarla yürüyor. Mevcud teşkilâtlardan azamî derecede istifade etmek suretiyle, ihtiyaçlar bit-tedkik [incelenerek], zemin ve zamana muvafık [uygun], bir birlik nizamnamesi [tüzüğü] tanzimi [yazılması] kararlaştırılmıştır. Tekmil amele zümrelerinin mümessilleri, bu iş için bir heyet halinde içtima ederek [toplanarak],

müzakereler icra etmektedir. Bu heyetten hiçbir zümre hariç tutulmamıştır. Hal-i faaliyette taazzî etmemiş [şekillenmemiş] olan zümreler, heyete dâhil olduğu gibi bir fabrika veya meslek amelesinin ihtilâf [uyuşmazlık] halinde olan muarız [muhalif] cemiyetlerinin bu içtimalara iştirak edebilmeleri esası kabul olunmuştur. Küçük bile olsa bir hakk-ı temsili [temsil hakkı] olan herkesin gelmesi şayan-ı arzudur [arzu edilmektedir].

Teklifimiz üzerine, gayet musîb [isabetli] bir çalışma usulü de ittihaz edilmiştir [kabul edilmiştir]. Birlik ihzar [hazırlık] heyeti bir nizamname [tüzük] komisyonu intihap etti. Bu komisyonun tertib edeceği müsvedde heyetince tetkik ve kabul edildikten sonra, cemiyetlerde ve fabrikalarda amele arasında münâkâşa edilecek [tartışalacak] ve her murahhas [delege], arkadaşlarının mühim itirazlarını veya mülahazalarını [düşüncelerini], heyet-i ihzariyenin [hazırlık kurulunun] son bir celsesinde teşrih edecek [her yönüyle inceleyecek]; ve bunlardan nazar-ı itibara alınanlara göre tashih edilen nizamname [tüzük], kesb-i katiyet ederek [kesinlik kazanarak], derhal berâ-yı tasdik [onaylanmak üzere] hükümete tevdi kılınacak, ve hemen işe başlanılacaktır.

Böyle umumi bir birliğin payidar olabilmesi için büyük bir kıskançlıkla teşkilâtlarca, tatbik edilmesi zaruri olan bazı noktalar vardır. Bunlardan aklımıza gelenleri buraya kayd edeceğiz. Ve bununla musâhabemiz [sohbetimiz] son bulacaktır.

Teşkil ve tesis [oluşum ve kuruluş] esnasında, her ihtimali düşünmek, her mahzurun önüne geçmeye çalışmak, birliğin azamî faydayı temin edebilmesi neye mütevakkıf [bağlı] ise, hepsini nazar-ı dikkate almak gerektir. Fakat birlik vücud bulur bulmaz, ameleler ona büyük bir merbutiyetle [bağlılıkla] bağlanmaya, şimdiden azmetmelidirler. Tekmil amelenin temsil edileceği kongrelerde, intihap edilecek [seçilecek] olan birlik merkez-i umumisinin [genel merkezinin] kararları, ileride, her amele cemiyeti tarafından bir kanun hükmünü haiz olmalıdır.

Birlik, mevcud cemiyetlerde bir tensikat [düzenleme] yapmak mecburiyetindedir. Bazı cemiyetler vardır ki, bir sanat veya meslek teşkilâtı olmayıp, tıpkı yapılmasına uğraşılan amele ittihadı [işçi birliği] gibi, umum amele sınıfının temerküz edeceği [birikeceği] bir cazibe noktası olmak dâiyesindedirler [iddiasındadır]. Bu gibi cemiyetler bir meslek veya sanayi birliği haline kalb olmalı [gelmeli] ve bu meslek amelesinden gayrısını, taalluku olan [ilgili] cemiyetlere iade etmelidir. Bu usule riayet etmeyen cemiyetler, zahiren ne tavır takınırlarsa takınsınlar, hakîkî amele birliğine düşmandırlar. Ve amele sınıfı onlara bu nazarla bakmalıdır. Bu nevi teşkilâtlar ekseriya ister istemez sermayedarlar menafiine [çıkarına] hizmet etmiş olurlar. Bu itibarla, onlara karşı bî-aman [amansız] bir mücadele açmak her amelenin boynuna borçtur.

Bir amele teşkilâtı, burjuva ve sermayedar sendika ve cemiyetlerinden tamamıyla müstakil olursa ancak maksad-ı teessüs [kuruluş amacı] olan, amele sınıfının hukukunu müdafaa etmek ve kurtuluşunu hazırlamak gayelerine hizmet edebilir. Amelenin, tabiî hasmı olanlara bağlı olan bir amele cemiyeti, hiçbir teşebbüsünde serbest olamaz. Ve işçilerin menafi-i âliyesi [yüksek çıkarları] mevzu-u bahs olduğu zamanlarda bile, onların aleyhine âlet olur. Birkaç defalar tekrar ettiğimiz gibi, Türkiye'nin bugün bulunduğu hâle müşabih [benzer] bazı şerâit altında, amelenin bazı millî mücadeleleri benimsemesi, onlara bütün mevcudiyetini fedâ etmesi zarureti hâsıl olabilir. Fakat bir amele teşkilâtı böyle bir vaziyette müessir [etkili] bir rol oynayabilmek için, tamamıyla serbest bulunmalı ve yalnız amelenin ruhundan kopan bir hamle ile hareket gelmelidir. Yoksa her sun'î teşebbüs gibi yapılan hareket sathî [yüzeysel] ve faidesiz olur. Arzu eden işçi girip siyasî fırkalarda hizmet etmekte hürdür. Fakat bence münhasıran [özellikle] amele fırkası olmayan bir siyasî fırka için, bütün bir amele sınıfını zorla yut-

mak, mühlik [öldürücü] bir hazımsızlığı intac eder [doğurur]. Bundan amele kadar siyasî fırkalar sakınsa gerektir.

El'an [işte] bugün, bunca neşriyattan [yayından] sonra, tok için açın lisanı anlaşılmaz bir muamma olduğu; biçarelerin, yoksulların sefaleti, onları soyarak nâz-ü-naîm [bolluk] içinde ömür sürenlerin umurunda bile olmadığı henüz kâfi derecede anlaşılamadı. Daha dün bir amele cemiyetinin, tüccarların kongresinde, zenginlerden amelenin hâline merhamet ederek onları terfih etmelerini [refaha kavuşturmalarını] temenni ve niyaz ettiğini, hayretlerle gazete sütunlarında okuduk. Teşekkül edecek birlik böyle bî-lüzum [lüzumsuz] küçüklükleri irtikab etmemelidir [yapmamalıdır]. Amele bütün teşebbüslerini, kendi sınıf şuurundan [bilincinden] aldığı kuvvete ve teşkilâtına istinad ettirmelidir [dayandırmalıdır]. Kendisine güvenmeksizin yapacağı teşebbüsler, evvelceden akamete [yarıda kalmaya] mahkûmdur. Elleri pamuk gibi olan sermayedarların sinirleri nasırlıdır. Onun kuru lâfla rikkatini [şefkatini] tahrik etmek imkân haricindedir. Fakat kuvvete taabbüd eden [tapınan] patron, amele kitleleri, bir tek adam gibi önünde doğrulduğu zaman, kendisine uzatılan metalib [talepler] listesini çok defa imzalamaya muvafakat eder [uygun görürler].

Bu tavsiyelerden sonra ilâve edecek daha bir sözüm kalıyor: Amele Teşkilâtları Birliği'nin gürbüz doğmasını temenni.

İŞÇİLİK ÂLEMİNDE

AYDINLIK, SAYI 16, HAZIRAN 1923

İşçilerin teşkilât [örgüt] hayatında son zamanlar bir durgunluk, bir kararsızlık müşahede edilmektedir [gözlemlenmektedir]. Esasen aynı durgunluk iş sahasında da mevcud olduğundan, alın teriyle tehvin-i maişet edenlerden [geçinenlerden] pek çokları işsiz kalmaktadırlar. İstatistik denilen içtimaî vaziyetleri [durumları], adedlerle, münhanîlerle [eğrilerle] göstermeye yarar usul, memleketimizde henüz hemen hiçbir sahada tatbik edilmediği için bu işsizliğin vüs'ati [genişliği] hakkında, maalesef, karîlerimize [okurlarımıza] bir fikir verecek miktarlar zikredemeyeceğiz. Yalnız on binlerle kol ve dimağ [zihin] işçisinin çalışmak imkânından mahrum fecî bir hâlde bulunduğunu söylersek, hakikate sadık kalmış olacağımızdan eminiz.

Bu buhranlı vaziyetten, amele cemiyetleri pek ziyade müteessir oluyor [etkileniyor], idame-i mevcudiyet [varlığını sürdürmek] hususunda çok güçlük çekiyorlar. Fakat bu muvakkat [geçici] zahmetler, güçlükler kimseyi meyus etmemelidir [ümitsizliğe düşürmemelidir]. Pek büyük iktisadî işlere girişmek üzere bulunduğumuzu unutmayalım. Sulh imzalanır imzalanmaz bugünkü kararsızlık derhal zâil olacak [son bulacak], içinde yaşadığımız kâbuslu devrenin ferdası [ertesi] geniş bir sınaî inkişafın [gelişimin] arifesini teşkil edecektir. O vakit teşkilât sahasında şimdi bazılarının yaptığı sathî [yüzeysel] tahminlere hepsi de uymayan hâller karşısında kalacağız.

Biz umumiyet itibarıyla [genel olarak], muhtelif amele zümre ve grupları arasında gayet müsaid temâyülâtın [eğilimlerin] hâkim bulunduğu, istihsal [elde] ettiğimiz malûmattan istihraç etmekteyiz [çıkarmaktayız]. Cemiyetleri şahsî ihtiraslarına âlet edinmek kasdında olanlar adem-i rağbet yüzünden [itibarsızlıktan] inhilâl etmekte [çözülmekte], işçilerin büyük ekseriyeti [çoğunluğu] kendi saflarına yabancı olan eller tarafından idare olunan "birliğin" iğfalatına [aldatmalara] karşı kemâl-i vakar ile [olgunluk ve temkinle] kulaklarını tıkamaktadır.

"Amele birliği" yukarıdaki satırlarda bahsettiğimiz işsizlerden, kuvve-i maneviyesi [morali] tamamıyla kırılmış küçük bir kısmına melce [sığınak] teşkil eden bir müessese [kurum] hâline girmiştir. Bu bîçareler [çaresizler], Birliği hükümetin himâyesi altında bir cemiyet-i hayriyeye [hayır kurumuna] kıyas ederek resmî tazyikler [baskılar] sayesinde, kendilerine ve ailelerine bir lokma ekmek teminine medar olacak [sağlayacak] bir iş bulmak hülyasıyla buraya sığınmaktadırlar. Bu nevi ümidlerin dâima tatmin edilemediği tedricen [zamanla] anlaşıldığından, bu acaip şekildeki rağbet de, çok geçmeden, zâil olacaktır [son bulacaktır]. Elyevm [bugün] Birlikte mevcud faal işçiler, tramvay vatmanlarından bir kısmıyla, üç beş şirket-i hayriye müstahdemîne [hizmetlisine] münhasırdır [sınırlıdır]. Her gün yeni yeni açılan dernekler, sırf gösteriş için yapılmış boş çerçevelerden ibarettir. Pek yakın olmasını temenni ettiğimiz inkişaf-ı iktisadîmiz [ekonomik gelişimimiz] başlayınca, işçiler küme küme, sınıf menfaatlerine uygun asrî teşkiller [örgütler] etrafında toplanacaklarından, bu boş çerçevenin de yıkılıp meydana büsbütün serbest bırakacakları iki kere iki dört eder gibi aşikârdır.

Tramvay amelesini; "Elektrik, Tünel ve Tramvay Cemiyeti" de cezb edemiyor. Zîra, işittiğimiz doğru ise bunun idaresini deruhde etmiş [üstlenmiş] olanlar arasında Amele Birliği'ne vasıtalık [aracılık] edenler bulunuyormuş. Tabiî bu gibilerin he-

defi cemiyetin kuvvet peyda etmesine [kuvvetlenmesine] mâni olmaktır. Bu tarzda menfur [iğrenç] entrikalara bâzîçe [oyuncak] olmak istemeyen şuurlu işçiler, işlerde bir vuzuh [açıklık] hâsıl oluncaya [ortaya çıkıncaya] kadar, bî-taraf [tarafsız] bir müşahit [gözlemci] mevkiinde kalmayı tercih etmektedirler. Tramvay, tünel ve elektrik cemiyetine mensup olanların ekseriyetini [çoğunluğunu] kondüktörler teşkil ediyor. Silahtarağa elektrik fabrikası amelesi ise müstakil [bağımsız] bir cemiyet vücuda getirerek beyannamesini vilayete vermiştir. Bin beş yüz kadar tramvay işçisi bu teşkiller haricinde bî-taraf [tarafsız] bir vaziyette beklemektedir.

Şirket-i Hayriye amelesi birkaç ay evveline kadar "İşçi Fırkası" unvanı altında bir cemiyet etrafında toplu idi. Rehberler arasında imtizaçsızlık [uyuşmazlık] neticesi, nihayet bu fırka iflas etti. Bugün amele tamamıyla teşkilâtsızdır. Üç beş kişiden mâadâsı [başkası] yeniden müstakil [bağımsız] bir cemiyet tesis etmek azmindedir.

İstanbul'un en kalabalık amele şubesi olan Deniz Tahmil ve Tahliye Amelesi Cemiyeti de gittikçe inhilâle [çözülmeye] yüz tutmaktadır. Şahsî menfaat mesâilinden [sorunlarından] dolayı eski rehberlerin uzaklaşmasıyla başlayan buhran el'an [hâlâ] devam ediyor. Emin efendi ismindeki iş başının cemiyet aleyhindeki propaganda[sı] da muzır [zararlı] bir tesir ika etmekten [meydana getirmekten] hâlî [geri] kalmıyor. Tefrikalara meydan veren bu efendinin vücuda getirdiği, iş komisyoncuları ittihadı [birliği] denmeye sezâ [yaraşır] cemiyet, amelenin mühim bir kısmını cezb etmeye muvaffak olmuştur. Bu nevi rakip cemiyetlere karşı galebe çalmak için hükümetçe musaddak [onaylanmış] yegâne deniz cemiyeti olmak sıfatıyla, işi yalnız kendi karnesini hâmil [bulunduran] işçilere inhisar ettirmeye [has kılmaya] gayret eden "Tahmil ve Tahliye Cemiyeti" bu teşebbüsünde polisin muhalefetine çarpmaktadır. Öyle anlıyoruz ki, bütün bu tezebzübün [karışıklığın], bu keşmekeşlerin ilk ve

son sebebi, bu pek cahil ve şuursuz [bilinçsiz] işçi arkadaşlarımızın başında, müstakim [doğru dürüst], malûmatlı [bilgili] ve azimkâr bir rehber bulunmamasıdır. Yarın kendi aralarından böyle bir kılavuz zuhur eder etmez [çıkar çıkmaz], bu dağınık sürünün menfaatlerini müdrik [idrak etmiş] bir câmia haline geleceği şüphesizdir.

İnşaat-ı Bahriye Cemiyeti ilk kuvvetiyle idâme-i mevcudiyet ediyor [varlığını sürdürüyor]. Fakat bu kâfi değildir. Olduğu hâl üzere kalan her şey geriliyor demektir. Biz bu hareketsizliğin sebebini, sık sık ameleyi tenvir [aydınlatmak] için içtimalar [toplantılar], konferanslar yapılmamasında buluyoruz. İçtima [toplantı] ve konferans cemiyetlerin ruhu ve gıdasıdır. Azalarına bu gıdayı muntazaman vermeyen heyet-i idareler, en mühim vazifelerini ihmal etmiş olurlar, bu atâletin sonu inhilâldir [çöküştür].

Ekmekçiler Cemiyeti de kendisini aynı tenkidlere maruz kılacak bir uyuşukluk irae etmektedir [göstermektedir].

İşçilerimizi ikaz niyetiyle yazdığımız bu satırlara, tersane ve Armstrong Vickers fabrikalarında çalışan amelenin de bir cemiyet yapmaya karar verdiklerini kaydetmeden, nihayet vermek istemiyoruz. Bunlar arasında da, mevcud bir teşkile [kuruluşa] intisab [katılma] lehinde telkinatta [telkinlerde] bulunanlar mevcud olduğunu işitiyoruz. Hiçbir tarafın âmâline [emellerine] âlet olmamak için, [cemiye]tlerinin tamamıyla müstakil [bağımsız] kalmasına îtinâ etmelerini kendilerine hâlisâne [samimiyetle] [tavsiye] ederiz.

İŞÇİLERİMİZDE UYANIKLIK

AYDINLIK, SAYI 18, EKİM 1923

Şimdiye kadar görülmemiş bir intizam dâhilinde [düzgünlükle], ne yaptığını bilerek, işçilerimiz, patronlara, kumpanyalara [şirketlere] meşrû haklarını tanıtmak için, son haftalar zarfında, yer yer harekete gelmişlerdir. Âdeta memleketimiz üzerinden bir grev dalgası geçmiştir denilebilir. Çünkü her nerede, amele, hayatının sefaletlerini ve acılarını biraz tahfif edecek [hafifletecek] metâlib [talepler] dermeyan etmişse [ileri sürmüşse], dâima istihfaf [küçümseme] ile karşılanmış ve açlık tehdidine rağmen, kollarını bağlamaktan ibaret olan yegâne müdafaa silahını kullanmaya mecbur olmuştur. Bir iki müstesnadan kat-ı nazar [başka], gösterdiği azim ve tesânüd [dayanışma] sayesinde, amele kısmen olsun maksadını elde etmiştir. Biz galip mağlup tekmil [bütün] grevcileri tebrik ederiz. Zira, bilâ-muvaffakiyet [başarısızlıkla] işine avdet eden [dönen] işçi de vazifesini yapmıştır. Teşebbüsün fenâ neticelenmesi ya bazı fuzulî müdahalelerden yahut teşkilâtların başında olanların beceriksizliğinden münbaistir [dolayıdır]. Siz, heyet-i idarenizden [yönetim kurulunuzdan] aldığınız talimata göre hareket ettiniz; cihadınız mübarek olsun işçi arkadaşlar!

Yapılan grevler Karadeniz, İstanbul ve İzmir olmak üzere üç mihraka [odağa] ayrılabilir. Maatteessüf [ne yazık ki] bunların en fenâ idare edilenleri İstanbul'unkilerdir. Karadeniz'de

Zonguldak maden amelesi daha ziyade sıhhî şartlarının ıslahı [düzeltilmesi] ve kaza tazminatları gibi mesâilin [sorunların] hâllini temin için grev ilân etmiş ve maden sahiplerine haklarını tanıtmaya muvaffak olmuştur. Mücadele hakkında kâfi derecede tafsilata [ayrıntıya] malik değiliz. Yalnız aldığımız malûmat, grevden evvelki vaziyete nazaran [oranla] iş şerâitinde [şartlarında] büyük bir salâh-ı meşhud [gözle görülür bir düzelme] olduğunu göstermektedir.

İzmir grevlerinde ibret alınacak noktalar vardır. İncir amelesi grevinde Türkiye'de ilk defa, kadın ve erkek işçilerin sıkı bir tesânüdle [dayanışmayla] el ele vererek, müşterek menfaatlerini, kendilerini üzen sermayedarlara karşı müdafaa ettikleri görülüyor. İncir amelesinin ekseriyeti [çoğunluğu] kadındır. Bunlar erkeklere nisbetle sülüs [üçte bir] veya âzamî nısf [yarı yarıya] derecesinde ücret alırlar. İş müddeti gayet uzundur. Grev kadınların yevmiyelerini artırmak ve müddet-i sa'yi [emek zamanını] azaltmak için yapılmış ve kadın işçilerin hukuku [hakları] namına erkekler de seve seve greve iştirak etmiş [katılmış] ve muvaffakiyet elde edilmiştir. Memleketin her noktasında bundan böyle incir amelesinin yaptığı gibi kadın amele de erkeklerle birlikte iktisadî cidale [mücadeleye] iştirak etmelidir [katılmalıdır]. Kat'î muvaffakiyetin [kesin başarının] şartı budur.

Aydın şimendiferi [demiryolu] grevi diğer bir nokta-i nazardan [bakış açısından] mühimdir. Bir İngiliz sermayedar kumpanyasına [kapitalist şirketine] karşı vuku bulan [gerçekleşen] bu hareketin muvaffakiyeti [başarısı] için her şey yapılmıştı. Bu vesile ile hâl-i atâlette [haraketsizlik hâlinde] bulunan "Amele ve Müstahdemîn Cemiyeti" ihya edilmiş [canlandırılmış], bini mütecâviz [binden fazla] azâ kaydolunmuş, İzmir–Kasaba Şimendiferi Amelesi Cemiyeti, muâvenet-i maddiyede [maddî yardımdan] bulunmuş ve hîn-i hacette [gerektiği zaman] bir müzaheret [destek] grevi ilân etmek için istihzarat [hazırlıklar] yapmış ve amelenin tesânüdü [dayanışması] ve kuvve-i

mâneviyesi [moral gücü] sonuna kadar yüksek bir derecede kalmıştır. Fakat maatteessüf [ne yazık ki] halk hükümetinin, meyve tüccarlarının malları nakl edilemediği vesilesiyle –buna başka bir çare arayacak yerde– İngiliz kumpanyası lehinde şiddetli müdahalesi ve meşum [uğursuz] grev kanununu tatbik etmesi, Aydın şimendiferi amelesinin şuurlu [bilinçli] hareketini akamete [başarısızlığa] mahkûm kalmıştır. Hükümetin ameleye karşı husumetkâr [düşmanca] bir vaziyet aldığı, Mesai Kanunu'nun meclisten geri alınmasıyla teeyyüd etmiştir [teyit edilmiştir]. Bir iki vekilin yanlış içtihadı [kanaatı] hükümetin amele aleyhtarı bir sınıf hükümeti mahiyetinde telâkki edilmesine [değerlendirilmesine] meydan verebilir. Gönül arzu eder ki, salâhiyettar [yetkili] makamlar bunun vâki olmadığını ilân ve fiiliyatla ispat etsinler.

İstanbul grevlerine gelince bunlardan Bomonti grevi Amele Birliği'nin başında bulunan ve kendilerine amele rehberi süsü veren, fakat hakîkatte amele sınıfı nezdinde sermayedarların tellekları [çığırtkanları] gibi hareket eden bazı kimseler tarafından idare edilmiş olmakla, ameleye hiçbir fayda temin etmeksizin, lüzumsuz bir nümayiş [gösteriş] gibi nihayet bulmuştur. Birlikle fabrika müdürü arasında takarrür eden [kararlaştırılan] maddeler yakından bakılacak olursa işçilerin zararınadır. Meselâ hastalık yevmiyeleri meselesini ele alalım. Evvelce fabrika zaten hasta olanlara birkaç yevmiye tediye ediyordu [ödüyordu]. Şimdi ise takarrür eden [kararlaştırılan] şekilde, hasta işçiye ilk üç gün yevmiye verilmiyor, hastalık daha ziyade devam ederse nısf [yarım] yevmiye verilmesi taahhüd olunuyor [kabul ediliyor]. Hâlbuki ekseriya [çoğunlukla] âdî hastalıklar ancak iki üç gün devam eder. Takatten [kuvvetten] düşen bîçare [çaresiz] işçi ayda bir iki gün çalışamadı mı, evvelce aldığı gündeliklerden şimdi mahrum edilecektir. Haliç amelesi metâlibi [talepleri] de, bir netice istihsal olunmadan [üretilmeden] terk edilmiştir.

Mürettip arkadaşlarımızın hareketine de herkes grev diyor. Fakat *Haber* gazetesinde mükemmelen izah edildiği üzere bu bir grev değil lokavttır. Yani sermayedarlar mürettiplere karşı idarehanelerinin kapılarını kapamışlardır. Grev veya lokavt, menfaatlerini ve izzet-i nefislerini [gururlarını] halelden vikaye [zarardan korumak] için mürettiplerin giriştiği mücadele iyi başlamış ve iyi idare edilmiştir. Yalnız harekette kâfi derecede sebat [kararlılık] ve metânet [dayanma] gösterilmediği kanaatindeyiz. Gerçi saat meselesine mukabil [karşılık] bazı maddî fevâid [faydalar] elde edilerek, grev bir uzlaşma ile –yani bir yarım muvaffakiyetle [başarıyla]– neticelenmişse de, biraz daha mukavemet [direniş], hiç şüphesiz tam bir galebe [galiyibet] temin edecekti. Kendilerine yapılan komünistlik istinadından tebriye-i nefs [kaçınma] endişesi, zafere kadar devam edilmemesinde mühim bir rol oynamıştır. Biz öyle zannediyoruz ki, bir işçinin hakkını müdafaa etmesine, ne nam verilirse verilsin, ezilen, istismar edilen [sömürülen] bir sınıfa mensup olduklarını idrak edenler, bundan ürkmeyerek, maddî imkânların müsaade ettiği müddetçe mücadelelerine devam etmek mecburiyetindedirler. Son zamanlar memleketimizde bazı hakların istihsaline [elde edilmesine] veya millî kurtuluşumuza matuf [ait] her hangi bir içtimaî [toplumsal] hareket zuhur edince [ortaya çıkınca], bir heyûlâ gibi komünistlik ithamını ortaya atmak âdet hükmüne girdi. Cidden sâlikleri [takipçileri] bulunsun bulunmasın bu akîdeyi [düşünceyi] kabul etmek bir cinayet midir? Bunu anlayamıyoruz. Bizim bildiğimize göre kanun komünistlik de dâhil olmak üzere istedikleri içtimaî [toplumsal] ve siyasî akîdeye [düşünceye] serbestçe intisab [katılma] hakkını, bilâ-kayd-ü-şart [kayıtsız şartsız] her vatandaşa bahş etmiştir. Buna binaen bazı gazetelerin büyük bir makam sahibine istinaden neşr ettikleri [yayımladıkları], bu hakkı inkâr eden muhalif-i kanun [kanun karşıtı] beyanatın asılsız olduğuna hükmediyoruz.

Bu grevler vesilesiyle amele arkadaşlarımıza, galebeden [galibiletten] mağrur [kibirli], mağlubiyetten meyus [ümitsiz] olmamalarını tavsiye ederiz. İşçi azminin azameti [büyüklüğü] karşısında, her türlü vasıtaya müracaat ettikten sonra kuvvetle, hile ve hud'a [aldatmaca] ile mücadeleyi başaramayacağını anlayan sermayedar, bazı müsâadâtta [yardımlarda] bulunduğu zaman bile, ilk fırsatta ecirlerini [ücretlilerini] daha beter üzmek emelinden fâriğ [vazgeçmiş] olmaz. Onun doymak bilmez hırsı, amelenin ekmeğinden her gün birkaç dirhem daha eksiltmeyi emreder. Galip grevci, teşkilâtına her zamandan daha sıkı sarılmalı, oradaki itimada [güvene] lâyık olmayan rehberleri ayıklamalı ve elde ettiklerini muhafazaya ihtimam etmelidir [özen göstermelidir]. Teşebbüsü akîm [sonuçsuz] kalan işçi için de meyus [ümitsiz] olmaya mahal yoktur. Bilakis mağlubiyet sebeplerini araştırmalı, daha hazırlıklı olarak ilk fırsatta yeniden mücadeleye atılmak üzere hazırlanmalıdır. Neticesiz grevler, amele-patron kavgasında, talimler [eğitimler], manevralar [tecrübeler] makamındadır; ilerisi için daha müdebbir [tedbirli], daha azimkâr olmayı öğretirler.

Bu umumî uyanıklıktan bil-istifade [faydalanarak] ve onu idame etmek [sürdürmek] üzere Amele Birlikleri Heyet-i Müttehidesi'nin faaliyete girişmesi için tam vakittir. Bu teşkilât müteşebbislerini [girişimcilerini] bu muvafık [uygun] cereyanın önüne geçmeye davet ederiz.

Hâmiş: Şark Şimendifer işçilerinin son dakikada çok haklı metâlib [talepler] ile harekete geldiklerini ve Haliç işçilerinin red ile mukabele [karşılık] gördüklerini öğrendik. Muvaffakkiyetleri hakkında en samîmî temennilerimizi izhar ederken [bildirirken], yukarıdaki netice ve derslerden ibret almalarını bilhassa tavsiye ederiz.

TÜRK BURJUVAZİSİNİN AİLE KAVGALARI

AYDINLIK, SAYI 22, HAZİRAN 1924

1324 [1908] senesinde Meşrutiyetin ilânından beri, Türkiye'nin tarihi; inkişaf [gelişme] halinde bulunan küçük burjuvazinin, maruz kaldığı çeşit istibdat ve tahakkümlere karşı açtığı mücadelelerin tarihinden başka bir şey değildir. Bu müteşebbis sınıf, evvelâ yükselmesine hâil [engel] olan Abdülhamid'i devirmek gayesini takip eden meşrutiyetçilik hareketine bütün kuvvetiyle müzaheret etmiş [destek vermiş]; müteakiben de zaman zaman alel-ıtlak [genellikle] hükümdarlığa ve o makamı alet edinenlere karşı mücadeleden hâlî [geri] kalmamıştır.

Türk küçük burjuvazisi, ilk defa İttihad ve Terakki Cemiyeti etrafında toplandı. Bu cemiyet mürekkep olduğu anâsır [meydana geldiği unsurlar] ve müdafaa ettiği esaslar itibarıyla, tamamıyla bir orta sınıf teşkilâtı addedilebilirdi; fakat siyasî inkişafı [gelişimi] esnasında, tedricen [yavaş yavaş] bu mahiyeti kaybetti. Harb-i Umumî senesine doğru, İttihad ve Terakki Teşkilâtı dâhilinde, yekdiğerine muarız [birbirine muhalif] iki cereyan peyda oldu.

İçtimaî şerâitin tazyikiyle [toplumsal şartların baskısıyla] bir siyasî parti olarak, daha henüz olgun bir hâle gelmeden, İttihad ve Terakki'nin iktidar makamına geçmesi icab etmişti. Mukadderatına [kaderine] hâkim olan fırkanın tecrübesiz ve hâris [hırslı] elebaşları, yerli ve ecnebî sermayedarlarının ku-

cağına atılmakta gecikmediler. Beynelmilel sermaye, yeni Türk ricalinin [devlet yöneticilerinin] müzaheret [destek] ve himayesini temin etmek için, onları işlerine teşrik [ortak] etmekten ve milleti beraberce istismar etmekten eslem [daha sağlam] bir çare bulunmadığını takdir etmişlerdi. İttihad ser-âmedânı [ileri gelenleri], az zamanda, malî ve iktisadî mahafile [toplanma yerlerine] karıştılar. Memleketin iktisaden yükselmesini, bir memleket meselesi gibi değil; iktisadî teşebbüsatın [teşebbüslerin] selameti nokta-i nazarından [bakış açısından] görmeye başladılar. Bu andan bil-itibar [itibaren], parti erkânı istinad ettiği [dayandığı] kuvvetlerden –yani, vaziyet-i içtimaiyesi [sosyal durumu] mütevazı parti azaları kitlesinden– ayrılmış oluyorlardı. Artık onlar, kendi partilerinin efradını [üyelerini] ve neş'et ettikleri [içinden çıktıkları] sınıfı değil, daha Abdülhamid zamanından beri, Türkiye'de mevcut, kozmopolit unsurlardan mürekkep şehirli sermayedarlar sınıfını temsil ve onun menfaatlerini müdafaa ediyorlardı.

Bu suretle partide bir ikilik hâsıl olmuştur. Baştakiler belki de farkına varmadan, ecnebî sermayenin taht-ı tabiiyetine [bağımlılığı altına] giriyor, milletin iktisadî esaretini teyid ediyorlardı [pekiştiriyorlardı]. Partiye mensup olanların kesif ekseriyeti [yoğun çoğunluğu], menfaatlerinin ihmal edildiğini yavaş yavaş hissetmekte gecikmediler. Bunun neticesi olarak hoşnutsuzluklar baş gösterdi. İttihad ve Terakki Cemiyeti dâhilinde zuhur eden muhtelif muhalefet hareketlerinin sebebini bu menafi' zıddiyetinde [çıkar karşıtlığında] aramalıdır.

Maamâfih [bununla beraber] fırka, bu iki kardeş zümreyi aralarındaki bütün mübayenetlere [uyuşmazlıklara] rağmen, aynı çatı altında muhafaza etmek için, her çareye başvurmuş ve maksadına nail olmuştur. Fakat bu zoraki birlik İttihad ve Terakki içinde yeni bir fırkanın vücud bulmasına mâni olamamıştır. İşte Müdafaa-i Hukuk grubu ve ondan neş'et eden [çıkan] Halk Fırkası tarihen bu tarzda doğmuştur.

Bu meseleyi biraz daha tâ'mik edelim [derinleştirelim]. Cihan harbi başladığı zaman sermayedar burjuvalarımızla, küçük burjuvalarımız arasında derin bir ih[ti]lâf [anlaşmazlık] mevcut idi. Baştakilerin menfaati, muharebeye tutuşan iki emperyalizmden birinin tarafını iltizam [tercih] etmekte idi. Zaten epey zamandan beri temayüllerini [eğilimlerini] belli etmişlerdi. Merkezî Avrupa sermayedarları, Türk burjuvalarının ve ittihatçılarının zayıf [*okunmuyor*] herkesten evvel keşfetmiş, onlara hulûl [nüfuz] etmenin, gönüllerini yapmanın yolunu bulmuşlardı.

İkinci Wilhelm Meşrutiyetin ilk senelerinde, siyasî iktidarı ele geçiren türedi ricali kendisine bendetmeye [bağlamaya] muvaffak olmuş, onlarla Alman sermayedarları arasında bir uzlaşma zemini bulmuştu. Tarafeynin [her iki tarafın] menfaatlerini koruyan bu İtilâf [uzlaşma] mucibince, İttihad hükümeti, Alman zümresinin cephesinde ahz-ı mevki etmek [saf tutmak] mecburiyetinde idi.

Hâlbuki bu anlaşmalara yabancı kalan küçük burjuvazinin menfaati mümkün olduğu kadar uzun bir müddet bî-taraf [tarafsız] kalmakta ve mevcudiyetimiz tehlikeye düşmedikçe harbe iştirak etmemekte idi. Ve bizzat İttihad ve Terakki Cemiyeti içinde bu istikamette kuvvetli bir cereyan var idi. Bunun içindir ki her ne bahasına olursa olsun memleketi harbe sürüklemeyi evvelceden tasmim etmiş [kararlaştırmış] bulunan hâkim unsurlar, maksadlarına varmak için işi gürültüye getirmekten gayrı çare bulamadılar. Ve harb ilanını müteakip, ancak diktatörcesine müstebidâne [otoriterce] bir idare tatbik etmek sayesinde, halkın emr-i vakiye serfüru etmesini [boyun eğmesini] temin edebildiler. Bu istibdat altında, mümtaz bir burjuvazi sınıfı, âdî şerâit [sıradan şartlar] içinde tahayyül etmesine bile imkân olmayan, servetler, sermayeler yığmaya muvaffak oldu. Teçhizat ve mühimmat-ı harbiye [savaş malzeme ve cephanesi] taahhüdatı [yükleniciliği], vagon inhisarı [tekeli], havâic-i zaru-

riye [zorunlu ihtiyaçlar] üzerinde yapılan ihtikârlar [vurgunlar] bu sınıf mensuplarına azîm [büyük] servetler getirdi. Bu suretle zengin burjuvazi sınıfı sağlam bir iktisadî temel üzerine yerleşmiş oluyordu.

Hezimet sadmesi [felâketi], bu genç sınıfı, pürüzsüz altın renkli rüyasından uyandırdığı zaman, o en parlak devrini yaşıyordu. Bu öyle müthiş bir sarsıntı idi ki, yeni zenginlerimize birdenbire pusulayı şaşırttı. Mütarekenin ilk senelerini öteye beriye başvurmakla geçirdiler. Denize düşen yılana sarılır kabilinden bir ara içlerinden en cüretkârları, en hâlis sınıf düşmanlarının hâkimiyeti altında olan Sovyetler Rusya'sından bile istifadeye yeltendiler. Akıllarınca Bolşevikleri alt ederek, İtilâf devletlerinin memleketimiz aleyhindeki tasavvurlarını akîm [sonuçsuz] bırakacaklardı. Fakat gaye memleketi kurtarmak ve bir inkılâp yapmak değil, milleti eskisi gibi soymak imkânlarını hazırlamaktı.

Türk burjuvazisinin daha metin bir sınıf şuuruna [bilincine] malik olan erkânı [kesimleri], bunun çıkar yol olmadığını ufak bir tecrübeden sonra anladılar; ve müttefiklerine en elverişli çare yine sermayedarlarla –bu defa düvel-i itilâfiyeninkileriyle [itilâf devletlerininkilerle]– anlaşmak ve uzlaşmakta olduğuna kanaat getirdiler. Bu dakikadan bil-itibar, yeni efendilerin tevecc ühünü kazanmak için icab eden tedbirlere müracaata başladılar. Harbe iştirakten bizzat mesul olan bazı mühim şahsiyetleri feda etmek suretiyle, biraz hafifledikten sonra, gayr-ı mahsus bir tarzda [hissettirmeden] tebdil-i istikamet ederek [yön değiştirerek], İtilâf sermayedarlarının kuyruğuna takıldılar.

Bugün, henüz asrî sermayedarlık [çağdaş kapitalizm] usullerine bîgane [yabancı] kalmakla beraber, onun kokusunu almış olan Anadol[u]lu genç burjuvalarımızın, iktisaden inkişaf edebilmek emeliyle tahakkuk ettirdikleri [gerçekleştirdikleri] halkçı inkılâbına muhasım [düşmanca] bir vaziyet alanlar, işte bu zengin Türk burjuvalarıdır. Esaret devirlerinde, iki esirci

arasındaki kavga, bizzat esirler için ne ise, için için kaynayan bu cidal de [savaş da], amele ve içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] nokta-i nazarından [bakış açısından] aynı mahiyettedir. Miras veya irad [gelir] taksimi hususunda aralarında ihtilâf [uyuşmazlık] zuhur eden kardeşlerin münazaaları kabilinden bir aile kavgası muvacehesinde [karşısında] bulunmaktayız. Fakat netice itibarıyla bizim postumuz –çalışanların, kanları terleri bahasına yaratacakları kıymetler– mevzu-u bahs olduğu için, bu mücadeleyi dikkatle takip etmeli; ondan azadlığımıza [kurtuluşumuza] yarayacak neticeleri çıkarmalıyız.

Anadolu'nun orta halli halkı, İzmir'in işgalinden sonra, yalnız menfaatleri değil, mevcudiyeti bile tehlikede olduğunu sezdiği ve vaziyete ve ahvâl-i ruhiyeye [vaziyetin ruhuna] lâyıkıyla nüfuz etmiş, teşkilâtçı rehberlerin arkasından, istiklâl mücadelesine atıldığı zaman; şehirli Türk sermayedarları, neticesi meşkûk [şüpheli] olan bu maceraya müzaheret [arka çıkma] hususunda pek çok tereddüd ettiler. Büsbütün alâkasızlık göstermek veya takbih etmek [kınamak] işlerine gelmiyordu. Bu, umumî cereyana karşı kürek çekmek olacak; milletin nefretini üzerlerine celb edecekti [çekecekti]. Nihayet mutavassıt [ortalama] bir tedbirle işin içinden çıktılar.

Kendileri kâr ve kesbleriyle [kazançlarıyla] uğraşmakta devam ettiler. İstiklâl mücadelesine müzâhir [taraftar] imiş gibi bir tavır takındılar. Ve öteden beri siyasî maceralar peşinde koşmakla me'luf [alışmış] bazı arkadaşlarının millîcilere iltihakını [katılmasını], bizzat sınıflarının bu kurtuluş hareketine iştir[a]k [ortak] ettiğine delil gibi göstermeye çalıştılar. Bu suretle İtilâf devletlerine mensup sermayedarlarla aralarının açılması tehlikesi ortadan kalkıyordu.

Bu muhitlerde, İstiklâl Harbinin cezrî [köklü] bir siyasî inkılâba müncer olacağı [sürükleneceği], kimsenin aklından geçmiyordu. El'an [hâlen] bugün, memleket halkçı burjuva cumhuriyetinin idaresi altına geçtikten altı ay sonra, bu mühim

tahavvülün [geçişin] lüzum ve faydasını idrak eden Türk sermayedarları parmakla gösterilebilir. Gazetelerinde, iğrenç bir mürâîlikle [ikiyüzlülükle], lâik cumhuriyetçi olduklarını ilân eden ve hakikatte bunu, hükümetin en velûd [verimli] icraatını tenkid için âlet ittihaz eden [olarak kullanan] bazı muharrirleri [yazarları], bunlar meyanına [arasına] ithal etmek [sokmak] gafletinde bulunmuyoruz. Rüyetlerini [bakışlarını] örten sınıf menfaati bulutu, bu zavallı İttihatçı burjuvaların, son inkılâbların kıymet ve ehemmiyetini idrak etmeleri imkânını selb etmektedir [yok etmektedir]. Bu muhalefet ricali [ileri gelenleri], hain sultanın feda, ve hatta halifenin meclis tarafından intihap edilmesini [seçilmesini] ve bu kabil sathî ıslahatı kabule mütemayildiler [eğilimliydiler]. Fakat hükümdarlık ve hilafeti ilga ve hanedanı memleketten tard etmek [sürmek], dini devlet işlerine karıştırmaktan men etmek derecelerinde ileri(!) varılmasını havsalalarına sığdıramamaktadırlar. Sermayedar burjuvalarımızın siyasî telâkkileri [anlayışları] meşrutî hükümdarlıktan öteye geçememektedir.

Bunun sebebini biz, Türk burjuvazisinin bu yüksek tabakasının, bugün artık kat'î [kesin] bir tarzda Avrupa sermayedarlığıyla uzlaşmış ve menfaatleri Avrupa'nınkilerle, tefrik edilemeyecek [ayrılmayacak] kadar karışmış ve bir arada hallolmuş [erimiş] bulunmasında görüyoruz. Ecnebî sermayedarlığının menfaati ise milletin mümkün olduğu kadar yavaş uyanmasında, muhtelif maddî vasıtalarla elde edilmesi kolay bir hükümdara tâbi olmasındadır. Halkın cehaletini idame [sürdürme] ve ses çıkarmadan istismara [sömürüye] boyun eğmesini temin eden hacılar ve hocalar zümresinin memlekette nüfuz sahibi olmasını Frenklerin [Avrupalıların] şiddetle arzu ettiği, herkesin bildiği bir hakikattir.

Millet ve vatan muhabbeti duygularına yabancı ve kozmopolit zihniyetledir ki, bugün zengin burjuvazi –sıkılmadan vatanperverlik kisvesine bürünerek– irtica bayrağı altında, millî

inkılâba karşı muhasım [düşman] bir cephe açmıştır. Şimdiye kadar saray mensupları, ulemâ ve bazı serseri münevverler gibi tufeyli [asalak] unsurlardan terekküb eden [meydana gelen] saltanat ve irtica partisi, bu sayede menfaatini müdrik [kavramış] açıkgöz bir sınıf erkânının elinde eskisinden daha pek çok sağlam bir iktisadî temel üzerinde hortluyor. Artık irticaın, iktidar makamında cılız, ma'tuh [bunak], seciyesiz [şahsiyetsiz] vezirler tarafından temsil edildiği devirlerden uzaktayız. Burjuvazinin en müterakki [ileri] cenahı tarafından irtica programının benimsenmesiyle, mürtecilerle inkılâpçılar arasındaki uzun mücadelenin son safhasına dâhil olmuş bulunuyoruz.

Bu izahattan, Türk burjuvazisinin iki muarız [karşıt] cenahı arasında cereyan edecek bî-aman [amansız] bir aile kavgasının arifesinde bulunduğumuz anlaşılıyor. Amele sınıfı ve içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] taraftarları bu çatışmayı büyük bir dikkatle takip etmek ve bütün ihtimâliyâtı [ihtimalleri] göz önünde bulundurmak mecburiyetindedirler. Zira yoksulların –yani bizzat Türk milletinin– tam ve hakiki azadlığı [kurtuluşu], bu mücadelenin alacağı şekle göre, kolaylaşacak veya güçleşecektir.

Evvelâ şunu kaydedelim ki, siyasî istiklâlini tarsîn etmiş [sağlamlaştırmış] olan Türkiye'de ve alel-umum [genel olarak] Şark memleketlerinde burjuvazinin mühim bir kısmı, Marksizm'in bu sınıfa atfettiği terakki-perverlik [ilericilik] ve inkılâpçılık [devrimcilik] vasıflarından külliyen [tamamen] mahrumdur. Avrupa'da sermayedar burjuvazi, kendi inkişafını [gelişimini] teshil [kolaylaştırma] maksadıyla, halka şeklî birtakım hürriyetler vermeğe, tedrîcî [derece derece] bir halkçılık siyaseti takip etmeye, hülâsa devlet makinesini asrîleştirmeye [çağdaşlaştırmaya] lüzum görmüştü. Bizde neden büyük şehirlerimizdeki yerli sermayedarlar bilakis yıpranmış müesseselere, derebeylik yadigârlarına dört el ile sarılıyor; kalın kafalı bir muhafazakârlık ve anane-perestlik [gelenekçilik] yolunda yü-

rümek istiyorlar? Bunun bir ruhî temayülden ileri geldiğini, bir iman ve itikad meselesi olduğunu zannetmek katiyen yanlıştır. Bunlara büsbütün yabancı birtakım âmiller [sebepler] karşısında bulunmaktayız.

Bu sınıf erkânı [ileri gelenleri], maişetleri, zihniyetleri, içtimaî telâkkileri [toplumsal anlayışları] itibarıyla tamamıyla asrîleşmiş [çağdaşlaşmış], Avrupalılaşmış şahıslardan terekküb eder [oluşur]. O derecede ki, edipleri, şairleri, İstanbul'u, Anadolu'yu, mahallî âdetleri ve kıyafetleri, bir Türk gözüyle, bir Türk ruhuyla değil; meselâ bir Pierre Loti, bir "Madame de Noailles" hâlet-i ruhiyesiyle [ruh hâliyle] görür, sever veya tenkid ederler. Esasen sermayedarlık mevkiine de, Avrupa sermayesine dellâllık [çağırtmaçlık], yamaklık etmek suretiyle çıktıkları için, kendilerini, beynelmilel ecnebî sermayedarlarıyla aynı sınıftan hissederler. Memleketi bir vatan değil; kolayca istismar edilmesi matlûb olan [istenilen] bir pazar telâkki ederler [sayarlar]. İstismar [sömürü] için en müsait şart da, hiç şüphesiz halkın müstebid [baskıcı] bir idare altında ezilmesidir. Bundan dolayı sermayedar burjuvalarımız, bazı Avrupa cumhuriyetçilerinin, utanmadan mebusan meclislerinde tekrar ettikleri: "halkçılık ve din aleyhtarlığı geri memleketlere gönderilmeğe mahsus ihracat emtiasından değildir" düsturunu, kendi memleketleri için, bilâ-itiraz [itirazsız] kabul ve tatbik etmekten çekinmemektedirler. Bir memleket endişesi kalplerinde yer olmadığına bundan daha iyi misal olamaz. Vehleten [ilk anda] izahı müşkül [çetin] görülen bu vaziyetin yine Marksizm usulleri sayesinde, beynelmilel mikyasta [uluslararası ölçekte] bir sınıf mücadelesi mahiyetini irâe ettiği [bildirdiği] görülüyor. Bu mücadelede bir tarafta Türk ve ecnebî sermayedarlar, mukabil [karşı] tarafta da memleketin yoksul ve orta halli kitleleri ahz-ı mevki ediyor [konumlanıyor].

O halde Türk köylü ve işçisinin ve içtimai inkılâp [toplumsal devrim] mücahitlerinin, millî sermayedar burjuvazi ile bir

an için bile, anlaşmalarına imkân tasavvur edilemez. Bütün geri memleketlerde burjuva halkçılığını kuvveden fiile çıkarmak ve derebeylik artık ve döküntülerini silip süpürmek işini, henüz sermayedarlık vasfını ihraz etmemiş genç burjuvazyanın deruhde edeceği [üstleneceği] bit-tecrübe sabit olmuştur. Türkiye'nin Anadol[u]lu genç burjuvazisi bu vazifesini şerefli bir tarzda ifa etmiş [yerine getirmiş] bulunuyor. Bugün büyük şehirlerin sermayedarları, onun karşısında düşman vaziyetinde dikiliyorlar. Bunların iddialarına göre, yapılan inkılâplar bir millî ihtiyaçtan doğmaktan ziyade, zafer mestîsi [sarhoşluğu] başlarına vurmuş bir avuç insanın şuursuz teşebbüsleri mahsulüdürler. Bu suretle Türkiye sermayedar Avrupa'nın ve İslam âleminin pek kıymetli teveccühünü [yakınlığını] kaybediyor, bu kadar muhtaç olduğumuz sermayeler bize gelmekte tereddüde düşüyormuş...

Bu nevi mütâlaaların [kanaatlerin] bizim için hiçbir hükmü olamaz. Yalnız burjuvalarımızın birbirine yumruk sıktığı müsbet [gerçek] bir vakıadır. Bunun karşısında işçi ve köylülerimizin nasıl bir vaziyet almaları lâzım geldiğini tayin etmek mecburiyetindeyiz.

Yoksullar ve çalışanlar sınıfının her şeyden evvel bilmesi lâzım gelen nokta –âmilleri ve müteneffi'leri [sebepleri ve faydalananları] kim olursa olsun– sermayedarlığın istismarına karşı, mukavemet etmek ve korunmak için icab eden tedbirlere bizzat başvurmazsa, her gün bir gün evvelkinden daha feci bir tarzda soyulacağı ve ezileceğidir. Bu tedbirlerin en birincisi de süratle teşkilâtlanmak, mümkün olduğu kadar çok miktarda şuurlu [bilinçli] mücahitler yetiştirmektir. Yoksul kitlelerimiz şunu hatırdan çıkarmamalıdır ki, Türk burjuvazisinin –sermayedar olanı da, olmak üzere bulunanı da dâhil olmak üzere– sermayeler yığmaya muvaffak olması, ancak halkı, Avrupa'da olduğundan daha beter, insafsız bir tarzda soymasıyla mümkündür. Bunu idrak eden burjuvazi, işçiyi teşkilâtsız, başını

kaldıramayacak bir vaziyette tutmaya şimdiden karar vermiştir. *Aydınlık*'ın bundan evvelki sayısında intişar eden bir makalemizde*, iktidardaki halkçılarımızın, bugünden amelenin şevkini kıracak, teşkilâtlanmasını işkâl edecek [zorlaştıracak] bir siyaset takip ettiklerini gösteren müteaddid [birçok] misaller zikretmiştik.

Cumhuriyet idaresinin kıymetini takdir etmekle beraber, çalışanlar sınıfı, bu siyasete karşı haklarını müdafaa çarelerini aramak ve bulmakla mükelleftir [yükümlüdür]. Hele teşkilât teşebbüslerine karşı vuku bulacak mümânaatlara [engellemelere] katiyen tahammül etmemelidir.

İdare-i hazıra [mevcut yönetim] irticaın şiddetli bir savletine [saldırısına] maruz kalırsa, amele sınıfı, Anadolu'nun genç burjuvazisi yanında inkılâbın semerelerini [kazanımlarını] müdafaa edecek; bu şüphesizdir. Fakat bu yardımına mukabil [karşılık] asgarî metalibini [taleplerini] tahakkuk ettirmeye [gerçekleştirmeye] ve ıslahatçılıkta her gün biraz daha ileri gitmeye, cumhuriyet ricalini [ileri gelenlerini] mecbur etmezse şuursuzluk [bilinçsizlik] etmiş olur.

Şehirli burjuvazi, büyük şehirlerdeki taraftarlarından maada [başka], cehaletinden bil-istifade [faydalanarak] taassup [tutuculuk] hislerini tahrik suretiyle fakir köylüleri de arkasından sürüklemeye muvaffak olursa ancak o zaman cumhuriyet idaresini ciddî bir tarzda tehlikeye ilka' edecektir [düşürecektir]. Bu da inkılâpçı bir köylü fırkası teşkiline ne kadar müstacel [ivedi] bir ihtiyaç olduğunu gösterir. Hudâ-negerde [Allah göstermesin] böyle bir vaziyet tahaddüs edecek [meydana gelecek] olursa, bizim kanaatimiz o yoldadır ki cumhuriyetçilerimiz işledikleri hataları anlayacaklar ve yoksul köylülere ve Marksizm'e yaklaşmak mecburiyetini hissedeceklerdir. Bu hatalardan en mühimi de irtica mensuplarına ait emlak, arazi ve sermayelerin istimlâk

---

* Bkz. "Amele Sınıfı Cumhuriyet Hakkında Ne Düşünüyor?", s. 272-282.

edilmemesi [kamulaştırılmaması] olduğu tahakkuk edecektir [görülecektir].

Bu nevi bir darbe vukuunda akılları başlarına gelen cumhuriyetçiler ile elele vererek, memleketi irtica felaketinden kurtarmak, işçi sınıfının ve tekmil içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] mücahidlerinin tarihi bir borcudur. Fakat ameleye karşı takip ettiği cebir ve şiddet siyasetinde devam edecek olursa, burjuva cumhuriyeti, kendisinin yalnız burjuva vasfını, çalışanlar sınıfına ihsas etmiş [hissettirmiş] olacak; vaziyet ne şekil alırsa alsın, onlarda yalnız sınıf ayrılığı hislerinin âmil [etken] olmasına sebebiyet verecektir.

Bu mülâhazâtı [düşünceleri], çalışan kitlelerin olduğu kadar, genç burjuvalarımızın da nazar-ı intibâhına [uyanık görüşlerine] arz ediyorum.

MEMLEKETİMİZDE SİYASÎ FIRKALARLA SINIFLAR ARASINDAKİ MÜNASEBET

AYDINLIK, SAYI 28, ARALIK 1924

Siyasî fırkaları ne gibi içtimai şerâitin [toplumsal koşulların] doğurduğu, cemiyet teşkilâtı içinde bunların hangi münasebetleri [ilişkileri] ifade ettikleri henüz memleketimizde araştırılmış ve anlaşılmış değildir. Aramızda fırkalarla [partilerle], cemiyeti teşkil eden zıd ve rakip sınıflar arasında gayet sıkı bir münasebet bulunduğunu duymuş veya okumuş olanlar hiç şüphesiz çoktur; fakat yine hiç şüphesizdir ki, fırka mücadelâtı [parti mücadeleleri] vasıtasıyla takip edilen gaye, menfaatleri çarpışan sınıfların yekdiğerine karşı tefevvuk [üstünlük] ve hâkimiyetini teminden ibaret olduğuna inanan yoktur. Umumî bir kanaate göre, fırkalar, mefkûrevi [idealist] esaslardan, ilmi akidelerden [prensiplerden] mülhem [esinlenmiş] programlarla bütün bir millet efradını [fertlerini] refah ve saadete îsâl etmeyi [ulaştırmayı] istihdaf ederler [hedeflerler]. Yanlış bir yol takip etmeleri mümkündür. Fakat maksat daima umumun menfaatidir. Bir vakitler hayal-perest ıslahatçılık [ütopik reformculuk] devirlerinde bu kanaat samimi idi. Henüz sınıf ayrılıkları ve mücadeleleri keskin ve haşin bir şekil almadıkları cihetle [için], parti mücadeleleri daha ziyade fikir sahasında cereyan ediyordu. Fakat sonra sonra siyasî fırkalar işi kalpazanlığa vurdular. Bilhassa mümtaz ve hâkim sınıfları temsil eden fırkalar, kim-

lerin menfaatleri namına hareket ettiklerini bile bile, safsata ve mugalâta [yanıltmaca] sayesinde ve çok defa yalan söyleyerek, işçi ve küçük burjuvalar gibi en kalabalık sınıfların lehine çalıştıkları zehabını [zannını] telkine koyuldular.

Türkiye'de son zamanlara kadar, siyasî faaliyetler muayyen bazı prensiplere, fikirlere taraftar ferdlerin vücuda getirdiği fırkalar etrafında cereyan ediyordu. Alel-ıtlak [genellikle] devlet idaresini düzeltmek, su-i istimallerin [kötüye kullanımların] önüne geçmek ve memlekette umumî bir ahenk [düzen] tesis etmek... muhtelif şekillerde ve muhtelif zamanlarda, birbirine düşman partilerin ileriye sürdükleri başlıca hedeflerdir. Çok defa şahsî anlaşamamazlıklar dolayısıyla, bir fırkadan ayrılıp, rakip bir siyasî teşkilât ortaya atanlar; eski arkadaşlarının programlarına sadık olmadıklarından, onu yanlış tefsir ettiklerinden [yorumladıklarından] veya tatbikatta nazar-ı itibara almadıklarından şikâyet ve kendileri o esasâtı tahakkuk ettirmenin [gerçekleştirmenin] yolunu bulmuş olmakla iftihar ederler. Vaktiyle İttihad ve Terakki'den ayrılanların ağzından bu teraneyi dinlemiştik. Bugün de Terakki-perver Cumhuriyetçiler aynı nakaratı tekrar ediyorlar. Bugüne kadar parlayıp sönen partilerin hîn-i teessüslerinde [kuruluş uğraklarında], cidden sınıf menfaatleriyle mukayyed [kayıtlı] olmadıklarını ve ilân ettikleri mühim şiarların kudretine iman ettiklerini kabul etmek icab eder. Siyaset meydanında pehlivanlığa çıkanları tahrik eden âmiller meyânına [etkenler arasına], büyük ihtiraslarla beraber, ilk zamanlar için, mühim bir miktar samimiyet de ithal etmekte [dâhil etmekte] tereddüd etmemeliyiz.

Fakat samimî, gayr-ı samimî –bu yol, tarihî bir rol oynayacak partilerin yolu değildi. Bu suretle vücud bulan fırkalar –içtimaî bir zemin üzerine kurulmadıkları için– sağlam bir temelden mahrum kalıyorlardı. Ahrar, Millî Ahrar, Sulh ve Selamet, Millî Türk ve ilh... birçok partileri hadisatın [olayların] yürüyüşü bir sel gibi alıp götürdü. Yaşayabilenler ise tedricen

[zamanla] muayyen [belli] sınıfların menfaatlerini benimsediler ve hakîkî birer fırka mahiyetini ihraz ettiler [kazandılar]. "Türk Burjuvazisinin Aile Kavgaları" unvanlı makalemizde* İttihad ve Terakki'nin yeni uyanmaya başlayan büyük bir sınıf üzerine aşılanmak sayesinde, nasıl büyük bir inkişafa [gelişmeye] mazhar olduğunu [ulaştığını] ve sonra nasıl dağılarak taşralı küçük burjuvaların menafiini [çıkarlarını] ele alan bir kısım âzâsının delâlet [rehberlik] ve gayretiyle Halk Fırkası'nı doğurduğunu bir Marksist gözüyle tahlil etmiştik. Son yirmi senelik tarihimizde meşum [uğursuz] bir tesir îka' etmiş [meydana getirmiş] olan Hürriyet ve İtilâf Fırkası da softalar ve saray uşakları gibi ölüme mahkûm unsurlardan mürekkeb irticâkâr [gerici] sınıfa istinad etmek [dayanmak] suretiyle ancak yaşayabilmiş ve iktidar makamına kadar yükselmişti.

Biraz da bugünü tedkik edelim [inceleyelim]: Bizde de artık burjuva partilerinin eğreti programlarla, yüzlerine maske geçirerek halk huzuruna çıkmaları devrine girilmiş bulunuyor.

Son haftalar zarfında efkâr-ı umumiye [kamuoyu] önüne çıkan Terakki-perver Cumhuriyet Fırkası bunun parlak bir numunesidir. Bugün millet bu fırka müessislerinin [kurucularının] kim olduklarını, ne fikir beslediklerini ve hangi sınıfı temsil ettiklerini apaşikâre [apaçık] biliyor. Herkes, büyük şehirlerdeki Avrupa sermayedarlarına sıkı bir tarzda merbut [bağlanmış] zengin burjuvazi sınıfının menfaatlerini siyaset sahasında müdafaa edeceğini ilân eden bir teşkilât intizar ediyordu [bekliyordu]. Gerçi sahnede kendisini temâşâya [seyre] arz eden fırka, iktisadî programında hakîkî mahiyetini ifşa ediyorsa da [açığa vuruyorsa da], beyannamesinde ve kabul ettiği siyasî esasâtta me'mûlün hilâfına [umulanın aksine] olarak, en ileri burjuva halkçılarına taş çıkaracak derecede cezrî [esaslı] bir inkılâpçılık göstermiştir. Bu gayr-ı samîmî kısmı bir tarafa bırakıp iktisadî

* Bkz. s. 101-111.

nokta-i nazarla [bakış açısıyla] tahlil edelim. Devletin vazifesini hadd-i asgariye [asgarî sınıra] indirmek ne demek olduğunu, ferdî sermayedarlığın soygunundan muztarip olan geniş halk kitlelerine iyice anlatmak icab eder. Orta sınıfları temsil eden ileri fırkalar, her memlekette, az çok devletin iktisadî işlere karışmasına, vesait-i nakliye [ulaşım araçları], maden ve saire gibi büyük teşebbüsâtı [girişimleri] inhisarı [tekeli] altına almasına ve alel-umum [genel] istihsal [üretim] faaliyetlerini sıkı bir murâkabe [denetim] altında tutmasına taraftardırlar. Büyük sanayi ve büyük bankerleri temsil eden fırkalar ise her yerde iktisadî liberalizmi, devletin adem-i müdahalesini [müdahale etmemesini] tervic [kabul] ve resmî inhisarları [tekelleri] red ederler. Cumhuriyet Fırkası da bu siyaseti tervic [kabul] ediyor. Hakikatte hususî menfaatlerden [özel çıkarlardan] mülhem [ilham alan] bu iktisadî programın zahirî [görünüşteki] esbâb-ı mûcibesi [gerekçesi], halkın hürriyeti, selâmeti ve temin-i refahıdır.

Ne kadar yaldızlı olsa bu hapı halka yutturmak pek güç olduğu için, onu avutacak başka çareler bulmak zarureti vardı. Terakki-perver Cumhuriyet Fırkası en kestirme yolu bulmuştur: koyu ve cezrî [esaslı] cumhuriyetçi görünmek... Hatta cumhuriyeti tesis edenlerin [kuranların] bile pabucunu dama atmak. Kuru lakırdı ile her iş bitse, bundan kolay bir usul olamazdı. Fakat acı tecrübelerle canı yanmış olan halk artık boş laflara kulak asmıyor. Hele mâzîdeki hâl ve tavrı ile temâyüllerini [eğilimlerini], kanaatlerini belli etmiş olanların samimiyetsizliği ve riyâsı [ikiyüzlülüğü] önünde hâkimiyete doğru yol almış olan kitlelerin gafil avlanmalarına imkân kalmamıştır.

Bir dereceli rey-i âm [tek dereceli seçim] usulü, bütün hukuk hâkimiyetinin mecliste tecelli etmesi, veto ve fesh haklarının hiçbir makama verilmemesi gibi mevaddı [maddeleri] programına ithal [dahil] etmekle, Cumhuriyet Fırkası'nın takip ettiği gizli gaye, biraz vaziyete âşinâ olanların gözüne çarpmaktadır.

Sermayedar burjuvazi muhitlerinde hüküm süren bir yanlış itikada [inanışa] göre; din ve saltanat müessesatını [kurumlarını] baltalayan, taassuba, akîm [kısır] ananelere, maziden müdevver [devredilmiş] bütün basmakalıp telâkkilere [görüşlere] ilân-ı harp etmiş olan inkılâp idaresi, cahil halk kitlelerinin husumetini celb etmiştir [çekmiştir]. Bu halk doğrudan doğruya mebusları intihap edecek [seçecek] olursa muhakkak meclise hacı ve hocalardan ve umumiyet üzere inkılâp aleyhdarlarından mürekkep ekseriyet [çoğunluk] gönderecektir. Cumhuriyeti yapan ve yaşatmak azminde olanları böyle basit bir manevra ile iş başından uzaklaştırmak ümidini besleyenler, büyük şehirlerimizde büyük bir yekûn teşkil ederler. Bilâhare [daha sonra] millî hâkimiyetin bütün tezâhüratına [belirtilerine] tecelligâh olan Meclis vasıtasıyla, devleti sermayedar burjuvalarımızın menfaatlerine en uygun şekle sokmak külfetsiz bir iş olacaktı.

Bu tahminlerin hakikat ve şe'nîyete [gerçekliğe] tevâfuk ettiğine [uygun düştüğüne] bir dakika bile ihtimal versek, öteden beri müdafaa ettiğimiz bir dereceli intihabat [seçim] usulünün kabulünü istemekten bilâ-tereddüd [hiç tereddütsüz] vazgeçerdik. Fakat bu tarzda hesap yürütenlerin hakikî vaziyetten tamamıyla bî-haber olduklarında katiyen şüphe yoktur. Bunun içindir ki, hükümet fırkasının bilâ-vasıta [doğrudan; tek dereceli] intihabı kabule temayül göstermesini tasvip ediyoruz. Anadolu köylü ve kasabalısı tapındığı ruhani müessesatın yıkılmasından belki biraz da şaşalamış, müteessir olmuştu [üzüntü duymuştu]. Bazıları tarafından kasden işâa edilen [yayılan] meşum [uğursuz] haberlerin asılsız olduğu hadisatın inkişafıyla [olayların gelişimiyle] çabuk anlaşıldı. Halk, siyasî değişikliklerin kendi zararına olmadığı kanaatine artık bugün vâsıl olmuştur [kavuşmuştur]. Anadolu köylüsünün şüpheli bir nazarla gördüğü, itimad etmediği ve edemeyeceği yalnız bir cins insan vardır. O da kendisini yabancılara satan ve memleket istilâya uğradığı zaman bile, dost düşman demeyerek alış

verişine devam eden ve hesapsız servetler yığan büyük şehirlerdeki sermayedar burjuvalardır. Bunlardan gelen söz, peygamber sözü bile olsa, Türk köylüsünün yüreğinde bir şüphe uyandırmaktan hâlî [geri] kalamaz.

Anadolu'da ahâli [toplum] başlıca üç sınıfa ayrılır: 1) kurûn-ı vustâî [orta çağa özgü] bir tagallüp [zorbalık] hayatı süren ağalar, beyler, şeyhler ve tevabii [maiyeti], 2) gittikçe ehemmiyetleri [önemleri] artan kasabalı tüccar ve sanatkârlar sınıfı; 3) yoksul ve orta halli köylüler ve rençberler sınıfı. Bugünkü hükümet ve Halk Fırkası ilk iki sınıftan kuvvet almaktadır. Üçünü sınıfın da teveccühünü kaybetmemeye ve bî-taraflığını [tarafsızlığını] temin etmeye gayret etmektedir. Derebeylik teâmülleri dâhilinde yaşayan ve eski zamanlardan kalma imtiyâzâttan [ayrıcalıklardan] istifade eden kimselerin, mütegallibenin bir inkılâp idaresine zâhir [destek] olmaları ilk bakışta garip görünen bir vakıadır. Biz bu garabeti şu suretle izah ediyoruz: bu geri anâsır [unsurlar] kendi vesaitiyle [araçlarıyla] vaziyete hâkim olamayacağını anlamış ve iki şıktan birini tercih etmek zarureti karşısında kalmıştır: ya büyük şehirlerin mürteci [gerici] burjuvasıyla beraber olmak, yahut devleti yeni bir temel üzerine kurmak isteyenlerin tarafına geçmek. Taşra eşraf ve münevverânı [aydınları], büyük şehirlerin burjuvalarını iki sebepten dolayı sevmezler; evvelâ bunlarla kabil [mümkün] değil rekabete girişemeyeceklerini; devlet cihazını emri altında tutan büyük iktisadî müessesata [kuruluşlara] az zamanda mağlup olacaklarını bilirler. Hâlbuki inkılâpçı partiye mensup olanlar birçok imtiyazları ilga etseler [ortadan kaldırsalar] bile, vesaitsizlik [araçsızlık] yüzünden mütegallibenin bil-fiil icra-yı nüfuzetmekte [nüfuzlarını fiilen uygulamakta] devam etmelerine öyle kolaylıkla mâni [engel] olamayacaklardır. Bunu da ağalar ve beyler pekâlâ bilirler. Esasen Halk Fırkasının bütün faaliyeti kendi aralarında cereyan ediyor. İnkılâpçılar arasına katılarak hareketi yavaşlatmak işlerine gelir. Saniyen [ikinci

olarak] bu mümtaz sınıf arasında menfaat-perestlik [çıkarcılık] hisleri galip olmakla beraber, henüz saf bir vatan-perverliğin [vatanseverliğin] izleri de mevcuttur. Bu vatan-perverlik hisleri bilhassa emperyalist ecnebilere karşı gayet keskindir. Büyük şehirli zengin burjuvalarımızın menfaati, yaşayış ve düşünüşü bu emperyalist sermayedarlarla müşterekdir. Onların istila [ele geçirme] emellerini tervic [kabul] etmeye ve adımlarını yabancı müteşebbislerin adımına uydurmaya yerli sermayedarlar mecburdur. Taşra eşrafı bunun farkındadır. Bu da henüz dâhili iktisadiyat hakkında himayekâr [himayeci] bir siyaset takip etmek devresinde bulunan halkçılar lehinde bir rüçhan [üstünlük] sebebidir.

İşte aynı zamanda ruhî ve maddî bu âmillerin [etkenlerin] tesiriyledir ki, Halk Fırkası el'an [hâlen] gayr-ı mütecanis [türdeş olmayan] bir manzara arz etmektedir. Meselâ yoksul köylünün siyasî inkişafını [gelişimini] ve tarihî bir rol oynayacağını tebşîr eden [müjdeleyen] Mahmud Esat [Bozkurt] Bey gibi bir samimî inkılâpçı ile vilâyât-ı şarkiye [doğu vilayetleri] derebeylerinin mümessili [temsilcisi] addedilen Feyzi Bey'i [Pirinççizade] aynı kabinede yan yana görmekle pek o kadar şaşmıyoruz. Memleketimizin pek muhalif [uyumsuz] olan içtimai şartlarından münbais [ileri gelen]; zaruret muvacehesinde [karşısında] bu hâl bir müddetler daha devam edecektir.

Bu memlekette kendini anlamaya başlayan bir işçi sınıfı da vardır. Bu sınıfa karşı Halk Fırkası'nın da Cumhuriyet Fırkası'nın da siyaseti hulûs-u [iyi] niyet ve samimiyetten büsbütün ârîdir [yoksundur]. Çalışan kitleler el'an [hâlâ] bugün her oyuna âlet olabilecek bir kalabalıktan ibaret zannolunuyor. Burjuva partileri, onların kendi hususî menfaatleri, siyasî gayeleri olduğunu kabulden istinkâf ederek [kaçınarak], işçi sınıfını arkaları sıra sürüklemek arzusunu izhar ediyorlar [açığa vuruyorlar]. Sözde yapmaya teşebbüs ettikleri şeylerin işçilerin de ıztıraplarını tahfif edeceğini [hafifleteceğini] ileri sürüyorlar.

Bu suretle Cumhuriyet Fırkası'nın küçük burjuva sınıfına karşı yaptığı tarzda, Halk Fırkası da işçiye hitap ederken yüzüne bir maske geçirmek lüzumunu hissediyor.

Bu tedbirlerin bizim için ifadesi, inkılâp gayemiz nokta-i nazarından [bakış açısından]; âtî [gelecek] hakkındaki ümitlerimizi takviye edecek mahiyettedir. Köy ve şehir emekçilerine karşı bu riyakâr tavrın takınılması, istikbalde hâkimiyet kendisine mev'ud olan [vaat edilen] bu sınıfın ehemmiyet ve kuvveti takdir edilmeye başlandığını gösterir. Fakat burjuvalarımız şunu hatıralarına hakk etsinler [kazısınlar] ki ne riyâ, ne mümaşât [suyuna gitme], ne de ihâfe [korkutma] ve tedhiş [yıldırma] işçi sınıfına müstakil bir sınıf olduğunu, bizzat kendi gayeleri için çarpışmaya mecbur olduğunu, iktisadî tekâmülün [gelişmenin] tazyikiyle [baskısıyla] yakın bir âtîde [gelecekte] iktidarı ele alması mevzu-u bahs [söz konusu] olacağını ve bu tarihî vazifeyi bihakkın [hakkıyla] ifa edebilmek [yapabilmek] için kuvvetli bir teşkilât tarafında toplanması icab ettiğini unutturmayacaktır.

İşçilerimiz bugün meslekî dernekler etrafında toplanıp iktisadî menfaatlerini müdafaa edecekler, yarın da yoksul köylülerle beraber bir sınıf partisi teşkil ederek hâkimiyet-i milliyeyi boş bir terkip [birleşim] olmaktan kurtaracaklar; ve aynı zamanda Türkiye halkını hakîkî istiklâl ve kurtuluşa kavuşturacaklardır. Bugün mevcud fırkaların, kendisini ezmek ve soymakla geçinen burjuva sınıfının imtiyazlarını muhtelif usullerle müdafaa eden hasım teşkilâtlar olduklarını her Türk işçisi bellemelidir.

TÜRK KÖYLÜSÜNÜN KURTULUŞU

AYDINLIK, SAYI 29, OCAK 1925

Köylülerimiz ve işçilerimiz elele, omuz omuza vererek hareket etmelidirler. Sıkı bir tarzda birleşmezlerse, hazır yiyici tufeyliler [asalaklar] sınıfı, daha uzun zamanlar, onların sırtından keyif sürecektir.

Son on beş sene zarfında Türkiye'de birçok içtimaî hareketler oldu. Bu hareketlere gafil bir unsur olarak, işçi sınıfı da bazen katıldı. Fakat Türk köylüsü bugüne kadar yerinden bile kımıldamadı. Bütün vekayî, bütün inkılâplar, cemiyetimizin yegâne sağlam istinadgâhı [dayanağı] olan köylü sınıfının muâveneti [yardımı] ve müzâhereti [desteği] haricinde cereyan etti. Onun hakkı hiçbir zaman mevzu-u bahs olmadı. Köylü, yalnız candan ve canı kadar sevdiği parasından fedakârlık yapması icab ettiği zaman harekete geliyordu. Hudutları beklemek ve devlet hazinesini doldurmak vazifeleri el'an [hâlen] bugün bir inhisar gibi [yalnızca ona mahsusmuş gibi] onun sırtına yüklenmiştir. Sultanlar hal' edildi [tahttan indirildi]; hükümetler devrildi; fırkalar fırkaları takip etti; böbürlene böbürlene "inkılâp" tesmiye ettiğimiz [diye adlandırdığımız] değişiklikler oldu... Köy iktisadiyatı ve köy ahâlisi, bunlardan zerre kadar müteessir olmadı [üzüntü duymadı]. Köylünün vaziyeti berbatlaşmakta devam etti.

Çünkü tekmil kaynaşmalar, çarpışmalar, bilfiil [fiilen] veya bil-kuvve [düşünce düzeyinde] memlekete hâkim olan mümtaz [seçkin] sınıflar beyninde [arasında] oluyordu. Ve münazaa [çekişme] mevzuu daima köylünün postu idi. Bugün de odur. Neticede hangi taraf yenilirse yenilsin, yeni hükümet şekli ne olursa olsun, masarifi ödemeye mecbur olan hep köylüdür. Bu vaziyet, köylü bizzat teşkilâtlandığı, kendi öz menfaatleri için usul dairesinde mücadeleye giriştiği gün ancak nihayet bulacak; ve ancak teşkilâtlı köylü ve işçi kitleleri elele vererek bizzat doğrudan doğruya hâkimiyet haklarını isti'mâl etmeye [kullanmaya] muvaffak oldukları zaman kurtuluş yoluna ayak basılmış olacaklardır. Köylünün ve köylü ile beraber işten baş kaldıramayan bütün muztarip [ızdırap içindeki] halkın; bin zahmetle, bizzat tabiatın koynundan çekip çıkardıkları nimetleri benimsemek [kendine mal etmek] itiyadında [alışkanlığında] olanlardan, dertlerine derman, yaralarına merhem beklemeleri kadar abes bir şey tasavvur edilemez. Köylünün uyanması bizim burjuva tesmiye ettiğimiz [adını verdiğimiz] hazır yiyici büyük servet sahipleri için, kâşânelerinin [köşklerinin] yıkılması, sınıflarının dağılması, hâkimiyetlerinin elden gitmesi demektir. Çalışanları sefaletten kurtarmak şöyle dursun; bu imtiyazlılar, ellerinden gelse milleti –köylü ve işçi sınıflarını– soluk aldırmaksızın, geceli gündüzlü işletecek; kendilerini toplamalarına, perişanlıklarına çare aramalarına mani olacaklardı. Fakat, Harb-i Umumî hezimeti, Türkiye'yi, baş döndürücü bir uçurumun kenarına sürüklediği zaman Türk burjuvazisi ne yapacağını şaşırmıştı. Memleketi İtilâf emperyalizminin tasallutundan [saldırısından] kurtarmak ve ecnebî sermayenin çizmeleri altından yakayı sıyırmak, inhilâle duçar olan [çözülmeye başlayan] bu sınıfın yalnız başına intaç edeceği [sonuçlandıracağı] bir iş değildi. Hissiyatı galeyana gelen köylünün serbest iradesine müracaat etmeden, bu hayat memat savaşına atılmak beyhude olacağını, hâkim sınıfa mensup paşalar ve beyler anladılar.

Artık bir sahip, bir efendi etvârıyla [tavırlarıyla] değil, gönül rızasıyla kabul edilmiş bir kılavuz gibi, Anadolu köylüsünün başına geçtiler. Ve esasen bu sefer birinci defa olarak köylü öz menfaatleri için dövüşüyor ve bunu seziyordu. Fakat paşalar, beyler, hâkimiyetlerini imtiyazlarını kaptırmamak için mücadeleye giriştikleri halde; köylü iki kat ezilmemek, hem ecnebî sermayedarlarını, hem yerli burjuvaları doyurmaya mahkûm olmamak için şahlanmıştı. İstiklâl namı altında muhtelif sınıfların böyle başka başka gayeler takip ettiklerini o sırada köylünün dumanlı gözleri, müfekkiresi [düşünce kabiliyeti] seçemezdi. Buna meydan da bırakılmamıştı. Zira burjuvazi sınıfı, menfaati icabı, bütün millet efradının [fertlerinin], tecavüze uğrayan müşterek vatanı, müşterek hakları müdafaa ettikleri ve herkesin mücadelede aynı derecede alâkadar olduğu kanaatini her vasıta ile kuvvetlendirmeye çalışmıştı.

Yalnız, İstiklâl Harbini kazanan işçi ve köylü kitlelerine karşı, böylece Anadolu mücahidleri bir taahhüd altına girmiş oluyorlardı. Bu taahhüdü ifa ettikleri [yerine getirdikleri] zehabını [sanısını] uyandırmak mecburiyeti vardı, bunun için de onlara sınıf farklarının mevcudiyetini hissettirmemek, kasabalı Anadolu zenginlerinin hâkim sınıf mevkiine geçmelerini, geniş halk kitlelerinin iktidara yükselmesi şeklinde göstermek lazımdı. Yeni hâkim sınıfın müzaheretiyle [desteğiyle], irticaa ve hükümdarlığa karşı, siyasî burjuva inkılâbını yapan askeri ve mülkî bürokratlar tarafından takip edilen halkçılık ve ıslahatçılık [reformculuk] politikasını bu zaruret doğurmuştur.

Geçmişteki vaziyeti göz önüne getirirsek, yapılan inkılâp ve ıslahat, köylü için iyiliğe doğru bir adım addolunabilir [sayılabilir]. Hakîkati daha iyi ifade etmek için köylü, inkişafına eskisinden biraz daha müsait bir şekl-i idare muvacehesindedir [idare şekliyle karşı karşıyadır], demeliyiz... Yoksa müteferrik [dağınık] meselelerle meşgul olan ıslahatçılıktan [reformculuktan] Anadolu toprağını işleyenler lehine, müsbet [olumlu] ve

maddî bir fayda beklemek hayâlâta [hayallere] kapılmaktır. Bu vadide Halk Fırkası'nın veya herhangi bir ileri burjuva fırkasının kat edebileceği mesafe gayet kısadır. Zirâ yapılan ıslahat [reform] ile bir an gelir ki, temsil ettikleri burjuva sınıflarının menfaatleri ciddî bir surette haleldar olmaya [zarara uğramaya] başlar. Cezrî [köklü] tedbirler, zahiren [görünüşte] köylü lehine kanunlar bu dakikadan bil-itibar [itibaren] durur, işlemez olur. Bir basit misal ile fikrimizi izah edelim: Bugünkü cumhuriyet hükümeti, âşâr yerine yeni bir vergi usulü ikame etmek üzeredir. Bu usul ile hiç olmazsa fakir köylünün yediği ve hayvanatına yedirdiği mahsulât vergiye tâbi olmayacaktır. Bu şüphesiz ufak bir iyiliktir. Yalnız pazara çıkan hububat ve sair ziraî mahsulâttan bir resim alınacaktır. Yapılan tahminlere göre bu suretle âşârın verdiği kırk milyon yerine yirmi beş milyon kadar varidat [gelir], devlet hazinesine girecektir. Demek oluyor ki, hükümet başka bir menbadan [kaynaktan] bu on beş milyon lira eksiği tedarik etmeye mecbur olacaktır. Yapacağı şeyi şimdiden keşfedebiliriz. Doğrudan doğruya cibayet olunan [tahsil edilen] vergilerle zenginlerin kesesine müracaat cesaretinde bulunamayacağı için, ya başka nam altında bu parayı yine köylüden alacak; veya bir istihlâk [tüketim] resmi şeklinde alel-umum [bütün] yoksullardan tahsil edecektir. Böyle küçük miktarlar için bir hîle-i şer'iye [hakka uygun çare] bulmak kolaydır. Küçük köylünün büsbütün vergiden ma'füvv [müstesna] tutulduğunu, ücretli işçileri ezen temettü vergisinin ilga edildiğini [kaldırıldığını] ve hatta bazı memleketlerde yapıldığı gibi işçi ve köylü lehine, bazı masarif ihtiyarını [tercihini] icab eden kanunlar yapıldığını farz edelim. Bunlar bütçede öyle rahneler [gedikler] açar ki, onları kapatmak için lâzım gelen fedakârlığı hiçbir burjuva hükümeti, sermayedarlar sınıfından talep etmeye cesaret edemez. Ve ekseriya bu paraları, görünüşte daha hafif şekillerde yine halk kitlelerinden –ve bilhassa köylülerden– toplamaya mecbur olur. Bu şerâit [şartlar] tahakkuk edince [ger-

çekleşince], ısla[ha]tçılık [reformculuk] âdî bir göz boya[yı]cılıktan, hokkabazlıktan başka bir şey değildir.

Halkçılarımızın köylü sınıfını tatmin etmelerine, daha mühim, diğer bir içtimai [toplumsal] sebebin mâni olacağını, bugünden tahmin edebiliriz. Hâl-i hâzır hükümet ve hükümet fırkası sarahaten [açıkça] bir himayeci ve inhisarcı [tekelci] siyaset takip ediyor. Geniş mikyasta ve sağlam bir usul ve program dâhilinde tatbik edilmek şartıyla, bu siyaseti tervic ettiğimizi [desteklediğimizi], muhtelif fırsatlarda söylemiştik. Fakat bu mikyasta [ölçekte] bir devletçilik yapmak bir burjuva hükümetinin kârı değildir. Bizde henüz küçük Anadolu burjuvazisi vaziyete hâkimdir. Ve himayecilik ve inhisarcılık [tekelcilik], köylünün olduğu gibi onun da menfaatine uyuyor. Maatteessüf [ne yazık ki] içinde yaşadığımız büyük sermayedarlık devrinde, orta sınıfların uzun müddet iktidar makamını muhafaza etmeleri çok güçtür. Böyle bir fırka iktidarda kalsa bile, muhakkak sonunda büyük sanayi ve ticaret burjuvazisinin arzu ettiği siyaseti tatbik eder. Bizde İttihad ve Terakki için böyle olmuştu. Yarın Halk Fırkası aynı istihâleye [başkalaşıma] uğrayacaktır.

Bakınız bu tahavvül [değişme] ne suretle oluyor: hükümet başında olmanın verdiği kuvvet ve salâhiyetle [yetkiyle] –zaten tabiî hedefi daima daha yüksek derecelere erişmek olan– küçük ve orta sermayedarlardan bir kısmı cüretkârâne işlere atılır; süratle büyük bir malî kudret ihraz ederler [kazanırlar]. Artık onların menfaati iktisadiyatın kuyûd ve şürûttan [kayıt ve şarttan] âzâde [kurtulmuş] ve serbest olmasındadır. Bu gibiler mühim bir rol oynayabilmek için, mutlak bir tarzda ecnebî sermayesiyle teşrik-i mesai etmek mecburiyetinde bulunurlar. Bu vaziyette bulunan yerli sermayedarın ihtiyaçları, temennileri ecnebî sermayedarınkiler ile birleşir. Hükümet kendi taraftarlarının tazyikine maruz kalır. İnhisarcılıktan [tekelcilikten] vazgeçmekte, emperyalist devletlerle, milletin zararına olarak, uzlaşmakta [çaresiz] muztar kalır.

Bugünden büyük şehirlerimizdeki zengin burjuvazi bu vaziyette ve bu temayüldedir [eğilimdedir]. Bundan nâşî [ötürü] tesis ettikleri Terakki-perver Cumhuriyet Fırkası'na mensup rical [ileri gelenler], köylü ve işçi sınıflarını tehdid eden, serbest iktisadiyata taraftar, devletçiliğe muhalif bir program etrafında mücadeleye atılmaktan çekinmiyor. Halk Fırkası da bu iniş üzerindedir. Coşkun halkçılardan birçoğunun bugünkü haline bakılırsa, içtikleri inkılâp şarabına epey menba suyu karışmış olduğuna hükmetmekte tereddüd edilmez. Bu küçük burjuva fırkasına mensup nüfuzlu âzânın sermayeleri arttığı nisbette, inkılâpçılığı azalacak; himayeciliğe nihayet vermek, ecnebî sermayesiyle uzlaşmak, eski iktisadî usullere ric'at etmek [geri dönmek] için gayet mükemmel vesileler bulunacak; bugün birbirine yumruk sallayan iki burjuva fırkası birbirinin kucağına atılacaktır. Belki arada, şahıslar üzerinde, çetin münakaşalar cereyan edecek, kavgalar gürültüler olacak; fakat derin prensip ihtilâfları, aynı sınıfın bu iki kanadını hiçbir zaman birbirinden ayırmayacaktır. Bu sebeple biz birkaç haftadan beri şahidi olduğumuz küskünlüklere, atıp tutmalara bir cilve, bir oyun, sun'î bir ihtilât [karmaşa] nazarıyla bakıyoruz.

Türk köylüsü inkılâbın kazandırdığı hakları ve eski hükümet şekillerine nazaran kendisi için daha pek çok hayırlı olan cumhuriyet idaresini, herhangi bir hücuma karşı müdafaa etmekte menfaatdârdır. Fakat bizzat kendisi teşkilâtlanmazsa, cereyan edecek vekayie [olaylara] seyirci kalmaya mahkûm olacak, aleyhine birçok tedbirler ittihaz edildiğini [alındığını] görecektir. Mevcut burjuva fırkalarının müşterek bir gayeleri vardır. Temsil ettikleri sınıfı, ferdî mülkiyete müstenid [dayalı] bir sermayedarlıkla zenginleştirmek ve bil-vesile [bu vesileyle] memleketin iktisadiyatını inkişaf ettirmek... Bugün hükümetin takip ettiği siyaset bu gayeye taban taban zıttır. Muhalif fırka bunun açıktan açığa tebdilini [değiştirilmesini] istiyor. Hükümet fırkası ise tükürdüğünü yalamamış olmak için, his-

settirmeksizin tedrici [derece derece] bir tarzda bu ric'atı yapmaya hazırlanıyor. Kabine tebeddülünden [değişikliğinden] beri bu hareket başlamıştır bile... Ve bu çaresizdir.

Hâkim sınıf, her gün biraz daha sermaye biriktirmeye ve iktisadî bir tefevvuka [üstünlüğe] malik olmaya mecburdur. Aksi takdirde mevkiini muhafaza edemez. Rakiplerine mahkûm olur. Memleketimiz gibi ferdî mülkiyet carî olan yerlerde, sermaye biriktirmek demek, köylü ve işçi kitlelerinin yarattıkları kıymetlerden, sermayedarın kendisine mühim bir hisse ayırıp saklaması demektir. Bu maksadı temin etmek için, burjuva sınıfının yapmayacağı şey yoktur. Başımızdaki halkçı hükümeti bu mahiyette bir sınıf hükümetidir. İstihsal [üretim] ve mübadele işlerinde vasıtalık [aracılık] edenlerin, köylü ve işçiyi azamî derecede istismar etmelerini [sömürmelerini] temin için en kestirme yolu araması; icabında kendi yaptığı ıslahatı hükümsüz bırakması pek tabiîdir. Ve dünyanın bugünkü vaziyetinde, bizim gibi geri memleketlerde, beynelmilel sermayedarlık âleminde bir himaye temin etmedikçe, ferdî teşebbüslerle mühimce bir iş görmek imkânsız olduğundan, Türk hükümetinin, yarın köylülerimizi ecnebi [yabancı] sermayenin de istismar etmesini kolaylaştıracağı muhakkaktır.

Görülüyor ki, köylü için şu veya bu fırkaya müzaheret etmek [arka çıkmak] mevzu-u bahs olamaz. O bazı esasları ve kendi lehinde bulduğu icraatı muhafaza ve idare ettirmek ve kendi sınıf menfaatlerine uygun bir tarzda, tam ve hakikî bir kurtuluşa kadar, inkılâp hareketini ileri götürmek mecburiyetindedir. Burjuva sınıfının, yaptığına nedamet getirerek [pişman olarak] yaşatmaktan fariğ olduğu [vazgeçtiği], birçok inkılâpkâr teşebbüsleri, işçi sınıfıyla ittifak edecek olan teşkilâtlı köylü sınıfı daha mükemmel, daha etraflı bir tarzda ve emsalsiz bir samimiyetle kuvveden fiile çıkarabilir ve bir mümtaz [seçkin] sınıfı değil, bütün milleti emperyalizm esaretinden kat'î surette kurtarabilir.

Köylü sınıfı çok dağınıktır. Terbiyevî vesaitten [eğitsel araçlardan] mahrumdur. Toplanması, harekete gelmesi çok güçtür. Köylü kardeşlerimizin fecî vaziyetine dair kısm-ı mahsusumuzdaki [özel kısmımızdaki] ilmî tedkiki okuyanlar, kendilerini bir merkez etrafında cem etmekteki [toplamaktaki] müşkülâtı [güçlükleri] takdir ederler. Bu gayr-ı müsaid şerâite mebni [binaen] köylülerimizin teşkilâtı ilk zamanlar zayıf olacak, kemiyet [nicelik] itibarıyla bir ehemmiyet ihraz etse [kazansa] bile, kendi başına bir iş görmek kabiliyetine malik bulunmayacaktır. Hâlbuki şehir işçilerinin vaziyeti bilakis tenevvür etmelerine [aydınlanmalarına], birleşmelerine, harekete gelmelerine fevkalâde elverişlidir. Gayeler ve menfaatler hemen birbirinin aynı olduğu için, köylülerimiz işçi cemiyetlerinin rehberliğini ve pişdarlığını [öncülüğünü] kabul etmeli; ilâ-nihaye [sonsuza kadar] esir vaziyetinde kalmak istemezlerse, onlarla müttehiden [birlik olarak] tufeyliler [asalaklar] sınıfına karşı mücadeleye girişmelidirler.

Gerçi köylülerimiz arasında henüz teşkilât namına hiçbir faaliyet yoktur. Fakat Anadolu'da ekmeğini topraktan çıkaranların kısm-ı a'zamı [büyük kısmı] topraksızlıktan muztarip olduklarından, derhal buna bir çare bulunmasını istemekte haklıdırlar. Müteazzî [organize] bir kuvvet meydana çıkması ve mücadele etmesi beklenecek olsa birçok aileler mahv-u-perişan olmak [yıkılma ve perişan olmak] tehlikesine maruz kalacaklardı. Buna mebni [binaen] alâkadar kitlelerin, karar vermek salâhiyetini haiz olanları, doğrudan doğruya müstacel icraata [ivedi faaliyete] sevk için tazyik etmeleri elzemdir.

Büyük arazi ve çiftliklerin müsadere ve istimlâki ve toprağı olmayan veya az gelen yoksul köylülere bilâ-bedel [bedelsiz] taksimi...

şiarını iki ay evvel *Aydınlık* mecmuası ileriye sürmüştü. Bütün köylülerimiz ilk içtimaî [toplumsal] dilediklerinin bu olduğunu her fırsatta bir araya geldikçe, bir ağızdan ilân etmelidirler.

TÜRKİYE'DE İKTİSADİ MESELE -1-

AYDINLIK, SAYI 30, ŞUBAT 1925

Memleketimizin iktisadiyatı henüz pek müşevveş [belirsiz] bir vaziyettedir. İstihsal [üretim] ve mübadele işlerimizin muayyen istikamette bir inkişaf [gelişim] seyri takip ettiklerini delâlet [işaret] eden emareler [göstergeler] münferid [tek tük] gibidir. Fakat bugüne kadar kayda değer bir semere verememiş olmakla beraber herhalde birçok teşebbüsler ve gayretler göze çarpmaktadır. Memleketin bünyesi ve içinde yaşadığımız iktisadî şartlar nazar-ı itibara alınarak bunların vereceği neticeler, iktisadiyatımızın alacağı veçhe [yön], takrîbî bir tarzda [yaklaşık olarak] bugünden tahmin edilebilir. Biz şimdiden bu geniş ve karışık mesele hakkında bütün teferruatına şâmil [ayrıntıları kapsayan], sarih [açık] görüşler ileri sürmek imkânı olmadığını müdrikiz [kavramış durumdayız]. Yalnız bu sahada tedkikata [incelemelere] girişmek zamanı hulûl ettiğini [gelip çattığını] hatırlatmak ve münakaşaya [tartışmaya] zemin teşkil edecek bazı fikirler ortaya atmak istiyoruz. Bu makale gözümüz önünde cereyan eden iktisadî hadiseleri tedkik sayesinde hâsıl ettiğimiz [edindiğimiz] kanaatlerin ilk ifadesinden ibaret olacaktır.

Türkiye'de millî iktisat namına yapılmış ne var ise, mütareke ile açılan işgal devresi, hepsini alt-üst etti. Zaten bu nevi [tür] faaliyetlere pek az evvel atılmış bulunuyorduk. Türklerin, emtia vücuda getirmek ve alış veriş yapmak gibi işlere saldırmaları, Meşrutiyet ilânından sonra gelen senelere tesadüf eder. Bu müd-

det zarfında kök salmaya, iktisadî ameliyatın [faaliyetlerin] incelikleriyle ünsiyet [yakınlık] peydâ etmeye [kurmaya], bir sistem dâhilinde memleket iktisadiyatı üzerinde icra-yı tesir etmeye [etkide bulunmaya] imkân yoktu. Meydanda ancak şekli iyice belirmemiş ve tamam olmamış bir bina var idi. Harb-i Umumî mağlubiyeti ve onun ardı sıra gelen istila faaliyetleri bunu da yıktı.

Geriye kalan enkaz iledir ki, üç dört senedir uğraşılıyor. Her şeyden evvel, millî burjuvazimizin işletmeye özendiği bu kıymetler hakkında bir fikir edinmeye çalışmalıyız. Memlekette istihsal vasıtaları [üretim araçları] ve alel-ıtlak [genel olarak] servetler azalıyor mu, çoğalıyor mu? Harb-i Umumîden evvele kıyasen vaziyet nasıldır? Bu noktaları tesbit etmenin muhassenatı [faydaları] çoktur. İçtimaî telâkkilerimiz [toplumsal görüşlerimiz] bu hususlaki malûmâtlarımız [bilgilerimiz] ve kanaatlerimizle yakından münasebettardır [ilişkilidir]. Maatteessüf [ne yazık ki] ileriye süreceğimiz görüşleri rakamlara, ihsaî mu'tâlara [sayısal verilere] istinad ettirmek [dayandırmak] imkânlarından mahrumuz. Hadisâtın [olayların] heyet-i mecmuasından [genel yapısından] istintaç edilmiş [çıkarılmış] umumî fikirler üzerinde muhakeme yürütmek mecburiyetindeyiz.

Bir iddiaya göre Türkiye gittikçe fakirleşiyor. Umumî Harbin ve Anadolu mücadelenin mûceb oldukları [yol açtığı] servet zayiatı yetmiyormuş gibi, şimdi de eski stoklardan sarfiyat devam ediyor. Burjuvazi sermaye teraküm ettirmek [biriktirmek] şöyle dursun, evvelce biriktirilmiş olanı da elden çıkarıyor. Türk sermayedarlığı öyle buhranlı bir zamanda ve öyle gayr-ı müsaid [uygun olmayan] şerâit [şartlar] içinde mücadele meydanına atılmıştır ki; kısır kalmaya, daha inkişaf etmeden [gelişmeden] inhitata [çökmeye] yüz tutmaya ve ilk adımında istiklâlinden feragat ederek ecnebî sermaye ile uzlaşmaya mahkûm bulunuyor. Bir kelime ile millî sermayedar burjuvazimizin doğmasıyla ölmesi bir olacaktır.

Biz bu tarz-ı telâkkiye [bakış açısına] iştirak etmiyoruz [katılmıyoruz]. Evvelâ Türkiye'nin harpler dolayısıyla olan, servet

ve istihsal vesaiti [üretim araçları] zayiatı, diğer muharip devletlerinkinden –bütün nisbetler muhafaza edilmek şartıyla– daha fazla değildir. Hatta denilebilir ki, Türkiye bu itibarla mümtaz [üstün] bir vaziyettedir. Harb-i Umumî esnasında kendi menfaatleri saikasıyla [sebebiyle] Almanlar ve Avusturyalılar, bizim harp kabiliyetimizi artırmaya lüzum gördüler. Mühimmat ve teçhizat-ı askeriye fabrikalarımızı ıslâh [iyileştirmeye] ve tevsie [düzeltmeye] yardım ettiler. Mevadd-ı gıdaiye [temel gıdalar] tedariki hususunda merkezî devletlerin maruz bulundukları müşkülâtı [güçlükleri] kısmen olsun izale [ortadan kaldırma] maksadıyla un, sabun, zeytinyağı ve saire gibi maddelerin istihsalini [üretimini] teshil [kolaylaştırmak] için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Romanya'dan un fabrikalarını söküp getirdik.

Ruslar, işgal ettikleri Şark vilayetlerinin kendilerine kalacağı ümidiyle, imar teşebbüslerine giriştiler. Yollar, şimendiferler [demiryolları] yaptılar. Tahribat ancak bombardımana maruz kalan Çanakkale gibi birkaç yere münhasır kalıyordu. Eğer bilâhare [sonradan] Yunanlılar İzmir ve Afyon havalisini usulü dairesinde caniyane bir tarzda yakıp yıkmamış olsaydılar, Türkiye son muharebelerden, Almanya gibi, nisbeten az zararla çıkmış add olunabilecekti [sayılabilecekti]. Maamafih [bununla beraber] arada yine bizim lehimize bir fark mevcuttur: mağlup olduğu hâlde büyük tahribata duçar olmayan [uğramayan] Almanya, galiplere milyonlarca ziraat hayvanatı, ticaret gemileri, paralar ve saire vermeye mecbur oldu. Dâhilî vatandaş muharebeleri de [iç savaşlar da] birçok servetlerin, istihsal vasıtalarının imhasına sebebiyet verdi. Demek oluyor ki, memleketimiz İngiltere ve Amerika'dan sonra bu badireden en ucuz kurtulan devlettir.

Elimizde bunu gösteren çok hassas bir mizan [terazi] vardır. O da paramızın iştirâ [satın alma] kuvvetidir. Harbe iştirak eden devletlerden ekserisinin evrak-ı nakdiyesi [kâğıt parası] felaket-engiz bir tarzda kıymetten düştü. Romanya, Sırbistan, Yunanistan gibi galip devletler de bunlar meyanına [arasına]

dâhildir. Türk parası bunların hepsinden yüksek bir kıymet muhafaza edebilmiştir. İtalya parasıyla bile bir ara başa baş gitmiş, Fransız parasına nazaran ise ancak bir misil kaybetmiştir. İddia edildiği derecelerde iktisaden sukut etmediğimizi [inişe geçmediğimizi] bu vakıa mükemmelen ispat eder.

Bugünlerde İngiliz lirasının yükselmesinden, bu mecrada bir mana çıkarmak câiz [uygun] değildir. Birkaç seneden beri bu mevsimlerde daima sterlin böyle arızî [geçici] bir tereffu [yukarı kalkış] göstermiş; hatta on liraya kadar çıktığı olmuştur. Bu münhasıran ithalat ve ihracat muamelatıyla [işlemleriyle] ve bilhassa un meselesiyle alâkadar bir tahavvüldür [değişikliktir]. Su götürmeyen bir nokta Türk lirasının vasatî [ortalama] kıymeti nisbeten yüksek bir seviye muhafaza etmiş olması –yani memleket iktisadiyatının ümitsiz bir vaziyette bulunmamasıdır.

Türk burjuvazisinin şimdiden sonra, sermaye teraküm ettiremeyeceği [biriktiremeyeceği] fikri de yanlıştır. Türkiye'nin haricî pazarları istismar [sömürmek] suretiyle fazla kıymetler [artık değer] iddihar etmesi [toplaması] mevzu-u bahs olamaz. Bizim ihracatımız bugüne kadar olduğu gibi mevadd-ı ibtidaiye [hammadde] ve ziraî mahsulâta [ürünlere] münhasır kalacak; âliyyatın terakkisiyle [tekniğin gelişimiyle] ancak miktarca inkişaf edebilecektir. Fakat burjuvalarımız dâhili pazarı ve memleketimizdeki iş kuvvetini [emek gücünü] istismar etmek [sömürmek] –yani geniş halk kitlelerini soymak suretiyle sermayedarlık cennetine erişmek ümidindedirler. Ve arada millî ve beynelmilel bir içtimai [toplumsal] değişiklik olmazsa bu gayeleri tahakkuk edebilir [gerçekleşebilir].

Burjuvalarımız, bu maksada îsâl eden [ulaştıran] yolu açmak için ateş ve heyecanla uğraşıyorlar. İktisadî temayülleri [eğilimleri] nokta-i nazarından bu sınıfı iki zümreye ayırmak lazımdır:

Bundan birkaç ay evvel "Türk Burjuvazisinin Aile Kavgaları" başlığı altında intişar eden [yayımlanan] makalemizde* içtimaî

* Bkz. s. 101-11.

[toplumsal] bir bakışla buna benzer bir tasnif yapmıştık. Burada, birbirlerinden yüz çevirenlerin, iktisadiyatımızda işgal ettikleri mevkii tayin etmek istiyoruz.

İttihad ve Terakki'nin iktisadî hedefi, Rum, Ermeni ve Yahudilerin elinde bulunan ecnebî sermayesi dellâllığı [komisyonculuğu] ve acenteliğini Türklere intikal ettirmek idi. Bu vadide hükümetin müzaheretiyle [desteğiyle] bazı müsbet [olumlu] neticeler elde edildi. Kozmopolit sermayedarlar güruhuna katılan birtakım ihtikâr [spekülasyoncu] ve ticaret sermayedarları türedi. Bunlar ecnebî malî sermayesinin uşakları ve ortaklarıdır. Bugün burjuvazinin bir kısmı büyük şehirlerimizde gayet faal bir rol oynamakta ve münevverlerin, esnafın, mürtecilerin ve hatta işçilerin –yani bütün gayr-ı memnunların– hissiyatını tahrik ederek, kendi sınıf menfaatleri lehine bu kitleleri âlet gibi kullanmaya çalışmaktadır. Bu ihtikâr [vurguncu] sermayedarları Terakki-perver Cumhuriyet Fırkası etrafında, artık siyasî teşkilâtı da vücuda getirmiştir.

Bunun karşısında memlekette bir sanayi vücuda getirmek isteyenler ahz-ı mevki ediyor [konumlanıyor]. Malûm olduğu üzere, her memlekette burjuvazi, biri malî sermayenin diğeri sınaî sermayenin menfaatlerini müdafaa eden, başlıca iki siyasî gruba inkısam etmiştir [bölünmüştür]. Sınaî sermayenin gayet himayeci olmasına mukabil, malî sermaye gayet uzlaşıcı ve müsamahakârdır [göz yumucudur]. Her türlü siyasî şekillerle: hükümdarlık ile, derebeylikle, dinî irtica ile halkçılık ile itilâf etmeye [uzlaşmaya] âmâdedir [hazırdır]. Yeter ki, sermayesini en yüksek yüzdeler ile işletebilsin. Hâlbuki sınai sermayenin hedefleri millîdir. Millî pazarın yabancılar tarafından istismar edilmemesini [sömürülmesini], millî ihtiyacatın [ihtiyaçların] millî istihsal vasıtasıyla [üretim aracıyla] tatmin edilmesini, millî sanayiin himayesini, millî istihsal [üretim] şubelerinin birbirini itmam etmelerini [tamamlamalarını], bu suretle harîcin müdahalesi olmaksızın muvazeneli [dengeli] bir millî iktisadiyat vücut bulmasını arzu eder.

İşte siyasî istiklâlimizi temin eden bu demokratlar teşkilâtının istinad ettiği [dayandığı] Anadolu küçük burjuvazisi arasından böyle bir sınaî sermaye zümresi yükselmektedir. Halk Fırkası bütün millî istihsal [üretim] imkânlarından istifade etmek istiyor. İttihad ve Terakki'nin yaptığının aksine olarak küçük müstahsillerle [üreticilerle], küçük burjuvazi ile alâkasını kesmeye çalışıyor. Hükümet müzaheretiyle [desteğiyle] bunun içinden sivrilen sermayedarları himaye etmekle beraber, onların da menafiiyle [çıkarlarıyla] alâkadar olmaya ceht ediyor [gayret gösteriyor].

Anadolu küçük burjuvazisinin doğurmak üzere olduğu sermayedarlık bir sanayi sermayedarlığı olacaktır. Sınaî sermaye âliyyatın [araçlarının] mümkün olduğu kadar yüksek derecelerde yükselebilmesi için dâhilde asrî teknikle kabil-i telif olmayan [uyuşmayan] içtimaî şekilleri ilga [ortadan kaldırma] emelleri besler. Harice karşı ise millî sanayiin inkişaf [gelişimi] ve tekâmülü [evrimi] namına gayet kıskanç olur. Hassas bir himayecilik ve vatan-perverlik gösterir. Bu evsafı [nitelikleri] Halk Fırkası ricalinde [ileri gelenlerinde] şimdiden müşahede etmekteyiz.

Fakat asıl mesele bu emellerin ne dereceye kadar husul bulacağındadır [ortaya çıkacağıdır]. Sanayi sermayedarlarının kendi vasıtalarıyla istediklerini yapabilmelerine imkân görmüyoruz. Muhakkak ecnebî sermayeden istiâne etmeye [yardım istemeye] mecbur olacaklardır. İster istemez beynelmilel sermaye ile uzlaşacaklar, ona karşı müsâadâtta [izinlerde] bulunacaklar ve müsaadekârlığın [izin vericiliğin] bedelini de memleketin çalışan halk kitlelerine ödetmek isteyeceklerdir.

Bu noktada iki burjuvazinin menfaatleri birleşir. Bu cihetin [yönün] izahını başka bir makalemize bırakıyoruz. Bugün şe'nîyete [gerçekliğe] tamamıyla tevafuk ettiğine [uygun düştüğüne] kani olduğumuz [kanaat getirdiğimiz] sınaî sermayeye ait bu yeni görüşümüzü ileri sürmekle iktifa edeceğiz [yetineceğiz]. Büyük şehirlerin malî sermayesi karşısında bir sınaî sermayenin teşkiline uğraşıldığı; ettiği ve işlerimizin bu iki kutup arasında cereyan edeceği anlaşılıyor.

İÇTİMAÎ İNKILÂP VE KADINLARIMIZ

AYDINLIK, SAYI 2, AĞUSTOS 1921

Büyük sanayiin seri inkişafı, yirminci asrın bidayetinden [başlangıcından] beri, her sene mütezayid [artan] bir tarzda, kadınları fabrikalara, imalathanelere celb [çekmekte]; ve onları, erkeklerinkinden daha bîçâre kitleler hâlinde işçi ordularına ilhak etmekte [katmakta] idi. Harb-i umumî bu cereyana o zamana kadar misli görülmemiş bir vüsat [genişlik] ve ehemmiyet verdi. Bütün işçi erkeklerin cephelere sevk olunmasına rağmen, istihsalin tevakkuf etmemesi [durmaması]; ve hatta evvelki zaruri ihtiyaçlara zamimeten [ilâveten], tahmin ve tasavvurun fevkinde [üstünde], külliyetli miktarlarda mühimmat ve malzeme-i harbiye [savaş malzemesi] îmali mecburiyeti dolayısıyla, iş kuvvetinin, eskisinin birkaç misline iblağı [eriştirilmesi] lâzım geliyordu. Bu da ancak nedret peyda eden [az bulunan] erkek işçi yerine, kadınların ikamesiyle mümkün olabilirdi. En hatıra gelmeyecek işler için, onlara müracaat olunmaya başlandı. Hüsn-i rızalarıyla gelmedikleri zaman, bazı sanayi merkezlerinde, iş kabulüne mecbur bile ediliyorlardı. Bu suretle bilhassa İngiltere ve Almanya'da ve biraz daha küçük mikyaslarda [ölçeklerde] Fransa ve İtalya'da, kudretli birer kadın işçi sınıfı vücud bulmuş; ve bunlar tabiatıyla, içtimaî inkılâp davası etrafında, diğer kuva-yı müstahsile [üretici güçler] ile müştereken [ortak] hareket ve onların teşkilâtlarına intisab ettiklerinden

[üye olduklarından], burjuvazi fırkalarının idare ve himaye ettiği feminizm mücadelâtı [mücadeleleri] büsbütün ehemmiyetten sakıt olmuştur [önemini kaybetmiştir].

Bizde de daha harb-i umumîden evvel, halı ve dokuma tezgâhları, tütün fabrikaları, telefon şirketi gibi müessesatta kadınların çalıştırılması âdet hükmünde idi. Fakat miktarları pek mahdud [sınırlı] idi. Uzun seneler devam eden seferberlikten münbais [ileri gelen] erkek kıtlığı, mutad olmayan [alışılmadık] ve hatta Türk kadınları için muvafık [uygun] görülmeyen birçok işlerin de kendilerine tevdiini [emanetini] icab ettirdi. Nesillerden beri olduğu gibi, idare-i beytiyenin [ev idaresinin] basit meşguliyetleriyle ömürlerini geçireceklerini evvelce zanneden, dünyaya bîgâne [kayıtsız] birçok genç kadın ve kızların maişet cidaline [geçim mücadelesine] atıldıkları görüldü. Buna mecburiyet hâsıl olmuştu. Hayat pahalılığı muvacehesinde [karşısında]; bir vakit kifâf-ı nefse [doymaya] yeten ufak iratlar [gelirler], küçük maaşlarla kanaat ederek, kendi köşeciğinde yaşamanın artık imkânı kalmamıştı. Evden dışarı çıkmak; kabiliyetine göre bir iş bulup, bütün gün çalışmak!.. Bundan başka taayyüş [geçim] çaresi yoktu. Ancak böyle sebatkâr bir sa'y, evdeki ihtiyar ninenin yahut mini mini yavrunun açlıktan ölmesine mani olabilirdi.

Ve böyle elim bir ıztırârın [çaresizliğin] kamçısı altında, yüzlerle binlerle hemşirelerimiz, günün 12 ila 14 saati, içinde rehavetli bir hayat geçirmeye alışmış oldukları evceğizlerinden uzak yaşamaya katlandılar. Bu fedakâr kadınların adedi, harbin imtidadınca [uzayıp gitmesiyle] arttı. Mütarekeden beri de, saha-i faaliyetleri [çalışma alanları] tevessü etmekte [genişlemeye] devam etti. Bugün namuskâr bir sa'y ile, maişetini –maatteessüf burjuvazinin tamakârlığı [açgözlülüğü] dolayısıyla, pek na-kâfi [yetersiz] bir derecede– tedarik etmeye çabalayan, bu fevkalade calib-i alâka [ilgi çekici] sınıf mensupları, pek büyük bir yekûna baliğ olmaktadır [ulaşmaktadır]. Hükümet devairinde [daire-

rinde], hususî ticarethanelerde, bankalarda, işhanelerde, dikişhanelerde, hastahanelerde, tedrisat [öğretim] müesseselerinde ve sair birçok dar-ül-mesâilerde [işyerlerinde], ücret veya maaş mukabilinde [karşılığında] işleyen, mühim miktarlarda kadınlara tesadüf olunur.

Bu meselede de diğer iktisadî tezahüratta olduğu gibi, Türkiye kendi hususî tekâmülünü [evrimini] takib edememiştir. Mevki-i coğrafimiz icabı, Avrupa'yı yakından takib etmek mecburiyetinde bulunuyoruz. Hâlbuki bizdeki küçük istihsal eşkâlini [üretim biçimini], mütekâmil [olgun] büyük sermayedarlık usulü pek gerilerde bırakmıştı. Batî [yavaştan] bir tekâmül-i iktisadî [iktisadî gelişme] ile ona erişmenin imkânsızlığı, kısmen tabii mecramızda gitmekle beraber, büyük istihsalin icab ettirdiği tesisatı –tıpkı eski bir binaya, yeni bir kat ilave edercesine– *superstructure* [üst-yapı] dedikleri tarzda, kabul ve tatbik etmeyi gayr-i kabil-i içtinap [kaçınılmaz] ve zaruret haline getirmişti. Kadınlarımız, böylece, Avrupaî bir tarzda –hiçbir kanun ile bunun te'sîsine lüzum olmaksızın– istihsal işlerine ve içtimaî faaliyetlere, günün birinde karışmaya başlamıştır. Gün geçtikçe bu iştirak daha ziyade ehemmiyet kesb edecektir [kazanacaktır]. Zira birçok şehid asker ve mütekaid [emekli] memur aileleri bu zümrelere iltihak edecekleri gibi; ya hükümet tarafından yahud memuriyetin yaşatmaz bir meslek olduğunu, her gün daha ayan bir surette anlamak neticesi, kendiliklerinden, ekser memur ve zabitlerin teşebbüs-i şahsi sahasına atılmalarıyla, bunlara mensup birçok genç kadınlar, alınlarının teriyle, maişetlerini temin etmek lüzumunu hissetmekte gecikmeyeceklerdir.

Bu müellim [elim] vaziyetin faydalı cihetleri [yönleri] de yok değildir. Kadınlarımız bu suretle, hayatı –içinde yaşadıkları cemiyeti– rüyalı bir gözle değil, olduğu gibi görmek; içtimaî mesâille [meselelerle] alâka peyda etmek [kurmak] fırsatına nail olmuşlardır. Bizce Türkiye'de kadın meselesi, şehirler halkının

yüzde seksenini teşkil eden bu sınıf hemşirelerimizin ve köylü kadınlarımızın hayatını ve saadetini alâkadar eden mu'dil [karmaşık] bir meseledir. Ve bu da aşağıda izah edeceğimiz vechile yarım tedbirler ve teşriî [kanunî] ıslahatlarla halledilmesi imkânı olmayan bir inkılâb-ı içtimaî [toplumsal devrim] meselesidir. Bundan başka Türkiye'de bir feminizm meselesi yoktur ve olamaz. Olsa ve kanunen halledilse de büyük bir kadın ekseriyetinin vaziyet-i içtimaîyesi üzerinde, ufak bir salâh [düzelme] bile temin edemez. Şimdiye kadar –bunu teessüfle kayd ediyoruz– efkâr-ı umumiyemiz, bu işle meşgul olmaya, hiçbir taraftan, davet edilmemiştir.

Gerçi İstanbul matbuatında, zaman zaman, güzide hanımlarımız ve bazı amatör gazetecilerimiz tarafından, Türk kadınlığına aid yazılmış makaleler intişar etmektedir [yayımlanmaktadır]. 1326 [1908] Meşrutiyeti'nden beri, bu bahsi, arada bir kurcalamak, âdet hükmüne girmiştir. Bu münazaralarda en ziyade nazara çarpan, muarızların, münhasıran meselenin sathında [yüzeyinde] seyran etmeleri; teferruat üzerinde, lüzumsuz yere ısrar ederek, halkın esasen kendi dehasıyla amelî [pratik] bir tarzda hallettiği veya etmek üzere bulunduğu, ehemmiyetten ârî [uzak], üçüncü dördüncü derecede bahisleri ta'mik ile [derinleştirmekle] uğraşmaları; hülâsa [kısacası] feminizmin ilân-ı iflâs ettiği ve akameti [kısırlığı] sabit olduğu bir sırada, onun el'an [hâlâ] en iptidaî metalibini [taleplerini] tedkik etmekte gecikmeleridir. Hâlbuki hayat yürüyor... Şeklini tebdil ediyor [değiştiriyor]. Bir müddet evvel mevzu-u bahs olan mesâilden [meselelerden] bazısı halledilmiş bulunuyor; diğer bazısı da, bir mesele olmaktan çıkıyor. Biz yürüyen hayata arkamızı vermiş, onun geçirdiği hâlâttan [hallerden] birini –bir râsıdın [gözlemcinin], nâbûd olmuş [yok olmuş] bir yıldızın bıraktığı ziya mevcesini [ışık dalgasını] tedkik etmesi tarzında– tahlil etmekle vaktimizi israf ediyoruz. Şarklı Müslüman ve Türk kadınlarının içtimaî faaliyetlerini gözden geçiriyorum da, Türkiyeli ha-

nımlarımızın, bu hususta ne kadar geride kaldıklarını, hüzün ile müşahede ediyorum. Kazan, Türkistan, Azerbaycan, Kırım ve sair [diğer] Tatar ve Türklerle meskûn memleketlerdeki hemşirelerimizin ne ilmî ve amelî bir tarzda çalıştıklarına muttali' [vâkıf] olsalar, hanımlarımız gıpta ve hayret içinde kalacaklardı. Geçen Nisan'ın beşinden yedisine kadar mesaisi devam eden Şarklı Müslüman kadınlar konferansında cereyan eden müzakerat [müzakereler], bu arkadaşlarımızın, pek ulvî [yüce] mefkûrelere [ülkülere] rapt-ı kalb ederek [gönül bağlayarak] hareket ettiklerini parlak bir tarzda göstermektedir.

Fikrimizin hakkıyla tavzihi [açklığa kavuşması] için feminizm bahsi üzerinde biraz tevakkuf etmeye [durmaya] lüzum görüyoruz. Bizzat kendilerine ta'lîk [taallûk] eden [bağlı olan] bu cidale [savaşa] atılmazdan evvel de, tarihin kaydettiği büyük inkılâp hareketlerinin ekserisinde, kadınların müessir [etkili] yardımları sebk etmişti [vâki olmuştu]. İnsan kitlelerini kaynatan içtimaî feveranlara karşı lakayd [kayıtsız] kalmaktan sarf-ı nazar [kaçınmışlar]; hakîkî birer insan numûnesi olduklarında şüphe bırakmayacak bir tarzda, her zaman mefkûresi [ülküsü] adalet ve nasfete [hakkaniyete] en ziyade yaklaşan tarafı iltizam etmişler [tutmuşlar]; ve böyle inkılâp gayeleri uğrunda nefislerini feda etmekten çekinmemişlerdir. Alel-umum Müslüman âleminde ve Türkiye'de de bunu müebbed [sonsuz] birçok misaller tâdâd olunabilir [sayılabilir]. Fakat tedkik edilecek olursa, bu millî veya beynelmilel hareketlerde, kadınları ileri süren, kendini müdrik [bilen] şuurlu [bilinçli] bir iradeden ziyade – buhranlı zamanlarda halkın en emin rehberi olan– sâlim bir his ve sevk-i tabii [içgüdü] olmuştur. Beşerin [insanın] saadet gayesini, erkek için başka, kadın için başka farz etmekteki gayr-i tabiilik, deruni ve öğrenilmemiş bir tefehhümle [kavrayışla], onlara malum olmuştur.

Maatteessüf on dokuzuncu asrın son nısfında [yarısında] Avrupa'da, dimağı burjuvazi zihniyeti ile meşbu' [dolu], hissi-

yatı uyuşuk birkaç kadın nesli yetişti. Bunlar kadınlık için yeni bir içtimaî hedef keşif ettiklerine zahib oldular [zannettiler]. Erkeğin hâkim ve amir vaziyetini meşru' ve makbul gösteren, dünyanın her tarafında cari kavânin [kanunlar] ve an'anâtı [gelenekleri] ve kadının aleyhine olan her nevi müsavatsızlıkları [eşitsizlikleri] birer birer tahlil ile bütün hemşirelerinin acınacak hallerini, bu hukuk tefâvütüne [farklılığına] irca' etmeye [çevirmeye] hasr-ı mesâî ediyorlar ve umum kadınları elele vererek bir cephe teşkil etmeye ve erkeklere karşı bir cins mücadelesi açmaya davet ediyorlardı. Hatta nokta-i nazarlarını [bakış açılarını] daha ziyade teşmil ile [genişletmek suretiyle] neticeyi sebep yerine alıyorlar; beşerin bütün içtimaî ıztırap ve sefaletlerini, kadınların cemiyette siyaseten ve hukuken, lâyık oldukları mevkii işgal edememelerinden münbais [ileri gelen] alâim-i maraziye [hastalık belirtileri] olarak ileri sürüyorlar; ve insanî bir mefkûre taşır ricalin de kendilerine zahir [yardımcı] olmaları lüzûmunda ısrar ediyorlardı. Bu davet, terakki-perver [ilerici] siyasî fırkalarda akisler bulmuş; bunlardan ekserisi programlarına, kadınlara siyasî hukuk ve müsavat [eşitlik] temini maddelerini ilave etmişti. Bir zaman gelmişti ki, bu dava en hararetle münakaşa edilen siyasî mesâilden ma'dud [sayılır] olmuştu. Feminizm tabiri, ağızlarda en ziyade dolanan kelimelerden biriydi. Merkezî ve garbî [batı] Avrupa'da az zamanda müteaddid [birçok] siyasî kadın cemiyetleri vücud bulmuştu.

Burjuvazi partilerinin bu mücadeledeki fiili müzaheretleri [yardımları], bu kadar gürültü ile inkişaf ettirilen [geliştirilen] bu hareketin sun'î bir sermayedar manevrası olduğunu tedricen [yavaş yavaş] meydana çıkarıyordu. Ferdî sermayedarlığa müstenid [dayalı] istihsal [üretim] tarzının, seri adımlarla, kadınları –aile ocağından koparıp– sanayi müstahsilleri [üreticileri] ordularına ilhak eylemesiyle [katmasıyla], bu kitlelerin kuvveti çok geçmeden tezâuf edeceğini [iki katına çıkacağını] burjuvazi sezmeye başlamıştı. Feminizm cereyanları sayesinde, kendisine

karşı dönmekte teehhür etmeyeceklerini [gecikmeyeceklerini] bildiği bu kuvvetleri –gayet mahirane bir tarzda– ikiye bölmüş, birini diğerine karşı koymuş olacaktı.

Aile esaretinin ehemmiyeti i'zam edilerek [büyütülerek], kadınlara, sanayi ve sermaye esareti unutturulmak isteniyordu. Ve bu hud'a [aldatmaca] ümidin fevkinde bir muvaffakiyetle tenevvü ediyordu [çeşitleniyordu]; çünkü hadd-i zatında [aslında], dermeyan edilen [ortaya sürülen] pek makul metalibdi [istekler] ve hücum edilen ve izalesi [ortadan kaldırılması] taleb olunan müsavatsızlıklar [eşitsizlikler] ve haksızlıklar, en muhill-i haysiyet [onur kırıcı] ve en aşikâr olanlardandı. Yalnız bir cihet hakkıyla idrak edilemiyor, yahud kasden ihmal ediliyordu: bu cins hukukundaki adem-i müsavat [eşitsizlik] ile iktisadî teşekküller arasındaki münasebat... Ve bu münasebat meselenin ruhunu ve menşeini teşkil ettiğinden, bütün gayretler, emekler –mevcud bir hastalığın ârâzını [belirtilerini] tedavi kabilinden– muvakkat [geçici] ve tesirsiz tedbirler tavsiyesine; ve bazı sathî [yüzeysel] ıslahat elde etmeye münhasır kalıyordu ve bunlar bir deva-yı küll [derdin devası] gibi, tekmil fenalıkları kökünden izale edecekti [ortadan kaldıracaktı]... Kadınlar intihap [seçme] hakkına malik olacaklar; teşriî [yasama] ve siyasî meclislere dahil olacaklar; ve bizzat müdahaleleriyle kanunları kendi lehlerine tasnif edeceklerdi!.. Bu serap, gönüllerde sehhar [büyülü] bir tesir ika' ediyordu [meydana getiriyordu]. Türk kadınlarının müştekî [şikâyetçi] olmaları icab eden haksızlıklar, garba nazaran daha ehven [az] olduğu halde; Meşrutiyetle beraber, 1324'te [1908'de] Türkiye'de sirayet eden ve el'an [hâlâ] biraz evvel bahs ettiğimiz yazıları ilham eden, bu şekildeki feminizmdir. Ve buna taraftar olmak, bir ara, bizde de zarafet ve kibarlık icabatından [gereklerinden] add olunmuştu [sayılmıştı]!

Biz bir Marksist olarak, bu indî [şahsî] tahayyülat ile iktifa edemeyiz [yetinemeyiz]. Evet, kadınlar erkeklerle müsavi [eşit] hukuka malik olmalıdırlar. Fakat sermayedar cemiyeti dahilin-

de [kapitalist toplumda] buna imkân var mıdır? Evet, cemiyetleri ve hükümetleri, resmen kadınların maduniyeti itikadını terk ve onlara erkeklerin hukuk ve mevki-i içtimaîsini [toplumsal konumunu] teşmil etmeye [vermeye] icbar etmek [zorlamak], kıymetli bir zafer elde etmektir.

Fakat hakikatte, sermayedar idaresini [kapitalist yönetimi] tanzim eden kavanini [kanunları], zengin sınıflara mensup kadınlar lehine tashih ettirmekte kazancımız nedir? Meseleyi esasından menşeinden ele almalıyız ki, şayan-ı ihticâç [makbul kanıtla] bir hakikate vasıl olalım [ulaşalım]. Kadın neden erkeğin hâkimiyeti altına düşmüştür? Buna saik [sebep] ne olmuştur? Bizi mübayenetten [çelişkiden]kurtaracak ancak bu suale verilecek cevaptır.

Ezmine-i kadime [eski çağlar] ve kurun-ı âhire [yakın çağ] tarihleri tedkik edilecek olursa iptidaî müşterek tasarrufa müstenid [dayalı] cemiyet teşkilâtlarının tekâmül-i iktisadî [iktisadî evrimi] neticesi inhilâle duçar [çözülmeye mahkûm] olması ve cebir ve tagallüpten [zor ve zorbalıktan] doğan ferdî mülkiyet temeli üstüne yeni idarenin kurulması, kadının ailevî esaretiyle aynı zamana tesadüf eder. Esirlere, servet ve sâmâna [zenginliğe] malik olmak daiyesinde [hırsında] bulunan erkek için kadınlar, bu zamandan bil-itibar [itibaren], herhangi bir mal, az veya çok kıymeti olan bir varlık mahiyetinde idi. Bir şahsın diğer bir şahıs üzerinde tahakkümünü mümkün kılan ferdi mülkiyeti kanunlar en tabii, en ruhanî hukuk-ı beşer [insan hakları] meyanına idhal [dâhil] ettikleri zaman, kadının esaretini de teyid ve tesbit etmiş oluyorlardı. Asrımıza kadar bu kudsî imtiyazın(!) [kutsal ayrıcalığın] diğer mevzuat-ı kanuniye hakkında yapıldığı gibi tenkidi [eleştirisi] bile tecviz edilmemişti [uygun görülmemişti]. Fransız ihtilâl-i kebirinde [büyük devriminde] ruhban ve asil zadegâna [asilzadelere] aid büyük malikâneler zapt edildiği zaman, bir taraftan da ferdî mülkiyet esasının takviyesine itina olunuyordu. Ve bu vaz'-ı yedi [el koy-

mayı] meşru göstermek için mevzu-u bahs servetlere, kanuna münâfî [aykırı] bir tarzda tesahüb [sahip] olunduğu dermeyan [iddia] ediliyordu. Ve bunun içindir ki o muazzam inkılâp, kadının içtimaî ve siyasî vaziyetine, cüzi bir salâh [düzeltme] bile temin edememiştir.

İktisadî tekamül [evrim], beşeriyeti büyük sermayedarlığa, büyük istihsale [üretime] doğru sevk ile, ferdi mülkiyeti inkişaf ve ehemmiyetini tezyid eyledikçe [artırdıkça], kadının mevkii daha ziyade berbatlaşıyordu. Mebdede [başlangıçta], küçük istihsal [üretim] sistemi altında, o yalnız ailesi içinde esir idi. Şimdi üç kere fazla esir oluyordu: aile, fabrika ve hükümet esaretleri!.. Evinde kocasına tabi' olan kadın, bütün gün kendisini çalıştıran patronun esiridir; ve ferdî temellük icabı –hatta en demokratik hükümetlerde bile– daima en kuvvetli ashab-ı serveti [servet sahiplerini] temsil eden hükümet de onun hukukuna –reyini almaksızın– dilediği gibi tasarruf etmek salahiyetini haizdir. Düşünülürse bugünkü şerâit-i içtimaiye [toplumsal şartlar] altında yaşamaya mecbur bir kadının vaziyeti, aynı sınıftan olan erkeğin vaziyetinden daha pek fecîdir. Sermayedar patron her ikisini aynı şiddetle, istismara tabi' tutmakla beraber, çok defa kadının kadın olmak vasfından da istifadeye yeltenir. Ve arzusunu ifadan [yerine getirmekten] imtina edenleri [sakınanları], sokağa atmaktan çekinmez. Bu gibi biçareleri, sokağın köşe başlarında fuhuş ve açlık bekler! Hiçbir zamanda ve hiçbir yerde, "fuhuş", proletaryanın ücretli esaret devrinin bu en çirkin ve en feci hadisesi; sermayedarlığın icra-yı ahkâm ettiği [hükmünü yürüttüğü], şu son zamanlardaki kadar, müthiş ve mahûf [korkunç] bir inkişafa [ilerlemeye] mazhar olmamıştı. Bunu bir tarafa bırakalım: maişetini tedarik için, müessesatta çalışan kadın, bu suretle tevlid [doğurmak] ve idare-i beytiyye [ev idaresi] gailelerinden kurtulmuş olmuyor. Az masrafla çok kazanç temin etmek gayesinde olan sermayedar bu hususiyetleri nazar-ı itibara [dikkate] almayı düşünmez. O bilakis kadının

zaafını vesile ederek, onu erkeğe verdiğinden daha dûn [aşağı] bir ücretle işletmek daiyesinde [arzusunda] bulunur. Böylece emekçi kadın için tevlid [doğurmak], tahammül-fersa [tahammül bırakmayan] bir bâr [yük] olur.

İktidar burjuvazinin elinde ve ferdi mülkiyet, cemiyet iktisadiyatının [toplum ekonomisinin] esasında kaldıkça, feminizmin azamhî metalibi [talepleri] –elyevm [bugün] merkezî Avrupa cumhuriyetlerinin kâffesinde [cümlesinde] olduğu gibi– bizde de istihsal [elde] edilse bile, bu nazik ve hayatî mesâilin olanca kuvvetini muhafaza edeceği aşikârdır.

Nitekim Almanya'da, Avusturya'da, Çekoslovakya'da, Polonya'da bugün kadın ve erkek müsavi [eşit] hukuka malik oldukları halde, kadınların ailede ve istihsaldeki [üretimdeki] mağduriyetleri, bütün şiddetiyle devam etmektedir. Bu tecrübeler gösteriyor ki, feminizm davası, kadınları, uzun seneler sadece bir hayal, bir gölge arkasından koşturmuştur. Sermayedar idaresi altında, kadının şahsına ve malına emretmek hakkına malik olması, ferdî mülkiyet hukukunun biraz daha inkişaf etmesi demektir; onu, sermayedarın elinde, bir alet-i istihsal [üretim aracı] olmak ihtimalinden vikaye etmez [korumaz]. Tahsil ve içtimaî [toplumsal] mevkileri işgal hakkı da, yalnız ashab-ı servet [servet sahibi] ailelere mensup nisvanın [kadınların] yüksek tabir olunan makamlara ihzar [hazırlanması] ve kabulünü tazammun eder [kapsar]. Ve bu, erkek ile kadın arasında, bugün mevcud olan, iktisadî zıddiyet ve rekabeti artırmaktan başka bir şeye yaramaz. Hatta feminizmin en mühim metalibinden [taleplerinden] olan hukuk-u siyasiyeye [siyasî haklara] malikiyet ve bilhassa intihap [seçme] hakkının istihsali [elde edilmesi] bile, servet sahibi olmayan kadınlara hakikî bir serbestî temin edemiyor. Esasen sermayedar idaresinde hakk-ı intihabın bilâ-tefrik-i cins [seçme hakkının cinsiyet ayrımı yapılmaksızın] bütün halka teşmili ancak lâfzî murad [sözde] bir demokrasi olan burjuva demokrasisini

kuvvetlendirir. Bu demokrasi, malik sınıflar tahakkümünün en mükemmel şeklidir.

Kadının yalnız kanun nazarında değil, fakat bil-fiil erkekle müsavi [eşit] hukuka mazhariyeti ve onun gibi serbestçe inkişaf etmek hassasını haiz [özelliğine sahip] olması, iki şarta mütevakkıftır [bağlıdır]. Bunlar da vesait-i istihsaliye [üretim araçları] üzerinde ferdî temellükün [mülkiyetin] ilgası [kaldırılması] ve yerine her türlü esaret ve istismara [sömürüye] gayr-i müsaid bir içtimaî idare [toplumsal yönetim] ikamesidir. Ancak bu iki şart, kadının bir taraftan zevce ve valide [eş ve anne] sıfatıyla, ailesi içinde, zevcine [eşine] karşı istiklâlini, bir taraftan da istihsal [üretim] vizesinde [vetiresinde: sürecinde] iktisadî kurtuluşunu mümkün kılabilir. Bu suretle kadının kuvvetleri ve istidadları [yetenekleri], idare-i beytiyenin [ev idaresinin] ezici, sıkı mecburiyetleri altında boğulmaksızın, umumî faaliyetler sahasında inkişaf ve bu iki vazifesi ahenktar bir tarzda imtizaç etmesi [geliştirme] imkânı tahassül edecek [ortaya çıkacak]... O zaman istidadları [yetenekleri] gereği gibi inkişaf eden [gelişen] ve ihtiyaçları tamamıyla tatmin edilen kadın için, diğer tekmil insanlarla beraber, azası [üyeleri] aynı hukuka malik bir cemiyet dâhilinde, umumî faaliyetten hissesine isabet eden vazifeyi ifa ederek mesud bir hayat geçirmek müyesser [nasip] olacaktır.

Bu hakikatleri idrak ettikleri içindir ki dünyanın her tarafında, kadınlar, burjuvazi kizb [yalan] ve riyasının [ikiyüzlülüğünün] bir nevi tezahürü olan feminizmi bir kenara bırakıp, istihlâslarını [kurtuluşlarını] içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] partilerinin muzafferiyetinde görmeye başlamışlar; ve her yerde teşkilâtlarını, inkılâp hareketlerini başarmaya sâlih [elverişli] bir tarzda tensîk etmeye [düzenlemeye] koyulmuşlardır. Her memlekette bu kuvvetli kadın cemiyetleri, cezrî inkılâpçı [radikal devrimci] hiziplere şuurlu birer istinadgâh [dayanak] teşkil etmektedirler. Kadın inkılâpçılığının ehemmiyeti hakkında bir fikir vermek için yalnız bir misâl zikre-

deceğiz: İngiltere'de 12 Nisan 1920'de Londra şehrinde in'ikad eden [toplanan] kadınlar konferansına "Labour Party'nin" birer şubesi gibi icra-yı faaliyet eden "170" teşkilâtı temsil eden "400" murahhas [delege] iştirak etmiş ve müzakerat neticesinde, umum kadın teşkilâtlarının, amele partilerinden en cezrîsi [radikali] olan müstakil [bağımsız] Labour Party ile teşrik-i mesaî etmesi [birlikte çalışması] takarrür etmişti [kararlaştırılmıştı].

Bu kadın hareketlerinin yanında, daima en mümtaz ve en münevver şahsiyetlerin, daha dûn [alt] bir seviyede bulunan küçük hemşirelerinin davasını müdafaaya hasr-ı nefs ettikleri [kendilerini adadıkları] kayda şayandır [değerdir]. Bizde de neden müstesna bir talih eseri olarak muntazam bir tahsil ve terbiyeye mazhar olan, maişet [geçim] endişesinden azade hanımlarımız, böyle yüksek bir mefkûre [ülkü] için bütün kabiliyetlerini sarf ve icabında nefslerini de [hayatlarını da] feda etmek hasletinden [mizacından] mahrum bulunsunlar? Böyle bir faraziyeyi [varsayımı], biz hesabımıza onlara karşı bir hakaret addediyoruz. Ve eminiz ki, şimdiye kadar düşüncelerinin, dâhil oldukları ufacık zümrenin hod-endîş menafii [bencil çıkarlar] hududunu aşamaması, meselenin vüs'at [genişlik] ve ehemmiyetini takdir etmek fırsatına nail olmamalarından ileri gelmiştir. İçtimaî yaralarımızın menbalarını [kaynaklarını] hakkıyla teşrih eden [inceleyen] ilmî yazılar, kendilerine arz edilmiş ve nereden geldiğini fark etmeden, geçici bir merhamet hissiyle karşıladıkları şikâyet âvâzelerinin [seslerinin] içtimaî sebepleri anlatılmış olsaydı, pek yakından alâkadar olmaları icab eden bir mesele karşısında bulunduklarını idrak ve üzerlerine terettüb eden [düşen] vazifeyi, bilâ-tereddüd [tereddütsüz], ifaya şitab edeceklerdi [yerine getirmeye koyulacaklardı].

Ona şüphe yok ki, mücahedelerine [savaşımlarına] bu sınıf hanımların iştirak etmeleri, emekçi hemşirelerimiz için pek kıymettar bir hizmet addedilir. Fakat asıl ehemmiyeti olan cihet, onların kendi menfaatleri, sınıf teşkilâtlarında olduğunu,

bizzat takdir etmeleridir. Bilgileri daha ziyade olanlar, bilmeyenleri ikaz ve tenvir etmeli [aydınlatmalı]; sermayenin istismarına [sömürüsüne] karşı toplu bulunmaktaki fevaidi [faydaları] izah ile onları ittihada [birleşmeye] teşvik etmeli ve imtisal numunesi [alınacak örnek] olmaya çalışmalıdırlar. Bu nevi teşkilât ameliyelerinin [pratiklerinin] ilk devresi, daima talim ve terbiyeye ve cehalet ve sefalet altında uyuşmuş bulunan şuurları uyandırmaya hasredilir. Bu devirde münevverlerin konferanslar, dersler vermek, kitaplar yazmak suretiyle vaki olan faaliyetleri âzim [büyük] faydalar temin eder. Bu adetâ tarlaya tohum serpmek kadar velûd [doğurgan] bir iştir. Ve semereleri [meyveleri] iktitaf edildikçe [toplandıkça] ondan büyük bir zevk-i manevî temin edeceği bedihîdir [aşikârdır].

Bugün memleketimizin meşgul olduğu tarzda büyük hayat ve memat harbleri esnasında, herkesin kendi davasını muvakkaten [bir süreliğine] ihmal etmesi mümkündür. Fakat bunlar geçici fırtınalardır. Yeni sebeblerin hudûsunda [meydana gelişinde] tekrar başlamak üzere, mübeddel-i sükûn olurlar [suskunluklarını bozarlar]. Ve bu, böylece, içtimaî inkılâba [toplumsal devrime] kadar, devam eder. Fakat cemiyetler içinde sınıflar baki kaldıkça, mağdurların teneffulara [menfaatçilere] karşı olan mücadelesi, fasılasız [aralıksız] devam eder. Bunun için, hiçbir düşünce, kadınlarımızın, sınıfların ilgası yolunda, vaki olacak teşebbüslerini tehir etmemelidir [ertelememelidir].

TÜRK MÜNEVVERLERİ

AYDINLIK, SAYI 10, KASIM 1922

Millî kıymetlerimizin, dirhem dirhem tartıldığı, şu sıralarda münevverlerimiz [aydınlarımız] hakkında da birkaç söz söylemek, zahmete değer. Hatta ben münevverlerden evvel, mütefekkirlere [düşünürlere] dair yazmayı düşünmüştüm. Fakat biraz araştırınca, bizde böyle bir zümre mevcut olmadığını gördüm.

"Büyük" vasfıyla yâd ettiğimiz ediplerimiz, –mesela en be-namlarını [meşhurlarını] zikretmek için– Cenab beyler, Süleyman Nafiz beyler, Halid Ziya beyler bile, az yakından bakılacak olursa, şeklî ve zahirî zenginlikler altında, aşikâr bir boşluk saklayan, alelade [sıradan] muharrirler [yazar] ve gazetecilerdir. Esasen lisanımızın son zamanlar ihraz ettiği [eriştiği], sadelikle müterafık [beraber gelen] ifade kabiliyeti sayesinde, bu yapma, şeklî ziynetler [süsler] de, bedii [estetik] zevkimizi artık okşamıyor.

Son elli sene zarfında, efkâr-ı umumiye [kamuoyu] üzerinde mahsus bir tesir ika edebilen [bırakabilen] muharrirler [yazarlar] arasında, yazılarına hâkim fikir veya mefkûreyi [ideali] büyük bir kudretle ifade edebilmiş ve bu suretle mütefekkir [düşünür] unvanına kesb-i liyakat etmiş [lâyık olmuş], ancak üç dört şahsiyet bulmak mümkündür. Bu meyanda Namık Kemal, Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp zikr edilebilir.

Namık Kemal vatan aşkını, Tevfik Fikret beşer muhabbetini [insan sevgisini], Ziya Gökalp de millet duygusunu, Türklerin bir kısmına telkin etmeye, tattırmaya muvaffak oldular.

Namık Kemal vatan denilen nesnenin inhitat [düşüşünü] ve inhilâlini [çözülüşünü], devletin müstebid [despot] ellerde bulunmasına atfediyordu. Husule getirdiği [ortaya koyduğu] içtimaî [toplumsal] hareket bir ufak siyasî inkılâba, meşrutiyete müncer oldu [ulaştı].

Meşrutiyet hengâmlarında [sıralarında] ve daha evvel, Tevfik Fikret bize bir insan olmayı, diğer insanları sevmeyi ve insaniyete hizmet etmeyi öğretmeye çalışmıştı. Bu yüksek fikir tohumlarını intâş ettirmek [filizlendirmek] için, zemin henüz hazır değildi. Hadisat [olayların] rüzgârı onları alıp götürdü. Münevverler arasında bile Fikret'i dinleyenler, anlayanlar olmadı; insanî mefkûresi [idelai] pek mahdud [sınırlı] taraftarlar kazandı. Son zamanlarda ortaya atılan, azimkâr, emekçi sınıfı rehberleri istisna edilirse; bu mefkûre, bugüne kadar, bir içtimaî hareket uyandıramadı. Fakat daha ziyade, büyük bir şair olan Fikret –dâhiyane bir seziş sayesinde– içtimaiyatçı [sosyolog] geçinenlerimizden daha büyük bir vuzuh [açıklık] ve isabet ile, hakikati görebilmişti. Müşahede, Türklerin kurtuluşu, onun gösterdiği istikamette olduğunda şüphe bırakmıyor.

Mevcut, gayr-ı mevcut bütün fenalıkların ve felaketlerin yegâne çaresi addedilen tılsımlı meşrutiyet, İttihad ve Terakki Cemiyeti içinden bir ekalliyetin [azınlığın] diktatörlüğünü doğurdu. Ve neticede devlet büsbütün dağıldı; millet istiklâlinden oldu. Ziya Gökalp mektebi, bunu, Türk milletinin şuursuzluğuna [bilinçsizliğine] ve bir millî mefkûreden mahrumiyetine haml etti [yükledi]. [1] Güya Türkler Misak-ı Millî'de, muvakkat [eğreti] bir mefkûre [ülkü] bulmuşlardı. Nihayet buna eriştiler: Millî hududları dâhilinde istiklâllerini istirdad etmek [geri al-

1 *Küçük Mecmua* sayı (16) Diyarbakır.

mak] üzeredirler. Ve şim[di]den sonra da eşhasın [şahısların] saltanatı yerine, millet saltanatını kurmak suretiyle tekâmül [gelişme] yoluna koyulurlarsa, kurtuluşlarını teyid edeceklermiş [sağlamlaştıracaklarmış].

Bize öyle geliyor ki, bunlar şe'nî müşahedatı [gerçek gözlemleri] lâyıkıyla tahlil etmeden yapılmış, mefkûrevî istihraçlardır [ülküsel çıkarımlardır]. Her şeyden evvel, bu devlet, asrî iktisadiyatın [modern ekonominin] icab ettiği, içtimaî teşekküle [toplumsal biçimlenişe] ve idare makinesine mazhar olmadığı için, büsbütün inhilâl etmesine [çözülmesine] ramak kalmıştı. Türkiye'de içtimaî bünyemize, köy iktisadiyatına tevafuk edecek [uyacak], işçi ve köylünün hâkimiyeti altında –lâfta değil, hakikatte– bir halk hükümeti teessüs etmezse [kurulmazsa]; yarın da, millî istiklâlimizden, mevzu-u bahs olan siyasî inkılâbımızdan sonra da, kenarında bulunduğumuz uçuruma doğru yuvarlanmakta devam edeceğiz.

Her millet içinde lâakal [en az] iki millet vardır: varlıklılar milleti... Yoksullar milleti... Sermayedarlık usul-ı iktisadîsi [kapitalist ekonomi tarzı], olduğu gibi ibka edilerek [sürdürülerek], alel-ıtlak [genel olarak] milletten ve tekâmülden [gelişmeden] bahsedilirse, varlıklılar milleti kasd edilmiş olur. Türkiye'de bu milletin saltanatı, yalnız bir isim farkıyla, şimdiye kadar olan idarenin devamı demektir. Bu da, Türk burjuvalarının, Avrupa sermayedarlarıyla müştereken; Türk işçi ve köylüsünü, eskiden daha beter ezip istismar etmelerine muadildir [sömürmelerine denktir]. Bu sathî [yüzeysel] tedbirlerle içtimaî inkılâbımızın [toplumsal devrimimizin] önüne geçileceğine inansak, milletimizin âtîsinden [geleceğinden] ümidimizi keserdik.

Bizde vukua gelen idare tebeddüllerinde [başkalaşımlarında], iktidar makamını ele geçirenler, daima münevverlere istinad etmek arzusunu izhar ederler [gösterirler], onların müzaheretini [desteğini] ararlar.

Halk üzerine, herhangi bir tesir icra etmek için, hür bir iradeye malik olmak icab eder. Türkiye'de, münevver namı altında toplananlar, hakikatte bu şartı haiz değildirler –yani müstakil bir içtimaî mevcudiyetleri [bağımsız bir toplumsal varlıkları] yoktur.

Avrupa'da münevverler tabakasını, hür mesalik [meslek] sahipleri teşkil eder. Bunlar tıpkı esnaflar gibi, kendi ilmî sermayelerini, şahsî sa'ylarıyla [bireysel emekleriyle], işleterek geçindikleri için, hükümet nüfuzundan âzâdedirler. Serbest düşünüp serbest hareket etmek, siyasî ve içtimaî cereyanlarda kanaatlerine uyan tarafı iltizam etmek [tutmak] iktidarına –büyük sermayenin umumî tazyikinden berî kalmak [kurtulmak] mümkün olduğu nisbette– maliktirler. Halk kitleleriyle daimî temas halinde bulunan tabiblerin, mühendislerin, hukuk-şinasların müzaheretlerini [desteklerini] kazanmak, içtimaî hareketler için mühim bir muvaffakiyettir [başarıdır].

Bizde buna kıyas edilecek bir vaziyet mevcut olduğu iddia edilemez.

Asrımıza gelinceye kadar, memleketimizde, yegâne ilim tedris edilen [öğretilen] mahal, medreseler idi. Ve münevver tabaka münhasıran ulemadan, sarıklılardan terekküb ederdi [meydana gelirdi].

Bugün –nüfus yekûnuyla mütenasib [uygun] bir miktarda değilse de– müteaddid [birçok] Avrupaî tedris müesseselerimiz [öğretim kurumlarımız] ve –yetişmiş âlimlerimiz yoksa da–[2] ilim ve fen ile uğraşmış, tenevvür etmiş [aydınlanmış] vatandaşlarımız vardır. Buna rağmen, mahiyet ve içtimaî kıymet itibarıyla, münevver tabaka, dün ne ise bugün de odur.

---

2 Müderrisliği [profesörlüğü], muallimliği [öğretmenliği] her şeyden üstün, ulvî ve mukaddes [yüce ve kutsal] bir vazife bilen; her türlü menfaat şaibesinden berî [kurtulmuş] bir ilim aşkıyla ömrünü tetebbuâta [araştırmalara] hasreden; şimdiye kadar bir tek muallim veya müderris zuhur etmediği cihetle [meydana çıkmadığı için], memleketimizde bihakkın [hakkıyla] âlim denmeye sezâ [lâyık] şahsiyetlerin yokluğu pek tabiî bir hâldir.

Dün sarıklı münevverlerin kâffesi [cümlesi], devlet hazinesinden aldıkları maaşlarla geçinirlerdi. İktidar makamını işgal edenler, azim ve irade ve kudret sahibi iseler –mansıb [memuriyet] ve paye kazanmak hülyasıyla– ona zelilâne [alçakça] bir tarzda tekâpûda bulunurlar [dalkavukluk ederler]; halkın ulü-l-emre [hükümdara] itaatini takviyeye çalışırlardı. O makam zayıf ellerde kalınca da, envai entrikalar çevirirler; ve en kuvvetli taklib-i hükümet âmillerinin [hükümetin düşmesini isteyenlerin] lehinde, –her ihtimale karşı mevkilerini sigorta etmiş olmak için– telkinatta [telkinlerde] bulunurlardı. Ve her zaman, idare devam etsin veya değişsin, hükümet adamlarının, beytül-maldan [hazineden] üleştirdikleri avuç dolusu "parsa"ları toplayan onlardı.

Bugün aynı hal devam ediyor!.. Çünkü biraz evvel dediğimiz gibi –henüz bizde hür ve müstakil münevverler zümresi yetişmedi. Tabiblerimizin, mühendislerimizin, hukuk-şinaslarımızın [hukukçularımızın], muharrirlerimizin, gazetecilerimizin gözleri, mütemadiyen [devamlı surette] devlet hazinesine dikilmiş durur. Faaliyetlerine bir istikamet, içtihatlarına bir renk veren, daima, ya kazanılmış bir mevkii muhafaza; yahut istihdaf edilen [hedeflenen] bir makama vusul [erişme] endişesidir.

Kendi ilmiyle, kendi irfanıyla, kendi teşebbüsüyle müreffeh bir maişet [geçim], müstakil bir içtimaî mevki temin eylemiş bir serbest meslek müntesibi [mensubu] tanımıyoruz. Bu memlekette bir tabib, bir mühendis, bir hukuk-şinas [hukukçu], mektepten çıkınca, bir hükümet dairesine kapılanmadan, maişet cidaline atılacak kuvveti, azmi, kendisinde bulamıyor. İştihâr ettikten [şöhretlendikten] sonra bile, makam sevdası bir nevi iptila [alışkanlık] şeklini alıyor. Hususî işler, avukatlara akın akın müvekkiller; tabiblere akın akın hastalar; muharrirlere akın akın okuyucular temin etse de, bir daire koltuğunda oturmaktan, bu zavallılar –bir tiryaki zevkiyle– bir türlü vazgeçemiyorlar. Şöhret kazanmış gazetecilerimizden ekserisinin bir

muallimliği; avukatlarımızın bir daire-i vekâleti veya muallimliği; tabiblerimizin bir idarî memuriyeti vardır.

Eski mesleği, askerî veya mülkî [idarî], memuriyet olanlardan bahsetmiyoruz. Bu gibilerinin ihtisaslarının [uzmanlıklarının] icab ettiği zihniyetle ma'lul [sakat] olmaları zarurîdir. Fakat kaydetmek istediğimiz nokta, bir derece serbest olmaları mümkün olan münevverlerimizin de, tıpkı bir memur zihniyetiyle hareket ettikleridir.

Diğer memleketlerde tüccarlar da, münevver zümresine dâhildir. Maatteessüf bizde iyi bir tahsil gördükten sonra ticaret âleminde muvaffak olanlar, parmakla gösterilebilir. Alış veriş mütehassıslarımızın büyük ekseriyetini tâlî [ortaokul] tahsilini bile ikmal etmemiş kimseler teşkil eder.

Bu tahlile nazaran, milliyetçi burjuva inkılâbımızı yapmak üzere olanların münevverlere istinad etmekten bahsetmeleri, sarih [açık] bir manâ ifade etmez. Karşılarında olan mütecanis [yekpare] ve şuurlu [bilinçli] bir sınıf-ı içtimaî değildir; hitab ettikleri, hareket kabiliyetinden mahrum anâsırdır [unsurlardır]. Yanlış olarak, menfaatleri zannettikleri şey, onların, olmuşa: "Allah razı olsun!" demelerini emreder.

Anadolu köylüsüne rehberlik edenler, yapmak iddiasında bulundukları inkılâbı sonuna kadar başarırlarsa; –kendilerine yaranmak, teveccühlerini kazanmak için– onlara verecekleri talimatı, münevverlerin harfiyen icra edeceklerinden emin olabilirler.

Bu siyasî inkılâbı [siyasal devrimi] müteakip, sıra içtimaî inkılâba [toplumsal devrime] geldiği takdirde, cereyanın galebesi [üstünlüğü] tahakkuk etmeye [gerçekleşmeye] başlayınca, aynı şahsiyetlerin, bunun da samimi taraftarları kesileceklerinden, biz bugünden eminiz. Bunlar kurulmuş bir binanın ancak sıvalarını ve teferruatını yapmak kabiliyetini haizdirler.

Hakikî inkılâplar, muayyen müşterek menfaatlere malik ve bunu müdrik [kavrayan], şuurlu, içtimaî sınıfların hareketleri

neticesi husul bulur [ortaya çıkar]. Ve şüphesiz bunların ideolojisini = fikriyatını tesbit ve neşr ve tamim etmek lazımdır. İrae ettiğimiz [gösterdiğimiz] gibi, bu hizmeti, idare altında terbiye görmüş, onun nan [ekmek] ve nimetiyle perverdeolmuş [beslenmiş] olanlar, ifa edemez [yerine getiremez]. Onların dimağı, zamane zihniyetini akseden [yansıtan], silinmez intibaat ile [izlenimlerle] doludur.

Ancak, henüz hal-i teşekkülde olan [yetişmekte olan] gençlik, müsaid bir tarzda yetiştirilirse, bu vazifenin ehli olabilir. Gençliği ufk-ı hayalini tahdid eden [sınırlayan] menfaat-perest [çıkarcı] tesirlerden vikaye [koruma], hür fikirli ekalliyetin [azınlığın] üzerine borçtur. Ve bir muhafaza-i nefs [kendini koruma] kaygusu, bizzat gençliğe de, bu nevi telkinat ile, dimağlarına riâyet [akıllarına boyun eğdirici] bir zihniyet aşılanmasına mukavemet etmeyi [karşı durmayı] emreder.

HALK VE SANAT

AYDINLIK, SAYI 7, TEMMUZ 1922

Halk dediğimiz zaman kimleri kasd ediyoruz? Ve sanat nedir?

Ekseriya [çoğunlukla] sırf kelimelere verdiğimiz mânâyı lâyıkıyla tarif etmediğimizden, ifade etmek istediğimiz fikir, muhtelif karîler [okurlar] tarafından, muhtelif tarzlarda anlaşılıyor; ve bazen yazarken hiç tahmin ve tasavvur edemediğimiz tefsirleri [yorumları] mûcib oluyor [getiriyor].

Ben bu mahzuru bertaraf etmek [sakıncayı ortadan kaldırmak] için geniş halk kitlelerini hakîkî kadroları [toplumsal konumları] içine koyduktan sonra, onların sanatla olan alâkaları hakkında düşündüklerimi tesbit edeceğim.

Fakat evvelâ sanatın mahiyeti [niteliğinin] ne olduğunu ve ne gibi eserlerin, eser-i sanat [sanat eseri] ıtlakına [denilmeye] sezâ [lâyık] olduklarını izah edelim:

Her asır, heyet-i mecmuasıyla [genel yapısıyla], kendisini cezbeden bir hedefe doğru yürür. Kendine mahsus temayülleri [eğilimleri], içtimaî arzularının önüne durulmaz bir cereyanı ve bunlara uygun fikrî vecd [muhabbet] ve heyecanları vardır. "Asrın şekl-i ruhanîsi"ni [asrın ruhsal suretini] bu âmiller [etmenler] husule [meydana] getirir. Sanat; asra hâkim efkâr [fikirler] ve hayat-ı beşeriyeyi [insan hayatını], bedîî [estetik] hislerimizi okşayacak sevimli ve cazip şekillerde; kelimelerin, hatların [çizgilerin] veya renklerin vezin ve ahengiyle ifade et-

mektir... Ve asrın şekl-i ruhanîsi [ruhsal sureti] tabir ettiğimiz kalıba giren sanat ancak payidar [kalıcı] olabilir.

Eser-i sanat [sanat eseri] ölmüş senelerin gölgeleri içinde, düşüncelerimizin, âdetlerimizin ve ümitlerimizin hakîkatini keşfetmek imkânını, yarının müverrihlerine [tarihçilerine] bahşeden, âtî [gelecek] için rekz edilmiş [yere dikilmiş], bir hatırat [hatıralar] uyandırıcı âbidedir; bunun için bizden sonra bâkî kalması lâzım gelen bütün hatıratı [hatıraları] ihtiva etmelidir [içermelidir]. Sanatkârlar bu fikirlerin, malûmatların ve îtiyad-ı beşeriyenin [insan alışkanlıklarının] tekâmülünden [evriminden] doğan muhitin tesiratıyla [etkileriyle] meşbû [dopdolu] oldukları nisbette, insanların davasına sadık kalmış olurlar.

Böyle yüksek bir eser-i sanat [sanat eseri] karşısında, bir iddiaya göre, insanlardan yalnız mümtaz [seçkin] bir zümre heyecana gelmek, ince bir zevk duymak istîdadına [yeteneğine] mâliktir. Bu iddiada bulunanlar bu zümreyi cemiyetin havass [seçkinler] sınıfından ibaret zannediyorlar. Nazarlarında avam [alt tabaka] namı altında cem ettikleri [topladıkları] geniş halk kitleleri behre-i sanattan [sanat payından] tamamıyla mahrumdur. Bu suretle maişet [geçim] şartlarındaki pek bariz tefâvütlere [farklılıklara] müstenid [dayalı] ve iktisaden gayet doğru olan içtimaî tasnifi [toplumsal sınıflandırmayı], bu ruhî meselenin mütalaasında da [etraflıca düşünülmesinde de], müthiş bir galat-ı rüyetle [renk körlüğüyle] kabul etmiş oluyorlar.

Umumiyet üzere halk denildiği zaman, hatıra gelen, cemiyet münasebatına [toplumsal ilişkilere] ancak, maişet [geçim] derdinin tehvîni [hafifletilmesi] için mecburî olan nisbette karışan ve büyük bir ekseriyeti [çoğunluğu] cehalet karanlıklarında yüzen tekmil yoksullar sınıfıdır. Burada tecanüs [türdeşlik] aramak abestir; bugünkü cemiyetin kuruluşu icabı, türlü türlü insan numûneleri aynı hayat şartları altında bir araya toplanmıştır. Maddî sebeplerin doğurduğu fakr-ü-zaruret ve sefalet içinde geçinmekten gayri vech-i müşabehetleri [çehre benzer-

likleri] [çaresizler] olmayan bu biçareler yakından tedkik edilecek olursa hassasiyet ve zekâ itibariyle aralarında pek mühim farklar bulunduğu görülür.

Aynı hal havass [seçkinler] sınıfı için de vakidir. Ruhî kabiliyet ve zekâlarına nazaran [göre] burada da türlü türlü insanlara rast gelinir. Entrikalarla ve hususî bir maharetle, hükümet makinesinde, kendilerine yüksek bir mevki temin edenler; sanayi, ziraat veya ticaret sahalarında, yine hususî bir maharet ve açık gözlülükle ve talihin müsaadesiyle büyücek bir servet biriktirmeye muvaffak olanlar, bu gibi kimselere hoş görünmek ve yardakçılık etmek sayesinde zengin müşteri ve hâmîlere mâlik olan serbest mesâlik [meslekler] ashabı [sahibi] ve sanatkârlar; bu saydığımız zümrelerin topladıklarını hazırdan yiyen mirasyedilerdir...

Ferdî ve ruhî kıymetleri itibariyle bu tasnife psikolojyaî bir ehemmiyet [önem] vermek nasıl mümkün olur?

Çünkü iktisadî şerâit [şartlar] bir tarafa bırakılacak olursa bu esasen bir tasnif bile değildir. Servetiyle mümtaz [seçkinler] sınıfına mensup olanlar da, bilâ-istisna [istisnasız] halk içinden çıkmıştır; servet iddihar edebilmeleri [biriktirebilmeleri], sadece bir talih ve açıkgözlülük işidir. Bolluk ve haylazlık içinde faydasız bir ömür geçirmekte münbais [geçirmekten doğan] bazı iğrenç seyyiattan [fenalıklardan] mâadâ [başka], kibar ve zengin sınıfın tekmil mesavî [kötülükleri] ve meziyyatı [meziyetleri] halkınkilerdir.

Bunlarda daha yüksek kabiliyetler farz etmek için, sanat heyecan ve aşkının, baklava ve börekle beslendiğini; eser-i sanatın [sanat eserinin] leziz yemekler yemek suretiyle vücuda getirildiğini kabul etmek mecburiyetindeyiz. Gerçi bir de tahsil [öğrenim] ve terbiye [eğitim] meselesi var; fakat sanat bahsinde gerek yaratış, gerek anlayış itibariyle bunun ne kadar küçük bir tesiri olduğunu hepimiz biliriz ve tarih, bize, büyük sanatkârların şecerelerinde [soy kütüklerinde] âlimler, dâhiler ve sanatla uğraş-

mış büyük şahsiyetler göstermiyor. Bilakis meşahirin [şöhretli kimselerin] tercüme-i hallerini [biyografilerini] karıştıracak olursak mesela Beethoven gibi, en büyüklerinden ekserisinin [çoğunun] en aşağı halk tabakalarından yükseldiği görülür. Sonra çok defa, şehir mekteplerine tesadüfen gelen fakir köylü çocuğunun; ve herhangi himaye sayesinde giren işçi yavrusunun; batınlardan [nesillerden] beri tahsil ve terbiyeye mazhar olmuş aile çocukları arasında, en birinci mevkileri işgal etmeye muvaffak olduklarına şahid oluruz.

Bu müşahedeler [gözlemler] gösteriyor ki, zekâ ve hassasiyetin derecesi meselesi terbiye [eğitim] ve tahsilin [öğrenimin] verâset tarikiyle [kalıtım yoluyla] basit bir tarzda evlada intikali meselesine irca olunamaz [indirilemez]. Bundan daha pek muğlâk bir bahis karşısındayız. İzdivaçların [evlenmelerin] tesadüfüne, atavizm [atalara benzeme] hâdisatına [olaylarına] bağlı ve henüz tedkiki mümkün olmamış birçok avâmilin [sebeplerin] taht-ı tesirinde [tesiri altında] bulunan bir ma'niyet-i beşeriye [insan engeli] mevzu-u bahistir.

Hâkim sınıfa mensup bir anaya, babaya veya cedde muhtaç olmayan sanatkâr, asgarî bir ilme mâlik [sahip] olmak mecburiyetindedir. Hâlbuki, eser-i sanatın [sanat eserinin] mânâsına nüfuz etmek ve temaşasından [seyrinden] bir zevk-i bedîî [estetik zevk] duymak için –eğer bu, yazıldığı gün, yalnız birkaç meslektaş tarafından okunup anlaşılan bazı şiirler gibi bir sanat oyunundan ibaret değilse– hasebin-nesebin [soyun-sopun] bir hükmü olmadığı gibi, bizce, ilim ve fennin de lüzumu hemen yoktur. Bu öyle hem-zad [kişiyle birlikte doğan] bir haslettir [özelliktir] ki, inkişafı [gelişimi], cüz'î-küllî [az-çok] bir harsı [kültürü] icab ettirse de, malûmatı iktisabından müstağnidir [bilgiyi edinmeyi gerektirmez]. Pek büyük bir hürmetle yâd edilen âlimler tanıyoruz: sanatının en rakik [nazik] bir çiçeği, bir şaheseri yanında, lakayd [kayıtsız] ve câmid [donuk] geçip giderler. Ve şu muhakkirane [hakir gören] bir edâ ile halk

dediğimiz, kitle içinde nice şahsiyetler var ki, nefis bir eserle karşılaşınca, bütün mevcudiyetlerinin sarsıldığını hissederler. Meselâ her akşam iş dönüşü, yolları üzerindeki Yeni Cami veya Süleymaniye gibi mimarî abideleri önünde, beş on dakika, lâl [dili tutulmuşçasına] ve hayran, tevakkuf etmeden [duraklamadan] evlerine dönmeye razı olmayan müteaddid [nice] ameleler biliriz.

Sonra sanat dostu ve hâmîsi geçinenlere birçoğunun samimiyet ve hassasiyetlerinden biz şüphedeyiz. Pek yüksek bir kıymeti haiz olan bir ekalliyet [azınlık] istisna edilecek olursa mütebâkîsinin [geri kalanın] sanata merbûtiyetleri [bağlılıkları] görenin, siyaset-i kibr [büyüklük taslama] ve nahvet [bölürlenme] gibi saikler [sebepler] ilcasıyla [zorlamasıyla], âriyet [eğreti bir şekilde] takınılmış bir tavırdan ibarettir. Eser-i sanatın [sanat eserinin] taklidini para kazanmak için meslek edinen sanatkâr dellâlların [çığırtkanların] elinde âsâr-ı nefise [güzel sanat eserleri] meraklısı Amerika milyonerlerinin nasıl maskara oldukları; harbden evvel Louvre müzesine en zengin koleksiyonlardan birini hediye eden, aynı isimdeki mağazaların sahibi müteveffa [vefat eden] Chauchard gibi kimselerin nasıl bazı kudretli şahsiyetlerin elinde ve telkinleri altında hareket ettikleri herkesin malumudur.

Âsar-ı nefise [güzel sanat eserleri] ile alâkadar görünenlerin ahvâl-i ruhiyesine [ruh hallerine] nüfuz etmek istiyorsak, bir müzeyi, bir sanat meşherini [sergisini] ziyaret edelim. Etrafımızda dolaşan kibar sınıfa mensup zâirler [ziyaretçiler] içinde büyük ekseriyetin, sırf modaya riayetkâr olmak, filan saat orada görünmek için geldiğini anlamakta gecikmeyiz. Nefis bir tabloyu, güzel bir heykeli, zarif bir gümüş-kârı [gümüş süslemeyi] veya dantelâyı seyrederken her birinin fikri bir başka yerdedir. Biri borsadaki spekülasyonunu, bir diğeri fabrikasındaki amele grevini, şu beriki metresiyle olan randevusunu; bir hanım dostundan almak ümidinde bulunduğu inci gerdanlığı;

bir diğeri kızı için gözüne kestirdiği zengin kocayı zihninden geçirir. Geçerken işitilen tek tük kelimelerin delâletiyle [işaretiyle] bunun farkına varmak pek kolaydır.

Bu sahtekâr sanat muhiplerinin [dostlarının] arasında, bayramlık esvaplarıyla [elbiseleriyle], münhasıran yüksek bir gıdayı ruhî [ruhsal gıda] bulmak arzusuyla gelen, yoksul insanların, gayr-i mağşuş [hâlis] insanlık hisleriyle, güzelin huzurunda duydukları vecd [hayranlık] ve heyecan ne kadar saf ve ulvîdir [yücedir]. Ve bu müşahede [gözlem], diğer manzaradan iğrenen kalbimize ne büyük kuvvet ve ümit verir.

Hazırlıksız, yarı cahil halkın sanata ne derece âlâkadar olduğunu ve onun muvâcehesinde [karşısında] ne büyük bir haz duyduğunu ispat eden bir saha varsa o da tiyatro sahnesidir. Avrupa'da en meşhur ve en güzel klasik eserlerin, halk için yapılan temsillerinde, bedayie [güzel sanatlara] bigâne [kayıtsız] addedilen [sayılan] hâzirûn [katılımcılar], hakîkî bir zevk ve dikkatle bunları takip etmiş; en gizli inceliklerini, nüktelerini his ve takdir alâimi [işaretleri] göstermiştir.

Tahsilden mahrum kalmış olanlar, meftûr [tabiî] oldukları sezilen kabiliyeti sayesinde, eşkâlin [biçimlerin] his-i imtizacını [uyumu hissini] gözleriyle ve okuyamadıkları eserlerdeki vezin ve ahengi sâmiaarıylâ [duyma melekeleriyle] takdir etmeye muktedirdirler. Teknik cihetlere ve teferruata bilâ-lüzum [lüzum olmaksızın] ehemmiyet vermek itiyadında [alışkanlığında] olan havassa [seçkinlere] nazaran; üryan [çıplak] ruhuyla bir temsile iştirak eden halk, asıl eserin esasını ve canlı noktalarını daha şiddetli bir tarzda hissetmek fâikiyyetine [üstünlüğüne] maliktir [sahiptir].

Rusya'da son seneler zarfında yapılan tecrübeler, bu nokta-i nazarı [bakış açısını] takviye edecek [destekleyecek] gayet câlib-i dikkat [dikkat çekici] neticeler vermiştir. Halk, müzeler, hususî [özel] âsâr-ı nefise [güzel sanat eserleri] koleksiyonlarını ziyaret ve tiyatroları takip hususunda büyük bir rağbet ve tehâlük

[arzu] göstermiş; cihan-şümul [dünya çapında] şöhreti olan büyük klasiklerin eserleri her zamandan ziyade okunmuş ve halk kitlelerinin derinliklerinden, güzel eserler yaratan sanatkârlar zuhur etmiştir [çıkmıştır].

Bil-fiil anlaşılmıştır ki hakîkî sanat haricinde, halka mahsus, kaba ve iptidaî [ilkel] bir sanat halk etmek [yaratmak] hülyasını takip edenler, ya zevk-i selimden [kusursuz zevkten] mahrum kimselerdir; yahut da halkın ahvâl-i ruhiyesinden [ruh hallerinden] tamamıyla bî-haberdirler [habersizdirler]. Bu tasavvur sadece bir ütopidir. Hüsn-i tabiat [güzel yaradılış] sahibi olan herkesin beğendiği yalnız bir sanat vardır. Halkın sevebileceği, mutlak bir kıymeti haiz olan ancak bu sanattır.

Eserlerini ifrat [aşırı] derecede inceltmek ve müphemleştirmek [belirsizleştirmek] suretiyle, sanatı kendi gölgesi haline getirenlere gelince bunlar nihayet halka, susamış olduğu mayiden [sudan], içinde bir damla bile bulunmayan boş bir billur bardak arz etmiş oluyorlar. Bir zamanın sihr-âmiz [büyüleyici] ve ledünnî [Tanrı sırlarına ait] edebiyatı mahiyetinde olan bu gibi eserler, müteakip [sonraki] nesillerin sanat meraklılarını bile alâkadar etmez; karî [okur] ve müdekkikleri [araştırıcıları] yalnız ve yalnız tarih-i sanat [sanat tarihi] ve edebiyat mütehassıslarına [uzmanlarına] inhisar eder.

Hakîkî sanat tez veya geç halkın anladığı ve tetvîc ettiğidir [yücelettiğidir]. Bu hükümden hariç kalanlar ya gayr-i kâfidir [yetersiz] veya lüzumundan fazladır...

2 TÜRKİYE DEVRİMİ

TÜRKİYE'DE İNKILÂBIN LÜZUMU

AYDINLIK, SAYI 4, EKİM 1921

Harb-i Umumî faciasının son sahneleri üzerine, 1918 mütarekelerinin suzişli [yakıcı] perdesi indiği gibi; râtıb [ıslak] ve mülevves [pis] inlerinden, nihayet çıkmak imkânına mazhar olan muhariplerin –galib, mağlub– gözlerinde, aynı bir ümidin şûlesi [ışığı] parıldamıştı: korkunç kâbusları andıran bütün bu sürekli zahmetler, fedakârlıklar, milyonlarla hayatın heder olması; beşeri [insanlığı], müebbed bir ıztırap içinde yaşatan müessiratın [etmenlerin] izâlesi [ortadan kaldırılması] içindi... Artık harbden evvelki vaziyete avdet edilmeyecekti [geri dönülemeyecekti]. Yeni bir gün doğacak; onun efsunlu [büyülü] sıcaklığı, eski istismarı [sömürüyü], rekabeti, ayrılık gayrılığı eritip, ortadan kaldıracak; insanları kardeş kılacaktı. Ölüm ve eziyet çukurlarından, zafer teraneleriyle avdet edenler [dönenler], mucizeyi, beş sene mütemadiyen, kendilerini, hürriyet ve adalet sözleriyle avutarak –vahşi hayvanları bile ürkütecek– bir cehennem hayatına tahammüllerini temin eden zimamdârânın [yönetenlerin] hüsn-i niyet [iyi niyet] ve himmetinden [lütfundan] bekliyorlardı.

Mağlublar ise, hatta bu nevi mazeretlere bile lüzum görmeden, ne olduğunu bilmedikleri bir gaye için, câniyane [canice] bir tarzda, kendilerini fedâ edenlerin, timsah gözyaşları dökerek, imzaladıkları mütareke muahedenamelerini [barış vesikalarını], onların idam hükümleri diye kabul etmişler; ve

bu neticeyi, nihayeti gelmez işkenceleri imtidadınca [boyunca], en aziz haklarına varıncaya kadar, ayakları altında çiğneyenlere karşı ihraz edilmiş [kazanılmış] bir zafer telâkki etmişlerdi. Arkalarında bıraktıkları işkence meydanlarına, kardeş ölüleriyle beraber, esaret zincirlerini de gömdükleri kanaatıyla, kalpleri müsterih, bütün matemlerine rağmen, âdeta şen, silahlarını terk etmeden, son vazifelerini ifaya [yerine getirmeye] koşuyorlardı. Ve zannediyorlardı ki, bu cihan-şümul [dünya çapındaki] facia mürettiplerini [tertipçilerini] tard etmekle [uzaklaştırmakla] – bu siyasî inkılâp ile– bütün fenalığı kökünden koparıyorlardı... Ve pâyânsız [sonsuz] saadet günlerine erişeceklerdi.

Bizde de, harpten mesul hükümeti ve onun istinad ettiği [dayandığı] fırkayı iş başından kovmak için, fevkalâde bir tehalük [arzu] gösterilmişti. Ve zannedilmişti ki, bu siyasî harbin istibdadından, milletin halâs olması [kurtulması], –felaketin vüsatine [genişliğine] rağmen– mağlubiyetin acılarını, maddî zararlarını, büyük bir mikyasta [ölçüde] tahfif edebilecekti [hafifletebilecekti]. Fakat haftalar, aylar geçiyor, bir iyilik mahsus olmuyordu [hissedilmiyordu]. Bilakis bünye-i içtimaiyeyi [toplumsal kuruluşu] için için kemiren, tahmin edildiğinden daha vahim bir marazın [hastalığın], maişet buhranını, fenadan betere doğru getirdiği, gün geçtikçe, daha büyük bir vuzuhla [açıklıkla] anlaşılıyordu. Ahâli kitlelerinin derinliklerine kadar, tedricen [derece derece], bu üryan [çıplak] hakikatin hulûlü [gelip çatması], bizzat alâkadarları, cezrî [köklü] bir tedavi taharrisine [aranışına], şüphesiz, mecbur kılacaktı. Maatteessüf [maalesef] "sulh" siyaseti, rüyeti [görüşü] hayal ve nikbînî [iyimserlik] bulutlarıyla, taglit edilmiş [yanıltılmış] olanlara varıncaya kadar, Avrupa'da herkesin hoşnutsuzluğunu mucib olmakla kalmayarak; Anadolu'da da kasden ihdas ettiği [meydana getirdiği] yeni facia ile, halkın, uzakları tarassud etmek [gözlemek], içtimaî [toplumsal] dertlere şâfî [şifalı] bir ilaç aramak arzu ve ihtiyacı yerine, insiyâkî [içgüdüsel] bir müdafaa-i nefs [kendini savunma] kaygusu ikame etti.

Millet muhakkak, kendini toplayıp, sefaletlerinin derinliklerini ölçmeye çalışacak. Asırlardan beri tahammül ettiği idare ile nasıl karanlık çıkmaz bir yola sürüklendiğini fark etmekte gecikmeyecek... Mutadı [âdeti] olan tevekkülle, kendi mukadderatına [yazgısına] bîgâne [kayıtsız] kalmakta devam ettikçe, şimdiye kadar hissesine düşen –parlak isimlerle süslenmiş felaketlerin teâkubundan [ardışıklığından] ibaret– bedbaht acı ömrün, ilânihâye [sonsuza kadar] temadi [devam] edeceğini anlayacaktı. Fakat el'an [hâlen] bugün, bu kanlı macera, Türkleri, mâziyi yapan avâmil [sebepler] ile, istikbalin mümkünatını tedkik ederek, (bütün dünya ile hem-ahenk), (yarın için), bir yeni cemiyet tasarlamak fırsatından uzak tutuyor.

Biz, aylardan beri birçok hem-cinslerimizin, sel gibi, kanları akıtılmak suretiyle, hesaba gelmez, beşerî [insanî] kıymetlerin zıyaa uğratılmasından [yitiminden], pek derin bir acı duymakla beraber, mefkûre [ideallerimiz] ve akidelerimiz [inançlarımız] itibarıyla, cereyan eden vukuat, kalbimize ne büyük bir merak, ne de büyük bir heyecan îrâs etmediği [yaratmadığı] için, bu içtimaî meseleyi tedkik edecek kabiliyet-i ruhiye [psikoloji] ve itidal-i demi [soğukkanlılığı], kendimizde hissetmekteyiz. Ve buna ciddî bir lüzum görüyoruz. Zirâ yarın, buhran-ı hazır [hâlihazırdaki bunalım], herhangi bir tarzda halledilince, sinirlerimizi yay gibi gergin tutan ve bizi, pek muayyen [sınırlı] ve yakın bir hedefe doğru yürüten avâmilin [sebeplerin] zevaliyle [ortadan kalkmasıyla] –biraz istirahat edelim derken– coğrafî vaziyetimiz icabı, bu mesele ile yüz yüze karşılaşacağız. İhtimal ki, müstacel [acil] kararlar vermek mecburiyeti hâsıl olacak. Ne yapacağımızdan gafil [habersiz], şaşırıp kalmaktan ise; işi her cepheden tedkik ile uzak bir âtîye [geleceğe] nazaran, azamî faydanın ne tarafta olduğunu bilmemiz, temyiz etmeye [seçim yapmaya] şimdiden çalışmamız elbette evlâdır.

Nazarımıza [bakışımıza], tedkîkî [sorgulayıcı] bir devr-i âlem seyahati yaptıralım. Gördüklerimizi, harpten evvelki hâle

kıyas edecek olursak, ilk kayda lüzum göreceğimiz nokta, aramızdan, takriben on milyon insanın, gayr-ı mutad [alışılmamış] bir tarzda eksilmesine rağmen, muztarip [ıztırab içindeki] beşer [insan] kitlelerinin artmış bulunmasıdır. Ona şüphe yok, bu cihan-şümul [dünya çapındaki] sarsıntı, bu içtimaî ihtilâç [çırpınış], insan tabakaları arasında, mühim karışıklıklar vücuda getirmiş... Yalnız ferdleri, mensup oldukları muhitlerden diğerlerine nakl etmekle kalmamış... Birçok yerlerde, bazı sınıflardan, cesim [büyük] parçalar koparmış, bunları diğer bazı sınıflara eklemiştir. Müşahede, neticede, sefalet çekenler adedinin çoğalmış olduğunu gösteriyor.

Harp ticaret ve sanayi, büyük sermayedar sınıfına, muhtelif menşelere [kökenlere] malik, birçok genç unsurlar ilave etmiş... Küçük burjuvazi sınıfının, küçük irad [gelir] ve maaşlarla, evvelce nisbî bir refah içinde geçinen, bütün bir parçası, hayat pahalılığıyla mütenasib [uygun] bir derecede geliri artmadığından, hayattan kâmını alamayanlar meyanına [istediğini alamayanlar arasına] dâhil olmuş... İşçilerin usta ve becerikli tabakası da, harb zayiatı ve yenilerin yetişmemesi dolayısıyla, nedret peyda ettiğinden [seyrek bulunduğundan], gâlî [haddiden fazla] ücretler kazanmaya başlamış ve sermayedarlığın menfaat-perestâne cemilelerine [şirinliklerine] kapılarak, proletaryanın kayda şayan bazı teşkilâtlarıyla beraber, burjuvazi tarafına intikal etmiş... Ve orduların terhisini müteakip, harb esnasında, yerleri kadınlar ve çocuklar tarafından tutulan, yüz binlerle, milyonlarla ameleler çalışmak arzu ettikleri halde, iş bulamayarak, proletaryanın, sefaleti tahmin ve tasavvura sığmaz bir kısmı olan, işsizler ordularını, her gün daha mütezayid [çoğalan] bir tarzda büyütmekte bulunmuştur.

İçtimaî tabakatın [sosyal tabakaların] bu taklibatı [dönüşümü] yanında; millî ve beynelmilel istihsal [üretim] ve mübadeleye, harb dolayısıyla ârız [musallat] olan muvazenesizlik [dengesizlik], intizamsızlık [düzensizlik] ve ıttıradsızlık [ritimsizlik]

nazar-ı dikkati celb eder [dikkati çeker]. Harb senelerinde, bütün Avrupa ve kısmen Amerika ve Japonya –diğer her şeyi ikinci plana bırakarak– olanca sanayi ve ticaret gayretlerini, harpçi hükümetlerin ve erkân-ı harbiyelerin [kurmay heyetlerinin] murakabesi [kontrolü] altında, tahrib-i âlât ve echizesinin [tahrip âlet ve cihazlarının] ve orduların ilbas [giydirme] ve iaşe [besleme] levazımının [ihtiyaçlarının] imal ve tedarikine hasretmişlerdi. Ahali ihtiyaçlarının, bu işlerden arta kalan müessesatın [kurumların] temin edebildiğinden gayrısı, Japonya ve Amerika ve müstemlekâttan [sömürgelerden] ithal suretiyle tamamlanıyordu. Merkezî Avrupa ile Balkanlar ve Türkiye ise, en çetin mahrumiyetler içinde çırpınarak, sulhu, sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Nihayet sulh mu, harb mi, ne olduğu pek belli olmayan, bugünkü melez vaziyete erişildi. Daha ilk tecrübelerden, istihsale [üretime] eski şeklini vermenin, onu istihlâk [tüketim] ihtiyacına göre tanzim etmenin [düzenlemenin], süratle icrası kabil basit işlerden olmadığı anlaşıldı. Para kıymetlerindeki adem-i istikrar [istikrarsızlık] ve memleketten memlekete tehalüf [farklılık]; ve sulhun kat'î bir şekilde tesis edilememesinden münbais [ileri gelen] siyasî mülahazat [düşünceler], ihracat ve ithalat mesâili [meseleleri] de, izalesi [giderilmesi] imkânsız güçlüklere maruz bırakıyordu. Zaten harb esnasında, açlığa ve ölüme varıncaya kadar her şeyi ihtikâra [vurgunculuğa] vesile ittihaz ederek [sayarak] –ferdî temellük usul-ı iktisadisini tasvib edenler [bireysel mülkiyet iktisadî yolunu benimseyenler] tarafından bile takbih edilen [kınanan]– hayale sığmaz kazançlar teminine alışmış olan sermayedarlar; serbest rekabetin avdetiyle [dönüşüyle] alçalan yeni temettü nisbetlerini [kâr oranlarını] istihkâr ediyor [küçümsüyor] ve sermayelerini işletmekten müstağni davranıyorlardı [geri duruyorlardı]. Maişet [geçim] pahalılığı, bilhassa mağlub milletlerde, az vakitte, muharebenin en had devirlerindekinden, daha yüksek bir dereceyi buldu.

Uzun seneler istihsal kuvvetlerinin [üretim güçlerinin], tahrib ve imha işlerinde istihdamından ve eski muvazenenin [dengenin] bulunamamasından her şey pahalıya mal oluyor; servetin yalnız mahdud [belirli] ellerde teraküṁünden [birikmesinden], müdhar [hor görülen] emtia satılamıyor; sermayeler hakkıyla tedavül edemiyor [dolaşıma giremiyor]; mevcud nisbetinde bile halkın ihtiyaçları temin edilmiyor; işçi kollarının büyük bir kısmı iş bulmuyor... Bir tarafta vesait-i istihsaliye [üretim araçları], emtia ve sermayesi üzerine rahat rahat yaslanmış, vurguna muntazır [göz çevirmiş] sermayedar; bir tarafta da aç ve çıplak halk ve iş bekleyen işsiz ordular! İşte dünyanın her köşesinde, nazarlarımızı karşılayan beliğ [açık] tablo!

Mütarekeden beri, zaman zaman şiddetlenerek, devam eden bu içtimaî [toplumsal] ve iktisadî buhranlar, böylece, yeryüzünde, harb zâil [biten savaş] kadar umumî bir vaziyet-i inkılâbiye [devrimci durum] ihdas etti [ortaya çıkardı]. Elli senedir, inkılâp pişdarlarının [öncülerinin] mütemâdî [süregiden] gayretleri, sınıf cidalinin [mücadelesinin] ehemmiyeti üzerine proletaryanın gözünü açmayı istihdaf ediyordu [hedefliyordu]. Fil-hakika [hakikatte] onların kat'î kurtuluşlarını temin edecek inkılâp, ücretli iş esaretini ilga edecekti [ortadan kaldıracaktı]; hâlbuki bu inkılâbın iktisadî temeli olan müşterek tasarrufu ihzar eden [hazırlayan] büyük sanayi, ancak bu ücretli işe dayanarak yaşayabilirdi. Gayesine varabilmek için, proletarya, kendi sınıfı ile sermayedar sınıfı arasındaki bu zıddiyeti [karşıtlığı], uyuşmak imkânının fıkdanını [yokluğunu], cidal [savaşmak] lüzumunu kemal-i şiddetle [büyük bir şiddetle] hissetmeliydi; fakat proletaryayı şuurlandırmaya [bilinçlendirmeye] matuf [yönelik] bu yarım asırlık mesâî, geçen beş harp senesinin tecrübeleriyle amele ve mütefekkirlerin [düşünürlerin] ruhunda husule [meydana] gelen istihaleye [başkalaşıma] makîs [kıyasla] bir derecede müessir [etkili] olamamıştı. Bu ölüm ve işkence mektebinde amelenin artık her şeye aklı ermişti. Burjuvazinin kizb-ü-riya

[yalan ve ikiyüzlülük] cilası altında gizlediği birçok şeylerin mahiyetine hakkıyla nüfuz edemeksizin, onların iğrençliğini, şimdi, kuvvetle hissedebiliyor. Artık onu, harbden evvel olduğu gibi, gözlerine kapak geçirerek –değirmenci beygiri gibi– istismar etmek [sömürmek] mümkün olmayacak. "Münevver" kelimesiyle tavsif ettiklerimizin [nitelendirdiklerimizin] ekserisi de, onunla eyn [mekân] arkadaşlığı ederek, yüksek seciyelerini [karakterlerini] takdir etmeyi ve kendisini sevmeyi öğrenmiş... Biçarenin safdilliğini su-i istimal ile hakikat ve şe'nîyetleri [gerçeklikleri] kendisinden gizlemeye hâdim [hizmet eden] yalancı edebiyata, artık el sürmemeye, bu kirli işe zekâsını sarf etmemeye, cepheden ayrılırken, kasem [yemin] etmişti. Bilakis elinden gelirse ona zâhir [yardımcı] olacaktı.

Son mütareke senelerinde, cereyan eden vukuat, iş başında olanların, halkın bu temayülatına [eğilimlerine] ne kadar yabancı kaldıklarını göstermektedir. Harp esnasında yapılan bütün vaatler, teminatlar unutulmuş; cezrî bir tesviyeye [radikal bir düzeltmeye] muhtaç olan bu buhranlı vaziyet, bu yeni ruhlu insan, kabl-ül-harb [savaştan önce cârî [geçerli] usullerle idare olunmak hülyasına düşülmüştür. Devlet teşkilâtı; cemiyet dâhilindeki sınıf zıddiyetlerinin zâdesi [oğlu] ve hâkim sınıf istibdadının icra âleti olduğuna göre.. onun baş makamlarını işgal eden hükümet adamlarının bu tavır ve hareketi mantığa muvafıktır [uygundur]: sınıf cidalinin [savaşının] azamî şiddetini ihraz ettiği [kazandığı] yaşadığımız şu devirde, halkın ruhundan, bu inkılâp ve istihlâs [kurtuluş] emellerini söküp çıkarmak için, ellerindeki bütün iktidarı istimal etmelerinden [kullanmalarından] tabiî bir şey olamaz. Fakat menfaatlerini ona mukavemet etmekte bulanların düşünce ve tasavvurları ve mücadelenin eşkâli [şekilleri] her ne olursa olsun, ortalığa hâkim olan, dediğimiz gibi, bir inkılâbî vaziyettir [devrimci durumdur]. Ve vukuatı o idare ediyor.

Kurtuluş'ta[1] ve *Aydınlık*'ın bundan evvelki sayılarında, intişar eden [yayımlanan] makalelerimizde iddia ve ispat ettiğimiz gibi, Türkiye'de ahalinin yüzde doksanı, fakir köylü ve ameleden –yani sa'yi mukabilinde [emeği karşılığında] aldığı ücretle geçinenlerden– mürekkeptir. Ve sınıfların ilgasına, müşterek tasarrufa [ortak tasarrufa-mülkiyete] ve işin [emeğin] hâkimiyetine müstenid [dayalı] bir inkılâptan, memleketimizde zarar görmesi ve na-hoşnudî [hoşnutsuzluk] göstermesi muhtemel olanlar, ihmal edilebilecek kadar mahdud [sınırlı] bir sınıf-ı halktır. Lâkin yine evvelce irae ettiğimiz [gösterdiğimiz] gibi, proletaryaya kabil-i kıyas [kabul edilebilir] olan emekçilerimiz arasında, henüz bir hiss-i tesanüd [dayanışma duygusu], bir sınıf şuuru [sınıf bilinci] uyanmamıştır. Esasen bizde, Marx'ın inkılâp için lüzum gösterdiği maddî şartlar da, henüz tahakkuk etmemiştir [ortaya çıkmamıştır]. Buna mebni [dayanarak], Türkiye'nin, başlı başına, bir sosyalist inkılâbı yapmasını mümkün farz etmek ve bunu terviç etmek [desteklemek], olsa olsa bir eser-i cinnet veya hamakat [budalalık] olur. Bir sosyalist cemiyet, muhakkak bir büyük sanayi istilzam eder [gerektirir]; ve bizde bu hemen mefkuddur [hiç yoktur]; ancak ve ancak sanayii inkişaf etmiş [gelişmiş], büyük bir devletin müşareketi [ortaklığı] ile ve pek uzun bir zamanda vücuda getirilebilir. Bu noktayı kaydedip, muhtemel itirazların önüne geçtikten sonra, iddia edeceğiz ki, Türkiye, bu şerâitin [şartların] husulünü [meydana çıkmasını] beklemeden, sırf ahâli sınıflarının şerâit-i içtimaiyesine [toplumsal koşullarına] güvenerek, pek yakın bir vadede inkılâbını yapmaya mecburdur; meğerki bir müstemleke [sömürge] ahâlisi derekesine [mertebesine] inmeye razı olsun!

Bu kanaatimiz, şey'î [nesnel] ve müsbet [olumlu] müşahedat [gözlemler] ve mülahazata [düşüncelere] müsteniddir [dayalıdır]. Bugüne kadar, tarihin kaydettiği vekayi ve hadisat [olaylar ve olgular] gösterdi ki, biz –bazı nazariyeciler [teorisyenler] ve

1 *Kurtuluş* mecmuası 2 ve 3 üncü sayılar; 1919 senesi.

milliyet mefkûrecileri [idealistleri] ne derlerse desinler– gerek ilim ve fen, gerek ahlâkiyat sahalarında "Avrupa medeniyeti" tabir olunan zihniyet ve usullere tebaan [tâbi olarak] inkişaf eden [gelişen] milletler meyanına [arasına] dâhiliz. Ne icadgerdemiz [icad ettiğimiz] olan, hususi bir medeniyetimiz, ne de sönmüş bir medeniyete intisabımız [mensubiyetimiz] var. İslamiyet'ten müntakil [miras kalmış] bazı ananatı [gelenekleri], teferruat kabilinden, zikr etmekle iktifa ediyorum [yetiniyorum]! Avrupa'nın diğer milletlerinden farkımız, terakki [ilerleme] yollarında, onlarla aramızda, daima lâakal [en azından] elli senelik bir mesafe bulunması ve daima ya içimizden bir müceddidin [yenilikçinin] veya harici tazyikatın [baskıların] –âdeta kulağımızdan tutarak– cebrî bir tarzda [zorla], bu mesafeyi, bize kat ettirmeye çalışmasıdır. Bu suretle diğer milletlerde, cengâverlikten maada hususatta [savaşçılık dışındaki konularda] kabiliyetsizliğimiz hakkında derin bir kanaat peyda olmuş ve vesayete muhtaç bulunduğumuzda ittifak edilmiştir.

Avrupa medeniyetinin bir dönüm noktasına vasıl olduğu [ulaştığı] şu sırada, biz de yeni bir imtihan geçirmek üzereyiz. Her tarafta, beşeriyetin [insanlığın] önünde açılan yeni ufuklara nazaran, kifayetsizliği [yetersizliği], lüzumsuzluğu ve hatta mazarratı [zararları], bit-tecrübe [tecrübeyle] sabit olan ve bize terü-taze benzeyen [taptaze gibi görünen], yıpranmış esasata [esaslara]; dünya değişirken, bizim saplanıp kalmamızdan korkuyorum. İnkılâptan bahsettiğimiz zaman; yalnız başımıza, dünya cereyanlarına rağmen, beşeriyetin istihlâs [kurtuluş] meşalesini, yorgun ve cılız kollarımızda taşıyarak, hem-cinslerimize rehberlik etmek iddiasına kalkışmayı kastetmiyoruz. Tarafımızdan böyle bir hareket, bizi Cervantes'in kahramanı kadar gülünç kılacaktı. Maksadımız, Türkiye'nin adımlarını dünyanın gidişine uydurmak ihtiyacında bulunduğunu anlatmaktır.

Bu makalenin mebdeinden [başından] beri, mayası karar gelmiş bir hamur gibi, tekmil insanların nasıl her tarafta, bir

inkılâp ihtimarı [devrimin mayalanması] devresi geçirdiğini ve bad-el-harb [savaş sonrası] cemiyet şartlarının bu galeyanı istilzam ettiğini [gerektirdiğini] teşrih ettik [açıkladık]. Bu tabloyu mühim vakıaların tadadıyla [sıralanmasıyla] tamam etmek lazım. Bu üç sene zarfında, merkezî Avrupa'da birçok muazzam amele hareketleri olmuş; inkılâp teşebbüsleri icra edilmiş; bunlardan bazıları muvakkat [geçici] bir zaman için muvaffak [başarılı] bile olmuş. İtalya'da işçiler, inkılâplarını henüz başaramamışlarsa da, geçen sene fabrikalara ve büyük çiftliklere vaz-ı yed edecek [el koyacak] kadar, kendilerinde kuvvet ve cesaret hissetmişler ve kât'i bir hareket için, kemale ermiş olduklarını ispat eylemişlerdir. Şimdiye kadar bütün bu hareketleri, sermayedar hükümetleri mat edebilmişler ise de, inkılâp kuvvetlerini imhaya tasaddi [teşebbüs] etmekten, mevcud feveranı artırmak endişesiyle, çekinmişlerdir. İngiltere'deki taht-üz-zemin [yeraltı] grevleri de, bu neviden manevralarla netice-i katiye [kesin sonuç] elde edilmeden hitama [sona] erdi. İspanya'da, Fransa'da, Polonya'da, ardı arası kesilmeyen, umumî ve kısmî tatil-i eşgaller de [iş durdurmalar da] bu vaziyet-i inkılâbiyenin tezahüratındandır [devrimci durumun belirtileridir]. Şimdiye kadar inkılâp teşebbüsatının [girişimlerinin] mağlubiyeti, sadece bir muntazam ricat [düzgünce geri çekilme] mahiyetindedir. Kat'î neticeye intizaren [bekleyen], maddî manevî kuvvetler her gün artmaktadır.

Fakat biz, komşu milletlerin vaziyetiyle bilhassa alâkadarız. Ve bu memleketlerde, inkılâp ihtimarı [devrimin mayalanması], en had devresini idrak ediyor. Yevmî [günlük] Avrupa gazetelerinin ve ajans telgraflarının verdiği haberlerden istidlal ettiğimize [çıkardığımız sonuca] göre, Balkan hükümetlerinden Bulgaristan'da, inkılâp temayülatı [eğilimleri] –ve bunun irtikaz ettiği [yere basıp dikildiği] vücudu temsil eden teşkilâtlar– merkezî Avrupa'da olduğundan daha vâsî [geniş] bir inkişafa [gelişime] mazhar olmuştur. Burada ahâli, humma-âlûd [ateş dolu] bir faaliyet ve heyecan içinde, pek karib [yakın] addettiği gayeye

vusul [ulaşma] saatinin çalmasını gözlemektedir. Yugoslavya'da, inkılâp iştihası [isteği] ve bunu başarmak hazırlıkları –bir müddet sonra– Bulgaristan'ınkine kıyas edilebilecek bir raddeye gelecektir. Yunanistan'a gelince, burada, fütuhatcûyâne [fetihçi] bir vatanperverlik, Rumların kulaklarını tıkamış, gözlerini kamaştırmıştı. Fakat inkılâpçı gazetelerin irşadatı [yol göstericiliği], Anadolu'daki nâ-makul [akla aykırı] teşebbüsatın akametine [sonuçsuzluğuna] inzımam ederek [üstüne eklenerek]; burjuva partilerinin hiçbirinden hayır gelmeyeceğini ve mukadderatını bizzat kendi eline almak, bir avuç bezirgâna baziçe [oyuncak] olmaktan daha az zararlı olacağını, Rum milletine ihsas etmeye [sezdirmeye] başlamıştır. Hülâsa edecek olursak Balkanlar'da: vaziyete hâkim addedilebilecek bir hareket-i inkılâbiye; şarkta: inkılâblarını yapmış, onu itmam [tamamlamaya] ve ikmale [bitirmeye] uğraşan milletler; Bahr-i Sefid'in [Akdeniz'in] bize en yakın bir şibh-i cezirisinde [yarım adasında] sosyalist partisi, Meclis-i Mebusan'ında, ekseriyete [çoğunluğa] karib [yakın] bir temsile malik, dost bir devlet-i muazzama; işte Türkiye'yi mütekabil tesirleri [karşılıklı etkileri] altında tutan başlıca âmiller!

Bu muhit içinde yaşamaya, bu milletlerle daimî bir temas halinde bulunmaya mecbur bir Türk milletinin; idare ve iktisat esaslarını yeni ihtiyaçlara tevfikan [uydurarak] tebdil etmiş [değiştirmiş] cemiyetler arasında derebeyliği andıran, meşrutiyetle yamalanmış, bir devlet teşkilâtıyla, idame-i mevcudiyet edeceğini [varlığını sürdüreceğini] farz edenler varsa, bunlar ancak ciddî mesâili [meseleleri] de latifeye [şakaya] bozan şarlatanlar olmak iktiza eder [gerektir]. Cihan iktisadının bir zarureti olan ahkâm-ı içtimaiyenin [toplum yasalarının] kabulüne, komşularımızın yarın başımıza kaka kaka bizi icbar etmelerini [zorlamalarını]; dûn [düşük] seviyede insanlar menzilesine [düzeyine] indirmelerini, gönlümüz arzu etmiyorsa, bugünden, inkılâbımızı, kendimiz hazırlamaya koyulmalıyız.

TÜRKİYE'DE İNKILÂBIN ŞEKLİ

AYDINLIK, SAYI 5, KASIM 1921

Bundan evvelki makalemizde,[2] dünya harbi dolayısıyla kesb-i şiddet eden [şiddetlenen] tarihî ve iktisadî bir ıztırarın [mecburiyetin], cihanı, eski esasları alt üst edercesine, inkılâba doğru sürüklediğini ve memleketimizin bu cereyan haricinde kalamayacağını ve hatta sâlim [sağlıklı] bir netice elde etmek için seri bir hatt-ı hareket ittihaz etmesi [tutturması] icab ettiğini izah etmiştik. O hâlde bir sual varid olur [akla gelir]: bu inkılâbın şekli bizde ne olabilir? Bugün bu mesele hakkındaki nokta-i nazarımızı [bakış açımızı] teşrih etmek [açıklamak] istiyoruz.

Dünyanın dört bir tarafında, hararetli bir faaliyetle, hazırlanan ve "sosyalizm, komünizm" namlarıyla yâd olunan [anılan] inkılâp, yakınlara kadar, bazen seraplar gibi cazip, bazen kâbuslar kadar korkunç, muhayyel şekillerde tasavvur olunuyordu. Bu "temelden değişme" ameliyesini [işini] başarmak mefkûresini [ülküsünü] takib eden mücahidlerin son gayeleri, mütarekeden beri leh ve aleyhte yapılan mütenakız [çelişik] neşriyat ve münakaşat [tartışmalar] sayesinde, artık hurafevî [uyduruk] libaslarından [giysilerinden] sıyrılmış, halk tarafından, saf çıplaklığıyla görülmüş, anlaşılmıştır. Artık herkes biliyor ki içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] gayesi bir şairin muhayyilesinden yahut rakik [ince] hisli insaniyet-perver bir dâhinin merhametli kalbinden doğmuş, hissiyata ve faraziyata

2 *Aydınlık* 4'üncü sayı: "Türkiye'de İnkılâbın Lüzumu."

müstenid [spekülasyona dayalı] bir cemiyet planının, cemiyet-i hazıra nizamı [mevcut toplum düzeni] yerine ikamesinden ibaret değildir. Fikrî tezahürata [belirtilere] karşı, yeis-âver [ümitsizlik verici] bir lâkaydî [umarsızlık] içinde yaşayan ahalimiz arasında bile, inkılâpçılara böyle sathî [yüzeysel] emeller isnad edenlerin adedi azalmıştır.

Fakat bu gibi mühim hususatta tekrardan, tasrihten [açıklamalar yapmaktan] çekinmemek lâzım. Maksad ne kadar iyi anlaşılırsa, yersiz itirazların da, o nisbette önüne geçilmiş olur. Yeryüzündeki cemiyetlerin tekâmülü [evrimi], ilmî usullerle, inceden inceye tedkik edilmek suretiyle, mevzu-u bahs olan gayenin tesbiti, müyesser [kolaylıkla] olmuştur. Şe'nî [gerçek] vakıalara müstenid [yaslanan], bu uzun ve derin tetkikler, bazı müsbet ve basit hakayıka [hakikatlere] müncer olmuştur [varmıştır]. Fikrimizin anlaşılması için, bunların, hülâsaten [özetle] arzına ihtiyaç var:

Bugün en müterakki [gelişmiş] memleketlerde, cemiyet teşkilâtının temelini, ferdî mülkiyet ve sermayedarlık teşkil eder. Sermayedarlık tezadlarla dolu bir cemiyet doğurmuştur. Avrupa medeniyetini temsil eden bu cemiyet, zevalinin [yok oluşunun] sebeblerini, kendi bünyesinde taşımaktadır. Ecir [ücretli] amele sınıfı, istinadgâhı [dayanağı] ve gövdesi müşabehesinde [benzeyişinde] olduğu halde, sermayedar cemiyetinin inkişaf [gelişim] ve devamı, bu sınıfın ebedî sefalet ve mahrumiyetiyle tev'em [eş] olması, bu mübayenetlerden [karşıtlıklardan] biri ve en mühimidir. Sınıf şuuru [bilinci] arttığı nisbette, proletarya sınıfı, nasıl kıymettar [kıymetli] bir uzvu [organı] olduğunu gittikçe daha iyi takdir ettiği cemiyet nizamatının [toplum düzenlerinin] şedid [şiddetli] bir düşmanı olarak taazzi etmektedir [şekillenmektedir]. Böylece, proletaryayı, yek-emel [tek amaçlı] bir kitle halinde teksif eden [sıklaştıran] sermayedar tarz-ı istihsali [kapitalist üretim tarzı], servetleri, vesait-i istihsaliyeyi de [üretim araçlarını da] gittikçe daha mahdud

[belirli] ellerde temerküz ettiriyor [yoğunlaştırıyor]. Bu iki büyük kuvvetin: toplu proletarya ile toplu sermayenin aralarındaki haili [engeli] (sermayedarları) bertaraf ederek birbirlerine kavuşmak istemesinden daha tabiî bir şey tasavvur edilemez. Sınıflara inkısamdaki [bölünmedeki] haksızlık ve insafsızlığın acısını, kahrını çekmiş olanlar, menfaatleri muhtelif sınıfların tohumunu gizleyen "ferdî mülkiyete" şüphesiz taraftar olamazlar. Yegâne emelleri sınıfsız bir cemiyete ermektir.

Cemiyet-i hazıra esasatının [mevcut toplumun temellerinin] bu kısa tahlili, proletarya inkılâbının husûlü [meydana gelişinin] neye mütevakkıf [bağlı] olduğunu, bize irâe ediyor [gösteriyor]. Yapılacak iş, ferdin temellük [mülkiyet] hakkını ilga [ortadan kaldırmak] ve tekmil varlıkları, istihsal vasıtalarını [üretim araçlarını] ve hazain-i tabiiyeyi [doğal hazineleri] –hava ve su gibi– umumun istifadesine [herkesin kullanımına] tahsis ile yek-sınıf [tek sınıflı] bir cemiyet kurmaktan ibaret demektir.

Bu iş, vehle-i ûlâda [ilk başta] göründüğü kadar basit ve kolay değildir. Bütün vesait-i istihsaliye [üretim araçları] ve her nevi servetlerden maada [başka], tekmil maddî ve manevî kuvvetler, imha âletleri ve ordular da, burjuvazi sınıfının elinde ve emrindedir. Bu kuvvetleri yenmek, onu şahane imtiyazlarından feragate mecbur etmek, zannolunduğundan çok güçtür. İşçi ve emekçi sınıfı, ancak uzun ve yıpratıcı mücadelelerden sonra, müsaid bir zaman ve fırsattan bil-istifade, bu tufeylileri [asalakları], bilâ-istihkak [haksızca] işgal ettikleri iktidar makamından tard etmeye [kovmaya] muvaffak olur. Tarih ve şahidi olduğumuz vukuat, içtimaî cidalin [toplumsal mücadelenin] bu yolda cereyan ettiğini bize öğretmektedir.

Avrupa'da proletaryanın sermayeye karşı mübârezesi [çarpışması], son had safahatını idrak ettiğinden [evrelerine ulaştığından] beri, manzume-i içtimaiyeye [toplumsal sisteme], üçüncü bir âmil [faktör] ithal olunarak [katılarak] meseleyi, istikametinden inhiraf ettirmeye [saptırmaya] uğraşılıyor.

Sermayedar hâdimi [hizmetkârı] hükümetler nezdinde, bu mücadelede proletaryanın galebesi [galibiyeti] kanaati hâsıl olunca, bir uzlaşma siyasetiyle, işi yine burjuvazi lehine tesviye etmek [düzeltme] temayülatı [eğilimleri] uyandı. Büyük sanayi memleketlerinde; müstemlekât [sömürgeler] ve Şark-ı Karib [Yakın Doğu] akvamının [milletlerinin] cehalet ve teşkilâtsızlığına güvenilerek, bütün istismar [sömürü] hırslarını, onların sırtından tatmin ümidlerine düşüldü.

Siyasette yekta [eşsiz] olan burjuvazi, Avrupa ve Amerika'nın gözü açılmış, kuvvetli teşkilâta malik proletarya sınıfının elini ayağını bağlamaya salih [yarayan] bir sanîa [tuzak] keşfetti: işçiler, sendikaları vasıtasıyla mensup oldukları fabrikanın küçük bir mikyasta [ölçüde] sermaye ve kazançlarına iştirak edecekler, sözde sermayedarla bir şirket akdetmiş olacaklar; ve bu sayede aralarındaki zıddiyete mahal kalmayacak...

Böyle bir entrika çevirerek hazırcılar, emekçilerle anlaşmayı umuyorlar. Biri münevver ve şuurlu, diğeri cahil ve gafil iki proletaryayı birbirine karşı koymak, birincisini sermayedar mevkiine çıkararak kendisine zahir [yardımcı] kılmak ve onun yardımıyla ikincisini ezmek, bir taraftan kaybettiğini, beri tarafın daha bî-aman istismarı [amansız sömürüsü] ile kapatmak mümkün olacağını zannediyorlar. Amele teşkilâtlarından küçük bir kısmının bu tuzağa düştüğünü teessüfle kayd ediyoruz. "İkinci" tabir olunan, vicdanlarını satmış amele mürtedlerinin [döneklerinin] sarı beynelmileli [Enternasyonali], bazı işçi teşkilâtlarını, şimdiden, burjuvazinin emri altına vaz' eylemiştir [koymuştur].

Fakat Garb'daki kardeşlerimizin büyük ekseriyeti, bu göz boyacılıklara kapılmaktan kat-ı nazar [kaçınarak], geri kalmış şerik [ortak] sefaletlerinin aleyhine tertib edilen, bu riyakâr ve yalancı siyaseti, nefretle red; ve Şark akvamıyla [kavimleriyle] tesanüdlerini [omuzdaşlıklarını] ilân ederek, bizi intibaha [uyanışa] davet eylemektedir. Şark'ta en müterakki [ileri] unsur ol-

mak ve henüz uyanmamış akvamın pişdarı [öncüsü] bulunmak sıfatıyla, biz Türkler, büyük sanayiin bu manevralarını dikkat ve itina ile takib etmeye mecburuz.

Bu izahattan anlaşıldığı üzere, biz hududlarımız dâhilinde kendi kendisine yeten bir küll [bütün] olarak değil, fakat iktisadî cihandan bir cüz' [parça], olarak, içtimaî vaziyetimizi tahlil etmek ıztırarındayız [mecburiyetindeyiz]. İçtimaî inkılâbımızı yapmak için, sermayedar nizamı altında burjuvazinin, büyük sanayii inkişaf ettirmesini [geliştirmesini], inkılâbın iktisadî şerâitini [şartlarını] ihzar eylemesini [hazırlamasını] bekleyecek olursak; işçi ve çiftçilerimizi –yani bütün milleti– bugüne kadar tarihin kayd ettiğinden on kat daha fecî bir akıbete maruz kılmış oluruz. Zirâ Şark'ta ücretli iş esaretinin, Garb'da müşahede edildiğinden [gözlemlendiğinden] daha pek çetin olacağını istidlal [çıkarmak] için, ahvâl-i âleme [dünyanın hâline], sadece bir göz gezdirmek kifayet eder [yeter]. Bize tahmil edilmek [yüklenmek] istenilen ağır vazifeye nazaran –Garb amelesinin amelesi olmak vazifesi– harekete gelmekte teehhürümüz [gecikmemiz] –dünya inkılâbını uzun müddet tehir edebilir [sonraya bırakabilir]. Hâlbuki Şarkî Avrupa'nın vaziyet-i hususiyesine [özel durumuna] istinad ile [dayanarak] işçi ve çiftçi sınıflarımızın, sınıfları, ferdî temellükü [bireysel mülkiyeti] ve ücretli iş istismarını [ücretli emek sömürüsünü] ilga etmesi [ortadan kaldırması], Avrupa burjuvazisinin elinden son kozunu da almaya muadildir [denktir]. Cihan inkılâbında, bu hâdise, büyük bir adım kıymetini haiz olacaktır.

Her büyük inkılâp, lâakal [en az] üç devreden geçerek, hedefine vasıl olur:

A-İktidara vaz-ı yed [el koyma] devresi... İnkılâpkârane tedabir [devrimci tedbirler] ve şiddet devresi.

B-İmtiyazlarından mahrum edilen sınıfın irticaî [geriye dönme] hareketlerini, su-i niyete makrun [kötü niyete kavuşmuş] teşebbüslerini kır[ma]ya ve halkı, mefkurevî cemiyet [ide-

al toplum] esasatına [esaslarına] muvafık [uygun] bir tarzda yetiştirmeye sâlih [elverişli] bir idare tesis devresi.

C-Asıl istihdaf edilen [hedeflenen] gayenin ve mefkûrenin [idealin] tatbikatı devresi.

Biz de bu merhaleleri kat etmeye mahkûmuz.

A-Birinci devre için usûl ve kavaid [kurallar] tesbiti mümkün değildir. Bu had bir cidal [savaş] devridir. Serî bir tarzda teselsül eden [birbirini izleyen] hadisat [olaylar] karşısında, muvafık [uygun] kararları, tereddütsüz, serin kanla ittihaz etmek [almak]; vaziyete hâkim olmak için, en cezrî [radikal] tedbirleri tatbikten çekinmemek; münferid su-i istimallerin, lüzumsuz şiddetlerin önüne geçmek; mümkün olduğu kadar intizam [düzen] dairesinde eski binayı yıkmak; fakat yağmaya[,] tahribe meydan vermemek; kabil-i istimal [kullanımı mümkün] olan malzemenin, itina ile muhafazasına gayret etmek; bir taraftan idare makinesini temelinden baltalamakla beraber, istihsal müessesatının [üretim kuruluşlarının], bilakis saat gibi, işlemekte devamını temine çalışmak; başlıca gözetilecek noktalardır.

B-Bizim gibi derebeylikle karışık iptidaî [gelişmemiş] sermayedarlık devresinde bulunan memleketlerde, içtimaî inkılâbın [toplumsal devrimin] bu safhası, en mühimi ve en uzun sürmeye namzed [aday] olanıdır. Farz edelim ki, şehir proletaryası iktidar makamına vaz-ı yed [el koyma] ile istihsal [üretim] ve nakliye vasıtalarını, büyük mebaniyi [yapıları], madenleri ve araziyi milletin malı ilân etti. En iyi ıslahatların bile mağdurları var. Yeni hükümet, karşısında, bu inkılâp hakkında muhtelif hisler besleyen, mütenakız menafie baziçe [çelişik menfaatlere oyuncak], bir halk kitlesi bulacak.

Büyük mesned [mevki] ve makamlara, servetlere, malikâne ve çift[li]klere sahib olan, alelumum [bütün] hazır ve haram yiyicilerin, yeni cemiyette yeri yoktur. Bunlar hiçbir cinayeti irtikabtan [işlemekten] çekinmeyen, en mühim ve en arsız mağdurîn [mağdurlar] zümresini teşkil ederler. Çünkü bütün servet ve

imtiyazlardan, ilk hamlede, mahrum edilecektirler. İçlerinden, zekâsı nasılsa tefessühten [çürümeden] masun kalmış [korunmuş], münferid [tek tük] şahsiyetler zuhur ile [çıkarak] muazzam yapının işçileri meyanında [arasında] ahz-ı mevki etmek [yer almak] arzusunu ibraz eylerlerse [gösterirse], tabiî proletaryanın kolları, bu gibilere açık bulunacaktır. Bu zümreye dâhil olanlar büyük sanayi memleketlerine nisbetle, bizde mahdud [sınırlı] olmakla beraber, o kadar cidalcu [savaşçı] da değildir. En azılı mümessilleri [temsilcileri] büyük zâbitan [subaylar] ve ecnebî sermayedarandır [yabancı kapitalistlerdir]. Tarihin kaydettiği müteaddid [birçok] misallerin gösterdiği üzere, bu beyler ve paşalar, müsaraada [atak yapmakta] yenildiklerini görür görmez, kabil-i nakil [taşınabilir] servetlerinden kurtarabildiklerini hamilen [yüklenerek], ecnebî memalike hicret edecek [yabancı ülkelere göçecek]; kendilerine yüz veren sermayedar hükümetlerin yardımını dilenerek, vatanları aleyhine su-i kasd ve irticaî hareketler tertibine koyulacaklardır. Bunlar hakkında yapılacak şey basittir: zarar ika edemeyecek [veremeyecek] bir hale koymak, müteyakkız [uyanık] davranarak şerlerinden sakınmak.

Küçük burjuvazi sınıfının, Türkiye'de inkılâp vukuunda, ifa edeceği vazife gayet büyüktür. Küçük sermaye ve sa'yini [emeğini] bizzat istimal eden [kullanan] esnaf ve satıcılardan ve birkaç dönüm arazisini, kendisi işleyen ve eken mutavassıt [orta hallı] köylülerden terekküb eden [oluşan] ve büyük bir ekseriyete malik olan bu sınıfı, kendi tarafına celb edemeyen [çekemeyen] bir hükümet, memleketimizde payidar [kalıcı] olamaz. Şehir ve köy proletaryasıyla beraber, yegâne müstahsil [üretici] sınıf budur. Onun fütur götürmez [usanmak bilmez] azim ve gayreti, ihtiyacatımızın büyük bir kısmını temine medar [dayanak] olur. Bunun için inkılâp hükümeti, bu sınıfın vaziyetini mûşikâfâne [şefkatle] tetkik ve burjuvazi arasında olduğundan daha iyi ve daha müsmir [verimli] bir tarzda çalışabilmesi imkânını ihzar eylemeyi [hazırlamayı]; bu hususta vazıh [apaçık] bir plan

dairesinde hareket etmeyi ikdam [çaba gösterme] vezâifinden [görevlerinden] telâkki etmelidir [sayılmalıdır]. Devlet sermayedarlığı, büyük sanayii, gereği gibi, inkişaf ettirmezden [geliştirmezden] evvel uzun seneler geçecek; ve bu müddet zarfında, millî ihtiyacata cevab vermek için bu sınıfın mesâîsinden istiane etmek [yardım istemek] icab edecektir. O halde yeni nizamat [düzen], esnafın ve mutavassıt [orta halli] köylünün hukuk-ı tasarrufiyesini ibka edecek [tasarruf haklarına dokunmayacak]; yalnız başlıca müstahsil [üretim] ve büyük sermayedar mevkiini ihraz [elde] eden sosyalist hükümetine karşı olan mükellefiyetlerini ve bil-mukabele [buna karşılık] göreceği muavenetlerin [yardımların] eşkâlini ve açılacak, son teknik terakkiyatına [gelişmelere] muvafık [uygun], büyük fabrikalarla olan rabıta ve münasebetlerini tayin edecektir. Gerek esnaf, gerek köylü küçük sanayi ve ziraat âlât ve edevatının tedariki hususunda büyük bir suhulete [kolaylığa] mazhar olacak, köylüye ekebileceği miktarda araziden istifade hakkı bahş olunacak, sermayedarlık zamanından kalma borç ve taahhütleri keenlemyekûn add edilecek [yokmuş sayılacak]; serbest inkişaflarına [gelişmelerine] mâni olan engelleri bertaraf edici çareler bulunacak.

Bu sınıfın anâsırı [unsurları]... milletin müşterek malı olarak tesis ve tekamülüne [geliştirilmesine] çalışılacak olan büyük sanayi istihsalinin [üretiminin] ve müşterek mihaniki [mekanik] ziraat tesisatının terakkisiyle tedricen [zamanla] sosyalist cemiyetinin uzuvları haline kalb [dönüşüp], ve nihayet onun içinde hallolunacaktır [eriyecektir].

İnkılâp hükümeti, köylü olsun şehirli olsun ve ihtisası ne olursa olsun, tekmil ecir [ücretli] işçilerin bizzat kendi hükümetidir. Çünkü idare makinesinin başında onların kendi meslek cemaatlerinin mümessilleri tarafından intihap edilmiş [seçilmiş] vekiller bulunacaktır.

Bu içtimaî sınıf gayet ağır bir vazife yüklenmiş oluyor. Cemiyeti yeni baştan kurmak vazifesi... Muhtelif sınıflara karşı

ittihaz edeceği [kuracağı] hatt-ı hareketten, yukarıdaki satırlarda bahsettik. Henüz sınıf şuuru [bilinci] itibarıyla, pek geride olan ve bir makalemizde[3] gösterdiğimiz gibi miktarı büyük bir yekûna baliğ olan [ulaşan], araziden mahrum, ücretle geçinen köylülerimizin mevkiini de ayrıca mütalaa etmeliyiz. Bu sınıf efradı, gerçi yeni teşkilâtın temel taşları müşabehesinde [gibi] ise de, faal bir vaziyete geçebilmesi için, kendisini gidip aramak, şuurunu [bilincini] üflemek, dimağını cehaletin hâkimiyetinden kurtarmak lâzımdır. Sosyalist hükümetinin en mukaddes ve velûd [doğurgan] işi bu olacaktır.

Maksada îsâl eden [ulaştıran] yolların en kısası, bu köylü kitlelerini, büyük ziraî müessesat [kurumlar] etrafında cem ederek [toplanarak] aynı zamanda hem istihsal [üretim] kuvvetlerini istimal etmek [kullanmak], hem de talim ve terbiyelerine çalışmaktadır. Bunun için külliyetli miktarda âlât-ı ziraiyeye [tarım aletlerine] ve mütehassısa [uzmana] ihtiyaç var. Fakat bu ihtiyacın derhal tatmini imkânı mefkud [yok]. Ve esasen cahil rençbere, bugünden yarına, yeni ziraat usullerini kabul ettirmek de pek müşkül bir iştir. Bu vesaitsizlik yüzünden ilk zamanlar, istimlâk olunacak [kamulaştırılacak] büyük çiftliklerin arazisi, mevaşi [hayvanları] ve âlâtını [araçlarını], bu yoksul köylüler arasında taksim ve münferid mesâilerini [sorunlarını] teshil etmekten [kolaylaştırmaktan] başka faydalı bir teşebbüs tasavvur olunamaz. Bir taraftan müstacel [acele] olan bu tarz-ı tesviyeye [düzeltme tarzına] müracaat etmekle beraber, yer yer müşterek makineli ziraatı tatbik eden "model ziraî müessesat" [örnek ziraî kurumlar] vücuda getirmek suretiyle, bunun muhassenat ve fevaidini [iyilik ve faydasını], köylüye bit-tecrübe göstermek ve rağbetini tahrik etmek ve böylece tedricen ziraat sistemini asrîleştirmek gayesi takib olunur.

Şehirlerde de hiçbir fırsatı kaçırmayarak, sınaî müessesatın teksirine [çoğaltılmasına] ve mevcudun, hükümetin elinde te-

3 *Aydınlık* – Birinci sayı: "Türkiye'de İçtimaî Sınıflar".

merküzüne [birikmesine] gayret edilir... Ta ki bütün ihtiyaçlara tekabül edecek miktarlarda mevaddı-ı masnûa [mamül mallar] istihsal edilebilsin [üretilebilsin].

Maarif ve terbiye, sıhhiye ve muavenet-i içtimaiye [sosyal yardımlaşma] tesisatının, aile hukukunun da, bu gayeye hâdim [yardımcı] basit şekillere irca' edilmesi [uygulanması] diğer mühim bir faaliyet sahası teşkil eder. Lâkin makalemizin kadrosu bunları ayrı ayrı tetkike mütehammil [dayanabilir] değildir.

C) Yukarıda arz ettiğimiz gibi bu işlerin başarılması uzun senelere mütevakkıftır [bağlıdır]. Fakat irtica sevdasında olan sermayedarlık bekayasının [artıklarının] hücumları, mukavemetleri kesr edildikçe [kırıldıkça]; istihsal [üretim] ve terbiye [eğitim] sahalarında muvaffakiyetler teâkub ettikçe [başarılar birbirini izledikçe]; hükümetin vazifesi hafiflemeye başlar. Bir zaman gelir ki, yeni nizama mukavim [direnç gösteren] unsurlara tesadüf edilmez olur. Bütün cemiyet efradı artık mütecanis [bağdaşık] bir küll [bütün] teşkil etmiştir. El ele veren kardeş insanlar, tabiatı tamamen esir etmiş, yekdiğerini kıskanmaksızın, tekmil ihtiyaçlarını temin ediyorlar.

Bu dakikadan bil-itibar [itibaren] hükümete lüzum kalmaz. Marx ve Engels'in tarif ettikleri veçhile [şekliyle], hükümet, yağı bitmiş bir kandil gibi, yavaş yavaş kendi kendine söner. İçtimaî inkılâbın [toplumsal devrimin] mefkûre ile birleştiği son devre budur. Cemiyetin tekâmülü bu raddeye geldikten sonra, herkes iktidarı nisbetinde [gücü yettiğince] çalışır... İhtiyacına göre istihlâk eder [tüketir]... Her türlü kayıttan âzâde [bağdan kurtulmuş] dilediği gibi hür bir ömür sürer...

Bu son safhasında içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] meselesi bir ve her memlekette aynıdır. Tehalüf eden [farklılık gösteren] ona îsâl eden [ulaştıran] yollar, mutavassıt [ara] devrelerdir. Ve bunların hepsi müşterek temellük [ortak mülkiyet] ve istihlâk [tüketim] esasına mebni [dayalı] sınıfsız, hükümetsiz, hür bir içtimaî teşekküle [toplumsal oluşuma] müntehî olur [ulaşır].

ANADOLU ZAFERİ

AYDINLIK, SAYI 9, EYLÜL 1922

Geçen iki hafta zarfında Anadolu, fütuhat [fetihler] peşinde koşturulan Yunan ordularından temizlendi. Türk köylü ve fakir halkı –dünya sermayedar soyguncularına, bilmeyerek âlet olan Yunan emekçilerinin teşkil ettikleri– mütecâviz [saldırgan] orduları, tard etmek [kovmak] için, tarihte emsaline nadir tesadüf olunan bir şecaat [yiğitlik] ve besaletle [cesaretle] muharebe etti. Elde edilen neticeden biz de mazlumlarla beraber olan ve hakkı ve milletlerin istiklâlini seven herkes gibi sevindik. Fakat bu sonuca ne kadar da gözyaşı karışıyor. Bir işçi ve köylü milleti olan vatandaşlarımızın, fütuhatçıların [fetihçilerin] boyunduruğundan kurtulması ne kadar şükrana değer hayırlı bir hâdise ise; bu vesile ile memleketimizin bir harâbe-zara [virâneye] dönmesi ve en kıymetli uzuvlarından birçoğu[nu] zâyi etmesi kaybetmesi] bizi o derece derin bir mâteme ilka edecek [sokacak] bir vakıadır. Ümid ediyoruz ki kalanlar, bundan sonra, bizzat kendi hesaplarına –daha doğrusu müşterek hesaplarına– iki kat çalışarak eksilenlerin ruhlarını şâd edecekler ve yokluklarını hissettirmeyeceklerdir.

Bu şanlı harp dolayısıyla pek çok yazılar yazıldı. Fakat mühim bir nokta sükût [suskunluk] ile geçiştirildi. Mazlumların galebesini [galibiyetini] bütün matbuat münhasıran [sadece] onların gösterdikleri harikalara atfetti. Hâlbuki vukuatı dik-

katle takip edenler, diğer büyük bir âmilin [etkenin], bizim lehimize çalıştığını fark etmişlerdir. Yunan ordularının inhilâli [dağılması], tefessühü [bozgunu] denilen şey hakîkatte nedir? Bunu kimse kendi kendine veya daha iyi bilenlere sormadı, bir yıldırım süratiyle inkişaf eden [gelişen] Türk zaferini teshil eden [kolaylaştıran] bu vaziyeti Yunan sosyalistlerinin harp aleyhinde, Yunan burjuvazisinin millete karşı irtikab-ı hıyanetler hakkında yaptığı şiddetli propaganda ve iki milleti kardeşliğe ettiği teşvik yollu yaptığı neşriyat ihdas eylemiştir [meydana getirmiştir]. Yunan ordusundaki işçi ve köylülerden mürekkeb kıt'alar inhilal etmiş [ayrışmış] ve "Yaşasın Lenin" diye haykırarak zabitlerinin cesedi üstünden İzmir istikametinden geri çekilmişse, bu, Yunan sosyalist partisine mensup mücahidlerin korku bilmez gayretleri sayesinde kabil olmuştur.

Maamâfih [bununla beraber] esbab [sebepler] ne olursa olsun bugün bütün alâkadarların hararetle alkışlayacağı bir uğur[lu] neticeye varılmıştır. Öz kanını akıtmak suretiyle bu muvaffakiyeti ödeyen Anadolu köylüsünü iyi bir tarzda sevk ve idare edenlere de bundan bir iftihar hissesi düşer. Temenni ederiz ki, bu mâhir teşkilatçılar harp ve darb işini ikmal ettikten [bitirdikten] sonra işçi ve köylü sınıfının bütün haklarını istîmal etmesine [kullanmasına] yardım ederek cidden yüksek bir ruha malik olduklarını isbat etsinler. O zaman bütün milletin minnetdarlığına liyâkat kesb etmiş [kazanmış] olacaklardır.

ANADOLU'DAN GELEN FİKİRLER ETRAFINDAKİ MÜNAKAŞALAR

AYDINLIK, SAYI 10 KASIM, 1922

On günden beri İstanbul halkı şehr-âyinler [şenlikler] içinde, coşkun müstesna bir hayat geçiriyor. Anadolu millî hükümetinin İstanbul'a resmen mümessillerini [temsilcilerini] gönderebilmesi, Mudanya protokolünün imzasını müteakip imkân dâhiline girmişti. Trakya'yı tesellüm etmek [teslim almak] üzere memur edilen Refet Paşa, Büyük Millet Meclisi ve muzaffer ordu erkânından [ileri gelenlerinden], bir sıfat-ı resmîye [resmî sıfatla] ile payitahta gelen ilk recül-i siyasîdir [yetkin siyasetçidir].

Uzun mütareke senelerinin acıları altında kalbi ezilmiş olan İstanbul ahâlisi, bu müteyemmen [uğurlu] fırsatı ganimet bildi ve memleketin istilacı ordularından halâs [kurtulmuş] bulduğundan beri hafifleyen yüreği, neşe ve gururla dolu olarak, Refet Paşa ve maiyetini pek muazzam tezahüratla karşıladı. Bu vesile ile yapılan ve günlerce devam eden nümayişlerden [gösterilerden] bahsedecek değiliz. Karilerimiz [okurlarımız] bunların tafsilatını [ayrıntısını], yevmî [günlük] gazetelerde günü gününe takip ettiler. Bizim mevzu-u bahs etmek istediğimiz bu tezahüratın iç yüzüdür. Refet Paşa daha ilk günden müteaddid [birçok] nutuklar îrad etti [söyledi]. Ve ortaya birçok fikirler

saçtı. Bunlar bir burjuva inkılâbının esasını teşkil ediyordu. Son günlerde bu fikirler etrafında hararetli münâkaşalar cereyan etmeye başladı. Bu vâdîde [sahada] *Aydınlık*'ın da düşündüklerini, görüşünü, alâkadarlar şüphesiz öğrenmek arzu ederler.

Biz kendi fikirlerimizi teşrih etmezden [açıklamazdan] evvel, bu derece salâhiyettar [yetkili] bir ağızdan çıkan ve muhtelif şekillerde tekrar edilen kat'î sözler delâletiyle [yol göstericiliğiyle], Anadolu'nun esaslı bir inkılâp yapacağına kanaat getirerek bir sınıf halkın aldığı irticaî hareketi kaydedeceğiz.

Alel-umum [genel olarak] muallimlere, memurlara, şahsî saltanat yerine millet saltanatının ikamesi, tefrik-i kuva [kuvvetler ayrılığı] nazariyesinin [kuramının] ayaklar altına alınması aykırı gelmekte; birçoklarının itiyadlarını [alışkanlıklarını] haleldar [bozmakta], taassuplarını [bağnazlıklarını] rencide etmektedir. Bu aksi [kârşı] hareketin evvelâ şahsî münasebetlerle farkına varıldı; kulaktan kulağa fısıldama suretiyle mevcudiyeti şâyi oldu [herkesçe duyuldu]. Sonra yavaş yavaş gazetelerde tedkikine [inci inci işlenmeye] başlandı. Bugün de intişar eden [yayımlanan] ufak bir (supara [kitapçık]) ile Lütfü Fikri Bey bu irticaî fikirlerin yıpra[n]mış nazariyatını [kuramını], terütaze [yepyeni] itirazlar gibi, efkâr-ı umûmiyeye [kamuoyuna] arz ediyor.

Anadolu inkılâbı; cezrî [köklü] bir içtimaî inkılâptan [toplumsal devrimden] başka, bu milleti kurtaracak çare olmadığına iman edenleri tatmin etmekten çok uzaktır. Muhtac-ı tesviye [düzeltmeye muhtaç] olan birçok mesâilin [sorunun], bundan sonra da halline imkân bulunamayacağına kani olmakla beraber, samîmî olmasını pek temennî ettiğimiz bu inkılâp teşebbüslerinin hâl-i hazır idareye nazaran [göre], büyük bir terakki [ilerleme] adımı olduğunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz. Ve onu, muhafazakâr ve an'ane-perest [gelenekçi] muârızlarına [karşıtlarına] karşı, müdâfaa etmeyi bir vicdanî vazife telâkki ediyoruz [sayıyoruz].

Refet Paşa'nın nutuklarında tesbit edilen esaslar, ana hatlarında hangileridir? Bunlar âtîdeki [aşağıdaki] dört maddede hülâsa edilebilir [özetlenebilir]:

1-Bütün devlet iktidarının doğrudan doğruya millet tarafından müntehab [seçilmiş] ve kuvve-i icraiye ve teşrîiye ve adliyeyi [yürütme, yasama ve yargı kuvvetlerini] sinesinde cemeden [birleştiren] bir meclise tevdîi.

2-Hükümdarlığın ilgası [ortadan kaldırılması] ve hilafetin hükümetten ayrı olarak hanedanda ibkası [bırakılması].

3-İcra vekillerinin [bakanlar kurulunun] münferiden [ayrı ayrı] Millet Meclisi tarafından intihabı [seçilmesi] ve münferiden [ayrı ayrı] meclise karşı mesul [sorumlu] olmaları.

Bu mevadd-ı siyasiyeye [bu siyasî temellere] karşı yapılan itirazlar, Lütfü Fikri Beyin âhiren [sonradan] onlara vermeye yeltendiği ilmî kisve altında, şu tarzda hülâsa edilebilir [özetlenebilir]:

1- Meşrutî hükümetlerde, hükümdarlar saltanat-i milliyenin [millî egemenliğin] tecellisine kat'iyen engel değilmiş: "hükümdarlar saltanat-ı milliyeye daha ziyade bir şahsiyet, bir hüviyet ve hatta bir miknet [güç], bir kuvvet verir."

Yine bu iddiayı tevsik [ispat] etmek için, uzun boylu izah edilmektedir.

2-İcrâ [yürütme] bir kişinin işidir. Bu kuvvet bir meclise verilirse devlet işleri alt üst olur. Ve esasen meclis de ihta [yanılabilir] ve temsil ettiği halkın menafiini [çıkarlarını] ihlal edebilir. Kim meclisi ıskat [düşürecek] ve millet huzuruna gitmeye icbar edecek [zorlayacak]? Burada Lütfü Fikri Bey, Refet Paşa'nın kanaatine büsbütün muhalif olarak, cemaatin ruhu dâima en doğruyu bulduğuna inanmıyor. Ve bilakis cemaatle müzakerenin hakîkate îsâl eden [ulaştıran] en uzun ve en sarp yol olduğuna kani bulunuyor.

3-Esasat ve an'anât-ı İslamiye [İslâm esas ve gelenekleri], hilafetin kuvve-i cismaniyeden [cismanî kuvvetten] ayrılmasına

imkân bırakmıyormuş. Ve zaten ahalimizin seviye-i zihniyesi [zihniyet düzeyi] başka bir idare şekline müsaid bir derecede değilmiş.

Bahsettiğimiz itirazların hiçbiri bize yeni bir şey öğretmiyor. Öteden beri müesses nizamları [kurulu düzenleri], devlet teşkilâtlarını mâkul göstermek, mutasavver [tasarlanan] usullerin cümlesine fâik [üstün] oldukları kanaatini husule getirmek üzere; ciltler dolusu nazariyeler [kuramlar] ve deliller cem edip [toplayıp], bunlarla mekteplilerin kafalarını şişirmek, hür düşüncelerine mâni olmak ve halkı güya yüksek bir ilim hayaletiyle tedhiş etmek [yıldırmak], iktidar makamlarının etrafında toplanan ricalin [devlet adamlarının] tatbik ettiği bir usûldür. Bugün, mücerreb [sınanmış] olan bu usûle müracaat ediliyor. Beşeriyet [insanlık] çoktan beri, nev'ummâ [bir derece] mukaddes addedilen [kabul edilen] bu esasat-ı hakîkîyenin [gerçek temellerin], kendi refah ve saadetiyle kabil-i tevfik [bağdaşabilir] olmadığını ve ancak bazı mümtaz [ayrıcalıklı] hâkim sınıfların menfaatleri itibarıyla bir kıymetleri olduğunu anlamıştır.

Cihan iktisadiyatının ve sermayedarlığın bugün vasıl olduğu [eriştiği] azamî inkişaf [gelişme] devresinde, iktisadî âmilleri [etmenleri] ka'le bile almaksızın, dünya harbi olmamış, beynelmilel mevâzine [ölçeklere] inhilâl etmemiş, içinden çıkılmaz, cihan-şümul [dünya çapında] bir içtimaî [toplumsal] buhran mevcud değilmiş gibi, sırf kanun ve hukuk-ı esasiyeden [hukuksal temellerden] bahsedilirse, ifade edilen fikirler safsatadan ibaret kalır. Lütfü Fikri Bey'in tekrar ettiği deliller, daha vâzıh ve daha kuvvetli şekillerde alelâde mektep kitaplarında mevcuddur. Biz bu münakaşada onların aynen tekrarına değil; yeni inkılâbî dünya vaziyetine [devrimci dünya durumuna] müesses nizamatın [kurulu düzenlerin] tevafuk edip etmeyeceğinin [uyum sağlayıp sağlayamayacağının] ispat edilmesine intizar ediyorduk. Maatteessüf [maalesef] sukut-ı hayale duçar olduk hayal kırıklığına uğradık]. Okuduğumuz yazılarda yeni

tek bir fikre tesadüf edemedik. Lütfü Fikri Bey yeni iktisadî şerâitten [ekonomik şartlardan] o kadar gafil [habersiz] görünüyor ki, –bir inkılâp muvacehesinde [karşısında] değilmişiz gibi– yapılması matlûb [talep edilen] şeyler hakkında, evvelâ kanun dairesinde ârâ-yı umumiyeye [halk oyuna] müracaat edilmesini teklif etmek safderunluğunda [safdilliğinde] bulunuyor. Bundan vazıhen [açıkça] anlaşılıyor ki irtica taraftarları, halkın cehaletini ve taassub [bağnazlık] hislerini tahrik etmek suretiyle, asrî cereyanlarla tezad halinde olan vâhî [boş] emellerini tahakkuk ettirmek hayalini güdüyorlar. Hâlbuki inkılâpların; yeni ihtiyaçlara cevap vermeyen kanunları –istinad ettikleri [dayandıkları] içtimaî [toplumsal] esaslardan aldıkları kuvvetle– yıkıp, yeni nizamlar [düzenler] kurduklarını bilmeyen var mıdır? Ve dâima bu gibi hareketleri şuurlu [bilinçli] ekalliyetlerin [azınlıkların] vücuda getirdiği en basit hakayık-ı tarihiyeden [tarihsel gerçeklerden] değil midir? Tarihin hiçbir devrinde bir inkılâpçı zümre muvaffakiyetinin akabinde, henüz kâfi derecede tenevvür etmemiş [aydınlanmamış] halk kitlelerinin reyine müracaat etmemiştir.

Fakat biz asıl Anadolu'dan gelen fikirler hakkında kendi reyimizi söylemek isterken, bî-taraflığımızın [tarafsızlığımızın] ilcasıyla [zorlamasıyla] onları haksız itirazlara karşı müdafaa vaziyetinde kaldık.

Esas mesele hakkında nokta-i nazarımızın [bakış açımızın] izahı uzun süreceğinden bunu diğer bir makaleye bırakıyoruz.

HAKİKÎ İNKILÂBA DOĞRU

AYDINLIK, SAYI 11, ARALIK 1922

Cihan harbi koptuğu zaman muhasım [savaşan] devletlerin burjuvazisi, proletaryanın alacağı vaziyet hakkında endişe içinde bulunuyordu. Asıl kanını îsâr etmesi [dökmesi] lâzım gelecek olan halk kitleleri, yoksul köylüler ve amele sınıfları, hududların mukabil [karşı] taraflarında bulunmayı, birbiri üzerine saldırmak için kâfi bir sebep addedecekler miydi? Yoksa menfaatleri müşterek olduğunu tam zamanında hissederek birbirinin kucağına mı atlayacaklardı? Bu tehlike cemiyetin temellerini tehdid ediyordu. İktidar makamlarında olanlar, gayr-i kabil-i tamir hadisatın [tamiri mümkün olmayan olayların] önüne geçmek için, daha muharebenin arifesinde sosyalist partileriyle müzakerata girişmişler ve ümitlerinin fevkinde bir kolaylıkla, onların müzaheretini [desteğini] temin etmişlerdi.

Kraliyet ve imparatorluk taraftarlarından, muhafazakâr ve terakkiperver cumhuriyet taraftarlarına kadar her memleketin muhtelif siyasî fırkaları arasında akdedilen mukaddes ittifaka, nihayet sosyalistler de dâhil olmuştu. Onların burjuva partileriyle, vatanı müdafaa için ittifak etmeleri, beynelmilliyet fikirlerini çiğnemek ve inkılâpçı nazariyatı nakz etmekti [yok saymaktı]. Bu suretle beynelmilel amele sınıfının davasına hıyanet edilmiş oluyordu. İkinci Enternasyonal bu su-i kasd neticesi vefat etti.

Hâlbuki daha üç rub-u asır [çeyrek asır] evvel Karl Marx, bu meseleyi, büyük bir vuzuh [açıklık] ile halletmişti. Proletarya ancak kendi hâkimiyetine müstenid [dayalı] bir sosyalist hükümete malik olursa, onun için bir vatandan bahs olunabilir; burjuvazinin hâkim olduğu bir yerde ise, esir vaziyetinde olan işçinin burjuva vatanıyla ve bunun müdafaasıyla hiçbir alâkası yoktur, demişti.

Bu hakikati, pek zeki ve kurnaz olan sosyalizm elebaşları bildikleri; ve şuurlu [bilinçli] işçilerin de anlamakta gecikmeyeceklerini hissettikleri için kaçamak yolları aramışlar ve bulmuşlardı. Her iki muharip [savaşan] zümrenin menfaat-perestâne [çıkarcı] ve fütuhatçıyâne [fetihçi] gayeler peşinde koştukları aşikâr idi. Fakat her ikisi de halkı avutmak için, birtakım yalancı mefkûrevî [ideal] hedefler ileri sürüyordu. Muharip [savaşan] milletlerin cümlesi medeniyet namına hareket ediyor; sözde harbi, Avrupa medeniyetinin müktesep [kazanılmış] nimetlerini, maddî ve manevî hazainini [hazinelerini] barbarlara karşı müdafaa ve esir milletlerin hürriyetlerini istirdad [geri almak] için yapıyordu.

İtilaf zümresi, barbar ve zalim Almanya'ya ve onun müstebid [despot] Kayser'ine karşı, zarif ve yüksek Fransız medeniyetini, onun âbâdını [geleceğini], Fransız halkçı cumhuriyetini muhafaza ediyor; ve Alsas-Loren'e, Çekistan'a, ve bütün Avusturya Slavlarına hürriyet-i milliyelerini [ulusal özgürlüklerini] temin etmek istiyordu.

Merkezî Avrupa zümresi vahşi Rusya'ya, onun zalim ve hunhar çarına karşı, Germenlerin son derece inkişaf etmiş [gelişmiş] sanayiini ve âsâr-ı medeniyesini [uygarlık eserlerini] muhafaza ediyor; çalışkan ve medenî Alman ahâlisinin, bu keyfî ve iptidaî [ilkel] idarenin tazyikatı [baskısı] altına düşmemesi, Lehlerin, Letonların, Finlandiyalıların, Kafkasyalıların ve sair milletlerin Rus esaretinden istihlâsı [kurtuluşu] ve Türkiye'nin Rus istilasından vikayesi [korunması] için çarpışıyordu!

Vehle-i ûlâda [ilk bakışta] bu fikirler gayet mâkul ve hakikat-i hâle mutabık [gerçek duruma uygun] görünür. Böyle olduğu içindir ki pek ulvî hislere hizmet ettikleri, mukaddes insanî bir vazife gördükleri kanaatiyle, milyonlarla insanlar, dört buçuk sene bilâ-ârâm [durmaksızın] yekdiğerini boğazladılar. Ancak pek geç, kurtulunmaz bir çember içine girdikten sonra, kardeş kanıyla bulaşmış çamurlarda yüzen efradın aklı başına geldi. Nasıl muazzam ve hayâsız bir sahtekârlığın kurbanı olduklarını sezdiler. Akıttıkları kanların, cephe gerilerindeki küçük-büyük sermayedar sürülerini, besiye çekilmiş hayvanlar gibi semirtmekten başka bir şeye yaramadığını; sadece onların kirli ve hasis ihtikârlarına [vurgunculuklarına] âlet olduklarını anladılar. Umumî terhisi müteakip, gafletlerinden nâdim [aymazlıklarından pişman], avdet eden gazilerin teşkil ettikleri yeni inkılâpçı partiler bir daha aynı tuzağa düşmemeye ahd ve peyman [yemin] etmişlerdi.

Cihan harbinde Avrupa proletaryasının aldığı vaziyeti, biraz uzunca tahlil etmekten maksadımız, Anadolu'yu bir harabezâra [viraneye] çeviren son muharebelerimizin buna kıyasen mahiyet itibarıyla ne kadar farklı olduğunu meydana çıkarmaktı.

İtilaf emperyalizminin son bedbaht bir manevrası neticesi, Anadolu tedricî [adım adım] bir istilaya duçar olduğu [uğradığı] zaman, bir istiklâl mücadelesine atılmak fikri ortaya atılır atılmaz, bunu herkesten evvel tasvip ve terviç eden [destekleyen] işçi ve köylü ve bu sınıfı temsil eden siyasî zümreler olmuştur. Sermayedar burjuvazi sınıfı bu teşebbüsten müsbet bir netice istihsal edilebilmesini [üretilebilmesini] pek meşkûk [kuşkulu] bulmuş, bir taraftan da kurulmuş düzeninin, herhangi bir himâye altında da aynı menfaatleri –belki fazlasıyla– temin edeceğini hesapladığından millî harekete bîgâne [kayıtsız] kalmıştı. Bu sebeple mebdeinde [başlangıçta] bu meşru davaya,

zulme uğramış emekçilerden maada [başka] ancak orta halliler sınıfı müzaheret etmişti [arka çıkmıştı]. Asıl kodamanlar ise, Kara Sultan'ın ve yardakçılarının tezviratına [yalanlarına] kapılarak, Anadolu'nun muhtelif noktalarında mahallî gaileler çıkarmaktan bir an hâlî [geri] kalmamışlardır.

Vaziyetin bu şekilde olması, pek kolay anlaşılır. Osmanlı imparatorluğu, harb-i umumî hezimeti neticesi inhilâl etmişti [çözülmüştü]. Türk milleti şu iki ihtimalden birini seçmek mecburiyetinde bulunuyordu; ya muhtelif devletler arasında paylaşılacak bir müstemleke [sömürge] olmaya razı olmak; veya bütün azmini ve kuvvetini ellerine alarak, millî istiklâl ve birliğini sonuna kadar muhafaza etmek. Müstemleke [sömürge] ne demek olduğunu, Şark milletlerinin acı tecrübeleriyle biz Türkler, pekâlâ öğrenmişiz. Bunun, daima iptidaî [ilkel] ve geri bir vaziyet-i iktisadiyede [ekonomik durumda] kalmak; Avrupa büyük sanayiinin muhtaç olduğu mevadd-ı iptidaiyeyi [hammaddeyi] yetiştirmek için, Garb memleketlerinden gelen sert kalpli sermayedar uşaklarının, işbaşıların maiyetinde, kamçı altında, bir lokma ekmek mukabilinde [karşılığında], durmak dinlenmeksizin işlemek ve karanlık bir sefalet içinde yaşamak demek olduğunu Hindistan, Mısır, Tunus, Cezayir misalleriyle hepimiz biliyoruz.

Fakat Türk geniş halk kitlelerinin şahlanması, yalnız bu tehlikeyi hissettiğinden ileri gelmiyordu. Aynı zamanda onlar anlamıştı ki, beynelmilel sermayedarlığın esaretine mahkûm olmaları, cihan inkılâbını uzun müddetler tehir edecekti [erteleyecekti]. Anadolu'nun zengin servet menbalarını, sermayedarların, gayet müsaid şerâit [şartlar] altında, istismar etmek imkânını ele geçirmeleri, umumî harbin mucib olduğu, içinden çıkılmaz iktisadî buhranı tahfif [hafifletmeye] ve izaleye [yok etmeye] medar [dayanak] olacak; ve dolayısıyla, Garb proletaryasının bu emsalsiz buhran neticesi had bir devreye giren

inkılâpkâr [devrimci] mücadelesini uzun bir müddet için akamete [yarıda kalmaya] maruz bırakacaktı.[4]

Bu mülahazaya [düşüncelere] mebni [dayanarak], İtilâfın emperyalist sermayedarları namına Anadolu'yu istila eden Yunan ordularına karşı, Türk köylüsünün bir hayat ve memat muharebesine atılması bir zaruret hükmünde idi. Ve bütün Avrupa proletaryası ve bilhassa hâkimiyetini tesis etmiş olan Rus emekçi sınıfı, Türk millî hareketini bu inkılâpçı nokta-i nazar [bakış açısı] ışığı altında tedkik ettiklerinden, ona bilâkayd-ü-şart [kayıtsız şartsız] müzaheret etmişlerdi [destek olmuşlardı].

Görülüyor ki, istihlâs harbine [kurtuluş savaşına] iştirak ile onu kazanan işçi ve köylülerimiz için –Avrupa'nın hatta galip memleketleri proletaryası için olduğu gibi– pişman olmaya mahal yoktur. Zirâ bu cidden bir istihlâs [kurtuluş] harbi idi. Ve Türk zaferi kimsenin, hiçbir milletin esaretini intaç etmedi [doğurmadı]. Hâlbuki, Avrupa harbi, tarafeyn [taraflar] için bir istila harbi idi; mağlupları –Almanya'yı, Avusturya'yı, Bulgaristan'ı– galiplerin iktisadî esareti altına vaz etti [koydu]. Türkiye'nin de bu akıbete duçar olmasına [yakalanmasına] ramak kalmıştı.

Fakat bizim asıl ısrar etmek istediğimiz nokta bu değildir. Bir muzır [zararlı] ur gibi, milletin böğrüne asılmış duran tufeyliler [asalaklar] sarayı ve sultan hükümeti, kat'î bir ameliye [işlem] ile eriyip nâ-bedîd [görünmez] olduktan ve hükümet ve hâkimiyet meselesi mâkul ve cezrî [köklü] bir tarzda, son inkılâp ile hal [çözülüp] ve tesviye edildikten [düzeltildikten] sonra tahaddüs eden [ortaya çıkan] yeni vaziyeti tedkik etmek istiyoruz. Bunun için evvelâ istiklâl harbini tarz-ı telâkkimizi [değerlendirme biçimimizi] tesbit etmeye [ortaya sermeye] lüzum hissettik.

---

4 Aydınlık Külliyatı: *Türkiye ve İçtimaî İnkılâb*, muharriri: Doktor Şefik Hüsnü, *Türkiye'de İnkılâbın Şekli*.

Son tebeddülatı [değişiklikleri] müteakip bazı muharrirler ve gazeteciler, içtihat kapısı kapandığından, fırkalara artık lüzum olmadığından, bütün efrad-ı milletin [yurttaşların], yıkılanları yeniden yapmak için, iktidar makamının etrafında toplanması muvafık [uygun] olacağından bahs ile, münakaşa etmek isteyenleri sükûta davet ettiler. Bu mütalaaları serd edenlerin [ileri sürenlerin] ne maksad takip ettiklerini pek iyi anlıyoruz. Hayatî bir ihtiyaca tevafuk eden [denk düşen] inkılâbın arifesinde ve ferdasında [sonrasında], emr-i vakii pek avamfiribâne bir tarzda [demagogca] tenkid etmek isteyenlere, göz önünde yıkılan ve saatten saate biraz daha maziye karışan eski eşkâl-i idareye [yönetim biçimine] bir nazar-ı tahassürle bakanlara [hasret çekenlere]; bir kelime ile istikbale arkasını çevirmiş mürtecilere hitap edildiği şüphesizdir. Ve bu ihtar haklı add olunabilir [sayılabilir]. Bir memleketin bir kısım ahâlisi namına idare-i kelâm edenlerin [sözlerini birilerinin hoşuna gidecek şekilde söyleyenlerin], serbestçe fikir beyan etmek, meşru haklarıdır. Fakat bazı fertlerin –hiçbir içtimaî esasa istinad etmeksizin [toplumsal temele dayanmaksızın]– sırf şahsî kanaatleri veya menfaatleri sevkiyle, vaziyetin vuzuhunu [açıklığını] ihlal, ezhanı taglit [zihinleri bulandırma] ve icraatı işkâl edecek [zorlaştıracak] neşriyat ve propagandada bulunmaları tecviz [kabul] edilemez. Yeni millî idareye, millî hâkimiyete, halkçı teşkilâta itiraz edenler, böyle münferid şahsiyetlerdir. Bunlar istisna edilirse, asrî [çağdaş] ihtiyaçlara uymayan, maziye müdevver [dönük], yıpramış hükümdarlık usulünü tercih ile ona rücuda [geri dönmekte] menfaatdar olan küçük bir sınıf halk bile mevcud değildir.

Esasen henüz mücadelemiz hitama [sona] ermemiştir. İstiklâlimizi tevsik edecek [sağlamlaştıracak] sulhun ne vakit imza edileceği hiç de belli değil. Kuvvet istimaliyle [kullanımıyla] muradına eremeyenler, hile ve hud'a [dalavere] ile ellerimizi ayaklarımızı bağlamaya çabalıyorlar. Emperyalist devlet-

lerin, su-i niyetle [kötü niyetle] meşbu [dolu], ikiyüzlü, tecrübeli ve mahir diplomatları, bir el ile verir gibi göründüklerini diğer el ile geri almak için bin tane fırıldak çevirecekler. Fakat bu defa ne istediklerini bilen, azim ve idare sahibi Türk murahhaslarının [delegelerinin], kurulan tuzaklara düşmediklerini görürlerse, belki konferansı yüz üstü bırakmaktan çekinmeyeceklerdir. Bu takdirde başlanılan işi nihayete kadar götürmek, yeni fedakârlıklara razı olmak icab edecek. İşçi ve köylülerimiz, bu ihtimalleri şimdiden derpiş etmekte [göz önünde bulundurmakta]; ve milletin yekpare olarak, hadisatın inkişafını [olayların gelişimini] takip etmesi lüzumunu takdir eylemekte; ikinci bir vazifesi inkılâp vadisinde kazanılmış mevkii, herhangi irticaî bir teşebbüse karşı müdafaa etmek olduğunu da hatırdan çıkarmamaktadır. Hülâsa [özetle] emekçi sınıfı her zamandan daha müteyakkız [uyanık] bulunmak mecburiyetinde olduğunu lâyıkıyla müdriktir [kavramıştır]. Üzerine terettüb eden [düşen] vazifeleri ifaya müheyya [yerine getirmeye hazır] böyle en kıymettar ve esaslı bir inkılâp âmili [icracısı] olan geniş bir içtimaî sınıfın, millet namına yapılan işler hakkında mütalaa beyan etmesi, yeni devlet makinesinin noksanlarını itmam [tamamlaması] ve tekâmülünü [gelişimini] temin maksadıyla tenkidatta bulunması, yalnız sarih bir hak değil, aynı zamanda millî inkişaf [ulusal gelişim] itibarıyla lüzumlu bir harekettir.

Fakat biraz evvel işaret ettiğimiz makalelerdeki tesanüd [omuzdaşlık] teklifi, anladığımıza göre, yalnız emperyalizme karşı mücadelede devam ettiğimiz müddete inhisar etmiyor. Sulh ve sükûnun avdetinden [geri dönüşünden] sonra harap yerlerin tamiri ve memleketin imarı işlerine girişildiği zaman da; milletin –istiklâline ve halkçı idareye kavuşmasına delâlet [kılavuzluk] edenler etrafında– toplu olarak el birliğiyle çalışması arzu olunuyor.

Bu şekildeki temenni, bize ne imkân dâhilinde görünüyor, ne de kabule şayan.

İnkılâb-ı hazır ricalinin [hâlihazırdaki devrim önderlerinin] hüsn-i niyetinden [iyi niyetinden] şüphe etmeye, kimsenin zerre kadar hakkı yoktur. Şimdiye kadar olan icraatları, her türlü ümidleri meşru kılacak bir mahiyettedir. Siyasetlerinde beynelmilel proletaryaya ve proletarya hükümetlerine; ve teşkilâtlarında memleketin işçi sınıflarına istinad etmeleri [dayanmaları]; yoksullar ve orta halliler lehinde nizamat [kanunlar] vaz etmeye [koymaya] mütemayil [eğilimli] bulunmaları, doğru bir istikamette yürüdüklerini gösterir. Maatteessüf [Ne yazık ki] bazı mühim noktalarda ya menfi [olumsuz] bir vaziyet almışlar, ya kaçamaklı bir tarz-ı hareket ihtiyar etmişlerdir [seçmişlerdir].

Teferruata aid bazı tashihlerden [düzeltmeleri] kat-ı nazar [göz ardı edersek], idare şekli hakkında mühim bir itirazda bulunulamaz. Lâkin esasat [esaslar] hakkında birkaç sarahate [açıklığa] katî ihtiyacımız vardır.

Bugüne kadar yapılan şeylerden, ittihaz edilen [alınan] tedbirlerden Millet Meclisi mahafilinde [çevresinde], ferdî sermayedarlık usulüne ilişilmemek niyetinde bulunulduğu istidlal edilebilir [sonucu çıkarılabilir]. İtiraf edelim ki, henüz kat'î kararlar muvacehesinde [karşısında] değiliz. Ve bizzat Büyük Millet Meclisi Reisinin bazı ecnebî gazetelerine olan beyanatı bu hususta el'an [hâlâ] gayet mütenakız tefsirlere [çelişik yorumlara] müsaid bulunmaktadır. Herhalde, inkılâp yolunda ilk ve esaslı hatveyi [adımı] atmak için bize delâlet [kılavuzluk] edenlerin, milleti yarı yolda tevkif etmeyeceklerine [durdurmayacaklarına]; bilakis kademe kademe tekâmül safahatından [gelişme evrelerinden] geçmek suretiyle içtimaî inkılâba [toplumsal devrime] müntehi [ulaşacak] mesafeyi kat etmemize yardım edeceklerine inanmak istiyoruz.

Maamâfih [bununla beraber] aşikâr bir şey var ki, bugün sermayedarlığın ilgası [kapitalizmin ortadan kaldırılması]

mevzu-u bahs olmuyor. Sermayedarlık nizamı altında ise, sınıfsız bir cemiyet tasavvur edilemez. Sermayeye tesahub edenler [sahip çıkanlar], yoksulları, ücret mukabilinde, istihdam ederler. İnsanların insanlar tarafından istihsal vasıtası [üretim aracı] olarak kullanıldığı yerlerde, bil-mecburiye [zorunlu olarak] millet efradının [yurttaşların] menfaatleri yekdiğerine zıd olur. Ve millet itilâf [uzlaşma] kabul etmeyen sınıflara ayrılır.

En vâsi [geniş] hürriyetlere mazhar, en eski demokrasi memleketlerinde bile, bütün iktidar, daima sermaye sahiplerinin ve mensuplarının elinde bulunur. Fırkalar, bu ezen ve ezilen sınıfların mütenakız [karşıt] menfaatlerini birbirine karşı müdafaa ve sıyanet [muhafaza] eden siyasî uzuvlardır. Sınıflar, içtimaî bünyenin bir zarureti gibi mevcud oldukça, fırkaların teşekkülüne mâni olmak imkânsızdır. Teşri'î ve cebrî tedabir [yasal ve zoraki tedbirler] –sebeplerini ortadan kaldırmaksızın– onları bir yandan imha etse, başka şekillerde, diğer yandan yeniden vücud bulurlar. Fırka münâzaatını [çekişmesini] bertaraf etmek arzu edilirse, evvelâ onları doğuran sınıfları izale etmek [ortadan kaldırmak] icab eder. Sınıflar da ferdî mülkiyet ve sermayedarlık usulünün bir zaruri neticesi olduğundan, sebepten sebebe çıkarak, sınıfsız ve fırkasız cemiyetin, ancak müşterek istihsal [ortak üretim] ve mülkiyete müstenid [dayalı] bir içtimaî teşekkülde [toplumsal formasyonda] tasavvur edilebileceği anlaşılır.

Bunun içindir ki, daima sulhun akdinden sonrasını nazar-ı dikkate alıyoruz – bunun içindir ki, ne kadar asrîleşsek, ...**SANSÜR** herhangi bir hükümete müttehiden [birleşik olarak] bütün milletin zâhir [yardımcı] olmasına imkân göremediğimizi, biraz evvel kaydetmiştik. Bütün hüsn-i niyetlere rağmen, hükümet sermayedarların, ashab-ı servetin [servet sahiplerinin] nüfuzu altında kalacak... Memleketin imarı ve tabiî hazinelerin işletilmesi neticesi, bir taraftan mahdud [belli] ellerde, büyük büyük servetler biriktikçe, diğer taraftan

da kuvvet-i lâyemutunu [ölmez gücünü] tedarikten aciz ecirler [ücretliler] sınıfının adedi artacak... Ve bu sınıfın menafiini [çıkarlarını] müdafaayı üzerine alan fırkaların burjuva fırkalarına karşı mücadelede bulunmaları icab edecektir.

Bu ihtimaller bugünkü siyasî inkılâp âmillerinin [icracılarının], işin ortasında tevakkuf edip [durup]: "Buraya kadar! Daha ileri gitmek yok!" diyecekleri faraziyesine [varsayımına] göredir. Hâlbuki biz bu faraziyenin varid [mümkün] olmadığı zannındayız. Bu kanaatimiz iki mülahazaya [düşünceye] istinad ediyor [dayanıyor]:

Evvelâ İzmir tecrübesinin de gösterdiği üzere, şahsî teşebbüs ve serbest rekabet yollarında, Türk burjuvazisinin, bugünden yarına, büyük sermayedarlığa erişmesi, memleketin iktisadî vaziyetine hâkim olması pek muhtemel değildir. Daha uzun bir müddet ve bilhassa pek yakın olan tamirat devresinde, ilk mübrem [zorunlu] işlerin temin edeceği büyük temettüleri [kazançları] –Rumlar bertaraf edilse bile– yine ecnebî ve Musevi unsurlar der-ceb edecekler [cebe indirecekler]; Türkler, pek mahdud [sınırlı] istisnalarla bunların peykleri [uyduları] vaziyetinde kalacaklardır. Bu itibarlar, kaşarlanmış Avrupaî bir burjuva zihniyeti taşımayan Türk mücahidlerinin, gönüllü olarak, sermayedarlık muhafızlığı etmeleri müsteb'iddir [uzak ihtimâldir].

Sâniyen [ikinci olarak] yukarıda izah ettiğimiz üzere, en müsait şerâitin husul bulacağını [ortaya çıkacağını] farz etsek bile, emperyalist Avrupa'nın bizi tamamıyla serbest bırakmamak için ellerinden gelen her şeyi yapmakta devam edecekleri aşikârdır. O halde hakikî ve kat'î kurtuluşlarını temin etmek için Türklere bir tek çare kaldığı tahakkuk edecektir [anlaşılacaktır]. O da Kafkas cumhuriyetlerine müşabih [benzeyen] bir teşkilât kabul ederek, bütün inkılâpçı Şark ile bir blok, bir küll [bütün] teşkil etmektir.

Şarktan esen inkılâp rüzgârlarını uzun müddet teneffüs ve oradaki hadisatın teselsülünü [birbirini izleyişini] yakından ve

dikkatle takip etmiş olan yeni devlet ricalinin [ileri gelenlerinin], hakikati olduğu gibi göreceğini ve onun ilcâatına [zorunluluklarına] –daima millî selameti istihdaf ederek [hedef tutarak]– serfürû etmekte [baş eğmekte] tereddüd etmeyeceklerini kaviyen [güçlü bir şekilde] ümid edebiliriz.

Bu takdirde, evet, telkin edildiği gibi, azimkâr bir merkez etrafında, askerî bir inzibat altında, fırkalardan azad[e], bütün milletin müttehiden [birlik olup] çalışması mümkün olacaktır. Ve bu ahengi bozmaya, sınıfsız cemiyetimizde eski ayrılık gayrılıkları ihya etmeye yeltenenleri, muzır [zararlı] otları gibi, milletin sinesinden ihraç etmek vacip olur.

Bir iştirakî teşekkül [kolektif kuruluş] altında mümkün olan bu müyemmen ittihad [bereketli birlik], bugünkü ferdiyetçi cemiyet için, şe'niyete [gerçekliğe] uymayan, gayr-i kabil-i icra [yürütülemez] bir temenniden ibarettir. Çünkü –tekrar ediyoruz– sermayedarlık sınıfları, sınıflar fırkaları ve fırka mücadelelerini yaratır... Sınıf cidalinin [mücadelesinin] müncer olduğu [sürüklediği] dâhilî ve haricî mücadeleler –gittikçe kısalan fasılalarla– içtimaî inkılâba, sermayedarlığın ilgasına kadar devam eder. Dâhilî vifâk [barışı] ve tesanüdü [dayanışmayı] ve haricî sulh ve sükûnu, bazı sathî [yüzeysel] tedbirler ve kararlarla temin etmek sevdasına düşmek hayâlât ile [hayaletle] uğraşmaktır.

İNKILÂBIMIZIN İNKİŞÂFI

AYDINLIK, SAYI 12, OCAK 1923

1- Nazariyat

Kanunlar ve nizamlar, içtimaî münasebetlerin [toplumsal ilişkilerin] muayyen [belirli] bir tarihte tesbit edilmiş umumî kaideleridir. Vaz' edildikleri [konuldukları] zamanın ihtiyaçlarına muvâfık [uygun] olabilirlerse de, yürüyen hayat, tedricen [zamanla] onları gerilerde bırakır. Bir memlekette câri [yürürlükteki] kanunların heyet-i mecmuası [genel yapısı] da devletin şeklini irae ettiğinden [gösterdiğinden], devletlerin temeli, içtimaî münasebetler [toplumsal ilişkiler] üzerine –fakat bugününkiler değil, mazinin münasebetleri üzerine– kuruluyor demektir. İçtimaî münasebetlerin [toplumsal ilişkilerin] menşeini ise, müstahsil kuvvetler [üretici güçler] –yani insanların, geçinmek, yaşamak ve çoğalmak için muhtaç oldukları şeyleri, tabiatın sinesinden çıkarmak, gayr-ı kabil-i istimal [kullanılamaz] bir halde bulduklarını imal etmek üzere tasavvur ve tatbik ettikleri vasıtalar ve usuller teşkil eder. Bütün içtimaî faaliyetlerimizin, telâkkilerimizin [düşüncelerimizin], tahassüslerimizin [duygularımızın] mebdeinde [kökeninde], müstahsil kuvvetlerin [üretici güçlerin] tesiri bulunduğu, büyük içtimaiyat [sosyoloji] ve antropoloji âlimlerinin tedkik ve taharrileriyle [inceleme ve araştırmalarıyla], bugün artık, şüphe götürmez bir tarzda sübut bulmuştur [kanıtlanmıştır].

Bu suretle beşeriyetin [insanlığın] nasıl muayyen bir istikamette tekâmül ettiğini [evrildiğini] ve bu tekâmül esnasında nasıl bazen cebir ve şiddete müracaat ederek siyasî ve içtimaî inkılâplar yapmak mecburiyetinde bulunduğunu anlamak ve izah etmek mümkün olmuştur. Bazı müdekkiklerin [araştırmacıların] ve tarih-şinasların [tarihçilerin] zâhib oldukları [sandıkları] gibi, insanlar, birtakım dinî veya ahlakî mefkûreler [idealler] takip ederek terakki etmezler [gelişmezler]. Ve muayyen bazı eşkâl-i içtimaiyeye [toplum biçimine] erişince orada saplanıp kalmazlar. Bilakis bugün tahakkuk etmiştir ki [meydana çıkmıştır ki], cemiyet-i beşeriye [insanlık toplumu] mütemâdî [sürekli] bir oluş, bir yürüyüş halindedir. Ve bu, evvelceden çizilmiş bir plana tevfikan [uygun olarak] vukua gelen [gerçekleşen] bir hareket değildir. Dediğimiz gibi bizi yeni telâkkilere [düşüncelere], yeni tahassüslere [duygulara], yeni teşekküllere [kuruluşlara] îsâl eden [ulaştıran], müstahsil kuvvetlerin [üretici güçlerin] takallübâtıdır [dönüşümüdür]. Memleketimizin hal-i hazır vaziyetini ve henüz doğum halinde bulunan inkılâbımızı bu nokta-i nazardan [bakış açısından] tahlil etmek arzusunda olduğumuzdan bu mesele üzerinde biraz ısrar edeceğiz.

Müstahsil kuvvetlerin [üretici güçlerin] mümeyyiz hassası [ayırt edici niteliği], bilâ-inkıtâ [kesintisiz] bir değişmeye, bir genişlemeye maruz bulunmalarıdır. İnsanlar muhtaç oldukları şeylerin tedariki hususunda çektikleri külfetleri, zahmetleri azaltmak; yaşamaktan ve çoğalmaktan ibaret iptidaî [temel] gayelerini, daha kolay bir tarzda elde etmek isterler. Bu, tabiatın istisna kabul etmez bir kanunudur: bütün tabiî kuvvetler, tercihan en kolay ve en kestirme yolu takip ederler. İnsaniyet, bu temayülü [eğilimi] sayesindedir ki, kullandığı âletleri tedricen [zamanla] ıslah etmiş, taş devrinden tunç devrine, tunç devrinden demir devrine, ilh... geçebilmiştir. Bu tekemmül [olgunlaşma], tarihin kaydettiği devirlerde de devam eylemiş,

iptidaî komünist [ilkel komünal] cemiyetinin istihsalini [üretimini] bir ihtisas cemiyeti olan derebeyliğin esnaf cemiyetleri istihsali [üretimi] takip etmiş; ve son zamanlarda da küçük burjuvazi imalathaneleri ve onların ardından, büyük sermayedarlığın vesait-i mihanikiye [makineli araçlar] ile işleyen fabrikaları istihsale [üretime] hâkim olmuştur.

Bunlar müşahedeye müstenid [gözleme dayalı] müsbet vakıalardır [doğruluğu ispatlanmış olaylardır]. Bize lazım olan, tekniğin bu aşikâr [apaçık] terakkisiyle [gelişimiyle], cemiyet teşkilâtı [toplum yapısı] arasında mevcud rabıtayı [ilişkiyi] bulmaktır.

Müstahsil kuvvetlerin [üretici güçlerin] tekâmülü [evrimi] esnasında bir zaman gelir ki eskiye kıyas kabul etmeyecek derecede bir inkişafa [gelişmeye] mazhar olan yeni istihsal [üretim] şekli –az evvel kaydettiğimiz gibi– mütekaddim [evvelki] bir devrin içtimaî münasebetlerinden mülhem [doğmuş] olan devlet teşkilât ve tesisatına sığmaz olur. Belki evvelce mevcud ihtiyaçlara uyan kavanin [kanunların] ve nizamatın [düzenlerin] kadrosu, istihsalin inkişafına [üretimin gelişimine] dar gelmeye başlar. Müstahsil kuvvetler [üretici güçler], daima daha ziyade semere [ürün] vereceğine, birçok mânialara [engellere] çarparak heba olurlar.

Nihayet devlet makamı ile müstahsil [üretici] sınıf arasındaki zıddiyet öyle had bir devreye girer ki, artık alenen birbirine hücum etmeleri, çarpışmaları zarurî olur. Bu tarzda inkişaf eden mücadelede ahalinin büyük ekseriyeti inkılâpçılar tarafını iltizam [tercih] eder. Zirâ tekmil cemiyet münasebetleri [toplumsal ilişkiler] yeni istihsal [üretim] şartlarına tâbi bulunduğundan bunların galebesi [galibiyeti] herkesin menfaatine muvafık [uygun] gelir.

Yalnız mazinin, hal [bugün] ve istikbâl [gelecek] üzerinde istibdadını [baskısını] temsil eden hâkim sınıf, istihsalin [üretimin] yeni icabatından [gereklerinden] hemen hiç müteessir

olmaz [etkilenmez]. Hükümet makinesini ellerinde tutanlar ve bunların maiyetinde çalışanlar, istihsal [üretim] işlerine karışmaksızın, muhtelif suretlerle halkın kazancından cebren [zorla] aldıkları paralarla, bazen sefahat, bazen meskenet [miskinlik] içinde hazırdan geçinirler; ve münhasıran [özellikle] inkılâbın devirmek istediği ezen ve soyan sınıflara istinad [dayanırlar] ve onlara aid menafii [çıkarları] müdafaa ederler.

Bu sebeple cemiyet münasebetlerinin [toplumsal ilişkilerin] tahavvülatına [dönüşümüne] bigâne [kayıtsız] kalırlar. Hatta bu tahavvülatın [dönüşümün] mahiyetine nüfuz bile etmediklerinden, yeni ihtiyaçları, bazı bedhah [kötücül] kimselerin, hiç yoktan, sunî olarak meydana çıkardıklarını zannederler. Hâkimi bulundukları idarenin, ilâ-nihaye [sonsuza dek] devam etmesi imkânsız olduğunu bir türlü akıllarına sığdıramazlar.

Zihniyetler arasındaki bu uçurum, bu anlaşamamak, bir milletin iki kısmını yekdiğerine büsbütün ecnebî [yabancı] ve düşman kılar. İnkılâp mücadelelerinde, merhamet ve rikkat [incelik] hislerinden eser bulunmamasının sırrı bundadır. Mürteci ve muhafazakâr, inkılâpçıyı; inkılâpçı, aksi inkılâpçıyı [karşıdevrimciyi], cemiyete fevkalade muzır [zararlı], imhası elzem bir unsur telâkki eder. Bir taraf an'anenin, iktidar makamına ve devletin muhafaza tertibatına sahip olmanın verdiği kuvvetlerle mücehhezdir [donanmıştır]. Diğeri ise bütün cemiyetin yaşamak ihtiyaçlarını tatmin eden müstahsil kuvvetlere [üretici güçlere] –yani âtînin [geleceğin] temellerine dayanır; tarihî tekâmülün tazyiki [tarihsel gelişmenin zorlaması] gibi muazzam ve müstesna bir silaha maliktir.

Bunun için derin ihtiyaçlardan doğan büyük inkılâplar bazen bitmek bilmez kuvvetli mücadelelere meydan verirler. Bu şerâit [şartlar] altında girilen savaşın ne derece çetin olacağı, güçlükle tahayyül edilebilir. Meselâ Fransa'nın büyük ihtilâli, malûm olan fecî ve şanlı menâkıbı [hikâyeleri] geçirdikten ve memleketi, müteaddid [birçok] ileri geri hareketlerinin mucib

olduğu sarsıntılarla alt üst ettikten sonra ancak muvaffak olmuş ve o zaman inkılâpçı olan Fransız burjuvazisi, matlûb olan [talep edilen] burjuva halkçılığını tesis etmezden evvel üç rub-u asır [çeyrek asır] mücadele etmiştir.

Aralarında hiç münasebet olmayan muhtelif milletlerin, ailevî, siyasî, içtimaî, aynı inkılâp safahatını yaşamaya mecbur oldukları, yapılan tedkikattan anlaşılmıştır. Fakat her millet, inkişaf [gelişme] yolunda müsâvî [eşit] bir süratle yürümez. Sanayide, teknikte, ticarette bazı milletler diğerlerine pîşdar [öncü] olurlar. Diğer bazılarının da iptidaî [ilkel] bir seviyede uzun asırlar tevakkuf etmeleri [duraklamaları] kabildir. Bu nokta-i nazardan [bakış açısından] yalnız geride kalmış ve ileri gitmiş milletler vardır. Bir milletin inkişaf etmemesi [gelişmemesi], millî seciyesinin [karakterin] bir hususiyeti [özelliği] değildir. Ölüme, mahvolmaya mahkûm olmayan milletlerin, er geç, önlerine geçmiş milletlere yetişmeleri lâzımdır. Bu suretle bazı cemaatlerin, istihsale müteallik [yönelik] icabat sâikasıyla [sebepleriyle] yaptıkları inkılâplar, uzun veya kısa bir müddet sonra, tedricen [zamanla] bütün diğer memleketlerde de tatbik olunur. Onlardan içtinap [sakınma] ve istinkâf [kaçınma] imkânı yoktur.

Yalnız bir inkılâp umumileştikçe, her yeni tekerrüründe [yinelenişinde], daha kolaylıkla husul bulur [meydana gelir]. Ve daha az fedakârlığı mucib olur [gerektirir]. Sonradan onu kabul eden milletler, ilk tahakkuk ettiren milletlerin tecrübesinden, vâsî mikyasta [geniş ölçüde] istifade eder; ve onların düştükleri hatalardan tevakki [kaçınma] imkânına malik bulunurlar. Esasen muarız [karşı çıkan] ve mürteci [gerici] unsurlar, mukavemet [direnme] ve mücadelelerinin faydasız ve beyhude olduğunu, komşularında geçen vekayi delâletiyle [olayların kılavuzluğuyla] anladıklarından, onlar kadar sebat [direşme] ve inat göstermezler. Ya çekilip giderler; yahut yeni nizam ile uyuşmanın çaresine bakarlar.

Fakat en müsait şerâit [uygun şartlar] içinde yapılan bir inkılâp bile tam bir inkişafa [gelişmeye] mazhar olmazdan evvel, mücahidlerinin, uzun müddet, gayet sarp bir yoldan yürümeleri ve etrafı saran su-i niyetleri [kötü niyetleri] –bir çete muharebesi yapar gibi, birer birer, zarar îkâ edemeyecek [veremeyecek] bir hâle getirmeleri âdeta bir zarurettir. Burjuva inkılâbı, Fransa'da olduğundan daha pek kolay bir tarzda, Avrupa'nın tekmil diğer memleketlerinde yapılmışsa da, her tarafta hatırı sayılır mücadelelere meydan vermekten hâlî [geri] kalmamıştır.

Bir de herhangi bir siyaseti temsil eden bazı eşhasın [şahısların] veya bütün bir sınıfın, müesses [kurulu] idareyi devirip iktidar makamını ele alması ve inkılâp yaptığını ilân etmesi, bu inkılâbın husul bulması [vücuda gelmesi] için kifayet etmez. İnkılâplar yeni doğan çocuklar gibidir. Kabiliyet-i hayatiyeden mahrum, tez bir ölüme mahkûm olanlardan bahs etmiyoruz. Yaşayıp neşv-ü-nüma bulacak [serpilip gelişecek] bir çocuk bile birçok itinalarla, düşe kalka büyür, tıpkı bunun gibi, bir inkılâbın tekmil muhteviyatını [bütün içeriğini] inkılâpçılar beraberlerinde getirmezler. İnkılâp bir içtimaî muayyeniyetten [belirlenmişlikten] doğmuşsa, iktisadî âmillerin [gereklerin] tesiri altında bizzat cemiyetin tekâmülü [evrimi], onu inkişaf ettirir [geliştirir]. Nadiren teehhür etmiş [gecikmiş] inkılâplarda, eski cemiyet içinde yenisi tamamıyla tekevvün etmiş [oluşmuş] bulunur. İnkılâp, lüzumu kalmamış bir zarı yırtmak kabilinden, son bir ameliye [işlem] olur. Fakat ekser ahvâlde [çoğu durumda] birer rüşeym halinde ortaya atılan esaslar, akideler [inanışlar] gitgide içtimaî zemin üzerinde neşv-ü-nüma bularak [büyüyüp gelişerek], mürur-ı zamanla [geçip giden zamanla], mebdede [başlangıçta] hiç umulmayan bereketli meyveler vermeye başlarlar.

Hiçbir cebir [zor] ve tazyik [baskı], hiçbir keyfî tedbir, istihsalin inkişafına [üretimin gelişmesine] engel olan usul-ü idarenin bekasını [ölümsüzlüğünü] temin edemediği gibi, hiçbir

kuvvet, bir iktisadî zarurete istinad etmeyen [dayanmayan] keyfî tebeddülâtı [değişiklikleri] tesis ve idare edemez.

2-Umumî Harpten Kazandıklarımız

Harb-i Umumî'yi takip eden buhranlar, inkılâplar, keşmekeşler, tarihî materyalizmi rehber ittihaz ederek [kullanarak] şerh [açıklama] ve izah ettiğimiz inkılâp kanunlarını esas itibarıyla teyid etmiştirler. Fakat bu müthiş ve felaket-engiz [felaket saçan] tecrübeden çıkarılabilen netice yalnız buna münhasır kalmamıştır. Öyle olsaydı, umumî harbin, umumî bir harabî [yıkım], umumî bir sefalet ve umumî bir herc-ü-mercden [kargaşadan] başka arkasında bir şey bırakmadığını iddia edenlere hak vermek icab edecekti.

Bizim kanaatimiz hiç de böyle değildir. Bu görüşü fevkalade sathî [yüzeysel] ve esassız buluyoruz. Ona şüphe yok, böyle bir faciada beşeriyetin kendi kendini paralamış olması ve dünyayı matemlere ve gözyaşlarına gark etmesi –hele bunun hasis [âdî] ve miskin âmilleri [sebepleri] göz önüne getirilecek olursa– son derece şayan-ı teessüf ve teessür [üzücü ve kederlendirici] bir şeydir. Fakat bazı sulh-perverlerinin [barışseverlerin] yaptıkları gibi "Bu barbarlıklara artık meydan verilmese! Muharebelerin önüne geçilse..." tarzında temenni ve niyazlarda bulunmaktan, sulh konferansları akdetmekten [toplamaktan] kat'iyen hiçbir müsbet [olumlu] netice çıkmaz. Gönlümüzün arzu ve temayülleri [eğilimleri], şe'nî vakıaların [gerçek olayların] inkişafındaki [gelişimindeki] zarureti bize unutturmamalıdır. Herkes bu kanlı maceralardan nefret eder. Kardeş insanların kucaklaşacağına birbirinin boğazına sarılması hepimizin kalbini sızlatır. Lâkin izalesi [yok edilmesi] iktidarın haricinde olan bu gibi sahneler karşısında kollarımızı bağlayıp "ah ve vah!" etmekten ise, cereyan eden vekayiden [olaylardan] ilerisi için faydalı dersler çıkarmak daha âkilâne [akıllıca] olur.

Cihan harbi, sermayedarlığın koynunda taşıdığı bir içtimaî sınıfı, her türlü vesayetten sıyrılarak başlı başına mücadeleye atılmaya sevk etti. Bu suretle cihan-şümul [dünya çapında] bir inkılâbın ilk adımları atılmış oluyordu. Proletarya son buhranlara kadar, kanun ve meşruiyet dairesinde hukukunun müdafaasıyla iktifa etmişti [yetinmişti]. O nihayet, kendisine tarihî bir vazife terettüp ettiğini [düşürdüğünü] anladı. Başlıca müstahsil kuvvetlerini [üretici güçleri] teşkil ettiği burjuva istihsal usulü [üretim tarzı], yaşamasına, inkişafına engel olduğu için, o usulü bertaraf etmeye karar verdi. Kendi proletarya hüviyetine en iyi uyan yeni bir istihsal [üretim] şekli tesis etmek lüzumunu hissetti. Beşeriyet [İnsanlık] öyle bir merhaleye gelmiştir ki tasavvur edilen şekil, büyük halk kitlelerini, tekmil insanları tatmin edecek evsafı haiz [niteliklere sahip] bulunmaktadır.

Bu suretle muharebelerde verdiğimiz hesapsız kurbanlar, zannedildiği gibi boş yere feda edilmiş olmadı. Umumî harb dünya inkılâbının ilk perdesi, mukaddemesı [girişi] yerine geçti. Esasen bu, bir tesadüf eseri ve hüsn-i niyetle men edilebilecek [engellenebilecek] bir hâdise değildi. İnkişafının [gelişiminin] son haddine vasıl olan [ulaşan] sermayedarlık, kendi dâhilî kanunları ilcasıyla [zorlamasıyla], böyle bir infilâka müncer olmaya [sürüklenmeye] mecbur idi. Ve bunu uzun seneler, inceden inceye her türlü teferruatıyla hazırlamıştı.

Harpten ve onu takip eden içtimaî hareketlerden ne gibi dersler çıkarılabilir?

Cihan harbi, ehemmiyeti ölçülemeyecek kadar büyük iki esaslı netice husule [meydana] getirdi. Bir taraftan Avrupa proletaryası ve alel-umum [genel olarak] geniş halk kitleleri; burjuva usul-i idaresinin, burjuva fikriyatının riyasını, ikiyüzlülüğünü, yalancılığını, bir kelime ile maskaralığını –şüpheye yer kalmayacak bir tarzda– hissetti, anladı... Ve bu çürümüş, kokuşmuş nizamı yeryüzünden kaldırmayı; serin kanla teemmül etmeye [etraflıca düşünmeye] alıştı. Diğer taraftan da geri

kalmış Şark milletleri Avrupa medeniyeti denilen şeyin ne olduğunu ve o namla memleketlerine ithal edilmek istenilen soygunculuğun, zulm ve i'tisâfın [haksızlığın] hakikî mahiyetini, iç yüzünü fark etmek kabiliyetini ihraz ettiler [kazandılar]. Ve dört el ile millî istiklâl gayesine sarıldılar.

Fakat son on senelik hadisattan kazandıklarımız, yalnız şuur [bilinç] sahasındaki bu intibaha [uyanışa] inhisar etmiyor. Uyanan şuur harekete geldi; derin içtimaî buhranlar yekdiğerini takip etti. Ve bunlardan, Rusya amele inkılâbıyla küşad edilen [açılan], cihan sosyalist inkılâbına [dünya sosyalist devrimine] aid umumî kanunlar istihracı [çıkarılması] mümkün oldu.

Almanya, Bavyera, Macaristan ve Rusya'da vuku bulan hareketlerden –sermayedarlık usulünün iflâsı tahakkuk etmekle beraber–, muazzam teşkilâta malik burjuvazinin elinde el'an [hâlen] büyük kuvvetler bulunduğu cihetle, likidasyonun [tasfiyenin] zannedildiğinden daha pek müşkül olacağı anlaşılıyor. Mantıken inkılâbın sanayii en müterakki [gelişmiş], servet ve istihsal vasıtaları [üretim araçları] en mütemerkiz [merkezîleşmiş] ve mütekâsif [yoğunlaşmış] memleketlerden başlanması icab ederdi. Vukuat bilakis burjuvaziyi zayıf –yani sanayii nisbeten geri olan yerlerde, teşebbüsün daha az mukavemete [direnişe] tesadüf ettiğinden, daha evvel muvaffak olduğunu ve olabileceğini gösteriyor. Gerçi Almanya'da, Macaristan'da Bavyera'da inkılâbın muvaffak olamamasında veya muvaffakiyeti müteakip mağlup olmasında, burjuvazinin kuvvet ve teşkilâtından maada [başka] –memleketlerin küçük cesâmetlerde [iriliklerde] bulunması, galip emperyalist düşmanların yumruğu altında vekayiin [olayların] cereyan etmiş olması gibi– diğer bazı avâmilin [sebeplerin] de tesiri olmuştur. Fakat asıl sebep, eski nizam müdafiinin [savunucularının] pek yüksek bir dereceyi bulan sınıf şuurundadır [bilinçleridir].

Her ne olursa olsun, bugün burjuvazi kalesinde büyük bir gedik açılmış bulunuyor. Hücum yalnız hariçten değil, kale

içinden de yapıldığı cihetle [için], muhafızlar bugün değilse yarın müdafaanın faydasızlığını idrak edecekler ve teslime mecbur olacaklardır. Proletarya inkılâbı şimdiden kazanılmış bir dava addolunabilir. Şûralar Cemahir-i Müttehidesi [Sovyet Cumhuriyetleri Birliği], bu beşeriyet cihadının karargâh-ı umumîsidir. Nasıl on dokuzuncu asır burjuva inkılâbı asrı ise, yirminci asır da proletarya inkılâbı asrı olacaktır.

Tecrübeden istihsal edilen [üretilen] ikinci bir kanun da iktidarın müterakki sermayedarlık [gelişmiş kapitalizm] devrinde bulunan memleketlerde daha geç ve daha güç elde edilmesine bedel, yeni nizamın teessüsü [kurulması] daha çabuk ve daha mükemmel olacağıdır. Rusya'nın maruz kaldığı güçlüklere, imkânsızlıklara oralarda tesadüf edilmeyecektir.

3-Türkiye, Cihan İnkılâbı Âmili

Şimdi sıra, bizi bilhassa alâkadar eden son bir müşahedeye [gözleme] geldi. Sosyalist inkılâbı şu itibarla diğer inkılâplardan ayrılıyor ki onun kurulacağı kaideyi teşkil eden amele sınıfını ve toplu büyük sermayeleri, bugünkü cemiyet vücuda getirmişse de, iştirakî [komünist] hükümetin tesisi için lâzım gelen bütün diğer anâsırın [unsurların] hazırlanması burjuva idaresi altında imkân haricindedir. İşçi sınıfı iktidar makamına geçince gayesine muvafık [uygun] bir nizam tesis etmek için icab eden kabiliyet ve vesaitten [araçlardan] hemen tamamıyla mahrum bulunur. Çünkü bu zafere erişinceye kadar bütün kuvvetlerini gayretlerini bir esir gibi sermayeyi artırmaya sarf eder. Bunun için asıl mefkûrevî [ideal] şeklini almadan evvel, asrî inkılâp [çağın devrimi] bir ihzarî [hazırlayıcı] devreden geçmek mecburiyetindedir. Bu devrede yeni rical [devlet yöneticileri] ve halk kitleleri istihsali [üretimi] ve idareyi, bizzat kendi mesuliyetleri altında tanzim etmekte mümarese [hüner] peyda ederler [kazanırlar].

Rusya misâli daha mühim olarak bize şunu da gösterdi: Marksizmin ispat ettiği gibi, gerçi tekmil milletler sıra ile muhtelif tekâmül [evrim] merhalelerinden ve inkılâplardan geçmeye mecburdurlar. Fakat dünyada proletarya inkılâbı başlayınca, bu hareket yalnız bir sınıf, bir millet namına yapılmayıp, bütün beşeriyetin en meşru haklarına ve menfaatlerine taalluk ettiği [ilişik olduğu] için, geri kalmış milletler, tarihi merhalelerde pek az müddet tevakkuf ederek [bekleyerek], kuvvetli bir burjuvazinin teessüsüne [oluşmasına] meydan vermeden, davasını kazanmış proletaryaların numunelerinden aldıkları cesaret ve onlardan gördükleri muavenetle [yardımla], sosyalizmin ihzarı [hazırlığı] şeklinde bir hükümet kurmaya muvaffak olurlar. Dünya ve memleketin vaziyeti ve milletin menfaati bunu icab ettirir. Emperyalizm tehdidi altında bulunan millî istiklâl, ancak bu sayede kurtarılabilir. Zirâ diğer bir makalemizde izah ettiğimiz gibi, sınıf mücadelesinde, Avrupa'da davasını kaybetmek üzere olan burjuvazi, haris [hırslı] pençelerini geri milletlerin böğrüne geçirerek, bu suretle içtimaî mevcudiyetinin bekasını [devamını] temin etmek hülyasını takip ediyor.

Çarlık istibdadına nihayet verildiği zaman Rusya'da sermayedarlık, henüz yeni inkişaf etmeye [gelişmeye] başlıyordu. İlmî akidelere [bilimsel düşüncelere] tevfikan [uygun olarak] bir sosyalist devlet teşkilâtına esas olacak derecede müterakki [gelişmiş] bir sanayi henüz vücud bulmamıştı. İnkılâbı, amele, köylü ve askerlerin yapmış olmalarına rağmen, çarlığı bir burjuva hükümeti istihlâf etmişti [çarlığın yerini bir burjuva hükümeti almıştı]. Ve bu zarurî idi. Fakat Rusya dünyadan tecerrüd etmiş [soyutlanmış] bir memleket değildi. Burjuvazisi inhitat [iniş] devrine girmiş olan Avrupa milletleri manzumesine [sistemine] dâhil bulunduğundan, oradaki içtimaî tekâmüle [toplumsal evrime] karışmış bulunuyordu. Ve Rusya'da burjuvazinin yerleşmesi ve kuvvetlenmesi; cihan harbi neticesi büsbütün içine yuvarlandığı uçurumdan, tekmil burjuva sınıfını çekip

kurtarmaya muadil [eşit] idi. Bunu takdir eden Bolşevik Fırkası, bütün dünya proletaryası namına üzerine terettüp eden [düşen] vazifeyi, harikulade bir maharetle ifa etti [yerine getirdi]. Bir seneden az bir müddet zarfında geniş halk kitlelerini hazırladıktan sonra, milleti burjuvaziye ve İtilâf devletlerine satmış olan Kerenski'nin temerküz [koalisyon] hükümetini, üstadane [ustaca] bir manevra ile devirdi. Tarihte ilk defa, siyaset sahnesine çıkan proletaryayı, iktidar makamına getirmekle, cihan burjuvazisine, artık belini doğrultmasına imkân bırakmayan müthiş bir darbe indirmiş oldu.

Dediğimiz gibi Rusya'da sosyalizmin tesisi için kâfi derecede kuvvetli bir iktisadî temel mevcud değildi. Rus inkılâpçıları Sovyet devletini kurdukları zaman, çok geçmeden, çorap söküğü gibi, diğer milletlerin birer birer kendilerini takip edeceklerini tahmin etmişlerdi. Bu suretle merkezî ve garbî [batı] Avrupa, Şark'ın noksanlarını itmam edecek [tamamlayacak], birkaç sene zarfında bütün Avrupa Sosyalist Cemahir-i Müttehidesi [Avrupa Sosyalist Cumhuriyetler Birliği] vücud bulacaktı. Bu tahminlerin tahakkuk etmemesine rağmen, amele hükümeti beş senedir devam ediyor ve günden güne kuvvet buluyor. Tabiî sosyalizmin arzu edildiği gibi tatbiki mümkün olmuyor. Fakat biraz evvel bahsettiğimiz ihzarî [hazırlayıcı] faaliyetlere büyük bir germî [sürat] verildiğinden müstakbel cemiyetin iktisadî ve beşerî levazımı [ihtiyaçları], hiç yoktan meydana çıkarılıyor. Ve bu yalnız bir memleketin ölçüsüne göre yapılmıyor. Cihanşümul [dünya çapında] inkılâp istihdaf edilerek [hedeflenerek] çalışılıyor.

Bugün, Rusya'nın ifa ettiği kadar büyük bir vazife, insaniyet namına Türkiye'ye, Türklere düşüyor. Şimdiye kadar cereyan eden vekayi [olaylar], elde edilen semereler [sonuçlar] ve bilhassa büyük bir isabet-i nazar [isabetli bakış açısı] ve maharetle [ustalıkla] başarılan millî inkılâp, memleketimizin mukadderatını [yazgısını] ellerinde tutanların kâfi bir vuzuh ile [açıklıkla] va-

ziyetin icabatını [gereklerini] takdir ettiklerini göstermektedir. Rusya'da olduğu gibi, hükümdarlığın ilgasını [ortadan kaldırılmasını] bir halkçılık devresinin takip etmesinden, bizde de ictinap olunamazdı [kaçınılamazdı]. Cezrî inkılâp [köklü devrim] yolunda, bilâhare daha canlı bir yürüyüşle ilerlemek için bu bir dinlenme noktasıdır. Bütün tehlike, bu noktada kendimizi unutup, derin bir rehavet içinde tekrar harekete gelmekten istinkâf [geri durma] temayülündedir [eğilimindedir]. Hatırdan çıkarılmamalıdır ki, eriştiğimiz vakfe [durak], yolumuzun müntehası [son noktası] değildir. Yalnız ilerisini tenvir eden [aydınlatan] bir projektör vazifesini gören bir merhaledir.

Fakat bizim sadece bu umumî nokta-i nazardan [genel bakış açısından] hareket etmemiz kifâyet etmez [yeterli olmaz]. Daha acil ve ulvî bir sebep de seri bir tarzda siyasetimizi inkişaf ettirmeye [geliştirmeye] bizi sevk etmektedir. Türkiye pek müstesna ve girift bir vaziyette bulunuyor. Bütün sermayedarlık rekabetlerinden mütevellid [ileri gelen] ihtirasların çarpıştığı noktayı işgal ediyoruz: ve bu nokta aynı zamanda içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] savaşı hücumlarının temerküz ettiği [toplandığı] yerdir.

Esasen Türkiye'nin bil-umum [bütün] Şark, hassaten [özellikle] Müslüman milletler üzerindeki nüfuzu ve onlarla olan ananevî rabıtaları [geleneksel bağlantıları], bizi, sermayedar emperyalizmin esareti altında inleyen beşeriyetin kurtuluşunu teshil etmeye [kolaylaştırmaya] davet eder. Hâlbuki hücumlarımız, emperyalizmi doğuran sermayedarlığa karşı tevcih edilmezse [yöneltilmezse], sebep ortadan kalkmadığı için, katiyen müessir [etkili] olamaz. Sermayedarlığın mütehakkim [zorba] hulûlüne [biçimine] karşı yapacağımız mücadele ise, ancak kendi memleketimizde, sa'yin [emeğin] sermaye üzerine tefevvukunu [üstünlüğünü] ve hâkimiyetini tesis etmekle, riyasız, mantıkî ve müsmir [verimli] bir şekle girer. Böylece bir taş ile iki kuş vurulmuş olacaktır: evvelâ misalimiz ve teşviki-

mizle harekete gelecek olan müstemlekelerini [sömürgelerini] kaybetmekle, Avrupa burjuvazisi, dünya üzerinde bir kartal gibi uçmasına hizmet eden kuvvetli kanatlarından mahrum kalacak; saniyen [ikinci olarak] Şark'ın yoksul orta halli halk kitleleriyle sıkı bir ittifaktan alacağı kuvvet sayesinde galebesi muhakkak olan sosyalizm inkılâbının, yeryüzünden her türlü zulm ve istismar [sömürü] ihtimallerini kaldırması imkân dâhiline girecektir.

İnkılâp yolunda devam etmezsek, memleketimizde elyevm [şimdiye kadar] mevcudiyeti pek o kadar hissedilmeyen sermayedar burjuvazi sınıfını âdeta halk etmiş [yaratmış] olacağız. Yani bir hizb-i kalîlin [küçük bir hizibin] menfaatini gözeterek bütün milletin ekseriyet-i kahiresini [ezici çoğunluğunu] teşkil eden köylü ve işçilerimizi işkenceli bir esaret devresinden geçmeye icbar edeceğiz [zorlayacağız].

Buna hiç kimsenin muvaffak olacağına ihtimal verdiğimiz zannolunmasın. Fakat biz istiyoruz ki, böyle bir akîm [verimsiz] ve muzır [zararlı] bir teşebbüse hiç girişilmeden halkçı inkılâbını yapanlar, içtimaî inkılâp fikirlerini ve çalışan sınıfları temsil eden heyetlerle el ele versinler... Hem memleket dâhilinde sınıf ve fırka mücadeleleri kökünden kazınarak millî vahdet [birlik] ve tesanüd [dayanışma] temin edilsin... Hem de burjuva emperyalizmine karşı müttehid [birleşik] ve kuvvetli bir cephe teşekkülüne medar [eksen] olmak suretiyle beynelmilel tesanüdü [dayanışmayı] takviye ederek beşeriyete müessir [etken] bir hizmet ifa etmiş [yerine getirmiş] olalım.

Böyle bir suret-i hâl [hâl çaresi] bazı eşhasın [şahısların] mukavemetine [direnişine] çarpsa bile, hadisatın yürüyüşü, tekmil mukavemetleri aşarak, bu gayeye herhalde bizi îsâl edecektir [ulaştıracaktır].

İKTİSAT KONGRESİNDE İŞÇİ VE KÖYLÜ SINIFLARININ MEVKİİ

AYDINLIK, SAYI 13, ŞUBAT 1923

Bu memleketin hakîkî sahipleri, efendileri işçi ve köylülerdir. Türkiye'de tabiatın ihtiva ettikten mâadâ [içinde bulundurduğundan başka], yegâne servet, halkımızın iş kuvvetidir [emek gücüdür].

Maatteessüf [yazık ki] bu iş kuvveti [emek gücü], henüz kendi kendine buyuracak bir vaziyette değildir. İstihsal [üretim] işlerinde ufak bir hisse-i iştiraki [katılım payı] bile olmayan bir yerli sermayedarlar sınıfı, bir çok millî kıymetleri ellerinde cem etmeye [toplamaya] muvaffak olmuştur. Bu sınıf, Avrupa sermayedarlarıyla müştereken [ortaklaşarak], çalışan halkımızı esir gibi kullanmakta ve istismar etmektedir [sömürmektedir].

Eğer cidden iktisadiyatımızı inkişaf ettirmek [geliştirmek], sanayimizi yükseltmek, hariçten mamul eşya ithal etmek ihtiyacından vareste kalacak [kurtulacak] derecede vâsî [geniş] istihsalatta [üretimde] bulunmak azminde isek, bu muazzam teşebbüsâta, elimizde topraklarımızın sakladığı menabi-i tabiiye ile [doğal kaynaklarla], halkımızın iş kabiliyetinden başka hiçbir şey bulunmadan girişmek ıztırarında [mecburiyetinde] bulunduğumuzu bir an bile hatırdan çıkarmamalıyız. Memleketimizi asrîleştirmek, bir mamureye [bayındır yere] kalb etmek [dönüştürmek] için, beynelmilel sermaye ile öyle

bir şirket akd etmeye [kurmaya] mecburuz ki, onda biz hemen münhasıran [yalnızca] sa'yi [emeği] temsil edeceğiz. Kâfi derecede tedbirli davranmaz ve bu nokta-i nazardan [bakış açısından] hareket etmezsek, imzalayacağımız mukavelenamelerde [sözleşmelerde], farkına varmaksızın, milleti, ecnebî sermayedarlara satmak tehlikesine maruz kalacağız. Bu mülahâzata mebnidir ki [bu düşüncelere dayanarak], biz öteden beri, Türk devletinin bir erbab-ı mesâî devleti [emek devleti] olması lüzumunda ısrar etmekteyiz.

O hâlde kendimiz için bir iktisat usulü tesbit ederken, nazar-ı itibara alacağımız avâmilin [faktörlerin] merkez-i sıkletini [ağırlık merezini] sa'y=iş kuvveti [emek=emekgücü] teşkil etmelidir. Hedefimiz çalışan halkımızın vücuda getireceği veya kabil-i istifade [yararlanılabilir] kılacağı tabiî ve sınaî kıymetlerin kısa bir vade hulûlünde [dâhil olmasında], köylü ve işçilerimize bilâ-kayd-ü-şart [kayıtsız şartsız] aidiyetini temin olmalıdır. Servet menbalarımız [kaynaklarımız] üzerinde ve bazı sınaî tesisat yapmak hususunda, ecnebi veya yerli sermayelere bahş edeceğimiz hukuk ve imtiyâzât [imtiyazlar], kısa zamanlarla mukayyed [bağlanmış] olmalı ve bilâhare tatbikine lüzum görmemiz muhtemel olan umûmî istihsal [üretim] programlarını körletecek tarzda serbestî-i hareketimizi de tahdid etmemelidir [sınırlamamalıdır]. Çalışma şartlarını bütün teferruatıyla tesbit eden ve çalışanları maddî ve manevî tereddi [yozlaşma] ve inhitattan [alçalmadan] muhafaza eden iş nizamlarına, tekmil sermayedarların riayeti bervech-i peşin [peşin olarak] temin kılınmalıdır.

Bu esaslara göre, bugünlerde açılacak iktisat kongresinde, iktisadiyatımızın en mühim âmili [faktörü] olan işçi ve köylümüzün, pek müstesna bir mevkii olmak lazım gelir. Yalnız bu kadarını da biz kâfi görmüyoruz. O itikaddayız [inançtayız] ki, kongre müzakeratı [müzakereleri] esnasında, müsbet ve müsmir [verimli] bir neticeye varılmak arzu edilirse, bütün

düşüncelerin işçi menafii [çıkarları], işçi sınıfının âzamî inkişafı [gelişimi] nokta-i nazarında [görüşünde] temerküz etmesi [toplanması] icab edecektir. Sırf bir tüccar, sırf bir bankacı, sırf bir sermayedar fabrikacı görüşüyle çizilecek bina projesi kâğıt üzerinde veya kongre salonunda kalmaya mahkûm bir nazariyeden başka bir şey olamaz. Zirâ hemen münhasıran [bütünüyle] köylü ve işçilerden ibaret olan milletimizi, sadece iş kuvvetinden [emek gücünden] istifade edilebilecek bir unsur telâkki etmek suretiyle, iş yapmaya teşebbüs edecek banker, tüccar veya fabrikacı, millettaşımız bile olsa, muhakkak bizi Garb sermayedarlarına satmayı tasmîm [niyet] etmiştir. Bugün, en dar zekâlı olanlarca da müsellemdir [teslim edilmiştir] ki, Türkiye'ye, faaliyete girişmek için, celb etmeye [çekmeye] mecbur bulunduğumuz istihsal âlât [üretim araç] ve makinelerinin bedelini tediyeye [ödemeye] kâfi bir sermayeyi bile, aramızda toplayıp tedarik etmeye imkân yoktur. Demek oluyor ki, sırf sermayedar nokta-i nazarını güden yerli zengin, hiç şüphesiz samîmî değildir; kendi varlığına güvenmiyor; ileride cahil halkımızı, Garb sermayedarı namına soymak, istismar etmek [sömürmek] suretiyle kendisi de çevrilinmeyi tasarlıyor.

Bu gibilerin maskesi aşağı indirilip milliyetperverlik, fedakârlık kisvesi altında, nasıl hasis birer bezirgân ruhu taşıdıkları gösterilirse, başta millî kurtuluşumuza rehberlik edenler olmak üzere, hiçbir ferdin, bu tarzda iktisadiyatımızın yanlış bir mecraya sokulmasına rıza göstermeyeceği bedîhîdir [aşikârdır]. Tehdid edilen siyasî istiklâlini korumak için sel gibi kanlar akıttıktan sonra kendi ihtiyarıyla [tercihiyle] iktisadî esareti kabul edecek bir millet tasavvur etmiyoruz. Herhalde bu, Türk milleti değildir.

Kongrede kendi mevkii ve fikriyatının ehemmiyeti bu kadar büyük olan amele sınıfının temsili meselesinin son derecede ihmal edilmiş olmasına hayret ve teessürden kendimizi alamıyoruz. Mevcut amele cemiyetlerine, toplu işçi zümrelerine mü-

racaat edilecek yerde, köy ve şehir erbab-ı mesâîsi [emekçileri] namına gönderileceklerin tayini vali ve mutasarrıflara havale edilmiştir. Ve bu tayin âdeta bir memur nasbı [tayini] gibi bir şekilde yapılmaktadır. Amele işleriyle az veya çok alâkası olan bazı kimseler istimzaç edilmeksizin [yoklanmaksızın], reyleri sorulmaksızın, İstanbul'dan iktisat kongresine amele murahhasları [delegeleri] tayin olunmuştur. Ciddiyetle kabil-i telif olmayan [bağdaşmayan] bu hareketin amele üzerinde yaptığı pek fena tesirden sarf-ı nazar, bu sözde amele murahhaslarının [delegelerinin], vaziyeti tedkik edip amele temayülatını [eğilimlerini] anlamalarına ve edinecekleri fikre göre teklifat [tekliflerde] ve müdafaatta [savunmalarda] bulunmak için hazırlanmalarına bile imkân bırakılmamıştır.

Zaten, hükümetin önayak olduğu bu mü'temere [kongreye] iştirak edecek yoksul murahhaslara [delegelere] harcırah vermek mevzu-u bahs olmadığından, amele murahhaslarından [delegelerden] ekseriyetinin gitmeye muvaffak olamayacağını, son dakikada istihbar ettik [haber aldık]. İş tayinle olduğu cihetle, tahsisat verilmemesi isabet olmuştur. Aksi takdirde, murahhasların büsbütün makamat-ı resmiyenin [resmî makamların] tesiri altında kalmasından korkulurdu. Hâlbuki bir amele vekili ancak, hiçbir kimseye ve hiçbir makama maddî bir alâka ile merbut [bağlı] olmadığı takdirde, amele hukukunu müdafaa kuvvetini kendisinde bulur. Fakat bu yüzden İstanbul amelesinin bu kongrede temsil edilmemesi de doğru olmaz. Muhtelif amele teşkilâtları, azaları meyanında [arasında] bir miktar para toplayarak hiç olmazsa iki şuurlu işçiyi, muayyen bir programla İzmir'e göndermelidirler.

Bu programda başlıca ne gibi teklifler yapılmalıdır? Bu teklifler ziraata, sanayie, ticarete ve işçi hukukuna ait olmak üzere dört kısma ayrılabilir. Bunların her biri hakkında düşündüklerimizi, muhtasaran [kısaca] olsun kayd etmeye, yerimiz müsaid olmadığından, ziraat hakkında kısa birkaç mütâlaadan [fikir-

den] sonra, yalnız amelenin tasdikini talep edebileceği kendi haklarını tâdad [saymak] ile iktifâ edeceğiz [yetineceğiz].

Ziraat, memleketimizin en birinci istihsal membaıdır [üretim kaynağıdır]. İleride vücuda getireceğimiz sanayi daha ziyade, sanayi-i ziraiye olacaktır. Toprağımızı vâsî mikyasta [geniş ölçekte] ve fennî usullerle işlediğimiz nisbette, mevadd-ı iptidaiyemiz [hammaddemiz] bol olacak ve sanayi aynı nisbette inkişaf edecektir [gelişecektir]. Fakat bugünkü şerâit [şartlar], ziraattan hakkıyla istifade etmemize hiç de müsait değildir. Köylümüzün emeklerinin heba olmasına mâni olacak, yeni bir ziraat siyaseti kabul etmemize eşedd [şiddetle] ihtiyaç vardır.

1) Büyük çiftlikler hükümet tarafından istimlâk edilmeli [kamulaştırılmalı] ve son asrî terakkiyata muvafık [modern gelişmelere uygun] bir tarzda, mütehassısların nezareti [uzmanların gözetimi] altında işletilerek, civar köylü için bir numune mektebi vazifesini görmelidir. Köy gençleri ve çocukları bu çiftliklerde muayyen [belirli] zamanlarda çıraklık etmeye mecbur tutulmalı ve köylünün yeni usullerle mümarese [beceri] peyda etmesine [kazanmasına] yardım edilmelidir.

2) Âlât ve edevat ve hayvanatı mahdud [sınırlı] küçük arazi sahipleri, birleşerek ziraat kooperatifleri teşkil etmeye ve bu kooperatifler vasıtasıyla, bir taraftan müştereken kullanılmak üzere, traktör ve harman makinesi gibi münferiden [ayrı ayrı] tedarik edemeyecekleri makinelerden istifadeleri temin olunmalı; bir taraftan mahsulâtlarını satmak hususunda muhtekir [vurguncu] tüccarların, pahalıya mal olan delâletinten [aracılığından] kurtarılmalı.

3)Araziden mahrum köylülere toprak verilmeli ve mümkün mertebe ziraat komunaları [komünleri] teşkil ederek istihsalde [üretimde] bulunmalarına delâlet [kılavuz] olunmalıdır.

4)Bu son iki sınıf köylüye vâsî mikyasta [geniş ölçüde] muavenette [yardımda] bulunacak köy bankaları tesisi, köy iktisadiyatının terakkisi [gelişimi] için bir zarurettir.

İKTİSAT KONGRESİNDEN SONRA

AYDINLIK, SAYI 14, NİSAN 1923

"Umumî İntihabat [Genel Seçimler] Arifesinde"

Millî İstiklâl Muharebesi'ne katıldığından beri, memleketin mukarreratıyla [yazgısıyla] doğrudan doğruya alâkadar olmak azminde bulunduğunu izhardan [açığa vurmaktan] bir an hâlî [geri] kalmayan işçilerimizin eline son zamanlar, kendilerini göstermek için birbirini müteakip iki mühim fırsat düştü: İzmir İktisat Kongresi, Meclis-i Millî intihabatı [seçimi]... Bunlar öyle fırsatlardır ki, kuvvetle istihsal [elde] edilmiş olan hakimiyet hakkını bil-fiil istimal etmek [kullanmak] iktidarına da malik olduklarını ve umumen kabul edilmiş bir tabir ile rüşt-i siyasîyi de [siyasî olgunluğa da] haiz bulunduklarını, diğer efrad-ı millet [milletin diğer kesimleri] arasında ameleler de neticede ya ispat etmiş olacaklar, yahut bu işlerde henüz ehil olmadıklarını göstereceklerdir. Açıkçası, işçi sınıfı bir imtihan geçiriyor. Bu imtihanın neticesine göre, devlet işlerine bizzat ve bil-fiil iştirak edip edemeyeceği anlaşılacaktır.

Herkesin bilâ-tereddüd [tereddütsüz] itiraf etmesi lazım: Bu güç imtihanın birinci kısmını, işçilerimiz büyük bir muvaffakiyetle geçirdiler. Amele grubunun İktisat Kongresi'ndeki ciddî ve bereketli faaliyeti, emekçi sınıfın diğer sınıflar yanında ve aynı seviyede muhterem bir mevki işgal etmesini mümkün kı-

lan evsaf [nitelikler] ve meziyetlere malik bulunduğunda şüphe bırakmamıştır.

Memleketimizin her tarafından gelen işçi sınıfı mümessilleri, İzmir'de buluşup görüştüler. Bu, Türkiye'nin işçilik tarihinde ilk defa vaki olan bir hâdisedir. Yalnız bu imkânı hazırlamış olmasından dolayı İktisat Kongresi'nin kıymeti amele nazarında pek büyüktür. Son zamanlara kadar amele teşkilâtlarının faaliyetleri daima mevzîî [yerel] kalmış, muhtelif merkezlerde bulunan işçiler arasında münasebet teessüs edememişti [ilişki kurulamamıştı]. İzmir'de yurdumuzun dört köşesinden gelen murahhasların [delegelerin] teâtî-yi efkâr etmesiyle [fikir alışverişinde bulunmasıyla], şimdiye kadar uzaktan uzağa az çok nazarî [teorik] bir tarza yapılmasına uğraşılan ittihad-ı umumînin [genel birliğin] temelleri amelî [pratik] bir tarzda hazırlanmış oldu. Maalesef bu faaliyetler esnasında da iş bozanlar çıktı, vâhî isnad [anlamsız yergi] ve iftiralar ortaya atıldı. Fakat, hissiyatına hâkim olan amele grubu, temkinine halel getirmedi. İşçinin inkılâpçı ruhundan gelen bir hamle ile nokta-i nazarının [bakış açısının] tebellür etmesine [billurlaşmasına] hâil [engel] olanları, müsbet bir iş meydana çıkarmaktan istinkâf edenleri [kaçınanları] kendi hallerine bırakarak el birliğiyle işçilerimizin asgarî metalibini [taleplerini] herkesin anlayabileceği basit maddeler şekline soktu ve kongre heyet-i umumiyesine [genel kuruluna] arz etti. Zaten İstanbul Amele Teşkilâtları Birlik Komisyonu'nun bilhassa tanzim ve tab ettirdiği [bastırdığı] etraflı bir layihada [tasarıda], amelenin memleket iktisadiyatına nasıl bir cereyan verilmesini ve bu iktisadiyatın ne gibi esaslara dayanmasını arzu ettiği şerh [açıklanmış] ve izah edilmişti. Ciddî bir tedkik mahsulü olan bu vesikayı İstanbul'un resmî amele murahhasları [delegeleri], arkadaşlarına takdim ettiklerinden amele encümeninin işi bu suretle gereği gibi kolaylaşmıştı. Bu sayede işçilerimizin, kendi haklarını ve sınıf menfaatlerine en uygun iktisat usullerini amelî [pratik] bir tarzda müdafaa ve kabul ettirmeleri kabil [mümkün] oldu.

Kongre mukarreratını [kararlarını] burada tahlil edecek değiliz. Bu hususta gazetelerde pek çok yazılar yazıldı. Ve bundan başka birçok matbu vesâik [belgeler] de dağıtıldı. Bunları yeni baştan mevzu-u bahs etmekte büyük bir fayda görmüyoruz. Önümüzdeki intihabat [seçim] mücadelesi itibarıyla, büyük bir ehemmiyet ihraz ettikleri [kazandıkları] cihetle yalnız amelenin kabul ettirdiği bazı maddeler üzerinde biraz tevakkuf etmek [durmak] istiyorum. Bunların içinde, amelenin intihap [seçim] programına esas teşkil edecek gayet vâsî [geniş] fikirler vardır. Yapılan müdafaat [savunmalar] sayesinde bu tekliflerden birçoğu kongre azalarından gayrı bazı hükümet ricaline [ileri gelenlerine] de tasvib ettirilmiştir [onaylattırılmıştır]. Bugünkü ateşli mücadeleler esnasında, ileride işçilerimizin kurtuluşunu kâfil [sağlayacak] olan bu gibi noktalar üzerinde büyük mikyasta [ölçüde] ve şiddetli bir propaganda yapmak vazifemizdir.

Evvelâ işçinin kendi meslekî hayatına taalluk eden [bağlanan] cihetleri [konuları] ele alalım. Kongrede Avrupa'da olduğu gibi sendikalar teşkil ve onların delâletiyle [kılavuzluğuyla] grev ilân edilebilmesi ittifak ile kabul edilmiştir. İş müddetinin sekiz saati tecavüz etmemesi, gece işinde saatlerin çift sayılması, gündeliklerin asgarî maişet [geçim] fiyatından aşağı olmaması, kadın işçinin himaye görmesi de bu nevidendir. Bunları kabul ve tasdik ettiğini efkâr-ı umumiye [kamuoyu] önünde alenen beyan etmeyen namzetlere [adaylara] bir tek amele reyini [oyunu] vermemelidir. Sonra amelenin, devletin iktisadî siyasetine taalluk eden metalibi [talepleri] de vardır. Kongre'ye yapılan teklifleri tedkik edelim: amele, bugün mevcud müşevveş [karmakarışık] ve hak ve adle [adalete] uymayan çeşit vergiler yerine, ziraat, ticaret, sanayi, ilh... menbaı [kaynağı] ne olursa olsun, tekmil irad yekûnu [gelir toplamı] üzerinden istîfa edilmek [alınmak] üzere bir tek müterakki irad [artan gelir] vergisinin ikame olunmasını, bu vergiden amelenin istisnasını, on bin liradan yukarı servetler üzerinden bir müterakki sermaye vergisinin alınmasını, mirasın

da müterakki bir vergiye tabi tutulmasını, ferdî şirket inhisarlarının ilgasını, büyük teşebbüsat-ı sınaiyeye [sanayi girişimlerine] ve ticaret-i hariciyeye [dış ticarete] devlet inhisarı şeklinin verilmesini teklif etmiştir. Bunlar da işçinin âtîsi nokta-i nazarından [geleceği açısından] gayet hayatî meselelerdir. Amele namzedi [adayı] olarak ortaya atılacak olanlar, bu iktisadî metalibin [taleplerin] de müdafaasını imzaları altında deruhde etmedikçe [üstlenmedikçe] müstahsil [üretici] sınıfın müzaheretine [desteğine] nail olmamalıdırlar. Artık bu defa işçi muhtelif şahıslara ve fırkalara alet olmamalı... Rey hakkını ancak kendi meşru emellerini ve menfaatlerini müdafaa etmeyi her şeyden üstün bir vazife telâkki eden hulûs-u niyet [iyi niyet] ve mefkûre [ülkü] sahibi, hakîkî inkılâpçıların lehinde istimal etmelidir [kullanılmalıdır].

Bu defaki ilk Meclis-i Millî intihabı [seçimi] gayet müstesna şerâit [şartlar] altında yapılıyor. Sulh henüz imza olunmadığı cihetle, siyasî cereyanlar açıktan açığa kendilerini gösteremiyorlar. Ortada tahakkuk ettirilmiş [gerçekleştirilmiş] gayet derin bir siyasî inkılâp var. Hiç şüphesiz bunun neticesi olarak hakk-ı tefevvukunu [üstünlük hakkını], imtiyazlarını kaybetmiş, en can alıcı noktasından cerîhadar olmuş [yaralanmış] bir sınıf mevcuddur. Bu sınıfın irticakâr emelleri olmak lazım gelir. Fakat el'an [hâlâ] harici düşman tehdidi altında bulunduğumuzdan, vatanperverlik hisleri bu emellerin izhar edilmesine [açığa vurulmasına] mâni oluyor. Sonra inkılâbımızı makbul görenler arasında onu inkişaf ettirmek [geliştirmek] isteyenlerle muhafazakâr temayüllere [eğilimlere] tebaiyyet edenlerin [uyanların] siyasetleri de ileride yekdiğerine çarpışacak. Bugün istiklâl-i millînin âlî menfaatleri, herkesi bu ihtilâf [ayrılık] tohumlarını içinde boğmaya teşvik ediyor.

Fakat bütün gayretlere rağmen arzu edilen vahdetin [birliğin] muhafazasına imkân bulunamamıştır. Bir ve iki numaralı gruplar ve İttihat ve Terakki üç muharrik [harekete geçirici] meydana çıkarmışlardır. Maamafih [buna karşılık] üç siyaset ortaya

atılmıştır demeye dilimiz varmıyor. Biz henüz maatteessüf [ne yazık] üç değil, bir tek siyaset de fark edemedik. Anladığımız bir şey varsa o da siyasî ihtilâflardan [uyuşmazlıklardan] ziyade şahsî münaferetler [nefretler] muvacehesinde [karşısında] bulunulduğudur.

Amele Partisi'ne göre mesele şu şekilde vaz edilmiştir [konmuştur]: Şahsî sultan hâkimiyetinin ilgası, hâkimiyetin bilâkayd-ü-şart [kayıtsız şartsız] millet efradına aidiyeti ve Büyük Millet Meclisi'nin, bütün devlet hukuk ve vezâifini [görevlerini], ma-fevk [üstün] bir makamın tasdikine lüzum olmaksızın, sinesinde cem etmesi [toplaması]. Milletin bu pek kıymetli hukuk-u müktesebesi [kazanılmış hakları] her türlü siyasî münakaşanın fevkinde kalmak şartıyla her türlü siyasî mücadelelere cevaz verilebilir.

Bizce bu esasat-ı mukaddese [kutsal esaslar] üzerinde müttefik kalan fertlerden herhangi biriyle işçi sınıfının kendi sınıf metalibi [talepleri] üzerinde teşrik-i mesâî etmesi imkân dâhilindedir. Ve etrafımızda yaptığımız müşahedata [gözlemlere] göre, işçilerimiz, elde akîdeleri [görüşleri] tespit eden hiçbir program mevcud olmadığı için muhtelif numaralar taşıyan grupların heyet-i mecmuasını [tümünü], millî İstiklâl davasının mücahitleri ve Halkçı İnkılâbı'nın âmilleri [uygulayıcıları] telâkki eder. İrticakâr etvarıyla [tavırlarıyla] nefreti celb etmiş [çekmiş] birkaç şahıs müstesna olmak üzere millî hareket rehberlerine karşı, taşıdıkları numara ne olursa olsun, aynı hiss-i şükranî [şükran duygularını] besler; ve siyasetleri işçi sınıfının inkılâpkâr nokta-i nazarına [devrimci bakış açısına] uygun gelmeyen içtihatlara [hükümlere] karşı hasım vaziyet almak hakkını muhafaza eder.

İlk safhasında intihabatın [seçimlerin] bize telkin ettiği fikirleri hulâsaten [kısaca] arz ettik. Vaziyetin takallübâtını [değişimlerini] yakından takip ederek, karîlerimizi [okuyucularımızı] ilk fırsatta yeniden haberdar edeceğiz.

İNTİHABAT VE YOKSUL VE ORTA HALLİ SINIFLAR

AYDINLIK, SAYI 15, MAYIS 1923

Meclis-i millî intihabatı [seçimi], hiç intizar edilmeyen [beklenmeyen] bir zamanda başladı. Müdafaa [direnme] meclisi denmeye seza [lâyık] olan Büyük Millet Meclisi, İtilâf Devletleriyle sulhu akdedecek, bilfiil kazandığımız mevcudiyet haklarını resmen bütün dünyaya tanıttırdıktan sonra dağılacak ve halk kitleleri her türlü haricî endişeden âzâde bir tarzda yeni meclisi intihap edebilecek [seçebilecek], kanaati herkeste mevcut idi. Tabiî milletin selametiyle alâkadar düşünceler, sulhu beklemeden ârâ-yı ammeye [kamunun fikrine] müracaat edilmesini icab etti. Fakat bu gayr-i muntazar [beklenmeyen] karar herkesi hazırlıksız buldu. Bundan sonra da, intihabata [seçime] kadar olan kısa müddet zarfında hiçbir cereyanın tebellür [belirme] ve taazzî etmesine [şekillenmesine] imkân görmüyoruz.

Zaten bu memlekette bundan sonra ancak üç türlü siyasî cereyan kabil-i tasavvurdur [tasavvur edilebilir]: 1) Bugünkü inkılâbı yapan ve yaşatmaya azmetmiş olanların temsil ettiği cereyan; 2) Derebeylik bakayası [kalıntısı] olan an'anelere ve Hanedan-ı Âl-i Osman'a merbut [bağlanmış] olanları etrafında toplayan irticakâr cereyan; 3) Fakir işçi ve köylü kitleleri ve orta halli sınıflar lehine inkılâbımızı derinleştirmek, inkişaf ettirmek ve onu müşterek mülkiyete müstenid [dayalı] bir içtimaî inkılâba [toplumsal devrime] müntehi kılmak [eriştirmek] gayesini takip eden sosyalist cereyanı. Mükteseb hukuku [kaza-

nılmış hakları], fiiliyat ve tatbikat sahasına îsâl etmek [ulaştırmak] için, birinci ve üçüncü siyaset uzun müddet el ele hareket edebilecek; ve herhangi bir fırsattan bil-istifade [yararlanarak] irticaın tehditkâr bir vaziyet aldığı zamanlarda siyasî ve içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] taraftarları, milletin ekseriyet-i kahiresiyle [belirleyici çoğunluğuyla] beraber, bir tek vücud gibi kara kuvvetlerin karşısına çıkacaklardır.

Fakat dâhili siyasette, milletin daha ziyade zengin tabakalarına istinad eden [yaslanan] Müdafaa-i Hukuk grupları efkâr-ı umumiyeye [kamuoyuna] müsbet bir içtimaî [toplumsal] ve iktisadî program arz etmemişlerdir. Birinci grubun umdeleri [ilkeleri], bütün milletin candan kabul ettiği inkılâp esasatı [esasları] ile bazı müphem ıslahat [reform] tasavvurlarını ihtiva etmektedir [içermektedir]. Hâkimiyet-i milliye ve istiklâl-i millî, haricî ve dâhilî tehdid ve tehlikelere maruz bulundukça, bilâ-istisna [istisnasız] herkesin bunlarla iktifa etmemesi [yetinmemesi] ihtimali yoktur. Ancak, yarın öbür gün sulh imzalanıp icraat ve müsbet işler devresine girildiği zaman, vazıh [apaçık] bir siyaset-i iktisadiye [ekonomi politikası] kabul etmek ve açılacak geniş teşebbüsât-ı imariye [bayındırlık girişimleri] ve sınaiyeyi ona göre tanzim etmek ihtiyacı hâsıl olacaktır.

Önümüzdeki haftalar zarfında intihap edilecek [seçilecek] Meclis-i Millî, sulhu tasdik ettikten sonra bu mu'dil [karmaşık] ve nazik meselelerle karşılaşacaktır. Bunun için işçi ve fakir orta halli köylü kitleleri, kendi sınıf mukadderatlarını [yazgılarını] mevzu-u bahs edecek bir meclise aza intihap etmeye [üye seçmeye] davet edildiklerini nazar-ı itibara [dikkate] almak mecburiyetindedirler. Müstakbel mebusların, millî davaya pek sıkı bir tarzda merbut [bağlı] kimseler olmaları aranılacak en birinci şarttır. Fakat bunun yanında namzedler [adaylar] arasından işçi ve köylünün menafiine [çıkarlarına] uygun bir tarzda devlet işlerini ve mesâil-i iktisadiyeyi [ekonomik sorunları] hal ve tanzim etmek [çözme ve düzenleme] kabiliyet ve temayülünde

[eğiliminde] olanları seçmek de geniş halk kitleleri için hayatî bir ehemmiyeti haizdir. Buna binaen işçi ve köylünün alel-ıtlak [rastgele] filan fırkaya müzaherete [destek olmaya] karar vermesi doğru olmaz. Meselâ Müdafaa-i Hukuk gibi memleketimizi bir mevt-ı muhakkaktan [mutlak ölümden] kurtarmış bir teşkilâta müzaheret [destek olmak] suretiyle, şükranımızı edâ etmek [ödemek] hepimizin borcudur. Fakat bu müzaheret [destek] onun göstereceği her namzede [adaya] muhakkak rey vermek demek değildir. Bu hususta iki ihtimal karşısındayız: ya bu teşkilât amele sınıfının arzu ve itimad ettikleri şahsiyetler meyanından [arasından] bazı namzedleri [adayları] listelerine ithal eder ki, bu takdirde bu listelere rey vermek icab eder. Yahut da yoksul sınıfların nokta-i nazarlarını [bakış açılarını] kayda lüzum görmez. O zaman, kuvvetli bir siyasî teşkilâta henüz malik olamadıkları için, ayrıca kendilerinin tayin ettikleri namzedler [adaylar] olmadığına göre, resmî listelerde isimleri geçen şahsiyetler meyanında [arasında] içtimaî inkılâba [toplumsal devrime] en mütemayil [meyilli], en ileri fikirli ve sa'yin hukukuna [emeğin haklarına] en hürmetkâr olanları tefrik edip [ayırt edip] münhasıran [özellikle] onlara rey vermek muvafık [uygun] olur.

Esasen İşçi Teşkilâtları Heyet-i Müttehidesi [İşçi Örgütleri Birleşik Heyeti] de henüz resmen teşekkül etmediği için, İstanbul işçilerinin önümüzdeki intihabatta [seçimde] kendilerine mahsus bir liste üzerinde reylerini temerküz ettirmelerine [bir yerde toplamalarına] ihtimal verilemez.

Elyevm [bugünkü] Türkiye'de bir mevcudiyet-i resmiyeye malik [resmî bir varlığa sahip], yoksul ve orta halli sınıflara dayanan ve onların menafiini [çıkarlarını] müdafaa eden yegâne siyasî fırka Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'dir. Vaziyet-i hâzıranın [mevcut durumun] nezaketi dolayısıyla bu teşkilâtın, ârâ-yı umumîyeye [genel oya] kendi namına namzed [aday] listeleri arz edip etmeyeceğini bilmiyoruz; fakat hiç şüphesiz,

ileriye sürülecek namzedler [adaylar] arasından, inkılâbımızın inkişafı [gelişimi] itibarıyla en muvafık [uygun] gördüklerini, işçi sınıfına tavsiye edecektir. İşçi ve köylülerimiz bu fırkanın delâletinden [kılavuzluğundan] vâsî mikyasta [geniş ölçüde] istifade etmelidirler.

İntihabatta [seçimde] her şeyden evvel gözetilecek cihet [yön], her türlü müdahale ve maddî ve manevî tazyikten [baskıdan] berî [uzak] olarak reylerin [oyların] verilebilmesini temindir. İktidar makamında bulunan en hüsn-ü niyet sahibi [iyi niyetli] şahsiyetler, en munsif [insaflı] ve hürriyetçi fırkalar bile, bütün millet namına vekâleten başında bulundukları makinenin bahş ettiği salahiyet [yetki] ve sühuletlerden [kolaylıklardan], kendi partileri hesabına istifade etmek temayülüne [eğilimine] ekseriya [genellikle] mukavemet edemezler [dayanamazlar]. Dünyanın hiçbir tarafında vâki olmamış bir mazhariyetle [başarılarla], şu geçirdiğimiz mücadele devresinde, bilâ-istisna [istisnasız] tekmil milleti temsil eden ve etrafına toplayan hükümet-i hâzıranın [mevcut hükümetin] bu girîveye [çıkmaz yola] düşmekten kendisini muhafaza edebilmesini onun kendi şerefi namına şiddetle temenni ediyoruz.

Çok defa da hükümet partisi, cidden meşruiyet dâhilinde kaldığı ve müstağni [doygun] davrandığı halde, onun mensupları, mesul heyetlerin rızası hilâfına olarak, hükümet ve fırka nüfuzunu şahsî emellerine âlet edinmeye çalışırlar ve muvaffak [başarılı] da olurlar. Müntehiplerin [seçmenlerin] buna pek ziyade dikkat etmeleri icab eder. Zevahire [görünüşe] bakılırsa hükümet partisi kemâl-i serbestî [tam bir serbestlik] ile reylerin verilmesi lüzumunu takdir etmektedir. O halde intihabat [seçim] esnasında, bir yere intisabın [kapılanmanın] verdiği cüretle başkalarının hukukuna tecavüz edenler olursa, bu gibilere karşı şiddetle protesto etmek her müntehibin [seçmenin] vazifesidir. Serbestçe rey vermek imkânını bulamayanların istinkâf etmesi [sakınması] müreccahtır [yeğdir].

Bir milletin seviye-i içtimaiyesi [toplumsal seviyesi] intihabatta [seçime] gösterdiği cesaret-i medeniye [medenî cesaret] ile ölçülür. Her türlü tehdid ve tazyiklere rağmen kanaatini izhardan [göstermekten] çekinmeyen milletler rüşt-i siyasîye [siyasî olgunluğa] malik olduklarını ispat etmiş olurlar. Bu milletler meyanına [arasına] girdiğimizi göstermenin sırası gelmiştir. Tesbit ettiğimiz hatt-ı hareketten, en şiddetli müdahaleler bile, bizi inhiraf ettirememelidir [saptırmamalıdır].

Bu şerâit [şartlar] altında reylerimizi vereceğimiz namzedlerden [adaylardan] ne gibi taahhüdat [taahhütler] aramalıyız? Bunların en esaslılarını *Aydınlık*'ın bundan evvelki sayısında da zikr etmiştik. Bu sene amele günü olan 1 Mayıs, intihabat [seçim] hazırlıkları içinde hulûl ettiği [olduğu] için işçinin bu hususdaki metalibi [talepleri] aynı zamanda 1 Mayıs dilekleri addolunabilir. Zirâ takriben kırk seneden beri teessüs etmiş [oluşmuş] bir an'ane [gelenek] mucibince [gereğince], 1 Mayıs'ta işçi sınıfı bir taraftan sadece kollarını bağlamakla, nasıl bütün muamelat-ı beşeriyeyi [toplumsal işleri] felce uğratmaya kadir olduğunu gösterir ve burjuvaziyi içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] tehdidi altında titretir. Diğer taraftan da bizzat kendi azim ve iradesinden beklediği kat'î kurtuluşu tahakkuk edinceye [gerçekleşinceye] kadar, her sene hal-i hazır vaziyetini ıslah edici bazı metalib [talepler] için mücadele etmeye ahd eder [and içer].

Bu asgarî metalib [talepler] tabiî günün meseleleriyle ve hadisatıyla [olaylarıyla] alâkadar olur. İşçinin 1 Mayıs dilek ve istekleri o seneye isabet eden intihabat [seçim] programıyla tetabuk eder [uygunluk gösterir].

Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'nin kısm-ı mahsusumuza [özel bölümümüzde] aynen derc ettiğimiz [koyduğumuz] beyannamesinde madde madde tesbit edilmiş olan umde [ilke] ve şiarlarda, yoksul ve orta halli sınıfların bugün için serd edilebilecek [ileri sürülebilecek] asgarî metalibini [taleplerini] hemen tam olarak mevcud bulduğumuzdan, namzedlere [aday-

lara] kabul ettirmek mecburiyetinde bulunduğumuz noktaları ayrıca buraya kayd etmeyi faydasız bulduk.

Hülâsa kör körüne hareket etmeyelim. Had [keskin] bir mücadeleye girişmek nâbemevsim [mevsimsiz] ise de, bir derin teşkilât ve tesisat devresine girmek üzere olduğumuzu unutarak, reyimizi rastgele istimâl etmek [kullanmak] de caiz değildir. Böyle bir ihmal kendimize ve mensup olduğumuz sınıfa karşı bir cinayettir. Kimseye ilân-ı husumet etmeksizin, işçi dostu ve içtimaî inkılâp mefkûresine merbut [toplumsal devrim düşüncesine bağlı] olanlara ve yalnız bu evsafı [nitelikleri] haiz ciddî ve namuslu şahsiyetlere rey vermeliyiz. İki senede bir istimal etmek [kullanmak] fırsatına nail olduğumuz hakk-ı hâkimiyetimizden, ancak bu suretle kurtuluşumuz lehinde istifade etmiş oluruz. İşçi ve köylü müdafilerinin [savunucularının] mebzulen [bolca] meclise girmelerini temenni ederim.

TÜRKİYE'DE CEMİYET BİRLİKLERİNİN TEŞEKKÜLÜ

AYDINLIK, SAYI 15, MAYIS 1923

Memleketimizde cemiyetçilik [dernekçilik] başladığı tarihten bil-itibar [itibaren] amele cemiyetleri [işçi dernekleri] de teşekkül etmeye başlamıştır. Cemiyetlerin inkişafı [gelişimi] Meşrutiyet'in ilanını müteakip imkân dahiline girmişti. 1324 [1908] senesinden beri muhtelif şehirlerde çeşit çeşit amele teavün [yardımlaşma] cemiyetleri ve sendikaları ortaya atılmışlardı. Fakat hiçbir yerde, geçen seneye gelinceye kadar, ne bir şehirde mevcut cemiyetler arasında, ne de ayrı ayrı şehirlerde bulunan aynı mesleğe mensup amele teşkilâtları arasında birlikler yapmaya teşebbüs edildiğini, çalışıldığını bilmiyoruz. İlk defa, geçen sene 1 Mayıs günü tezahüratının uyandırdığı şevk ile amelede tesanüd [dayanışma] hisleri keskinleşmiş ve teşkilâtların birleşmeleri lehinde kuvvetli bir cereyan husule [meydana] gelmişti.

1338 [1919] Temmuz'unda yekdiğerinden bî-haber [birbirinden habersiz] dağınık teşkilâtların bir birlik etrafında toplanmasını temin edecek esasları tespit etmek üzere bir konferans akd olunması [düzenlenmesi] hakkında Türkiye İşçi Derneği tarafından vaki olan teklifi bizzat amelenin tazyikiyle [baskısıyla], dernek, sendika mahiyetinde olan tekmil amele cemiyetleri kabul ile dernek merkez-i umumisine [genel merkezine] murahhaslarını [delegelerini] göndermişlerdi.

Üç defa içtimâ eden [toplanan] bu Birlik Konferansı nihayetinde, esas itibarıyla birleşmek lüzumu tasdik kılınmış ve buna bir şekl-i resmî vermek vazifesi bir daimî komisyona havale edilmişti. Bu komisyonun mesâîsi [çabası], vaziyeti hakkıyla kavrayamayan bazı murahhasların [delegelerin] yanlış nokta-i nazarlarında [bakış açılarında] ısrar etmeleri yüzünden akîm [sonuçsuz] kalmıştı. Fakat bu suretle ilerisi için zemin hazırlanmış oluyordu.

İstanbul'un idaresi millî hükümete intikal ettikten sonra, Aydınlık'ın on üçüncü sayısında izah ettiğimiz veçhile [sebeple], amele teşkilâtları yeniden birleşmek temayülleri [eğilimleri] gösterdiler. Bu defa mebus Numan Usta'nın teşvik ve davetiyle içtimalara [toplantılara] mübâşeret edildi [başlandı]. İlk içtimalara [toplantılara] takriben [yaklaşık] on altı cemiyetin murahhasları [delegeleri] iştirak etmişti. Tedricen [zamanla] bu miktar azaldı. Lâkin belli başlı teşkilâtlar sonuna kadar müzakerâta [müzakerelere] devam ettiler.

Müntehab [seçilmiş] bir heyet tarafından kaleme alınan nizamnamenin tedkiki hitam [son] bulmadan, İzmir İktisat Kongresi küşad edildi [açıldı]. Teşkilâtlar Birliği Meclisi'nin müzakeratını idare eden azaların İzmir'e azimeti [yola çıkması], faaliyetin tatilini mûcib oldu [gerektirdi]. Bu suretle de bir buçuk ay kaybedildi.

İzmir'den avdetimizde [dönüşümüzde] Birlik Meclisi yeniden faaliyete geldi. Kongre'de teşkilât hususunda kabul edilen esasat [esaslar] dâhilinde, mevcud nizamnamenin tâdili [değiştirilmesi] kararlaştırıldı.

Bu esasatı [esasları] şuracıkta, telhis etmeyi [özetlemeyi] muvafık [uygun] buluyoruz.

İstanbul›da yapılan birlik faaliyeti bütün Türkiye›yi şâmil [kapsayan], bir ittihada [birleşmeye] müteallikti [yönelikti]. Hâlbuki amele kuvvetlerinin tevhidine [birliğine] evvelâ şehirlerden başlamak lüzumu Kongre'deki amele grubunda takarrür etti [kararlaştırıldı]. İzmir'de ittihaz olunan [kabul edilen]

bu mukarrerata [kararlara] nazaran işçi teşkilâtlarının temeli, hücre-i asliyesi, dernek yani sendika olacaktır. Amele Derneği, bir mesleğe, bir şirket veya fabrikaya veya herhangi bir şube-i sa'ye [iş koluna] mensup işçilerin vücuda getirdikleri teavün [yardımlaşma] ve müdafaa-i hukuk [hakları savunma] cemiyeti demektir. Nizamnameleri pek derme çatma ve mütehâlif [farklı] olmakla beraber, bugünkü işçi cemiyetlerinin her biri birer dernek add olunabilir [sayılabilir]. Yalnız bunları asrî bir şekle sokmak ve henüz teşkilâttan mahrum zümreler için yeni baştan dernekler tesis etmek icab eder.

Bir şehirde veya sanayi merkezinde bulunan işçi dernekleri, her birinin mesul murahhaslarından mürekkep [yetkili sorumlularından oluşan] bir heyet-i merkeziye tarafından idare olunan bir Mahalli Dernekler Birliği teşkil edeceklerdir. Birlik, işçi sınıfının umumî menfaatlerini müdafaa, amele hareketini idare edecek, hususî işlerinde, derneklerin istiklâlini ihlâl etmeyecektir.

Memleketin muhtelif yerlerinde bu tarzda birlikler teşekkül ettikten sonradır ki bunların tevhidi [birleşmesi] ve bütün Türkiye işçi sınıfı namına hareket etmek, söz söylemek ve işçiliğe müteallik [ait] mesâili [sorunları] devlet makamat-ı resmiyesi [resmî makamları] nezdinde müzakere ve halletmek salahiyetlerine [yetkilerine] malik bir müessesenin vücuda getirilmesi mevzu-u bahs olabilecektir. Zamanı gelince birliklerin kongrelerce müntehab [seçilmiş] mümessillerinden [temsilcilerinden] mürekkep bir "Türkiye İşçi Dernek Birlikleri İttihadı" teşkili mutasavverdir [tasarlanmaktadır].

Bu esasata nazaran [esaslara göre] İstanbul'da hal-i faaliyette bulunan Birlik Meclisi›ne, İstanbul muhitinde mevcut ve teşekkül edecek olan cemiyetlerin bir birliğini veya heyet-i müttehidesini [birleşik heyetini] yaratmak vazifesi düşüyor.

Bu heyet-i müttehide [birleşik heyet] tabirinin nereden çıktığını izah etmek mecburiyetindeyiz. İstanbul'da son zamanlar türeyen, müteveffa Sosyalist Partisi'ni andırır, acayip bir

amele cemiyeti vardır. Asıl İstanbul amele sınıfını pek o kadar alâkadar etmeyen ve kaydedebildiği âzânın [üyenin] yekûnu [toplamı] yüz elliyi aşmayan bu cemiyet "İstanbul Amele Birliği" unvanını taşımaktadır. İsminden de anlaşılacağı üzere bu küçük teşkilât ferdlerin bir birliğidir. Ve bu sıfatla yakın zamanlara kadar, teşkilâtların Birlik Meclisi'ne murahhaslarını [delegelerini] göndermekte idi.

İzmir mukarreratına [kararlarına] tevfikan [uygun olarak] teşkilâtlar birliğinin, nizamnamedeki diğer tadilat [değişiklikler] meyanında [arasında] ismini de "İstanbul Umum İşçi Dernekleri Birliği'ne" tebdil etmesi [çevirmesi], o zamana kadar mütevazı bir vaziyet muhafaza eden Amele Birliği mümessillerini hiddetlendirirdi. Amele sınıfını intihap [seçim] dalaverelerine alet etmek maksadıyla teşkil edildiği cümlenin malumu olan bu birlik, ikna tarikiyle [yoluyla], lâyık olmadığı için kazanamadığı rağbet ve ehemmiyeti, ihâfe [korkutma] ve tedhiş [yıldırma] ile temin edebileceği zehabına [zannına] kapıldı. Ve bu isim müşabehetini [benzerliğini] vesile edinerek ve güya sonuna kadar kendisinin de mukarreratını [kararlarını] kabul ettiği Birlik Meclisi'nin, salâhiyettar [yetkili] azalardan mürekkep bulunmadığı iddiasını ileri sürerek, meclisin bundan üç hafta evvelki celsesine karşı bir baskın tertip etti. Bu cemiyet mensubîninin [üyelerinin] mühim bir kısmı, otuz kırk kişiden ibaret bir kafile, elebaşılarının maiyetinde, Türk Mürettibîn Cemiyeti'nin dairesini gürültü, patırtı ile istîlâ eyledi. Ve içinde ilmî ve meslekî münakaşat cereyan eden saf ve sakin havayı kin ve hased ve tefrika [nifak] âvâzeleriyle [narâlarıyla] ifsad etmeye [fesada uğratmaya] çalıştı. Bu müretteb [tertîb olunmuş] komedya bir saat kadar devam etti. Akıl ve mantık ile ve olan biten ile alâkası olmayan abuk sabuk laflar tabiatıyla meclis âzâlarına zerre kadar heyecan vermedi. Amele sınıfının hakîkî mümessilleri soğukkanlılıklarını sonuna kadar muhafaza ettiler. Bu iğfal edilmiş efendilere yanlış kapı çaldıkları anlatıldı. Nihayet

geldikleri gibi çekilip gittiler. Bilmiyoruz, ümidlerine büsbütün makûs [tersi] bir tesir yaptıklarının farkına vardılar mı? Fakat matbuat bu iş bozanları hakîkî mahiyetlerinde teşhir etti.

Bu gelici geçici fırtınayı müteakip, herkes teşkilâtlar birliğinin lüzumunu daha derin bir şuurla [bilinçle] hissetti. Ve eskisinden daha büyük bir azim ile çalışmak ve bir saat evvel müsbet [olumlu] bir neticeye varmak kararlaştırıldı. Ne yaptığını bilmeyen veyahut çok iyi bilen birkaç gafil veya menfaatperestin amele hareketini hakikî istikametinden inhiraf ettirmeye [saptırmaya] matuf [yönelik] teşebbüsleri, ancak kudretli bir teşkilât kayasına çarptığı takdirde işçi sınıfına zarar îrâs edemeden [vermeden] dağılırlar. Bu ayarda bir teşkilâtın hemen vücuda getirilmesi lâzımdır. Ve Birlik Meclisi bu lüzumu takdir ile, her türlü itirazın önüne geçmek için ismini "İstanbul İşçi Teşkilâtları Heyet-i Müttehidesi"ne bit-tahvil [dönüştürerek] nizamnamesini tamamladı.

Bugünden, İstanbul Umum İşçi Teşkilâtları Heyet-i Müttehidesi mevcut addolunabilir. Zirâ resmî bir mevcudiyet ihrazını [kazanmasını] beklemeksizin mühim mesâil [sorunlar] zuhurunda müttehiden [birlikte] hareket edilmesi şimdiden mukarrerdir [kararlaştırılmıştır]. Yalnız önümüzdeki intihabat [seçim] dolayısıyla, sırf, bu esnada bir rol oynamak gayesi takip edildiği faraziyesine [varsayımına] meydan vermemek için Heyet-i Müttehide'nin resmen teşekkülünü, intihabatın [seçimin] icrasından sonraya talik [erteleme] hususunda murahhaslar [delegeler] müttefik kalmışlardır.

Bu teşebbüse iştirak eden veya teşekkülden sonra girmeyi vadeden cemiyetler, hemen hemen İstanbul'da teşkilât altına alınması mümkün olan tekmil işçileri ihtiva etmektedir [kapsamaktadır]. Takribî [yaklaşık] bir hesap ile Heyet-i Müttehide mensupları, açıldığının akabinde [hemen ardından] on beş bini bulacaktır. Ciddî ve devamlı bir gayret ile bir iki sene zarfında bu adedin kırk bine erişeceği aşikârdır.

Boş gürültülerle yalancıktan bir mevcudiyet göstermeye çalışan Amele Birliği demekle maruf [bilinen] sümm-et-tedarik [uydurma] cemiyete gelince, yegâne maksadı intihabatta [seçimde] bir entrika çevirmek olduğundan, hadisat [olaylar] rüzgârı bunu yakın bir âtide [gelecekte] silip süpürecektir. Her işin mebdeinde [başlangıcında] böyledir. Külah kapmak ve sivrilmek emelleriyle birçok yabancı unsurlar da yeni cereyanlara karışırlar, asıl alâkadarlardan ziyade, işi benimserler. Çırpınırlar, tepinirler. Fakat iktisadî âmillerin [faktörlerin] önüne durulmaz tazyikiyle [baskısıyla] muayyen [belirli] istikametlerde vekayi [olaylar] yürür; arızî [gelip geçici] sebeplerden bulanmış bir sudaki mevadd-ı ecnebîye [yabancı maddeler] gibi yavaş yavaş bu nevi çığırtkanlar, maceracılar içtimaî hareketin tortusunu teşkil eder ve hareket şayan-ı arzu [arzu edilen] safiyet ve berraklığıyla, matlub olan [istenilen] istikamette maksad-ı aslîye [asıl amaca] doğru ilerler. Bu maksat da işçi sınıfının kendi kuvvetiyle elde edeceği hakîkî ve kat'î kurtuluşudur.

Anadolu'daki kardeş teşkilâtlar hakkında da birkaç kelime söylemek istiyoruz. Maatteessüf [ne yazık ki] bunlar henüz pek yeni ve iptidaî [ilkel] bir hâlde olduklarından hikâyeleri de kısadır. Evvelâ büyük bir işçi merkezi olan İzmir'i ele alalım. İzmir›de bir istatistik yapılırsa kadın ve erkek takriben otuz kırk bin işçi kaydolunabilir. Bunlar şimendifer [demiryolu], tramvay, sanayi-i nesciye [dokuma sanayii] ve alel-umum [genel] fabrikalar, üzüm, incir ve palamut, meyankökü, liman işçileridir. En eski amele teşkilâtı tütüncülerinkidir. İktisat Kongresi İzmir işçilerinde büyük bir teşkilât hevesi uyandırdı. Genç ve azimkâr arkadaşlar bu işi başarmayı deruhte ettiler [üstlendiler]. "İzmir Kasaba Şimendifer Derneği" vücud bulmuş gibidir. Bu arkadaşlarla bir umumî içtimada [genel toplantıda] hasbıhal etmek fırsatına nail olmakla müftehirim [övünçlüyüm]. Tramvaycılar da derneklerini kurmak arzusunu besliyorlardı. Yemiş ve palamut ameleleri de yakın bir âtide [gelecekte] birleşeceklerdir. Ve

şimdiden bu derneklerin bir birlik etrafında kuvvetlerini teksif etmeleri [yoğunlaştırmaları] mukarrerdir [kararlaştırılmıştır].

Ankara'da Numan Usta'nın idare ettiği bir İşçi Birliği vardır. Fakat amelenin ekseriyeti Adapazarı'na nakledildiği için, kayda değer bir faaliyet ibraz etmesine [ortaya koymasına] imkân-ı maddî kalmamıştır. Geçen sene bu teşkilât 1 Mayıs tezahüratını [gösterisini] iyi bir tarzda tertip etmeye muvaffak olmuştu. Âhiren [sonradan], Almanya'da tahsil etmiş bir genç işçinin riyâseti [başkanlığı] altında bir yeni dernek teşkil edildiği istihbar edilmiştir [haber alınmıştır].

Adapazarı'ndaki imalat-ı harbiye [savaş sanayii] arkadaşlarımız, vücuda getirdikleri teşkilâtı, bihakkın [hakkıyla] amele menafiini [çıkarlarını] müdafaa edecek mükemmelliyete îsâl [ulaştırmak] için ellerinden gelen hiçbir fedakârlığı esirgememektedirler. Bunların başında İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi azalarından Osman Alp ve İsmail Hilmi gibi pek azimkâr ve yılmaz şuurlu [bilinçli] işçiler bulunduğu için muvaffakiyetlerinden [başarılı olacaklarından] eminiz.

Zonguldak ve Ereğli kömür havzalarında da teşkilât için çalışan genç işçiler varsa da, henüz nizamnameleri [tüzükleri] İktisat Vekâletince tasdik edilmediğinden, sermayedarların istismarına [sömürüsüne] karşı koyacak bir kuvvete malik değildirler. Bu havâlide [civarda] çalışan amele pek cahil olduğundan kendilerini şuurlandırmak [bilinçlendirmek] işi pek çetin olacaktır.

Mersin'de *Doğru Öz* gazetesi sahibi Ata Çelebi ve arkadaşları, işçileri taazzi ettirmeye [şekillendirmeye] çalışmaktadırlar.

Sulhun imzasıyla başlayacak imar ve iktisadî inkişaf [gelişme] devresinde seri adımlarla işçi sınıfı çoğalacağından, bu zayıf teşkilâtların da aynı süratle kuvvetleneceği bedîhîdir [apaçıktır]. Memleketimizde sermaye hemen münhasıran [yalnızca] ecnebilere ait olduğundan, gittikçe daha büyük bir vuzuh [açıklık] ile ve işçi sınıfının göstereceği kuvvet ve kudretle mütenasiben [orantılı olarak], her işin erbab-ı mesâînin menafie [emekçilerin çıkarına göre] göre tanzimi icab ettiği anlaşılacaktır.

YENİ MİLLET MECLİSİ'NDEN HALK NE BEKLİYOR?

AYDINLIK, SAYI 16, AĞUSTOS 1923

Türk milletinin müstakil [bağımsız] yaşamak hakkını inkâr edenlere karşı açtığımız kanlı mücadeleyi takip eden konferans ve müzakere devresi de nihayete erdi. Bitmez tükenmez pazarlıklardan sonra nihayet, İtilâf bezirgân hükümetlerinin açıkgöz vekilleri malî ve iktisadî menfaatlerini sağlam kazığa bağladıklarına kanaat getirerek muayyen hududlar [belirli sınırlar] dâhilinde hâkimiyet hakkımızı tasdik eden ahidnameye [antlaşmaya] ve ona müteferri [ondan köklenen] mukavelelere [sözleşmelere] imzalarını vaz ettiler [koydular]. Bu suretle uzun faciaya şeklen hâtıme çekilmiş [son verilmiş] oluyor.

Şeklen diyoruz. Çünkü öteden beri ısrar ettiğimiz üzere, Avrupa sermayedarları bizi müstakil bir hükümet tanımakla, servet menbalarımızı [kaynaklarımızı] ve iş kabiliyetlerimizi tamahkârcasına [açgözlüce] istismar etmek [sömürmek], dolayısıyla Türkiye'yi iktisadî tâbiyetleri [bağımlılıkları] altına almak niyetinden vazgeçmiş olmuyorlar. Bundan sonra, muslihâne [barışçıl] vasıtalar ve tazyiklerle [baskılarla], bize karşı, top ve tüfekle olduğundan daha pek müthiş bir muharebe ilân edeceklerdir. Bu muharebe bir milletler muharebesi değil; bir sınıf muharebesi olacaktır: cephelerin birinde, memleket ahalisinden olan şerikleri [ortakları], komisyoncuları, simsarları ve ücretli vekilleriyle müttehiden [birleşik olarak] hareket edecek

olan Avrupa'nın sermayedar sınıfı; diğerinde de fakir ve orta halli köylü ve işçilerimizden terekküb eden [meydana gelen] hemen bütün Türk halkı –yani çalışanlar sınıfı– ahz-ı mevki edecektir [yer alacaktır]. İşte halkımız, yeni Millet Meclisi'nin, kizb [yalan] ve riyaya bürünmüş bu gürültü ve patırtısız çetin cidali [savaşı] hüsn-ü idare [iyi idare] etmesine intizar ediyor. Bu cidal [savaş] aynı zamanda memleketin imarını ve iktisadî inkişafını da istilzam ettiği [gerektirdiği] cihetle [için], bu iki mesele birbirine sıkı bir tarzda merbuttur [bağlıdır]... Ve mütevaziyen [paralel biçimde] tedkik edilmelidir.

Mütecavizlere [saldırganlara] karşı millet efradının silah kuvvetiyle elde ettikleri parlak muvaffakiyetler [başarılar] ve son zafer göz önüne getirilecek olursa, imza edilen sulhun, elde edilmesi mümkün olan mûsalâhaların [uzlaşmaların] en mükemmeli olduğunu ispat etmek biraz güç bir iştir. Hiç şüphesiz, bizim için arazi meselelerinden daha pek mühim olan, iktisadî ve malî mesâil [meseleler] idi. Bunlardan müstakbel inkişafımıza [gelişmemize] taalluk eden [ilişik olan] bazılarının, muahede [antlaşma] haricinde muallâkta [havada] kalmaları[nın], ne dereceye kadar doğru olduğunu burada münakaşa edecek değiliz. İhtimal, her yapılan pek büyük fedakârlıklar, pek yorgun ve muztarip [ıztırap içinde] bir halde bulunan milleti, yeniden kanını îsâr etmeye [dökmeye] mecbur olmak tehlikesine maruz bırakmamayı istihdaf ediyordu [hedefliyordu]. Böyle bir tehlikenin mevcud olduğuna inanmamakla beraber, bu vadide bir münakaşaya girişmek zamanı geçtiğini ve bundan büyük bir fayda me'mûl olmadığını [umulmadığını] zannediyoruz.

Ve o kanaatteyiz ki Millet Meclisi'nde de, bu hususta uzun müzakereler cereyan etmeyecektir. Meclisin ilk işini teşkil edecek olan muahedenin [antlaşmanın] tasdiki, millî mesâilde [meselelerde] Türkleri, cihan efkâr-ı umumiyesine [kamuoyuna] karşı, mütesanid [dayanışık] bir kitle halinde gösterecek bir merasimden ibaret olacaktır. Milletvekilleri, bu suretle, sulhu

yapanların, harbi kazanmaya delâlet [kılavuzluk] ettiklerini unutmadıklarını izhar etmiş [göstermiş] olacaklardır.

Bu basit fakat mühim kararı vermekle, Millet Meclisi, aynı zamanda tarihimizin yeni bir sayfasını, millî hayatımızın pek müstesna bir ehemmiyeti haiz olan yeni bir devresini açacaktır ve mukadderatımızın [yazgımızın] bu dönüm noktasında, yolumuzu tesviye [doğrultma], yürüyüşümüzü tanzim etmek [düzenleme] ve içtimaî faaliyetimize bir istikamet vermek gibi halli pek müşkül [çetin] işler, meseleler ancak bundan sonra baş gösterecektir. Kurulmuş bir düzeni idame ve ıslah etmek, nisbeten kolay bir iştir. Hâlbuki bizde bütün bir makineyi, yeni baştan kurmak mevzu-u bahistir. Bunda yapılacak yanlış bir hesap, küçük bir hata, bütün gayretlerin heba olmasına müncer [sebep] olabilir. İçtimaî mesâilde [toplumsal sorunlarda] hakîkî ihtiyaçlara tevafuk etmeyen [uygunluk göstermeyen] teşriî [yasal] tedbirler, çok defa velûd [verimli] hamleleri, millî menfaatlerden mülhem [esinlenen] teşebbüsleri boğmakla kalmaz; makûs [karşıt] hareketlerin vücud bulmasına da sebep olurlar. Bu gibi ahvâle [durumlara] meydan vermemek için, millî ve beynelmilel vaziyetimizi, daimî bir tarzda nazar-ı dikkatte bulundurmak; yeni kanunlar vaz ederken [koyarken], bunların aynı zamanda millî tekâmülümüze [gelişimimize], asrî cemiyetlerin takip ettikleri umumî istikamete uygun olmalarına itina etmek [özen göstermek] icab eder.

Millet Meclisi, müsbet [yapıcı] işlere girişmezden evvel, yahut onlarla birlikte, fakat herhalde müsta'celen [çabucak], gayet nazik bir menfî [yıkıcı] tasfiye faaliyetine girişmek mecburiyetindedir. Takriben [yaklaşık] on senedir hâl-i harb [savaş hâli] ve seferberlik devam ediyor. Bu gayr-i tabiî vaziyet icabı olarak, memleket dâhilinde sıkı bir inzibat teminine mâtuf [yönelik] birçok zecrî [zorlayıcı] ve örfî [sıkı yönetim] kanunlar ve nizamlar vaz edilmiştir [konmuştur]. Bunlar millet efradının muhtelif sahalarda serbestîlerini tahdid etmektedir [sınırlamaktadır].

Uzun senelerden beri carî [geçerli] olmalarından nâşî [dolayı], bu tahdidattan [sınırlamaların] bazılarına halk alışmış olabilir. Fakat derinden hissettiğimiz zaman bile, serbest inkişafımız [gelişmemiz], bu gibi mânialardan [engellerden] müteessir olur [etkilenir]. Meselâ 31 Mart 325 [1909] tarihinden beri İstanbul'da devam eden idare-i örfiyenin [sıkıyönetimin] maddî ve manevî zararları, araştırılacak olsa, akla hayret verecek derecelerde olduğu şüphesizdir. Sulh devresine girer girmez teşebbüsat [girişimlerimizi] ve tefekküratımızı [düşüncelerimizi] takyid eden [kısıtlayan] bütün bağlar çözülmelidir. Ancak bu şart iledir ki, herkes kabiliyetlerinden azamî istifadeyi çıkarabilir. Millî varlıklarımız da ancak bu sayede arzu ettiğimiz süratle artar.

Bugün, hatta bazı ahvâlde [durumlarda], kanaatlerimizi, içtihatlarımızı [görüşlerimizi] izhar [belirtmek] ve tâmim etmek [yaymak] bile bir cürüm teşkil ediyor. "Komünistler davası" demekle mâruf olan [bilinen] ve bir kaç aydır efkâr-ı umumiyeyi [kamuoyunu] işgal eden mesele bunun en parlak bir misalidir. İktisadiyat ve içtimaiyatımızı ilmî usullerle tahlil ve tedkik neticesi, kat'î kurtuluşumuzun, millî felâh [kurtuluş] ve necatımızın [selâmetimizin] ancak içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] ile ve bunun icab ettiği iştirakî [ortaklaşa] şekillerle kabil olduğu imanına vasıl olduk [ulaştık]. Ve mefkûre [ülkü] edindiğimiz bu inkılâp esasatı [esasları] etrafında, dört beş seneden beri, efkâr-ı umumiyeyi [kamuoyunu], neşriyatımızla [yayınlarımızla] tenvir [aydınlatma] vazifesini deruhde ettik [üstlendik]. Bu tarzdaki ilmî faaliyetimizden dolayı, kanun-u mahsusun [özel kanunun] bazı tabirlerini su-i tefsir eden [yanlış yorumlayan] malûmât-ı hukukiyesi [hukuk bilgisi] noksan zabıta memurlarının takibatına maruz kaldık. Komünist davasının masdarı [kaynağı] budur. Halbuki inkılâp hükümeti namına, onun istikrar ve inkişafını [gelişimini] arzu eden inkılâpçıların, en ağır ithamlar altında mahkemelere sevk edilmesi kadar çirkin

bir manzara tasavvur edilebilir mi? Bu münasebetsizliği, bir çokları meyanında [arasında] mesul ricalimizden [sorumlu yöneticilerimizden] bazıları da hissetmişti ve esasen haricî tesirattan [dış tesirlerden] berî [uzak] olarak hareket eden mahkeme, herkesin nazarında adem-i mesuliyeti [sorumsuzluk] tazammun eden [içeren] bir karar ile işi bitirmişti. Arada sulh de imzalandığı için, o meselenin artık tamamıyla gömülmesi muvafık [uygun] olurdu. Usul-ü muhakematın [yargılama usulünün] bir cilvesi olarak, esasında fena başlanmış olan bu dava, bütün inkılâpçıların hummalı bir faaliyete girişmelerine müsaid bir sulh ve sükûn devresine dâhil olduğumuz sırada yeniden canlandı. Heyet-i hâkimenin [hakimler heyetinin], bu işin dal budak salmasına mahal vermeden, eski kararında bazı müphem [belirsiz] noktaları tasrih ederek [açık hâle getirerek], ısrar edeceğini kuvvetle ümid ediyoruz. Fakat gayr-ı müsaid bir yoldan işin tedkiki cihetine gidilir de, çalışan halk kitlelerinin itimad ve muhabbetini haiz şahsiyetler, tevkifhaneden yeniden bir müddet için ihtiyar-ı ikamete mecbur edilirlerse [tutuklanırsa], temsil ettikleri muhitlerde ve tekmil münevverler arasında büyük teessür [üzüntü] ve hoşnutsuzluk hâsıl olması [ortaya çıkması] tabiîdir. Şahsen alâkadar olduğumuz bu mesele üzerinde bu kadar ısrar etmekten maksadımız, canlı bir misal ile, müstesna bir vaziyetin doğurduğu bazı muvakkat [geçici] tedbirlerin temâdî-i meriyeti [yürürlüğünün uzamasının], nasıl arzu edilmeyen nahoş vaziyetler ihdas ettiğini [ortaya çıkardığını] göstermektir.

Halk, Millet Meclisi'nden, her şeyden evvel, harp ile beraber zâil [yok] olmalarına eşedd [şiddetle] ihtiyaç olan mevzuat-ı kanuniyenin ilga [ortadan kaldırılmasını] veya gereği gibi tadilini [değiştirilmesini] talep eder. Bu vesile ile meclisin ekseriyeti, işçi ve köylü geniş halk kitlelerine istinaden mi, yoksa bazı mümtaz zümre menfaatleri namına mı faaliyette bulunmak niyetinde olduğunu izhar edecektir [gösterecektir].

Biz bu iki şıktan birincisinin tahakkuk edeceği [gerçekleşeceği] zannındayız; ve selâmet-i umumiye [kamunun selâmeti] namına böyle olmasını, bütün mevcudiyetimizle temenni ediyoruz. Bu takdirde idarî, malî, iktisadî, sınaî, maarif, ilh... siyasetlerimizde daima çalışan halk kitlelerinin müşterek menfaatleri, ilmî, ahlakî, ve maddî terakki [ilerleme] ve tekâmülleri [gelişmeleri] noktasından hareket etmek icab eder.

Halk kitlelerini ücret mukabilinde, başkaları hesabına çalışan şehirli ve köylü yoksul işçilerle, kendi âlât [üretim aracı] ve vesaitiyle kendi hesabına iş kuvvetinden [emek gücünden] istifade eden esnaf ve sanatkârların heyet-i mecmuası [tümü] teşkil eder. Memleketin tabiî hazineleri bunların müşterek [ortak] malıdır ve bu mal devlet teşkilâtının yed-i emanetine mevdu'dur [emanet olarak verilmiştir].

Efradın ve hükümetin tekmil faaliyetleri –yakın ve hodbin [bencil] gayeler ne olursa olsun– son tahlilde, memleketin tamir ve imarına müncer olmak [odaklanmak] lâzımdır. Milletin müşterek gayretleriyle husul bulacak [meydana gelecek] servetlerin –muayyen [belirli] va'deler dâhilinde efrad [şahıslar] ve şirketlerin hakk-ı istifadesi [kullanım hakkı] tanınsa bile– mutlak bir tarzda yerli veya ecnebî ellerde kalmayıp, milletin taht-ı tasarrufuna [mülkiyetine] geçmesi en esaslı kaide-i hukukiye [hukuk kuralı] olarak kabul edilmelidir.

Bu kaideden hareket edecek olan milletvekillerini, bir taraftan yoksul köylü ve işçinin, bir taraftan da orta halli esnaf ve sanatkârın vaziyeti, mütemadiyen [sürekli olarak] işgal edecektir. Bu vaziyette gayet vâsî [geniş] bir teşkilât faaliyeti icab eder. Ta ki celb [davet] edeceğimiz, kendisine birçok imtiyazlar ve menfaatler bahş edeceğimiz, ecnebî sermayeler, memlekete girdikleri zaman, meydanı büsbütün boş bulmasınlar; her sahada kendileriyle teşrik-i mesâî edecek aciz ferdler değil; taazzuv etmiş [teşkilâtlanmış] heyetlerle karşılaşsınlar.

Bu teşkilâtlar işçilere veya küçük sermaye sahiplerine ta'lik ettiklerine [bağlı kılındıklarına] göre başka başka mahiyetlerde olacaktır. İşçiler kuvvetli ve şuurlu sendikalar ve dernekler şeklinde toplanmalıdırlar. Bu sınıfın tam bir serbestî dâhilinde teşkilâtlanmasını temin eden kanunlar vaz etmeli [konmalı] ve bu teşkillerin mesul heyetlerinin [sorumlu kurullarının], amele işlerinde ve iş [emek] ve sermaye münasebetlerinde geniş salahiyetlere [yetkilere] sahip oldukları tasdik edilmelidir. Maatteessüf, Zonguldak amelesine aid nizamnamenin gazetelere akseden kısımları bu meselede İktisat Vekâletinin, ihtiyaca tevafuk etmeyen [denk düşmeyen] bir nokta-i nazara [bakış açısı] saptığını göstermektedir. İşçi sendikalarında hükümet memurlarının ve sermaye mensuplarının hiçbir yeri olmadığı halde, Zonguldak Amele Cemiyeti'ne bazı memurlar ve şirket mümessilleri [temsilcileri] ithal olunmuştur [dâhil edilmiştir]. Bu teşebbüs, vaziyeti büsbütün teşvîk etmeye [kışkırtmaya] müsaittir. Hakikatte buna büsbütün makûs [karşıt] bir hatt-ı hareket ittihazı [kurulması] lâzımdı. Amele dernekleri murahhaslarına [delegelerine], hükümetin teşkil edeceği ihtisasî [uzmanlık] komisyonlarında hakk-ı kelâm [söz hakkı] verilmesi, mesâîye [emeğe] daha sâlim [güvenli] bir cereyan verecekti. Millet Meclisinde, her sahada erbab-ı ihtisastan mürekkeb encümenler teşekkül ederse, bu gibi hatalara düşülmeyecektir. Halk meclisin tarz-ı mesâîsine [çalışma tarzına] ilm ve ihtisasın hâkim olmasına muntazırdır [olmasını gözlemektedir].

Teşvik edilecek ikinci bir teşekkül de, kendilerine gösterilecek araziyi, hükümetin kefaleti altında, kredi ile tedarik edecekleri âlât ve makinelerle işletecek köylü sendikalarıdır. Bunların teessüsü de [kurulması da] hususî bir kanuna rabt edilmelidir [bağlanmalıdır].

Küçük sermayelere malik esnaf, satıcı ve sanatkârların, akîm [kısır] faaliyetlerle kuvvetlerini ve ömürlerini ifnâ etmelerine [tüketmelerine] çâre-sâz olacak [çare bulacak] teşkilât koope-

ratyolardır. Uzun bir tedkikin mahsulü olan, kooperatyoların hiçbir nevini ihmal etmeyen etraflı bir kooperatyo kanunu, bu sınıfın, meclisten beklediği en velûd [verimli] eserdir. Ancak kooperatyolar etrafındadır ki, bu küçük müstahsiller [üreticiler], bankaların müzaheretiyle [desteğiyle] büyük ve asrî istihsal [modern üretim] usullerini tatbik etmeye muvaffak olacaklardır. Hükümet hatta hususî bankalar tesis suretiyle kooperatyolara fiilen yardım etmelidir.

Millet Meclisi bu teşkilât işlerini başarır ve bunu ticaret-i hariciyeyi [dış ticareti] kendi eline alarak itmam ederse [tamamlarsa], halkın itimadına lâyık olduğunu ispat etmiş olacaktır.

Biz muhtelif halk tabakalarından, meclise doğru: "Teşkilât! Teşkilât!" sadâlarının yükseldiğini hissetmekteyiz.

SOSYALİZM CEREYANLARI VE TÜRKİYE

AYDINLIK, SAYI 16, HAZİRAN 1923

Son birkaç ay zarfında memleketimizin çalışanlar sınıfını müteessir eden [üzen] pek mühim hadisat [olaylar] cereyan etti. İşçilerimiz, intihabat [seçim] mücadelelerine savaşmak üzere iken, hiç intizar etmedikleri [beklemedikleri] bir darbeye, bir hakarete maruz kaldılar. Henüz hakk-ı hâkimiyetlerini ne tarzda istîmal edeceklerini [kullanacaklarını] kararlaştırmaya vakit bulmadan, müthiş ve menfur bir itham altında, serbesti-i hareketlerinden [hareket serbestliğinden] mahrum edildiler.

Bazı gençlerin büyük bir hulûs-u niyetle [iyi niyetle], hiçbir gizli emel beslemeksizin -belki biraz tedbirsizce ve coşkun bir lisan ile- neşr ettikleri 1 Mayıs tezahüratına [gösterisine] mahsus beyannameler vesile ittihaz edildi [sayıldı].

Çalışkan halk kitlelerinin, müttehid [birleşik] hareketlerini felce uğratmak için, rastgele onun en can alacak noktalarına hücum edildi. Hadd-i zâtında [aslına bakılırsa] beyanname meselesinin bir cürüm mahiyetinde gösterilmesi bile büyük bir tahayyül gayretine vâbeste idi [bağlıydı]. Şahsın masûniyetini [dokunulmazlığını] kâfil olan [güvence altına alan] kanunlar ayaklar altında çiğnendi. Zabıta-i siyasîye [siyasî polis], bu mesele ile hiçbir alâkası olmayan birçok alnı temiz şahsiyetlerin huzur ve sükûnu ihlale cüret etmek derecelerinde işgüzarlıkta ileri gitti. Bu meyanda [arada] gerek İstanbul gerek Anadolu işçi

muhitlerinde, haklarında büyük bir itimad ve muhabbet beslenilen ve fakir ve orta halli kitlelerin kurtuluşlarının mübeşşirleri [müjdecileri] addolunan inkılâb-ı içtimaî [toplumsal devrim] mücahidleri de mahkemelere sevk edildi. O mücahitler ki uzun senelerden beri her türlü güçlüklere, tehlikelere göğüs gererek, Avrupa emperyalizmine karşı, işçilerimizin mukavemet [direniş] ve husumet hislerini uyandırmaya çalışmış ve neşriyatı ve teşkilâtlarıyla, memleketimizde esir yaşamamaya azmetmiş, içtimaî mevkiini müdrik [kavramış] bir işçi hareketi yaratmıştır.

Memleketimizin pek mahdut [sınırlı] ve fakir olan irfan [kültür] âleminde mümtaz bir mevkii olan bu inkılâp mefkûrecilerine [idealistlerine] hıyanet-i vataniye isnad edilmesi [iftirası atılması], yalnız amele sınıfının derin infialini [kırgınlığına] mûcib [sebep] olmakla kalmadı. Bu, bizzat fikir serbestîsine karşı, tavsif edilmez [nitelendirilemez] bir tecavüz teşkil ediyordu. Düşüncelerimizin ve kanaatlerimizin neşr [yayım] ve tamimi [bildirimi] hakkı matbuatımızdan nez' olunmak [sökülmek] isteniyordu. Bir kelime ile efkâr-ı umumiye [kamuoyu], en mukaddes hürriyetlerimizden biriyle oynandığını sezdi.

Yevmî [günlük] gazetelerin belli başlı muharrirleri [yazarları], meslektaşları olan muharrir [yazar] ve mücahidlerin, içtihadlarından [görüşlerinden] dolayı zindanlara atılmalarından fevkalâde müteheyyic oldular [heyecana geldiler]. Ve bazıları fikirlerimize sarihan muarız [açıkça karşı] oldukları hâlde, cemiyet efradının, istediği gibi düşünmek, düşündüğü gibi yazmak ve söylemek haklarının her türlü müdafaadan masûniyeti [her türlü saldırıya karşı durmada dokunulmazlığı] lehinde makaleler yazdılar.

Efkâr-ı umumiyenin [kamuoyunun] bu hararetli tezahüratı ve mahkemeden sâdır olan [çıkan] muvâfık [uygun] kararı karşılayan alkış tufanı bizleri pek tatlı bir tarzda mütehassis etti [duygulandırdı]. Ve halkımızdaki bu uyanıklık, haklarını

büyük bir kıskançlıkla müdafaa temayülü [eğilimi], yakın âtî hakkında kalplerimizi en parlak ümitlerle doldurdu. Böyle bir vaziyetin şahidi olmak çektiğimiz sıkıntıları bize çok çabuk unutturdu.

Gazetelerde intişar eden [yayımlanan] yazılar ve halkın lisanında deveran eden [dönüp dolaşan] şâyialar [söylentiler] delâletiyle bütün gayretlerimize, bu sütunlardaki neşriyatımıza rağmen henüz Türk sosyalistlerinin yakın hedefleri hakkında bir fikir edinilemediğini gördük. Müstakbel iktisadî ve içtimaî inkılâbımızı ne şekilde tasavvur ettiğimizi, inkılâbımızın hangi istikamette derinleştirilmesini arzu ettiğimizi efkâr-ı umumiyenin [kamuoyunun] lâyıkıyla kavrayamadığı aşikâr bir tarzda meydana çıktı. Gerçi biz, bu bahse dair müteaddid [birçok] yazılarımızda, bu meseleleri muhtelif cephelerden tedkik ve nokta-i nazarımızı, İzmir İktisat Kongresi'ne arz ettiğimiz matbu layihada [tasarıda] icmal etmiş [özetlemiş] isek de bugün daha vazıh [açık seçik] ve daha etraflı bir tarzda onları teşrih etmek [açıklama] zaruretini hissediyoruz. Memleketimizde içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] taraftarlarının ne yapmak istediklerini açık bir ifade ile izah ve tesbit edecek olursak, artık bize gayr-i varid [akla gelmeyecek] fuzulî [yersiz] maksatlar, bizim olmayan yabancı fikirler atf ve isnad edilmesinin; ve daha fecii; bir başmuharririn [başyazarın] yaptığı gibi bilâ-gaye ve bilâ-maksat [amaçsızca] sırf bir meyl-i taklit [taklit eğilimiyle] ile hareket ettiğimiz tarzında iddialarda bulunulmasının önüne geçmiş olacağımızı kaviyen [kuvvetle] ümid ediyoruz.

Evvelâ muhtelif sosyalizm cereyanlarına nazaran mevkimizi tayin etmeliyiz. Bu mesâili [meseleleri] yakından ve günü gününe takip etmeyenler, çok defa farkına varmadan, yanlış telâkkilere [değerlendirmelere] düşüyorlar. Bu cümleden olmak üzere ekseriya muhtelif zamanlarda muhtelif memleketlerde icra-yı tesir etmiş [etkide bulunmuş], fakat tedricen [zamanla] zail [yok] olmuş ve tarihe karışmış amele inkılâbı cereyanları,

bugün mevcud olanlarla karıştırılıyorlar. Bu tedahül [karışma] tabiî olarak, hâl-i hâzır vaziyete nazaran ya lüzumsuz, yahut şe'niyete tevâfuk etmeyen [gerçekliğe uymayan] mütalaalara [değerlendirmelere] sebebiyet veriyor.

Bu mahzuru def etmek için, bugünkü beynelmilel sosyalizm cereyanlarını kısaca âdeta "şematik" bir tarzda tarif edeceğiz. Maksat kendi mevkimizi tayin olduğu cihetle, bunların tarihî menşelerine [kökenlerine] dair uzun izahata girişecek değiliz.

Mütarekeye kadar içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] partileri, aynı bir beynelmilel teşkilât etrafında toplanmış olmakla beraber pek müşevveş [karışık] bir manzara irâe etmekten [göstermekten] hâlî [geri] kalmıyordu. Çünkü gayr-i kabil-i telif [uzlaştırılamaz] kanaatlere malik müteaddid [birçok] gruplar aynı parti dâhilinde, kendi aralarında mütemadiyen [sürekli] çarpışıyorlardı. Bunların içinde gayet mutedil ıslahatçılar [ılımlı reformcular] yanında müfrit [aşırı] ihtilâlcilere, tarihî maddecilikten mülhem [ilham alan] ilme müstenit [yaslanan] akîdelere [düşüncelere] sâlik [bağlanan] inkılâpçılar yanında sosyalizm esasatını [esaslarını] siyasî menfaatlerine göre tahrif [çarpıtan] ve tebdil eden [değiştiren] her türlü kanaat ve imandan mahrum siyaset düşkünlerine ve küçük burjuvazinin mağşuş [karışık] zihniyetinden kurtulamamış şe'nîyetinden [gerçekliğinden] ziyade mücerredat [soyutluk] ile uğraşan hayalî sosyalizm bakayasına [kalıntılarına] tesadüf edilirdi.

Cihan Harbi neticesi, maskeler berhava oldu [uçup gitti]. Hayâlât peşinde koşanların akılları başlarına geldi. Bir tefekkür veya tecessüs [düşünme ve araştırma] hatası olarak temayüllerine [eğilimlerine], samimî incizaplarına [ilgilerine] uymayan muhitlere girmiş olanlar mantıken bulunmaları icab eden teşkilâtlara avdet ettiler [döndüler]. İçtimaî kuvvetler ve kıymetler, kendiliklerinden yeni bir tasnife tâbi oldular. Yanlışlıkla amele ve inkılâp partilerine karışarak onların hareketini güçleştiren burjuva mensupları, kendi sınıflarının kucağına atıldı-

lar. Ve inkılâp cereyanlarını boğucu huzurlarından kurtardılar. Bu suretle burjuvazi ve proletarya, sarahaten [açıkça] yekdiğerinden ayrılmış, muhasım [uzlaşmaz] iki mütecanis [türdeş] cephede ahz-ı mevki etti [konumlandı].

Amele cephesinde üç cereyan müşahade edilmektedir [gözlemlenmektedir]. Bunlardan her biri, mühim işçi kitlelerini kendine bend etmiş [bağlamış] müstakil siyasî ve meslekî teşkilâtlara maliktir. Burada anarşist dernekçilerden bahs edecek değiliz. Cemiyetçilikten ziyade ferdiyetçiliği, bir mutlak hürriyetçiliği istihdaf eden [hedefleyen], devlet teşkilâtına kıymet vermeyen, yalnız istihsal [üretim] işleri için asgarî ve gayr-i merkezî bir teşkilâta rıza gösteren bu akide-i içtimaiyeyi [toplumsallık düşüncesini], kemale [olgunluğa] ermiş sermayedar cemiyetinin [kapitalist toplumun] vaktinden evvel açılmış bir çiçeği telâkki ediyoruz. Anarşizmin fikriyatı bu itibarla bizi pek o kadar alâkadar etmez. Esasen derin bir içtimaî ve iktisadî tezebzüb [karışıklık] içinde yuvarlanan memleketimizde bunun bahsi bile nâ-bemahaldir [yersizdir].

Geri kalan iki cereyandan biri sosyalistlik, diğeri komünistlik cereyanıdır. Bizim için anlaşılmasına, aralarındaki farkların gösterilmesine şiddetle ihtiyaç olan asıl bu ikisidir.

Komünizmi nev[yeni]-icat bir şey zannedenler çoktur. Bunların itikadına [inancına] göre müfrit [aşırı] birtakım ihtilâlciler, ellerinde silâh, bellerinde pala, kana susamış mahlûklar gibi saldırmaya müheyyâ [hazır] –Harb-i Umumî'nin mucib olduğu karışıklıklardan bil-istifâde [yararlanarak]– ortalığı fesada vermek üzere, bazı siyasî cemiyetlerin etrafında ameleyi toplamaya uğraşmaktadırlar. Servetleri yağma ve garet [talan], sermayeleri paylaşmak, araziyi taksim etmek gibi aç ve sefillerin hiss-i tama'ını [açgözlü duygularını] okşayacak vaatler de, güya bu mevhum [kuruntu ürünü] komünistlerin siyasî akidelerini [düşüncelerini] teşkil etmektedir. Bunun ne kaba bir karikatür olduğunu aklı başında olan herkes fark ve temyiz

[ayırt] edebilir.

Hakikatte bu iki amele partisini ve beynelmilelini [enternasyonalini], bizzat vekayiin [olayların] cereyanı durdurmuştur. Umumun malûmu olduğu üzere sosyalist partileri, Harb-i Umumî esnasında, Avrupa'nın belli başlı memleketlerinde, işçi kitlelerini birbirlerine karşı mezbahalara gitmeye teşvik suretiyle, onların kurtuluş davasına hıyanet etmişlerdi. Bu sosyalizm reis ve rehberlerinin burjuvazi ile sıkı ve mütemâdî [sürekli] teşrik-i mesâîsi onları hıyânetten hıyanete sevk etmişti. Daha muharebeler hitama [sona] ermeden, her tarafında bu hayâsızca harekete karşı protestolar yükselmeye başlamıştı. Sosyalizm esaslarına samimî bir tarzda sadık kalan bu zümreler, son harp senelerinde Kiental ve Zimmerwald'da kongreler akd ederek, millî partilerin gayeden inhirafı [sapması] aleyhinde nümayişlerde bulunmuşlar ve nokta-i nazarlarını [bakış açılarını] ilân etmişlerdi. Ekserisi büyük bir tecrübe ve malûmat sahibi olan sosyalist reisleri ve taraftarları, saptıkları girîveden [çıkmaz yoldan] geri dönemeyecek bir vaziyette idiler. Bunlar tabiatıyla, mesuliyetini omuzlarında taşıdıkları hareketlerini, siyasetlerini mazur gösterecek ilmî ve nazarî tefsirlere [yorumlara] girişecektiler. Fil-hakîka [gerçekten de] muarızlarının hücumlarına karşı, kendilerini müdafaa için Marksizm'e müstenid [dayanan] silâhlar îmal ettiler. Parti mücadelelerinde ekseriyeti [çoğunluğu] kazanmaya başlayan Zimmerwald inkılâpçılarının, hemen iktidar makamına hücum için, harp neticesi olarak tahaddüs eden [ortaya çıkan] şerâitin [şartların] müsaid olduğu iddiasına mukabil [karşılık] bir atâlet ve intizar [bekleyiş] siyaseti ileri sürdüler. İktisadî zeminin henüz sosyalizmi tatbik için kemale ermediğini; harp faciasından sonra çetin bir vatandaş muharebesine atılmak, memleketlerin büsbütün harabîsini mucib olacağını; orduların terhisini müteakip halkın inkılâp partilerine gösterdikleri teveccüh ve muhabbet sayesinde, intihabatta [seçimde] kazanmak suretiyle, kan dökülmeksizin maksada

vusul [erişmenin] mümkün olduğunu ispata çalıştılar. Ve Rus Bolşeviklerinin iktidara vaz'-ı yed etmelerini [ele geçirmelerini] ve Almanya ve Avusturya'da bu yolda kanlı teşebbüslerde bulunulmasını takbih ettiler [kınadılar]. Bu sosyalistlerin ve onlarla müştereken hareket eden dernek rüesâsının [başkanlarının] müsaid bir vaziyet ittihaz etmemeleri [almamaları] dolayısıyladır ki, beynelmilel müthiş bir inkılâpkâr nümayiş [gösteri] şeklini alması mukarrer [kararlaştırılmış] olan 1919 1 Mayıs'ında intizar edildiği [beklendiği] gibi umumî grev yapılamadı.

Böylece partiler içerisinde, taze ve faal unsurlarla yeni birer parti teşekkül ediyor; yenileri eskilerden, sol cenahları sağ cenahlardan ayıran uçurum, her vesile ile biraz daha derinleşiyordu. Parlak cümleler, muhteşem nutuklar içinde boğulmak üzere olan sosyalizm yeniden canlanıyor; hitabet yerine fiiliyatı ifade etmek isteyenler gün günden çoğalıyordu.

Eski elebaşlarının uyuşukluğuna karşı isyan edenler 1919'da bir yeni beynelmilel [Enternasyonal] teşkil ederek mensup oldukları partilerden, maziye sıkı bir tarzda merbut [bağlı] olanları ihraç etmeye; kendileri ekalliyette [azınlıkta] kaldıkları takdirde ise ayrıca müstakil partiler halinde çalışmaya karar verdiler. Bu suretle vücud bulan partiler komünist ismini aldılar.

Bu tesmiyenin [adlandırmanın] sebebi şudur: İnkılâp içtimaî mesleği [toplumsal devrim yolu], muhtelif safahat [evreler] geçirdikten sonra, her yerde sosyalizm ismini almıştı. Ve sosyalizm, sermayedar cemiyetinin [kapitalist toplumun], son hadd-i tekâmülüne [gelişim sınırına] varınca, işçi sınıfının inkılâpkar tazyikiyle [baskısıyla], iştirakî bir cemiyet [kolektif bir örgüt] şeklini alması demekti. Sosyalist partilerinin vazifesi, sanayii müterakki [ilerlemiş] memleketlerde müsaid bir fırsat zuhur eder etmez [çıkar çıkmaz], işçi teşkilâtlarının müzaheretiyle [desteğiyle], bu inkılâbı vücuda getirmekti. Hâlbuki son harp ve mütareke seneleri zarfında fevkalade müsaid vaziyetler tahaddüs etmiş [meydana gelmiş] olmasına rağmen bu partiler,

müesses [kurulu] hükümetlerle mütemadiyen [sürekli] teşrik-i mesâî ederek, burjuvazi idaresini takviyeye hizmet ettiler. Bu sosyalistler, âdeta amele sınıfı nezdinde, burjuvazinin acenteliği vazifesini görüyor; ve kendilerinden kurtuluşlarını bekleyen kitleleri, bizzat onların düşmanları nam ve hesabına avutuyorlardı. Sosyalist tabiri sahte bir yafta mahiyetini almıştı. Bu nam altında ameleye itimad telkin etmek imkânı kalmamıştı. Bu mülâhazâta [düşünceye] mebnidir [yaslanaraktır] ki sosyalizme sadık kalanlar, fuzulî olarak sosyalist namını taşıyanlarla aralarında bir münasebet olmadığını kaydetmek için, kelimeyi fedâ etmeye lüzum gördüler. Vaktiyle Karl Marx, sosyalizmin ilmî temellerini bina ettiği zaman, nazariyatını ihtiva eden kitaba *Komünist Beyannamesi* ismini vermişti. Yeni inkılâpçılar komünist unvanını almakla, bu tabiri ihya etmiş oluyordular.

Gaye itibarıyla komünistleri sosyalistlerden ayıran mühim bir fark yoktur. Her ikisinin hedefi, yoksul halk kuvveti vasıtasıyla içtimaî inkılâbı [toplumsal devrimi] tahakkuk ettirmektir [gerçekleştirmektir]. Fakat taktikada yani usullerde mühim farklar nazara çarpar. Bu usul farkı da bazı nazarî telâkkiyâta [kuramsal görüşlere] müsteniddir [dayanır].

Komünistlerin iddiasına göre, burjuva cemiyeti içinde yoksul sınıflara mensup efradın seviyesini yükseltmek, onları lâyıkıyla şuurlandırmak [bilinçlendirmek], kendilerine terettüp eden [ait olan] vazifeyi ifaya [yerine getirmeye] muktedir kılmak, bir kelime ile inkılâbın içtimaî şartlarını ihzar etmek [hazırlamak] imkân haricindedir. Burjuva devlet makinesinin bozukluklarını tamir etmek için ıslahat [reform] teşebbüslerine girişmek menfur [iğrenç] bir şekl-i idarenin devamına yardım etmektir. Esasen mümtaz [seçkin] sınıflar mahrum sınıfları, öyle ezgin bir halde tutarlar ki, sermayedarlığın tekâmülü [kapitalizmin gelişimi], olgun bir meyve gibi burjuvazinin sukutunu [düşmesini] zarurî kılsa bile, bedahete [apaçık duruma] rağmen onun elinde bulunan maddî vasıtalara güvenerek mev-

kiini muhafaza etmekte taannüd etmemesi [ayak dirememesi] gayr-i kabil-i tasavvurdur [tasavvur edilebilir değildir]. Buna binaen amele sınıfı, iktisadî şerâit [şartlar], henüz bir sosyalist idare tesisine tamamıyla müsaid bulunmasa bile, ilk eline geçen fırsattan bil-istifade [yararlanarak] iktidarı ele geçirmelidir. Bu vaziyette tabiî derhal sosyalizmin tatbiki mevzu-u bahs olamaz. Fakat en müterakki [gelişmiş] memleketlerde bile hâkimiyeti ihraz [elde] eden çalışan sınıf, muvakkat [geçici], ihzarî [hazırlayıcı] bir idare tesisine mecburdur. Ancak böyle kendi sınıf hükümetlerinin idaresi altındadır ki, işçi ve köylü sınıfları kendi mukadderatlarını bizzat ele almak için lâzım gelen kabiliyet ve ehliyeti elde ederler. Bu hazırlık devresinde mağlub burjuvazinin son mukavemet [direniş] teşebbüsleri de tedricen [zamanla] ta'kim olunur [sonuçsuz bırakılır]. Ancak o zaman hakîkî bir sosyalist cemiyet kurmak imkânları hâsıl olur.

Buna mukabil sosyalistler, burjuva idaresi altında ezilenlerin maişet [geçim] şartlarını gereği gibi ıslah etmek, onları inkılâp gayelerine muvafık [uygun] bir tarzda talim ve terbiye etmek, kabil olduğunu iddia ediyorlar. Kendi vazifeleri, istismar edilenler [sömürülenler] lehine meclis-i millîlere yeni yeni ıslahat kanunları kabul ettirerek, onların sefaletlerini azaltmak olduğu zannındadırlar. Gittikçe daha geniş halk kitlelerinin itimadını kazanarak, intihabatta [seçimde] ekseriyeti temin etmek ve bu suretle iktidara geçmek; ve kimseyi rencide etmeksizin sosyalizmi tatbik etmek imkânına inanırlar. Burjuvaziyi cebir ve şiddetle devirmeye matuf [yönelik] mücadeleyi muzır [zararlı] add ederler.

Karîlerimize [okurlarımıza] bir fikir vermek için bu sosyalizm–komünizm münakaşalarını hulâsaten [kısaca] izah ettik. Fakat itiraf etmeliyiz ki Avrupa için hayatî bir ehemmiyeti olan bu ihtilâflar, memleketimize nazaran kıymetten arîdir [yoksundur]. Bizde eski ananelere, parlak bir maziye malik bir sosyalist partisi mevcud değildir. Esasen sermayeler hemen münhasıran

[yalnızca] ecnebilere aittir. Sanayimiz pek geri, sınıf mücadelesi henüz had [keskin] devresinden pek uzak. Bu itibarla inkılâb-ı içtimaî meselesi bizde büyük bir hususiyet irae eder [gösterir]. İki muhalif hizbe ayrılmak mevzu-u bahs bile olmamak lazım gelir.

İçtimaî hareketlerin her memlekette birinci muvaffakiyet şartı halkın samim [öz] ruhundan nebeân etmeleri [fışkırmaları] ve oranın mahallî hayat icabatını [gereklerini] nazar-ı itibara almalarıdır.

Türkiye'nin mevcudiyet şartları ise pek hususî bir manzara arz ederler. Bu şartlara ve halkımızın ahvâl-i ruhiyesine [ruhsal şartlarına] göre hareket etmek bizim için –faaliyetlerimizin şekilden, nümayişten [gösterişten] ibaret kalmamasını istiyorsak– bir zarurettir.

Zaman zaman müsellâh [silahlı] hücumlarına maruz kaldığımız ve bir hulûl-i muslihâne [barışçı yollar ile] ile bizi esir etmeye çabalamaktan bir an usanmayan Garp sermayedarlarının istilâkâr temayülleri [yayılmacı eğilimleri] mevcudiyetimizi daimî bir surette tehdit etmektedir. İstiklâl-i millîmize kasd eden emperyalistleri aleyhimize tahrik eden avâmilin [etmenlerin], Avrupa sermayedarlığının şerâit-i hâzıra [mevcut şartlar] dâhilinde inkişafına [gelişimine] medar [dayanak] olacak iktisadî âmiller [etkenler] olduğu düşünülecek olursa, kahir ekseriyeti [ezici çoğunluğu] çalışan halktan mürekkep olan milletimizin, bunlara karşı bir tek vücut gibi mücadele etmesi lüzumu tezahür eder.

İtikadımızca bu mücadele harp zamanlarına münhasır olmamalıdır. Kendisine karşı ebedî bir medyun [borçlu] vaziyetinde bulunduğumuz sermayedar Avrupa, bizi girmek üzere bulunduğumuz muslihane [barışçı] mücadele devresinde de iktisadî nüfuzu altında tutmaya çalışacaktır. Diğer bir yazımızda da ısrar ettiğimiz gibi yerli sermayedarlarımızın iktisadî inkişafımız [gelişmemiz] ameliyesine [pratiğine] işti-

rakleri [katılmaları], denize bir damla su ilâvesi kabilinden olacaktır. Ve ister istemez bunlar, bir iş yapabilmek için, Avrupa kapitalistlerinin arabalarına asılacaklardır. Bahs ettiğimiz iktisadî hâkimiyet mücadelesinde içimizden mahdûd [sınırlı] bazı kimselerin menafii [çıkarları], zahirî [görünüşte] dost ve hakîkî düşmanlarımız olan Garp sermayedarlarının menafiiyle [çıkarlarıyla] tevafuk edecektir [uyuşacaktır]. Bunlar bazen bilmeyerek, çok defa bilerek, millî gayelerimizi nispeten ehemmiyetsiz şahsî menfaatler mukabilinde [karşılığında] fedâ etmekten çekinmeyeceklerdir.

Halk hükümeti vaziyeti hakkıyla tefahhus eder [araştırır] ve millî istitâatımız [güç] ve kuvvetimiz[in] nelerden ibaret olduğunu, hayâlâta [hayallere] kapılmaksızın, takdir ve tespit edecek olursa, mülkiyeti ecnebilere ait vesait [araçlarla] ile çalışan, erbab-ı sa'yden [emekçilerden] ibaret bir milletin vekâletini ifa ettiğini [yerine getirdiğini] anlamakta gecikmeyecek; ve bu sıfatla iktisadî faaliyetleri efraddan [bireylerden] ziyade devletin idare etmesi lüzumuna kani olacak; menfaat-i umumiyeye müteallik [toplumsal çıkarlara yönelik] işleri kendi inhisarı [tekeli] altına alacak ve hususî teşebbüsleri ve şirketleri, millet teşebbüsatının [teşebbüslerinin] selâmeti nokta-i nazarından, sıkı bir murakabe [denetim] altında tutacaktır.

Bu hususta muvafık [uygun] gördüğümüz tedbirleri, İktisat Kongresi'ne takdim ettiğimiz lâyihada [tasarıda] madde madde zikr etmiştik. Şüphesiz bunlar tetkik ve tahlil neticesi akla varid [yatkın] olanlardır. İş[in] içine girince, yeni tahaddüs edecek [meydana çıkacak] vaziyetler karşısında muayyen bazı esasata [esaslara] tevfikan [bağlı olarak] suret-i hâller [hâl çareleri] bulmak, idare başında bulunanların dirayet ve kiyâsetine [uyanıklığına] kalır.

Memleketimize ait olan bu tahlilî kısmı, ayrıca bir makalede tevsi etmek [açmak] vaadiyle fikrimizi hülâsa edelim [özetleyelim]:

Türkiye'de sınıflar ve bir sınıf mücadelesi yok değildir. Yalnız sermayedarlık [kapitalist] burjuvazi sınıfı pek küçük ve zayıf bir ekalliyet [azınlık] ve işçi ve köylü sınıfı ise muazzam bir ekseriyet [çoğunluk] teşkil ettiği cihetle sınıf mücadelesi, yabancı sermayedarlar ve bunların peykler [uyduları] vaziyetinde kalan yerli eşraf ve ashab-ı servet [servet sahipleri] arasında cereyan eder ve ekser ahvâlde [çoğu durumda] bir millî mücadele şeklini alır. Şimdiye kadar ferdî hanedan hükümetleri bu mücadelede daima sermayedarların –yani millet düşmanlarının– tarafını iltizam etmişti [tutmuştu]. Bu sayede saray ve konak israfatına [harcamalarına] lâzım olan menabii [kaynakları] temin ediyordu. Bundan sonra hâkimiyet-i milliyeden iktidar kuvvetini alan halk hükümeti sa'yin [emeğin] –yani milletin– tarafını iltizam etmeli [tutmalı], bir iş [emek] ve bir işçi hükümeti olmalıdır.

Rical-i devlet [devlet ileri gelenleri] arasında, İktisat ve Muavenet-i İçtimaiye [Sosyal Yardım] vekilleri [bakanları] gibi Marksist bir zihniyetle hareket etmeye mütemayil [eğilimli] görünen şahsiyetlerin bulunması, hükümetimizin bu yola girmekte teehhür etmeyeceğini [gecikmeyeceğini] farz ettirmektedir.

Biz istiyoruz ki, bu siyaset daha ziyade bir vuzuh kesb etsin [açıklık kazansın] ve işçi ve köylü sınıflarıyla çalışan kitleler menafiini [çıkarlarını] rehber-i hareket [eylem kılavuzu] ittihaz edecek [sayacak] hükümet müessesat [kurumlar] ve makamatı [makamları] arasında daha samimî ve mütekabil [karşılıklı] bir hiss-i itimad [güven duygusu] hâsıl olsun.

İnkılâb-ı hazırımızı [mevcut inkılâbımızı] gereği gibi hazmetmek [özümsemek] ancak bu sayede mümkün olur. Sanayimizi de bu müddet zarfında inkişaf ettirebilirsek [geliştirebilirsek], o zaman sosyalizm vadisinde yeni hatveler [adımlar] atmak lüzumu hâsıl olacaktır.

İNKILÂP ESASATININ TADİLİ

AYDINLIK, SAYI 18, EKİM 1923

Millet efradını [fertlerini] hâkim kılan halkçı inkılâbının vaz ettiği [koyduğu] esaslar büyük bir tehlikeye maruz bulunuyor. Bu inkılâp millî istiklâl için dökülen kanlarla ödenmişti; hatta pek inkılâpkâr bir ruh taşıyan birinci Millet Meclisi Hıyanet-i Vataniye Kanunu'yla, yeni Türkiye devletinin temelini teşkil eden esaslar aleyhinde kavlen [sözlü] mücadeleyi bile men etmeye lüzum görmüştü. Elde edilmiş olan hukuku müdafaa [haklarını savunma] hususunda bu kadar taassub [taraflılık] gösterilmesi, bizi bugünkü devlet şeklinin bekası [devamlılığı] hakkında tamamıyla müsterih [huzurlu] kılıyordu. Bu cihetten [yönden] hiçbir endişe hissetmediğimiz içindir ki bundan evvelki yazılarımızda, daha ziyade inkılâbımızın derinleştirilmesi mesâilini [meselelerini] ve iktisadî inkişaf sahasında yapılacak müsbet işleri mevzu-u bahs etmiştik. Hâlbuki son zamanlar cereyan eden içtimaî hadisat [toplumsal sorunlar] ve Halk Fırkası'nın kararları ve niyetleri hakkında deveran eden şayiat [dolaşan söylentiler], çalışan halkımızın, bütün mevcudiyetiyle merbut [bağlı] bulunduğu Teşkilât-ı Esasiye Kanununa [anayasaya], hiç umulmadık bir taraftan bir darbe indirilmek üzere bulunduğunu ihsas etmektedir [hissettirmektedir]. Bu pek tehlikeli teşebbüsü, efkâr-ı umumiyenin [kamuoyunun] büyük bir heyecan ve hoşnutsuzlukla takip etmesinden daha tabiî bir şey olamaz.

Lozan Konferansı'nda, müsavi hukuk [eşit haklar] ile İtilâf devletleriyle sulh muahedesini [antlaşmasını] akde muvaffak olmak, beyneddüvel münasebat [devletlerarası ilişkiler] nokta-i nazarından, mevcud hükümet şeklinin hiçbir mahzuru olmadığını ispat etmişti. Dâhili işlerimiz itibarıyla ise, bugüne kadar yapılan tecrübe, Millet Meclisi hükümetinin, millî ihtiyacata [ihtiyaçlara] ne kadar uygun geldiğini aşikâr bir tarzda göstermiştir. Bu şerâit [şartlar] altında Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda tadilat [değişiklik] meselesi hiçbir müstaceliyet [ivedilik] irae etmiyordu [göstermiyordu]. Bu bir nevi menfî [olumsuz] faaliyettir. Daha evvel yapılması icab eden iktisadî inkişafımız için hayırlı neticeler verebilecek bunca müsbet [olumlu] işler dururken, Millet Meclisi faaliyetinin bu teşkilât meselesi etrafında dönüp dolaşması pek yazıktır. Biz bu nazarî [kuramsal] münakaşata [tartışmalara] girişilmesini gayet tehlikeli ve nabe-mevsim [mevsimsiz] buluyoruz.

Maatteessüf [ne yazık ki] bugün bu bahis açılmıştır. Nadimâne [pişmanlıkla] bir gerileme muvacehesinde [karşısında] bulunduğumuzdan, her hakîkî inkılâpçının bu ricata [gerilemeye] mâni olmaya çalışmak vazifesidir. Öyle anlaşılıyor ki, yeni Meclis-i Milli, ilk Millet Meclisini tahrik eden [harekete geçiren] inkılâpçı ruhtan tamamıyla mahrumdur. Emperyalizm ve hanedan boyunduruğundan kurtuluşumuzu temin eden velûd [verimli] hamlelerin ve cüretkâr icraatın yegâne âmili [etkeni] bu ruh idi. Ana hatları tesbit edilmiş ve başlanmış olan muazzam içtimaî değişme işini tereddütsüz ve hatasız olarak başarmak için, girdiğimiz yolun en sâlim yol olduğu hakkında milletvekillerinde sarsılmaz bir iman bulunması lâzımdı. Hâlbuki ne görüyoruz?

Büyük bir kıymet verdiğimiz siyasî inkılâbımıza vücud veren ileri fikirli ricalden [devlet yöneticilerinden] birçoğu el'an [hâlâ] iş başında olduğu hâlde, bütün milletin müzahereti [destek] ve tasvibiyle [onayıyla] dün yaptığımızı daha henüz tatbikat

sahasına îsâl etmeden [ulaştırmadan] bir yanlışlık olmuş gibi, bugün bozmaktan bahsediliyor. Ve şayan-ı hayret [hayret verici] olan cihet [yön] bu günâhı, bu mesuliyeti, istihsal eylediğimiz [elde ettiğimiz] hâkimiyet haklarını, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu dâhilinde istimal etmek [kullanmak] üzere, millet tarafından intihap edilen [seçilen] vekiller üzerlerine alıyor. Doğrusu biz bu şayiatı [söylentiyi] kayd-ı ihtiyatla telâkki ediyoruz [karşılıyoruz]. Bir kaç mebusun irticakâr [gerici] bir zihniyetle hareket etmesine ihtimal verilebilir. Zirâ esasen millet arasında da bu temayülâtı [eğilimleri] besleyen küçük bir ekalliyet [azınlık] mevcuttur. Halkı, devlet mekanizmasından uzaklaştıracak tarzda hükümet şeklinin tadiline [değiştirilmesine], Millet Meclisi'nde azîm [büyük] bir ekseriyetin rıza göstermeyeceğine kaniiz [inanıyoruz]. Aksi takdirde, halkın sarih [açık] olan haklarını muhafaza hususunda izhar ettiği [gösterdiği] arzulara karşı sadakatsizlik edilmiş olacaktır.

Zirâ gazete haberlerinden ve münakaşalarından [tartışmalardan] anlaşıldığına göre, Türkiye'yi, hanedansız birer hükümdarlıktan başka bir şey olmayan Avrupa ve Amerika'da mevcud cumhuriyetlere benzetmek mevzu-u bahs oluyor. Bu cumhuriyetler, malum olduğu üzere, burjuvazi hâkimiyetine en elverişli, sınıf hükümetlerinden başka bir şey değildir. Bizde ise, hükümet adamlarımız, inkılâbın mebdeinden [başlangıcından] beri, sınıf farkları pek derin olmadığını ve bu farkların, sınıf mücadelelerine meydan verecek dereceleri bulmasına mâni olacaklarını ilân ediyorlardı. Ve fil-hakika [hakikaten] Millet Meclisi hükümetinin şekl-i hâzırı [mevcut şekli] –ferdî sermayedarlık [bireyci kapitalizm] devam ve inkişaf ettiği müddetçe, sınıfların teşekkülü ve mücadelesi zarurî olmakla beraber– bu gayeyi en iyi tatmin edebilecek bir şekildi. Halkımızda biraz daha uyanıklık olsa ve tam bir serbestî dâhilinde, mebusları doğrudan doğruya müntehipler [seçmenler] seçse –ve bunlar elbet olacaktır– iki senede bir tebdil edilen [değiştirilen] bir Millet

Meclisinde icraî [yürütme] ve teşriî [yasama] bütün kuvvetlerin cem olması [birleşmesi], hiçbir nam ve unvan altında ayrıca bir devlet reisinin bulunmaması ve bu vazifeyi meclis namına her sene tebdil edilen [değiştirilen] reisin ifa etmesi [yerine getirilmesi] âdeta, halkçılık itibarıyla bugünkü şerâite nazaran [şartlara göre], mefkûrevi [ideal] bir hükümet esasatıdır. İrticaa [gericiliğe] düşmeksizin ve bir zümre menfaatine, pek hayatî haklarından bazıları milletten gasb edilmeksizin, bu esaslardan küçük bir inhirafı [sapmayı] bile mümkün bulmuyoruz. Zaten Millet Meclisi bile böyle bir teşebbüste bulunmak hakkına malik [sahip] değildir. Ve biz eminiz ki, devletin en yüksek makamını işgal eden ve inkılâbımızın kahramanı olan şahsiyet böyle bir inhirafa [sapmaya] bizzat mümanaat edecek [mâni olacak] ve haiz olduğu büyük nüfuz ve salahiyeti, inkılâbı almış olduğu istikamette derinleştirmek ve takviye etmek hususunda istimal edecektir [kullanacaktır]. Teşkilât-ı Esasiye herhalde tedkik edilecek olursa; buraya ancak, halkın hukukunu [haklarını] tevsi [genişletmek] maksadıyla tadil [değişiklik] lüzumu hâsıl olduğu takdirde, yeniden bu mesele etrafında intihabat [seçim] yapıldıktan sonra kanunun tadil edilebileceğine [değiştirilebileceğine] dair, bir madde ilavesiyle iktifa olunmalıdır [yetinilmelidir]. Bizce ayrıca bir Cumhuriyet Partisi icad olunmamak şartıyla devlete Türkiye Halk Cumhuriyeti namının verilmesinde bir mahzur yoktur. Fakat ne suretle intihap edilirse edilsin [seçilirse seçilsin], ne kadar mahdud hukuka [sınırlı haklara] malik [sahip] bulunursa bulunsun, meclis reisinden ayrı bir devlet riyaseti [başkanlığı] teşkili, icra kuvvetinin meclisten alınarak Avrupa kabineleri tarzında bir heyet-i vekileye [bakanlar kuruluna] tevdii [bırakılması], milletin ihraz ettiği [kazandığı] ve cidden istimal [kullanmak] azminde bulunduğu hâkimiyetle istihza [alay] etmek demektir. Halk devletinin temelini bozmaya muadil [denk] olan bu tadilat [değişiklik] teklifleri etrafında propaganda ve neşriyatta bulunan, Millet Meclisinden gayrı bir

heyet olsa, ihtimal Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun ahkâmını [hükümlerini] tatbik etmek mevzu-u bahs olacaktı.

Bu yeni projeleri müstakbel inkişafımız [gelecekteki gelişimimiz] için pek vahim bulduğumuzdan, bazı münferid [tekil] teşebbüsler muvacehesinde [karşısında] olduğumuzu zannetmek istiyorduk. Fakat son bazı hadisat [olaylar] bu zannımızda yanıldığımızı göstermektedir. İktisat vekilinin [bakanının] çalışan sınıfların menafiini [çıkarlarını] nazar-ı dikkate alarak takip ettiği halkçı siyasetinden dolayı ıskat edilmesi [düşürülmesi], aynı vekâlet [bakanlık] erkânından [ileri gelenlerinden] bazılarının, ileri fikirleri vesile edilerek, vazifelerinden uzaklaştırılması, heyet-i vekile reisinin [bakanlar kurulu başkanının] bir Avrupa gazetesine, geniş halk kitlelerini endişeye düşürecek beyanatta [beyanlarda] bulunması, mesâî [iş] kanununun meclisten geriye alınması, Halk Fırkası müzakeratı [müzakereleri] hakkında matbuata tereşşuh eden [sızan] sarih haberler, inkılâbın ileri mevkilerinden, bir intizam [düzen] dâhilinde ricat edildiğine [geri çekilindiğine] delâlet eden vazıh [apaçık] emarelerdir. Ve bunlar bize, intizar edilen [beklenen] iktisadî faaliyetler yerine, akîm [kısır] siyasî mücadelelerin kaim olacağı [geçeceği] korkusunu veriyor.

Kat'î kurtuluşumuzu, iktisadî inkişafımızdan [gelişimimizden] bekliyorduk. Bu ise halkın çalışmasıyla kabildir [mümkündür]. Çalışan halk gayet meşru olarak, haklarını, husule [meydana] getirdiği servetlere tesâhub edenlere [el koyanlara] karşı, elinden geldiği tarzda müdafaa etmek mecburiyetindedir. İktidar kuvvetini bu çalışan efradın [kesimlerin] itimadından ahzeden [alan] bir hükümet, onların bu meşru mücadelesine, mâni olacağını ilân ederse, memlekette gayr-ı tabiî bir vaziyet ihdas etmiş [ortaya çıkarmış] olur. Sa'y erbabı [emekçiler], hukukunun [haklarının] mahfuz [saklı] olduğu ve kısmen olsun öz menfaatleri için çalıştığı kanaatini beslerse daha büyük bir hevesle ve neşe ile deruhde ettiği [üzerine aldığı] işi yapar.

Bilakis onda, müessesat-ı umumiyenin de [kamu kurumlarının da] hasımlarının tarafını iltizam ettiği [tuttuğu] hissi uyandırılacak olursa, kendisini istismar edenlere [sömürenlere] karşı beslediği kini, serbest inkişafına [gelişimine] mâni olanların cümlesine teşmil etmesine [genişletmesine] sebebiyet verilmiş olur. Ve bu takdirde bir esirden farkı olmadığını anlayan işçi veya köylü, câmid [cansız] bir âlet gibi yaptığı işe alâkadar olmaksızın çalışır. Bittabi [doğal olarak] millî inkişafta [gelişimde] hayırlı bir âmil [etken] olamaz.

Avrupa'da vaziyet böyledir. Fakat bir işçi milletiyle meskûn olan memleketimizde, bu milletin sinesinden doğan hükümetin, iş [emek] hakkının müdafii [savunucusu] olarak hareket etmesine ve bunu gören halkın, iktisadî kurtuluşumuzu temin etmek ümniyesiyle [emeliyle], can-ü-gönülden el birliğiyle çalışması[na] intizar ediliyordu [bekleniyordu]. Böyle bir temayülü [eğilimi] takviye etmek, mevcud değilse uyandırmak vazifesiyle mükellef [yükümlü] olan bir makamın bahsettiğimiz beyanatı yapması en hafif bir tabirle tedbirsiz bir harekettir. Cereyan eden vekayide [olaylarda] anladığımız mânâ olmadığını ve Avrupa burjuvazişini taklid gayretiyle hareket edilmediğini gösterecek sözler ve icraat ile, önümüzdeki haftalar zarfında alâkadarların tatmin edilmesini temenni ederiz. Ve ümid ederiz ki tadil [değişiklik] meselesinin Mecliste yakında icra edilecek olan müzakeratı [tartışmaları], endişelerimizin yersiz olduğunu gösterecektir.

İÇTİMAÎ ISLAHAT MESELESİ

AYDINLIK, SAYI 20, ŞUBAT 1924

Son günlerde, müteceddidlerimiz [yenilikçilerimiz] arasında hummalı bir faaliyet göze çarpıyor. Cemiyet teşkilâtımızın asrî ihtiyaçlara göre tensik [düzenleme] ve ıslahı [düzeltimi] mevzu-u bahs oluyor. Aklı erenler, taraf taraf, parlak tahayyüllerini, efkâr-ı umumiyenin [kamuouyunun] tasvibine arz ediyorlar. Herkes bütün fenalıkların izalesine [yok edilmesine] medar [destek] olacak en müessir [etkili] çareyi bulduğu iddiasındadır.

Bu manzara bize bundan bir asır evvelki hayalperest ıslahatçılar devrini hatırlatıyor. O zaman da derebeylik esaretinden yeni kurtulan ve sermayedarlık istihsalinin [kapitalist üretimin] ilk ahenksizliklerine şahit olan cemiyet-i beşeriyeyi [insan toplumunu], sağlam bir temel üzerine yeniden kurmak meselesi mütefekkirleri [düşünürleri] meşgul ediyordu. Birçokları îcâd-gerdeleri [icad edilmiş] olan usul ve planların tatbiki sayesinde her türlü fenalıkların, haksızlıkların önüne geçileceğine inanıyorlardı. İktisadî âmillerin [etkenlerin] tesiri altında inkişaf eden [gelişen] içtimaî münasebetlerin [toplumsal ilişkilerin] nasıl bir muayyeniyet-i tarihiyeye [tarihsel belirlenime] tâbi olduklarını henüz idrak edemedikleri için, akıl ve mantık yardamıyla cemiyeti yeni baştan tanzime [düzenlemeye] kalkışan bu ıslahatçılara bilâhare (ütopist=hayalperest) unvanı verilmişti.

İşte hâl-i hâzır [şimdiki] müteceddidlerimizi [yenilikçilerimizi] bu ütopistlere benzetiyoruz. Tıpkı onlar gibi bizi selâmet

kıyılarına eriştirmek vazifesini deruhde edenler [üstlenenler], tâbi olduğumuz iktisadî şartları kaale bile almadan, keyfî tedbirlerle içtimaî vaziyetimizi tashihe [düzeltmeye] yelteniyorlar. Fakat çok defa vâkî olduğu gibi bu meselede de, umumiyet üzere, neticeler sebep yerine alınıyor. Sebep zannolunan ârâzın [belirtinin] izalesiyle [ortadan kaldırılmasıyla] hastalığın mündefi' olacağına [atlatılacağına] iman ediliyor.

Yürütülen muhakeme şudur: işlerimiz yolunda gitmiyor, iktisadiyatımız inkişaf etmiyor; istihsalâtımızı [üretimimizi] asrî usullerin tatbikiyle çoğaltmayı beceremiyoruz... Bütün bunlar cemiyet teşkilâtımızın bozukluğundan ileri geliyor! Türk milletini mükemmel bir içtimaî teşekküle [toplumsal örgütlenmeye] sahip kılalım; kusursuz bir kanun-ı medenî ile techiz edelim [donatalım]; efradın [bireylerin] bilgisini, salâbet-i diniyesini [din kuvvetini] artıralım. O zaman her şey kendi kendine düzelir. İktisadî istiklâlimize kavuşmak imkânı hâsıl olur.

Fakat bu görüşün ne kadar indî [keyfî] ve yanlış olduğunu anlamak için ufak bir dikkat kifayet eder. Tarihin seyrini inkâr eden böyle sathî [yüzeysel] mütalaalarla hareket edersek, daha sittin sene içinde bulunduğumuz girîveden [çıkmaz yoldan] şüphesiz çıkamayız. Ve âhir zaman esircilerinin kamçısı altında kıvrana kıvrana ömür tüketmeye mahkûm oluruz.

İçtimaî mesâil [toplumsal sorunlar] ilmî usullerle tedkik edilmeye başlandığından beri büyük inkılâpların tarîhî tahlili göstermiştir ki, fikirlerimiz kadar ahlakî, dinî, hukukî telâkkilerimiz de, cemiyette carî [geçerli] istihsal usulleri [üretim tarzları] ve münasebetlerinin [ilişkilerinin] nakliyatıyla [aktarılmasıyla] sıkı bir tarzda alâkadardır. Madde üzerindeki faaliyetlerimiz –yani iktisadiyatımız– fikriyat ve hissiyatımız üzerinde, farkına varılsın varılmasın, daima derin izler husule [meydana] getirir. Aile teşkilâtımız, maarifimiz, cemiyet hayatımız, bunların aksi tesiriyle istihâle eder [başkalaşır]. Yoksa herhangi bir arzu, bir heves veya bir hayal –velev tatbik edilse

bile– kök salamaz; hadisatın [olayların] tarihî yürüyüşünü tebdil edemez [değiştiremez]. Hayatın akışı istikametinde olmayan içtimaî teşebbüsler daima akamete [kısırlığa] mahkûmdur.

Efkâr-ı umumiyemize [kamuoyumuza] rehberlik edenlerin hakikati böyle tersine göstermelerini izah etmek biraz müşkildür. Biz bunu muhite [çevreye] karşı mukavemetin [direnmenin] güçlüğüne haml ediyoruz [yoruyoruz]. Şuurlu bir tarzda büyük bir gayret sarf etmeksizin, insan mensup olduğu cemiyetin tesiratından [etkilerinden] korunamaz. Hatta bazı fikirlerin bazı devirlerde tebellür etmesi [billurlaşması] bile imkân haricindedir. Biz her ne kadar büyük sanayi ve büyük sermayedarlık asrında yaşıyorsak da, kurun-ı vustaî [ortaçağvari] bir vaziyette bulunduğumuz ve iktisadiyatımızın henüz kısmen feodal eşkâlini [biçimini] muhafaza ettiği aşikârdır. Bunu itiraftan çekinmemeliyiz. Yukarıdan gelen müdahaleler ve teşebbüslerle her tasavvurun tahakkuk edebileceğine [gerçekleşebileceğine] itikad etmek [inanmak] –hele tarihin seyrini ihmal edenler için– bu şerâit [şartlar] altında âdeta bir zarurettir. Müphem [belirsiz] ve akîm [beyhude] bir ıslahatçılığa saplanıp kalmamak için, mensup olduğumuz cemaatin dar hududundan çıkarak, cemiyet-i beşeriye [insan toplumu] ölçüsüne göre düşünmek icab eder. Yoksa ileri sürülen tasavvur ve teklifler ne kadar cazip ve makul görünürse görünsün, hiçbir zaman kendilerinden beklenilen sihirli neticeleri temin kudretini haiz olamazlar.

Bugün her kafadan bir ses çıkıyor. Herkes "hacer-i felsefî"yi [felsefe taşını] bulduğu zehabıyla [zannıyla] elinde bir teklif: "işte kurtuluşumuzun sırrı!" diye, dinleyen ve dinlemeyen halkın nazar-ı takdirini celbe çalışıyor.

Kimi muvaffakiyetin sırrını, ıslahata maariften başlamakta buluyor. Sâlim bir usul altında verilecek tahsil ve terbiyenin mucize-nümâ [mucize gösteren] tesirlerini göz önünde parıldatıyor. Memlekette büyük bir insan kıtlığı var. Kâmil [yetişmiş] insanlar tamamıyla mefkûd [kaybolmuş]! Mükemmel mektep-

ler mükemmel insanlar yetiştirecekler ve bunlar az zamanda memleketi cennete çevirecekler...

Kimi, pek safdilâne bir tarzda, dinî ıslahattan bahsediyor. Din şimdiye kadar siyasî ihtirasata [ihtiraslara] âlet edilmişti. Devletten ayrılmış bir din müessesesi, halk arasında, usul dairesinde dinî telkinatta [telkinlerde] bulunmayı, fukaraya muavenet [yardım] cemiyetleriyle ve her türlü yardım teşkilâtıyla iştigal etmeyi [uğraşmayı] kendisine iş edinecek, bu sayede seviye-i içtimaiyemiz [toplumsal seviyemiz] yükselecek ve millet az zamanda kurtuluşumuzu başarmak için lâzım gelen manevî kuvvetleri kendisinde bulacak... Hepsi bu kadar! Basit, kolay ve ucuz! Bütün iş cübbe ve sarık taşıyanların himmetine [çabasına] kalıyor.

Kimi de her şeyi kanundan bekliyor. Aile teşkilâtını kanunlar ıslah edecek. Bizi dünyanın en iyi ve en mesut adamları olmaya kanunlar mecbur edecek. İyi nizam ve iyi kanunlar sayesinde bütün kusurlarımız zail olacak [tükenecek]. Her şey yoluna girecek. Cemiyet mükemmel bir makine gibi işleyecek.

Bu telâkkilerin [görüşlerin] sadece bizim yaptığımız şekilde teşrih edilmeleri [açımlanmaları], ne kadar abes olduklarını göstermek için kâfidir. Fakat yukarıdan gelme bu nevi tedbirlerin cümlesi netice itibarıyla kanunlara dayanmak mecburiyetinde oldukları için, kanun mefhumu üzerinde biraz tevakkuf edeceğiz [duracağız].

Kanunlar, içtimaî münasebetlerimizin [toplumsal ilişkilerimizin] inkişâfı [gelişimi] esnasında, bazı merhaleleri [aşamaları], dönüm noktalarını tesbit eden birtakım düsturlardır [kaidelerdir]. Bu hududu geçmemek şartıyla, cemiyet dâhilinde inzibat [asayiş] nokta-i nazarından lüzum ve faydaları aşikârdır. Kanun esasen mevcud olan bir vaziyetin veya önüne durulmaz bir temayülün [eğilimin] meşruiyetini tasdik ve teyid eder; yoksa içtimaî bünyemizi ve onun istinad ettiği [dayandığı] iktisadî zemini, bir balmumu külçesi gibi şekilden şekile sokamaz. Faraza [söz gelişi] bizim bugün bulunduğumuz derebeyliği andırır dûn [aşağı] ve geri vaziyetimize uygun teâmüllerimizi, örf ve âdetlerimizi

kanun kuvvetiyle bugünden yarına tebdil etmek [değiştirmek] imkânsızdır. Yaşayış tarzımızı tağyire [başkalaştırmaya] ma'tuf [yönelik] kanunlar, ölü düsturlar [kaideler] halinde kalmaya mahkûmdur. Fakat yarın, biraz aşağıda; izah edeceğimiz şekilde iktisadî faaliyetlere atılır[,] hummalı bir istihsal [üretim] hayatı geçirmeye başlarsak, istihsal [üretim] ve mübadelenin inkişafıyla [gelişimiyle] mütenasip [uyumlu] bir tarzda yaşayışımızda da tahavvülât [değişmeler] müşahede edilecek [gözlemlenecek]. Halk yeni yeni ihtiyaçlar duyacak, eski itiyadlardan [alışkanlıklardan] birçoğunu terk edecek. Ve o zaman şüphesiz genişleyen içtimaî münasebetler [toplumsal ilişkiler] mevcut kanunların hududunu aşacak, ve bunları değiştirmek zarureti hâsıl olacaktır. Meselâ günün meselelerinden olan aile hukuku yeni bir kanuna rapt edildikten [bağlandıktan] sonra da, Türk aile teşkilâtında bir değişik[li]k müşahede edilemeyeceğine [gözlenmeyeceğine] ben tamamıyla kaniim. Anadolu'da köylü, meşru-gayr-ı meşru yine üç dört karı alacak. Şehirlerimizde bugün olduğu gibi yine ancak aklını kaçırmış olanlar birden ziyade defa evlenecekse de ıtlaklar [boşanmalar] evvelki nisbeti muhafaza edecektir. Çünkü içtimaî hayat şehirlerimizde epey zamandan beri mevcut kanunu geride bırakmıştı. Ve çünkü köylerimizde hayat şartları bir rub-u asır [çeyrek yüzyıl] evvel ne ise şimdi de odur.

Ziraî ve sınaî istihsalimiz [üretimimiz], eğreti bir sermayedarlıkla yamalanmış bugünkü iptidaî [ilkel] şeklini muhafaza ettikçe; en mükemmel kanunlarla mücehhez olduğumuz [donandığımız], İngiliz ve Amerikalıları kıskandıracak bir salâbet-i diniyeye [din kuvvetine] malik bulunduğumuz ve neşr-i maarif [yaygın eğitim] hususunda umulmaz bir muvaffakiyet temin ettiğimiz tasavvur edilse bile –muhtelif sebeplerle iktisadî inkişafımız sekteye uğradığı takdirde– bu zoraki ıslahatın içtimaî vaziyetimizde mahsus [özel] bir tesir icra edebileceği iddia olunamaz.

O halde binayı çatısından değil temellerinden yapmaya başlamalıyız. Bu biraz daha güç bir iştir. Fakat hatırdan çıkarmamalıyız ki muazzam binalar ancak taş taş üstüne koymak

suretiyle meydana gelirler. Beyhude yere bulutlar arkasından koşmak istemiyorsak, son sistem âletlere sarılarak, evvela madde üzerinde iş görmeye, tabiatı ram etmeye [boyun eğdirmeye] çabalamalıyız. Terakkinin [ilerlemenin] en kestirme yolu buradan geçer. İlk ve son müracaat edilecek vasıta budur.

Bugünkü medeniyet âlemini sermayedarlığın tekâmülü [kapitalizmin gelişimi] gıpta ile temâşâ ettiğimiz [seyrettiğimiz] hâle getirmiştir. Gözümüz önünde duran bu misalden ibret alalım. Bizim de ilk işimiz istihsalatımızı [üretimlerimizi] asrî vasıtalarla artırarak büyük sermayeler biriktirmek olmalıdır. Faaliyetlerimizin merkez sıkletini [ağırlığını] bu iktisadî sahaya nakletmek mecburiyetindeyiz. Diğer her teşebbüste muvaffakiyetimiz burada elde edeceğimiz müsbet [olumlu] neticelere bağlıdır.

İktisaden yükselmek için ne yapmalıyız? Bunun için iki suret [yol] vardır. Ya eskiden beri yapıldığı üzere ferdî teşebbüslerin teşvik ve teşcii [cesaretlendirilmesi] ile iktifa olunur [yetinilir]. Devlet hayırhah [iyiliksever] bir şahit vaziyetinde kalır. Ve köhne iktisat kavaninine [kurallarına] tevfikan [bağlı olarak] Avrupa ve Amerika'da olduğu gibi kendi kendine sermayedarlığın tekâmül etmesin[i]e intizar eder [bekler]. Bu takdirde çok defalar cılız kuvvetlerimiz pek az zamanda rekabet mücadelesinde, gürbüz ecnebî sermayesine karşı zebûn [zayıf] olacağından, yabancı tröstler serbestçe gelir; memleketimizi serbest bir müstemleke [sömürge] gibi istismar [sömürür] ve halkımızı esir eder.

Yahut velûd [doğurgan] bir inkılâp yoluna girmişken, cezrî [köklü] işlere atılmaktan ürkmeyiz. Süratle ilerlemek ihtiyacı, yerli sermayedarlarımızın münferid [tek tük] gayretleriyle gayeye erişmenin imkânsızlığını bize idrak ettirir. İstihsal [üretim] vadisinde, az zamanda çok iş çıkarmanın yegâne çaresi[nin], millî mesâîmizi müşterek [ortak] muayyen [belirli] bir gayeye doğru bizzat devletin tevcih etmesi [yöneltmesi] olduğunu görürüz. Tabir-i mahsusuyla [özel bir terimle], vakit geçirmeden bir devlet sermayedarlığı [devlet kapitalizmi] yapmaya koyuluruz. Çıkar yol budur.

Biz bugün sosyalist olarak yalnız bunu temenni ediyoruz. Çünkü iktisaden yükseleceksek, ancak devlet sermayedarlığıyla [devlet kapitalizmiyle] bu hayırlı neticeye varacağımıza, vaziyete hangi cepheden baksak, kanaat getirmişizdir. Aksi takdirde yerimizde sayacağız ve cemiyetimiz tedrici [zamanla] bir tarzda inhilâle [çözülmeye] yüz tutacaktır.

Devlet sermayedarlığı [kapitalizmi], milletin iktisadî inkişafa mazhar olmak için bir müşterek gayreti demektir. Bunun için hususî şerâite [özel şartlara] ihtiyaç yoktur. Devletin elinde daima kıymeti ihmal edilemeyecek maddî vasıtalar bulunur. Bu vesaite göre küçük veya büyük mikyasta [ölçekte], imar ve istihsal [üretim] işlerine girişilebilir. Memleket dâhilinde piyasaya hâkim olabilmek için en evvel yapılacak iş diğer bir makalemizde de temenni ettiğimiz gibi –ticaret-i hariciyeye [dış ticarete] devlet inhisarının [tekelinin] vaz'ıdır [konmasıdır]. İktisadî siyasetimize bu istikameti vermek ecnebî sermayesiyle kat-ı alâka etmeyi [ilişkiyi kesmeyi] istilzam etmez [gerektirmez]. Muayyen menfaatler mukabilinde [karşılığında] bilhassa makineler ve âlât ve edevat şeklinde onun memleketimize girmesi temin olunabilir.

Sebatkâr bir sa'y [emek] ile memleketimizde bir büyük sanayi ve yer yer elektrik merkezleri vücuda getirmeye muvaffak olduktan sonradır ki, yeni istihsal [üretim] ve tevzî [dağıtım] usullerimizin tesiri altında hayat şartlarımızın değişmesi bir içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] zaruretini hissettirecektir. Yoksa bugün hukuk aile kanunu, maarif ıslahatı ve saire gibi vesilelerle içtimaî inkılâpdan bahs etmek, bu tabiri gülünç bir tarzda kullanmaktır.

İçtimaî inkılâbın bir temenniden ibaret kalmaması için, bugünkü devlet ricalinin [ileri gelenlerinin] hakikati olduğu gibi görmesi ve teferruatla uğraşmaktan vaz geçerek, umumî bir plana tevfikan [bağlı olarak] iktisadiyatımızı yükseltmeyi gaye edinmesi kifayet eder [yeter]. Siyasî inkılâbımızı yapmak hususunda sarf edilen azim ve celâdet [bilinçli cesaret] bu iktisadî inkılâbımızı tahakkuk ettirebilir [gerçekleştirebilir].

AMELE SINIFI CUMHURİYET HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYOR?

AYDINLIK, SAYI 21, MAYIS 1924

Memleketimizin işçi sınıfı, halkçı inkılâbıyla, kendisi için mesut bir devrenin açılacağını ümid ediyordu. Bazıları bu hususta, büyük hayalâta [hayallere] kapılmışlardı. Muhtelif sınıfların bir arada kaynaşması ve uzlaşmasıyla tahakkuk edeceğinden [gerçekleşeceğinden] bahs olunan "ahenk-i içtimaî [toplumsal ahenk" efsanesine inananlar çoktu.

Bu hâlet-i ruhiyeden [ruh hâlinden] bil-istifade [istafade ederek], mağşuş [hileli] mahiyette birçok teşkilât tecrübelerine girişildi. Bunlara önayak olanlar meyanında [arasında] İttihatçılığı veya millîci gruplardan birine intisabıyla [üyeliğiyle] tanınmış simalar nazar-ı dikkate çarpıyordu. Alâkadar işçiler, büyük bir hâhişle [istekle] bu yeni rehberlerin arkasından gittiler. Bu teşebbüsler içinde sınıf cidali [savaşımı] fikri unutulmuş gibi olmakla beraber, amelenin serî bir tarzda muayyen merkezler etrafında toplanmasına yarayacaklarını düşünerek, onlara biz de müzaheret etmiştik [arka çıkmıştık].

Ameledeki itimad ve ümid, bundan on dört ay evvel inikad eden [toplanan] İzmir İktisat Kongresi hengâmlarında [sıralarında], hadd-i azamîsine [azamî sınırına] erişmişti. Memleketin dört bir tarafından gelen yüze karib [yakın] işçi murahhası [delegesi] büyük bir şevk ile kongre mesâîsine iştirak etmiş; ciddî

bir tedkik mahsulü olan inkılâpkâr ruhta bir layiha [tasarı] meydana çıkarmıştı.

Bu layihanın [tasarının] belli başlı maddeleri, amele hatiplerinin müdafaâtı [savunmaları] sayesinde, kongrenin heyet-i umumiyesine [genel kuruluna] kabul ettirilebilmişti. Bunlar arasında: irad [gelir], sermaye ve miras üzerine müterakki [artan oranlı] vergiler tarhı [konması], hususî inhisarlar [tekeller] yerine devlet inhisarının [tekelinin] ikamesi, ticaret-i hariciyeye [dış ticarete] devlet inhisarının [tekelinin] vaz'ı [konması], derebeylik bakayası [artığı] olan mütegallibe ve sergerdelere [elebaşılara] ait arazi ve emlakin müsaderesiyle fakir köylülere tevzii [dağıtılması], vesait-i nakliye [ulaştırma araçları] ve diğer büyük müessesâtın [kurumların] devletleştirilmesi, ilh... gibi iktisadî siyasetimize, içtimaî inkılâbı [toplumsal devrimi] kolaylaştıracak bir istikamet vermeye ma'tuf [yönelik] maddeler de mevcut idi. Hele iş saatlerinin tahdidi [sınırlanması], asgarî yevmiyelerin vasatî [ortalama] geçinme bahasına göre tesbiti, ücretli hafta tatili, gece işinin iki kat ödenmesi, kadın ve çocuk işinin himayesi, serbestçe sendikalar teşkil etmek ve grev ilân edebilmek haklarının mahfuziyeti [korunması], kaza tazminatı, teâvün [yardımlaşma] sandıkları, amele tekaüdü [emekliliği], işsizlik sigortaları, ve saire gibi bizzat amelenin maişet [geçim] şartlarını ıslah edici maddeler, alkışlarla tasvib edilmişti [onanmıştı]. Bütün bu mevaddı [maddeleri] ihtiva eden bir mesâî [iş] kanunu, amelenin hukukunu [haklarını], muhakemelerin himayesi altına koyacaktı.

İktisad Kongresi mukarreratı [kararları] millet tarafından izhar edilmiş [açığa vurulmuş] temennilerden ibaret idi. Hükûmet bunlardan münasip gördüklerini icabında nazar-ı dikkate alacaktı. Fakat çokları müzakerâtın [tartışmaların] verdiği heyecan içinde, bu temennilerin hemen tahakkuk edebileceğine [gerçekleşebileceğine] zahip olmuşlardı [kapılmışlardı]. Amele murahhasları [delegeleri] mütezâyid [gittikçe artan] bir

faaliyet hevesiyle teşkilâtlarına iltihak ettiler [katıldılar]. Ve cemiyetler, amelenin pek berbat olan vaziyetini ıslah etmeye, patronları mecbur etmek için icab eden istihzarata [hazırlıklara] hemen koyuldular.

Kongreyi takip eden geçen seneki 1 Mayıs'ta hükümetin gösterdiği haşin muamele, ameleyi tatlı rüyasından uyandıran bir soğuk duş tesiri icra etti. Yapılan veya yapılması muhtemel olan nümayişler [gösteriler] vesilesiyle, bazı inkılâpçı işçilerin ve işçi sınıfı dostlarının zindanlara atılması, amelenin halkçı hükümetine karşı beslediği itimad [güven] hislerini sarstı.

Bundan sonra ameleyi gittikçe derin bir sukut-ı hayale [hayal kırıklığına] düşüren bir silsile-i vekayi [olaylar zinciri], bütün ümidleri, bütün nikbinlikleri [iyimserlikleri] izale [yok] etti. Kuvvetini hissetmeye başlayan amele sınıfı çiğnenen haklarını tanıtmak için, muhtelif sahalarda harekete gelmek ihtiyacını duymuştu. Patronların muhik [haklı] amele metâlibini [taleplerini] kabul etmemekte teannüd ettikleri [direttikleri] yerlerde, grevler ilânına mecburiyet hâsıl oldu. Yoksul kitlelerin, bir lokma ekmek için yaptıkları bu mücadelelere karşı hükümetin aldığı vaziyet çok şayan-ı dikkattir [dikkat çekicidir]. İşçilerimizin, sınıflarına yabancı eşhas [şahıslar] ve fırkaların himayesinden medet ummak hususunda gösterdikleri gafleti izale eden [ortadan kaldıran] bu vekayii [olayları] henüz gözleri açılmamış olanların mütenebbih olmaları [akıllarını başlarına toplamaları] için tâdâd etmeye [sıralamaya] lüzum görüyoruz:

1: Aydın şimendifercileri [demiryolcuları] grevinde, hükümet İngiliz sermayedarlarına hak vererek grevcileri çalışmaya mecbur etti.

2: Rumeli şimendifercileri [demiryolcuları] grevinde hükümet yine ecnebî kumpanyasının [şirketinin] entrikalarına müsamaha ederek, va'd ü vaîd ile [iyi ve yıldırıcı şeyler vâd ederek] greve nihayet verilmesine delâlet [aracılık] etti.

3: Bir hükümet müessesesi [kurumu] gibi idare olunan Anadolu Şimendiferleri Müdüriyeti, bugüne kadar, amelesine karşı huşunet ibrazından [kırıcılık göstermekten] ve amele cemiyetlerini tazyik [baskı] ve ihâfeden [korkutmadan] bir an hâlî [geri] kalmadı.

5: Serbest sendikalar lehinde bulunan ve amele hukukunu koruyucu bir mesâî [iş] kanunu hazırlayan İktisat Vekili Mahmud Esat Bey istifaya mecbur edildi.

6: Hükümet, el altından bizzat teşkil ettirdiği Amele Birliği'nin, yarın kendisinden gayrı bir sınıfın elinde kuvvetli bir silah olacağını sezdi. Ve bundan ürktü. Cemiyetler Kanunu'nu dar bir zihniyetle [tefsir] ederek [yorumlayarak], birliği büsbütün ilga [ortadan kaldırma] tehdidi altında, şimdilik mevcudiyet-i resmiyesinden [resmî varlığından] mahrum etti.

7: Belli başlı amele ve inkılâp partileri mensuplarını vâhî [saçma sapan] sebeplerle mahkemelere sevk etti. Bazı fedakâr amele rehberlerinin bilâ-hüküm [hüküm olmaksızın] zindanlarda çürümesine göz yumdu.

8: Hükümetin nüfuz ve tesiri altında olmayan bütün işçi cemiyetleri gayr-ı kanunî bir tarzda sedd [engellendi] ve fesh edildi.

9: En yüksek makamları işgal eden zevatın [zatların] vaadlerine rağmen, bir seneden beri mevzu-u bahs olan mesâî [iş] ve sendika kanunları el'an [hâlâ] bugün Meclise tevdî [teslim] edilmemiştir.

Cumhuriyet idaresinden bekledikleriyle tezad teşkil eden bütün bu muameleler, işçi sınıfını manen ve maddeten, amele hareketleri tarihinde nâ-mesbûk [benzeri olmayan] fecî bir vaziyete ilkâ' [terk] etti. Alın teriyle bir lokma ekmek parasını kazanan ve açlıkla tokluk arasında, ömür tüketen kardeşlerimizin teşkilâtları, bugüne kadar, bu derecede perişan bir manzara arz etmemişlerdi.

Bu şerâitin [şartların] mucib olduğu [getirdiği] umumî yeisten [genel ümitsizlikten] münbais [ileri gelen] uyuşukluk içinde, işçilerimiz arasında, her şeye rağmen dürüst muhakeme yürütmek hassasını [özelliğini] muhafaza etmiş kimseler mevcut olduğunu görmek bizi mütesellî [teselli] ediyor. İşçi karîlerimizden [okurlarımızdan] aldığımız mektuplar, uzak ve yakın mazinin acı tecrübelerinden en muvafık [uygun] derslerin istihraç edildiğini [çıkarıldığını] gösteriyor. Şuurlu ve anlayışlı işçi arkadaşlarımız, amele sınıfının günü gününe maişet [geçim] şartlarının ıslahı [düzeltilmesi], umumî seviye itibarıyla yükselmesi ve sermayedarlık soygun ve boyunduruğundan temelli kurtuluşu işleri, bizzat amelenin kendi birlik kuvvetiyle tahakkuk ettirebileceği [gerçekleştirebileceği] işler olduğu kanaatine bugün artık vasıl olmuşlardır [ulaşmışlardır]. Ancak müşterek menfaatleri olanların birbirine yâr olabileceğini ve sınıfına yabancı olanlardan kendisine hayır gelmeyeceğini, nihayet idrak edenlerin çoğalmasıyla amele hareketi bu defa yeni ve sâlim bir cereyana girmekte gecikmeyecektir.

Bize mektup gönderenlerden bazıları, bizim Cumhuriyet Hükümeti hakkındaki neşriyatımızı [yayınımızı] bile tenkid ediyorlar. Bunlarda, iktidar makamını ele almış olan sınıfın, inkılâbımızı amele ve yoksul sınıflar lehinde, cezrî [köklü] icraat ile derinleştirebileceğini farz etmek, fazla nikbinlik [iyimserlik] olduğu iddia olunuyor. Bu tenkid ta'mîk edilmeye [derinleştirilmeye] lâyıktır.

Muhabirlerimizin yürüttüğü muhakeme hulâsaten [özetle] şudur: amele meselesinin hallini ve içtimaî inkılâbın [toplumsal devrimin] husulünü [oluşmasını] yeni hükümet adamlarımızın hüsn-ü niyetinden [iyi niyetinden] beklemek, bu gayelerden feragat etmekle [vazgeçmekle] müsavidir [eşittir]. Bu bir hüsn-ü niyet [iyi niyet] meselesi değildir. Mütemadiyen [sürekli olarak] onlara milletin selameti için yapılması icab eden şeyleri göstermekle, birkaç şahsiyet ikna edilse bile yine maksad elde edile-

mez. Zirâ bugün iktidarda bulunanlar, ameleninkilerden gayrı ve onlarınkine zıt muayyen [belli] menfaatlere malik bir sınıfın mümessilleridir [temsilcileridir]. Islahatçılık yolunda, daima o menfaatlerin müdafaası zaruretiyle, kararsızlık göstermeye ve yarı yolda tevakkuf etmeye [durmaya] mahkûmdurlar. Nazarî [kuramsal] olarak kabul ettikleri prensipleri, esasları, amelî [pratik] icraata girişince, daima fedâ etmek mecburiyetinde kalacaklardır. Ve daima ortada yanan, hakları ihmal edilen zavallı rençberler olacaktır. Netice: amele için kendi işini kendi görmekten gayrı kurtuluş çaresi yoktur.

Filhakika [doğrusu] biz mebdede [ilk başta] henüz siyasî akideleri [görüşleri] ve sınıfî vasıfları [sınıfsal nitelikleri] tebellür etmemiş [billurlaşmamış] bazı mefkûreci [idealist] rehberlerin istiklâl mücadelemizi muvaffakiyetle başardıklarını ve kıymet ve ehemmiyeti gayr-ı kabil-i inkâr [inkâr edilemez] bir siyasî inkılâba delâlet [kılavuzluk] ettiklerini nazar-ı dikkate alarak, cumhuriyet ricalimize [ileri gelenlerimize] geniş bir kredi açmıştık. Silâh şakırtıları nihayete erdikten sonra, elde ettiğimiz siyasî istiklâlin idamesi [sürdürülmesi], Avrupa ve Amerika sermayedarlığına [kapitalizmine] karşı iktisadî âzâdlığımızın [bağımsızlığımızın] teminine vâbeste [bağlı] olduğu, beynelmilel münasebatı [uluslararası ilişkileri] takip eden herkes için aşikâr bir keyfiyet [durum] idi. Bizim gibi ahâlisi yoksul ve orta hallilerden mürekkep bir memleketin ecnebî sermayedarlarının istismar [sömürü] ve tahakkümünden masun [saklı] kalması[nın], ancak milletin kahir ekseriyetini [ezici çoğunluğunu] teşkil eden işçi ve köylü sınıflarından kuvvet alan, müşterek tasarrufa müstenid [ortak mülkiyete dayalı] iktisadî teşekküllerle kabil [mümkün] olabileceğini ileri sürüyor ve yazılarımızda, bu istikamette inkılâbımızı derinleştirmesini hükümetimizden temenni ediyorduk. Bu suretle mukadderatımıza [yazgımıza] hâkim olanlara, bizi selamete îsâl edecek [ulaştıracak] en kestirme yolu gösterdiğimiz kanaatindeyiz.

Halk Fırkası'nda toplanmış olanların sınıfî [sınıfsal] mahiyetlerine nazaran bu tarihî zarureti idrak etmelerine pek az ihtimal var idi. Biz bilhassa beynelmilel şerâitin [uluslararası şartların] tazyiki [baskısı] altında, bazı cezrî [köklü] tedbirlere müracaat lüzumu hissedileceğini imkân dâhilinde görmüştük. Vekayî [olaylar] bunun da vârid [geçerli] olmadığını ispat etti.

Bugün artık bu vadide, velev [isterse] sathî [yüzeysel] olsun, hiçbir teşebbüste bulunulmayacağı, sarahaten [açıkça] tahakkuk etmiştir [meydana çıkmıştır]. Halk Fırkası'nın içtimaî [toplumsal] temeli, bu yola girilmesine mânidir.

Bu temel hangisidir? Cumhuriyet hükümeti milletin hangi tabakalarından kuvvet alıyor?

Vaziyet biraz dikkatle tahlil edilecek olursa görülür ki milletvekillerinin ekseriyeti küçük burjuvazi (esnaf, sanatkâr, küçük memur, kaza ve nahiye zenginleri, ilh...) ailelerine mensuptur. Birçoğu askerî mekteplerden neşet etmiştir [yetişmiştir]. Bunların hepsini tahrik eden [harekete geçiren] zemberek, memleketin iktisadî inkişafında mühim bir âmil [etken] olmak, büyük sermayedar mevkine yükselmek hırsıdır. Bir kelime ile bugünkü hâkim sınıf sermayedarlık âleminde tarihî bir rol oynamaya kendisini namzed addeden [aday sayan] Anadolu'nun mutavassıt [aracı] zenginlerinden ve bunlarla teşrik-i mesâî eden münevverlerden terekküb etmektedir [bileşmektedir]. Bu sınıf tabiatıyla amele hareketlerini hoş göremez.

Mütarekeden beri halkçılara muhalefet eden İttihatçılar, Meşrutiyetin ilânı sıralarında, aynı vaziyette ve aynı temayülde [eğilimde] idiler. Bugün ise eski İttihatçılık namına hareket edenler, memleketin felâket ve sefaleti bahasına, gayelerine vasıl olan [ulaşan], yüksek maliyûn [finansçı] ve tüccar meyanında [arasında] ve alel-umum [bütün] büyük işlerde hakk-ı kelâma malik [söz hakkına sahip] bulunan şahsiyetlerdir. Bu büyük burjuvazi mümessillerinin [temsilcilerinin] menfaati, muvakkaten [geçici olarak] memlekete hâkim olanların menafiiyle

[çıkarlarıyla] tearuz etmektedir [çatışmaktadır]. İki taraf da ameleyi, siyasî âmâline [emellerine] âlet etmek için, kendi tarafına çekmeye uğraşmaktadır. Fakat yarın işler inkişaf etmeye [gelişmeye] başlayınca menfaatlerin münasip bir tarzda taksimi çareleri bulunacağından aralarındaki zıddiyet zâil olacak [sona erecek]. Her ikisi müttefikan [ittifak hâlinde] ameleden yüz çevirecektir.

Siyasî cereyanlarımızın iç yüzü böyle olmakla beraber, muhtelif safahatı [evreleri] gözümüzün önünde inkişaf eden [gelişen] burjuva inkılâbının henüz nihayete ermediğini de unutmamak lazımdır. Memleketimizde derebeylik bakayası [kalıntısı] olan an'anelere, temayüllere [eğilimlere] ve müesseselere [kurumlara], el'an [hâlâ] yer yer mebzulen [çokça] tesadüf olunmaktadır. Bunlar iktisadî seviyemizin süratle yükselmesine ve amele sınıfının serbestçe taazzuvuna [gelişimine] engel oluyorlar. Bu vadide yolumuzun tesviye edilmesi [düzleştirilmesi], amele için hayatî bir ehemmiyeti haizdir. Maziye esir olmaktan bizi kurtarmak ve asrî ihtiyaçlarla kabil-i telif olmayan [uyuşmayan] idare şekillerini silip süpürmek işini Cumhuriyet Partisi deruhde etmiş [üstlenmiş] bulunuyor. Sınıfî mahiyeti [sınıfsal içeriği] icabı bu parti bu nevi icraatta tereddüd etmeye, ileri geri gitmeye, muztar [çaresiz] kalmadıkça cezrî [köklü] kararlar almamaya mütemayildir [eğilimlidir]. Bu tereddüdleri izale [yok] etmek, cumhuriyet hükümetini ileri atılmaya teşcî [cesaretlendirmek] ve icbar etmek [zorlamak], bulunduğumuz devirde, amele sınıfının ihmal edilemeyecek bir vazifesidir.

Meselâ son zamanlar Millet Meclisi hilafeti ilga [ortadan kaldırdı], Osman hanedanını memleketten tard [kovdu] ve dini, devlet işlerine müdahaleden men etti [yasakladı]. Bunlar inkılâp nokta-i nazarından, muhassenatı [faydaları] takdir edilemeyecek derecede mühim ve velûd [verimli] tedbirlerdir. Fakat maatteessüf memleketimizde henüz siyasiyât üzerinde icra-yı tesir edecek [etkide bulunacak] kuvvetli bir amele ve inkılâp partisi

vücud bulmadığı için, halkçılar bu teşebbüslerinde, yalnız mürteciler ve muhafazakârlarla karşılaştılar. Kararsızlıkları icabı muarızlarının hücumlarından tahaffuz [sakınma] endişesiyle, müsaadekârlık [ödüncülük] gösterdiler. Bu geniş inkılâba, "hilafet, millet ve cumhuriyet mefhumunda mündemiçtir," gibi yarın mürtecilerin su-i istimal edebileceği iltibaslı [tereddütlü] bir şekil verdiler. Eğer sözlerini işittirecek mevkide bir inkılâpçı teşkilât mevcut olsaydı, muhakkak mücadele eder, kuvvetli basar, bu uzlaşıcılığın önüne geçer; mânâsı sarih [açık] formüller kabul ettirirdi.

Bugün Cumhuriyet Partisi'ne muhalefet edenler, ecnebî sermayesiyle ve mahafil-i maliye [finans çevreleri] ile olan alâka ve temasları –yani sınıf menfaatleri sevkiyle, inkılâbın yıktığı bütün müessesata [kurumlara], hilafet ve saltanata ve irtica programının ekser metâlibine [taleplerine] taraftar olmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bu itibarla mazinin mezalim [zulümlerine] ve fecâyiine [belâlarına] avdet [dönüş] kaydında olmayan amele sınıfı –yarın iki partinin birleşeceğini bilmekle beraber– muhafazakârların her türlü tecavüzlerine karşı cumhuriyeti müdafaaya hazır olduğunu ilân etmelidir.

Buna mukabil [karşılık] menfaatlerini serbestçe müdafaayı mümkün kılacak kanunlar tedvin etmesini [hazırlamasını] cumhuriyetten beklemek de amelenin hakkıdır. İktisadî vaziyetimiz üzerinde âmil [etken] olmaya muvaffak oluncaya kadar, daha uzun müddetler, Halk Fırkası, ecnebî sermayesine karşı tahdidkâr bir "himayeci" siyaset takip etmeye lüzum görecektir. Bu müddet zarfında, eğer amele mütesânid [kenetlenmiş] bir kitle halinde kendisini göstermeye muvaffak olursa, makamât-ı resmiye [resmî makamlar] iş hakkını sıyanet [himaye] eder gibi görünmek lüzumunu hissedeceklerdir.

Bu arızî şerâitten [geçici şartlardan] bil-istifade [yararlanarak], bir an evvel Meclise mükemmel bir mesâî [iş] kanunu kabul ettirmenin yolunu bulmalıdır. Bu kanun, sermayedarlık

usulleriyle idare olunan medenî memleketlerde, amelenin elde ettiği tekmil hukuku [bütün hakları], Türk işçilerine bahş etmelidir. İşçi teşkilâtları önümüzdeki 1 Mayıs vesilesiyle harekete gelmeli, mesâî [iş] kanunu yapılırken, İzmir İktisat Kongresinde kabul edilen esaslardan inhiraf edilmesine [dönülmesine] tahammül edilmeyeceğini, yapılacak içtimalar ve mitinglerin mukarreratıyla [kararlarıyla], alâkadar makamlara iblağ eylemelidir [ulaştırmalıdır]. Ancak bizzat işçilerin tazyikiyledir ki, mesâî [iş] kanunu, göz boyamak kabilinden, faydasız vesika olmaktan kurtulacaktır. Önümüzdeki sene zarfında herhalde bir mesâî [iş] kanunu yapılacaktır. Bütün mesele bunun bihakkın [hakkıyla] iş hakkını koruyacak mevaddı [maddeleri] ihtiva etmesindedir. İktisat Kongresine kabul ettirilen layiha [tasarı], bunların en can alacak mesâile [sorunlara] müteallik [ilişkin] olanlarını cem etmiştir [bir araya getirmiştir]. Bunun üzerinde işlenmesi hususunda şiddetle ısrar etmek lazımdır.

O halde Türk işçisinin bu seneki 1 Mayıs'a ait diledikleri iki maddede hülâsa edilebilir [özetlenebilir]:

1- Amele lehinde ciddî bir mesâî [iş] kanunu.

2- Cemiyetler Kanunu'na sendikalarla sendika birliklerinin serbestçe teşkil edilebileceğine ait bir madde ilavesi.

1 Mayıs günü, memleketin her tarafında işçi arkadaşlarımız bu basit dileklerini, gür sesleriyle hükümete işittirmeli ve arzularını is'af [kabul] ettirinceye kadar, her fırsatta müttehiden [birleşik olarak] harekete gelmeye ahd etmelidir.

HARB-İ UMUMÎ'NİN DOĞURDUĞU İÇTİMAÎ HAREKETLER

AYDINLIK, SAYI 23, TEMMUZ 1924

Mürtecî [gerici], inkılâpçı bütün mütefekkirler ve içtimaiyatçılar [sosyologlar], harb-i umumî ile beşeriyet [insanlık] tarihinin yeni bir devresi açıldığı[nı] kabulde ittifak etmektedirler [birleşmektedirler]. Yalnız bu dönüm noktasını geçtikten sonra Avrupaî cemiyetlerin aldıkları veya alacakları istikameti tayin hususunda kanaatler muhtelif ve hatta taban tabana zıttır. Mütarekeden beri bu cihan-şümul [dünya çapında] hâdiseyi ilmî usullerle tedkik ve izah eden birçok eserler yazıldı. Bunlar içinde yeni şerâiti [şartları] yüksek bir nokta-i nazardan [bakış açısından] tahlil ve vaziyeti berrak bir ışık ile tenvir eden [aydınlatan] pek kıymetlileri vardır. Bu meyanda [arada] bir taraftan Üçüncü Beynelmilel Kongrelerinin hâtifâne [göz kamaştırıcı] tezleri, George Sorel'in ihtilâlkâr ruhundan fışkıran samimî yazıları, meşhur ve büyük İtalyan iktisatçısı Vilfredo Pareto'nun içtimaî hareketlerde mümtaz rehberlerin [yol gösterici elitlerin] rolü hakkındaki tetkikleri ve *Clarté* muharrirlerinden [yazarlarından] Édouard Berth'in bugünlerde intişar eden [yayımlanan] *Devletler Muharebesi mi? Sınıflar Muharebesi mi?* unvanlı eseri, diğer taraftan da son zamanlarda faşizme iltihak eden ihtilâlci sendikalistlerden Agostino Lanzillo'nun *Sosyalizmin Mağlubiyeti* nam kitabı ve Fransız muhafazakâr muharrirlerin-

den [yazarlarından] Georges Valois'in *Gelen İnsan* ismindeki telifi zikr edilebilir.

Belli başlı iki telâkki [görüş] nazara çarpmaktadır. Ve bunlar, Harb-i Umumî nihayetlerinden [sonlarından] beri, var kuvvetleriyle çarpışan iki derin içtimaî [toplumsal] hareketi temsil etmektedirler. İnkılâpçıların iddiasına göre harb-i umumî ile beraber sermayedarlığın velûd inkişaf [verimli gelişim] devri hitam [son] bulmuş, burjuva cemiyeti serî adımlarla inhitat [çöküş] uçurumuna doğru yuvarlanmaya başlamıştır. Bu yüzden Avrupa izale edilmesi [yok edilmesi] imkânsız bir iktisadî buhran içinde muztarip kıvranmakta ve şimdiye kadar görülememiş bir dereceyi bulan sınıf mücadelesinin şiddeti, cihan-şümul [dünya çapında] bir proletarya ihtilâli arifesinde bulunduğumuzu göstermektedir. Milliyetperverler [milliyetçiler] bunun büsbütün aksini iddia ediyorlar. Kabl-ül-harb [savaş öncesi] bazı basiretsiz ricalin [yöneticilerin], ekser Avrupa memleketlerinde tamim [genelleştirdikleri] ve tatbik ettikleri [uyguladıkları] cezrî [radikal] halkçılık siyaseti az kalsın, bir ... atîki ...[5] mahv ve perişan edecek bir ihtilâle sürüklüyordu. Harb-i umumî milletleri bu girîveden [çıkmazdan] kurtardı, halkçılık bir daha iade-i itibar edemeyecek bir tarzda iflâs etti. Artık milletleri selamete îsâl edecek [ulaştıracak] bir koyu millîcilik devresi açılmıştır. Bu ifadenin halk lisanında tercümesi harb vesilesiyle, tazyik [baskı] ve tahakküm [sömürü] vasıtalarını ıslah [düzeltmiş] ve tezyid etmiş [artırmış] olan sermayedar burjuvazi, pervasızca çalışan halk kitlelerini istismar edecek [sömürecek], istihsalatına [üretimlerine] yeni pazarlar bulmak ve emperyalist gayelerine erişmek için lüzum gördüğü zaman silah altına alacağı millet efradını komşu milletler üzerine saldıracak; ister harb ister sulh olsun –sermayedar burjuvaların kasalarını dolduracak, kurûn-i vustai [ortaçağ] kahramanlık

5 Aynen böyle. Dizgide ya bir sözcük, ya bir veya birkaç harf düşmüş.

menâkıbıyla [öyküleriyle] dolu asrî bir "altın devri" açılacak. Bu muharrirler [yazarlar] sızıltıya meydan vermemek için, işçi sınıfına kemirilecek birkaç kemik verilmesini tavsiye etmeyi de unutmamaktadır. Bakınız Georges Valois kitabında nokta-i nazarını [bakış açısını] nasıl izah ediyor: "Bütün Avrupa Fransız inkılâbının tâmim ettiği [bildirdiği] fikirlere karşı aks-ül-amel [tepki] halindedir. Avrupa artık halkçılık inhilâli [çöküşü] içinde mahvolmak tehlikesinden kurtulmuştur. Onun sukutu [düşüşü] ancak, barbarların (komünistler) hücumu karşısında medeniyet âleminin mağlub olmasına mütevakkıftır [bağlıdır]." Ve muharrir istihfafkâr [küçümseyici] bir lisan ile buna çok az ihtimal verdiğini saklamıyor.

Bu mesele hakkında bir fikir edinmek için biraz da mukabil [karşı] tarafı dinleyelim. Édouard Berth diyor ki: "Asıl mesele, yeni devri hangi tarihten bed'ettirmek [başlatmak] lâzım geldiğini tayin etmektedir. 2 Ağustos 1914'ten mi? Yoksa 7 Teşrînisânî [Kasım] 1917'den mi? Ve büyük harb ne tarzda tefsir olunuyor [yorumlanıyor]? Bu da anlaşılmalıdır. Eğer harbin beşeriyet için yeni bir devir küşad ettiğine [açtığına] ve bunda, millî kıymetlerin içtimaî kıymetleri gölgede bırakacağına inanıyorsanız o zaman faşistsiniz, devletler muharebesine taraftarsınız, burjuvazi tarafındasınız. Yok, eğer harbin, zengin ekalliyetlerin [azınlığın] hükümranlığı esnasında bir arıza olduğuna ve cidden mühim tarih 7 Teşrînisânî [Kasım] 1917 –yani zengin ekalliyetlerin [azınlığın] hâkimiyetine nihayet veren ve bir proletarya devrini küşad eden [başlatan] Bolşevik ihtilâli olduğuna iman ediyorsanız, sınıfların muharebesi [savaşı] taraftarısınız ve ihtilâlci proletarya tarafındasınız." Fil-hakika [gerçi], Proudhon ve Sorel'e imtisalen [uyarak] Berth de tarihi dört devre taksim ediyor: 1750'de hitam [son] bulan mutlak hükümdarlık devri, 1750'den 1850'e kadar devam eden Jean-Jacques Rousseau asrı (halkçılık devri), 1850'den beri temâdî eden [süregelen] zengin ekalliyetlerin [azınlığın] hâkimiyeti vardı. Harb-i

Umumî'den münbais [doğan] herc-ü-merc [kargaşa] sayesinde 1917 teşrînisânîsinde [kasımında] bu son devir de kapanıyor. Bolşeviklerin şanlı mücadeleleri proletarya hâkimiyeti devrini açıyor. Bugün proletaryanın inkılâp partileri bu hâkimiyeti elde etmek için bütün memleketlerde şedid [şiddetli] bir mücadeleye girişmiş bulunuyorlar. Bu mücahitler için, döktüğü kanlar henüz kurumamış olan harb-i umumî ne kadar müthiş ve felaket-engiz olsa da –yine sermayedar burjuvazi saltanatı esnasında arızî [geçici] ve tabiî bir hâdisedir. Ve sermayedarlığı yıkmaya matuf [yönelik] olan sınıf hareketi daha evvel işçi sınıfını dünyaya veya hiç değilse Avrupa'ya hâkim kılmazsa, muhakkak mütecâviz milliyetperverlik [saldırgan milliyetçilik] ve emperyalist ihtiraslar yeni ve daha müthiş cihan harpleri doğuracaklar. Bunlar da can çekişen burjuvazi devrinin arızaları mahiyetini muhafaza edecektir.

Hiç şüphesiz harplerin sonunda [i]ktidar makamında olanlarda veya o makamı zapt edenlerde tahakküm meyli artar. Ve bir müddet için halkçılık prensiplerinden uzaklaşılır. Gerek mağluplarda, gerek galiplerde millîcilik damarları kabarır. Birinciler kırılan izzet-i nefslerini tamir etmek ve öç almak ihtiyacıyla, ikinciler zafer neşesiyle her istediklerini yapmaya kadir oldukları zehabıyla [zannıyla] bu girîveye [çıkmaza] düşerler. Bu ahvâl-i ruhiye [ruh hâli], muhtelif şekillerde, mütareke akabinde [sonrasında], muharip milletlerde müşahede edildi [gözlemlendi]. Sınıf mücadelesi yerine milletler arasındaki düşmanlık hislerini ikame etmek iddiasında bulunan "millî mukaddes ittihadlar" Fransa ve İngiltere'de harp nihayet bulduktan sonra da idame olundu [sürdürüldü]. Ve sağ cenah fırkaları vaziyete hâkim oldu. An'ane haline girmiş olan halkçılık usulleri ihmale uğradı. Mağlubiyet neticesi hükümdarlık idarelerini deviren memleketlerde bile –Rusya müstesna– inhilâl eden [çöken] devlet makamını ele geçiren sosyal demokratlar burjuva halkçılığı esaslarına sadık kaldıklarından, aynı millîci

tahakküm siyasetini takibe mecbur oldular. Amelenin ihtilâl teşebbüslerini kan içinde boğdular, beynelmilel münasebetlerinde [uluslararası ilişkilerde] her fırsatta sermayedar burjuvazinin menafiini [çıkarlarını] kollayan tedbirlere müracaat ettiler. Zira 1850'den beri cereyan eden vekayiin [olayların] tarihi gösteriyor ki, iktidara geçen parti ister muhafazakâr olsun, ister hürriyetperver olsun –hatta ister halkçı veya ıslahatçı sosyalist olsun– burjuva cemiyeti çerçevesi dâhilinde kalmaya razı olduğu takdirde ufak şekil farklarıyla, daima iktisaden mümtaz [ayrıcalıklı] aynı zümrenin nam ve hesabına hükümeti idare etmeye mahkûmdur. Sermayedarlığın inkişafı [gelişimi] neticesi bütün bir memleket iktisadiyatının bazı mahdud [sınırlı] ellerde temerküz etmesi [toplanması], fikri ve felsefî esaslardan mülhem [esinlenen] müstakil [bağımsız] bir siyaset tatbikine [uygulanmasına] imkân bırakmamaktadır. Hayalperest ıslahatçılık devri çoktan kapanmıştır. Bugün artık maddî ve şe'nî [gerçek] kuvvetlere istinad etmeyen [dayanmayan] siyasetler için yer kalmamıştır. Burjuva halkçılığı dâhilinde, kanunî usullerle, tedric [adım adım ilerleme] ve tekâmül [evrim] tarikiyle [yoluyla] hedeflerine vasıl olmak [ulaşma] hayalini güden yahut bu riyakâr tavrı takınmak suretiyle işçi sınıfını iğfale [aldatmaya] kalkışan sosyalistler ve sosyal demokratlar da, İngiltere'de Fransa'da, Almanya'da Avusturya'da, Çekoslovakya'da, ilh. görüldüğü gibi, sermayedar cemiyetinin [kapitalist toplumun] hizmetkârları ve bekçileri menzilesine [pâyesine] sukut etmiştirler [düşmüşlerdir]. Ve şekilden şekle giren bu burjuva siyasetleri muhtelif yollardan –dün olduğu gibi bugün de– bir tek neticeye îsâl edebilirler [ulaşabilirler]: devletler arasında muharebeler [savaşlar].

Fakat 1917'de Rusya'da proletaryanın iktidar makamını zapt etmesi, burjuva hükümetlerini, beşeriyeti [insanlığı] mezbahalara sevk etmekten ibaret olan, bu caniyane siyaseti serbestçe tatbik imkânatından [imkânlarından] mahrum etmek-

tedir. Komünist partilerinin tahrikâtı [harekete geçirmeleri] ve teşkilâtlarıyla gereği gibi uyanan ve ayaklanan proletarya sınıfı, kendi mukadderatına [yazgısına] bizzat hâkim olmak azmini ve esirler gibi, burjuvazi menfaatine boğaz tokluğuna çalışarak, ömür tüketmek niyetinde olmadığını, iltibassız [tereddütsüz] bir lisanla, her vesile ile izhar etmekten [göstermekten] çekinmemektedir. Amele hareketlerinin bu bî-aman [amansız] tazyiki [baskısı] karşısında programlarını tatbik etmekten aciz kalan burjuva hükümetleri, kanun dairesinde halkı ezmek ve soymak ve emperyalist gayeler peşinde koşmak zamanı geçmiş olduğunu anladılar. İcabında kanun haricine çıkmakta beis [sakınca] görmeyen bir zorba idaresi kurmak lüzumuna kanaat getirdiler. Bundan da faşist hareket doğdu.

Faşizm, mebdeinde [başlangıçta] umumî hoşnutsuzluktan bil-istifade [faydalanarak], mevcut tezebzübü [karışıklığı] izale [yok] etmek ve hükümet kuvvetine herkesi münkad kılmak [boyun eğdirmek] vaadleriyle işe girişen bir milliyetperver ihtilâl hareketi şeklinde kendini göstermişti. Orta sınıflardan kuvvet alıyor ve sınıf mücadelesini inkâr ile, sınıfların fevkinde [üstünde] bir millî vahdet [bütünlük] temin etmek gayesini takip ediyordu. Fakat faşizm de, halkçı ve sosyalist idareler gibi, hayalperestlikten vaz geçerek, mevcudiyeti idame edebilmek [sürdürebilmek] için, zengin ekalliyetin [azınlığın] menafiine [çıkarlarına] hizmet etmeye mecbur oldu. Netice itibarıyla cebir ve şiddet vasıtalarıyla, sermayedarlığı yaşatmaya mahsus [özgü] bir şahsî diktatörlük mahiyetini alıyordu. Orta sınıflarla alâkası kalmamıştı. Nihayet bu meşum [uğursuz] ve neticesiz hareket cinayet ve şekavet [haydutluk] vadisindeki ifratlarıyla [aşırılıklarıyla], faşizmin beşiği olan İtalya'da, kendi eliyle kendi mezarını kazdı –nefret ve isyan hisleriyle titreyen halk kitlelerinin galeyanına mukavemet edemeyerek [direnemeyerek] pek yakında diktatör taslağı Mussolini ile beraber faşizmin tarihe gömülmesi[ne] intizar olunabilir [beklenebilir].

Görülüyor ki, bu da sınıf mücadelesinin yeni bir şeklidir. Ve bundan sonra sınıflar arasındaki mücadele ve muharebe, açıktan açığa beynelmilel mikyasta [uluslararası ölçekte], olanca şiddetiyle cereyan edecek ve gittikçe emperyalist devlet muharebelerinin yerine kaim olacaktır [geçecektir].

Şark milletleri ve o meyanda [arada] Türkler de bu beynelmilel mikyastaki [uluslararası ölçekteki] sınıf mücadelesinde mühim bir rol oynamaya tarihen davetlidirler. Türkiye cumhuriyet hükümetinin, harici siyasetinde bu yeni içtimai şartlardan mülhem [esinlenmiş] olması bir hayat-memat meselesidir. Bizde de harb-i umumiden sonra bir millî hareket uyandı. Ve Anadolu'da zahiren [görünüşte] bir devlet muharebesine girişildi. Fakat hakikatte bunun bir sınıf muharebesinden büyük bir farkı yoktu. Memleketimizin zulme uğramış yoksul halkı, Yunan ordularının şahsiyetinde, İtilâf sermayedarlığına karşı hücum ediyordu. Bu o derecede sınıf mücadelesi idi ki, millet-taşlarımızın, derebeylik zihniyetiyle şaibedar [lekeli] zengin tabakası ve onlara merbut [bağlı] serseriler, hükümdar ile birlikte düşman tarafı [i]lzam etmişler [seçmişler] idi. Ve millî zaferimiz tıpkı bir sınıf mücadelesinde olduğu gibi, büyük bir siyasî inkılâp ile tetevvüc etti [taçlandı].

Bugün müstakil [bağımsız] bir devlet olarak dünya manzumesinde [düzeninde] bir mevki sahibi olmakla, içtimaî vaziyetimiz değişmiş olmuyor. Biz Türkiye'nin küçük-büyük, emperyalist zümrelerden biriyle anlaşmasına, herhangi bir devlet ile diğer bir devlete karşı ittifak etmesine aklen, mantıken ve siyaseten imkân göremiyoruz. Küçük itilâflar [uzlaşmalar] malum olduğu üzere büyüklerin tesir ve nüfuzuna tâbidir. Büyükler ile, İngiltere, Fransa, İtalya ile teşrik-i mesaiye de akıl erdirmek çok güçtür. Şu iki şıktan biri olacaktır: ya gönül rızasıyla bu açgözlü sermayedar devletlerin iktisadî hâkimiyeti altına girmeye muvafakat edeceğiz [razı olacağız]. O zaman bu kadar kan bahasına elde ettiğimiz millî istiklâlimize el-veda demek icab ede-

cek; ve ne şekilde itilâf edersek edelim [uzlaşırsak uzlaşalım], Avrupa emperyalistlerinin elinde hor ve hakir bir âlet derekesine [aşağı derecesine] sukut edeceğiz [düşeceğiz]. Yahut da büyük kıskançlıkla siyasî ve iktisadî istiklâlimizin muhafazasına ihtimam edeceğiz [özen göstereceğiz]. Bu takdirde de katiyetle iddia edilebilir ki, İngiliz ve Fransız emperyalistleri ve hatta onların ikinci ve üçüncü derecedeki peykleri [uyduları] bizi yaşatmamak için başvurmadık vasıta, entrika bırakmayacaklardır. Avrupa'nın karışık vaziyeti icabı bizzat büyük devletlerin bizim ile muharebe etmesine az ihtimal vardır. Fakat bunların Irak'a, Suriye'ye, Kürdistan'a ilh. dört el ile sarılmak istemelerinden, bu küçük geri milletleri –taassuplarını tahrik [bağnazlıklarını kışkırtma] suretiyle– ileride bize karşı saldırmak emelini beslediklerini şimdiden sezmek kabildir [mümkündür].

Demek oluyor ki, bizim burjuva hükümetleriyle müşterek hiçbir menfaatimiz yoktur ve bu mevcudiyetimizi onların teminatına rapt etmek [bağlamak] in[ti]har etmekle birdir. Türk milleti kahir ekseriyeti itibarıyla bir yoksul ve orta mallılar milletidir. Emperyalizm rekabetleriyle hiçbir alıp vereceğimiz olamaz. Cihan mücadelesinde bizim yerimiz, proletarya cephesindedir. Şimdiye kadar harekâtımızda yegâne âmil [etmen] –çok defa mahiyeti idrak edilmeksizin– sınıf zıddiyetleri [karşıtlıkları] fikri olmuştu. Ve bu sayede işlerimiz sâlim bir mecrada ilerledi. Bundan sonra da daha büyük bir azim ile ve şuurlu [bilinçli] bir tarzda aynı yolda yürümeliyiz. Bu yol bizi Sovyetler İttihadı'yla [Birliği'yle] ittifak râbıtalarımızı [ilişkilerimizi] takviye etmeye ve terakki-perver [ilerici] şiarlarımızı kabul edecek diğer Şark milletleriyle, cihan proletaryasıyla, sermayedar emperyalizme karşı müttehid [birleşik] bir cephe teşkil etmeye sevk edecektir. Memleketimiz için emperyalizme karşı olmayan bir devlet muharebesi kabil-i tasavvur değildir. Hâlbuki sınıf mücadelesiyle, bir heyet-i içtimaiye [toplum heyeti] olarak, sıkı bir tarzda alâkadar olmaya mecburuz.

MENFÎ HALKÇILIKTAN MÜSBET HALKÇILIĞA

AYDINLIK, SAYI 24, AĞUSTOS 1924

İçtimaî teşekküllere [toplumsal örgütlenmelere]: sendikalara tam bir serbestî vermeyen cumhuriyet kuru bir laftan ibarettir.

Birer hıyanet ocağı olan tahtları devirip, bir cumhuriyet idaresi altına girdiğimizden beri hep seviniyoruz; en müterakkî [gelişmiş] halkçılık esasları ağızlarımızda dolaşıp duruyor. Fakat parlak kelimelerin, süslü düsturların verdiği vâlihane [hayret verici] şaşkınlıktan bir dakika sıyrılıp, ortalığı biraz araştıracak olursak bol bol bahsini ettiğimiz usullerin, prensiplerin henüz tatbikat sahasında izine bile tesadüf edilemediğini görmekte gecikmeyeceğiz. İnkılâpçılar, muhaliflerimize hücum işini zaman zaman tehir ile [erteleyip], kendi aramızda da hesaplaşmak, akîdelerimize sâdık kalmak için yapmaya mecbur olduğumuz şeylere nazaran [göre]; yaptıklarımızı mukayese etmek mecburiyetindeyiz. Aksi takdirde, farkına varmaksızın tereddî [yozlaşma] uçurumuna doğru yuvarlanmak muhakkaktır.

Biz inkılâbın canlı bir hakikat şeklinde, en uzak hedeflerine kadar eriştiğini görmek isteyenlerdeniz. Onun bir kelime gürültüsü arkasında saklanan bir iskelete dönmesine mâni olmak için elimizden gelen her şeyi yapmaya azmetmişiz. Bunun içindir ki memleketimizdeki içtimaî [toplumsal] değişme hareketinin seyrini müştak [gönülden isteyen] bir baba dikkat ve endişesiyle, adım adım takip ediyor, müşahede ettiğimiz [göz-

lemlediğimiz] tevakkufları [duraklamaları], tereddileri [yozlaşmaları], inhirafları [sapmaları] merhametsizce tenkid etmeyi vazife biliyoruz.

Son zamanlar amele sınıfının maruz kaldığı haşin muameleler ve düştüğü fecî vaziyet, cumhuriyet idaremiz "defter-i âmâl"ini [amel defterini] karıştırmamıza sâik eyledi [sevk etti]. Maatteessüf [yazık ki] müsbet [yapıcı] bir icraat bulmak hususundaki gayretlerimiz boşa gitti. Halkçılıktan doğma, işlemeye başlamış yeni hiçbir cihaza tesadüf edemedik. Tarihî kıymetlerinin azameti önünde tekrar eğilmek mecburiyetini hissettiğimiz, birçok esaslı tahavvülat [değişmeler] geçirdiğimizi inkâr edecek değilim. Ve hiç şüphesiz derebeylik ve hükümdarlıktan müdevver [devralınmış], asrîleşmemize engel olan, eşkâl [formlar] ve müessesatın [kurumların] yıkılması, içtimaî [toplumsal] bünyemiz üzerinde gayet hayırlı ve rehâkâr [kurtarıcı] bir tesir husule [meydana] getirecektir. Fakat ehemmiyetleri ne kadar büyük olursa olsun bunlar bilâ-istisna [istisnasız] menfi [olumsuz] icraattan ma'dûddur [sayılır]. Yapılan işleri birer birer gözden geçirelim: saltanat ve hilâfetin ilgası [ortadan kaldırılması], hanedanın teb'idi [kovulması], dinin devletten tefriki [ayrılması], medreselerin ve mehakim-i şeriyyenin [şerî mahkemelerin] seddi [durdurulması], gediklerin [imtiyazların] ilgası [yok edilmesi], ilh... Büyük küçük ne yapılmışsa hepsi, mahiyet itibarıyla, inkılâbın tahrib [yıkma] safhasına dâhildir. Bu teşebbüsatın [girişimlerin], kendisinden emin bir halkçılık akîdesinden [düşüncesinden] ilham aldığı aşikârdır. Fakat bu menfî [yıkıcı] bir halkçılıktır; ardından derhal müsbet [yapıcı], yaratıcı faaliyetler yekdiğerini takip etmezse ekseriyetin [çoğunluğun] nazarları [bakışları] tahassürle [özlemle] arkaya, maziye çevirilir, zihniyetler eski görüşler içinde uyuşur kalır. Arzu edildiği gibi velûd [verimli] hamlelere îsâl eden [eriştiren], ruhî değişmelerden eser görülmez. Bir inkılâp rağbet ve muhabbet celb edebilmek için, yalnız yıkmayla iktifa etmemeli

[yetinmemeli], bir taraftan da fikriyatına uygun yeni bir bina yapılmalıdır.

Bizim teessürümüzü [üzüntümüze] mucib [sebep] olan, cumhuriyet hükümetinin bu sahadaki hareketsizliğidir. Her hususta eski devrin kanunlarıyla âmil olduktan [icra edildikten sonra] sonra, hükümdarlık yerine cumhuriyetin ikamesi bile, müsbet halkçılık istikametinde derin bir mânâ ifade etmez. Halkı devlet işlerine, gittikçe daha ziyade alâkadar etmeyi şiar ittihaz [kabul] eden inkılâp hükümetimiz ve halkçılarımız, el'an [hâlâ] Millet Meclisi intihabatında [seçiminde] bile bundan takriben yarım asır evvel, Mithat Paşa zamanında yapılmış olan kanunu tatbik etmektedirler. Akval [sözler] ile ef'al [fiiller] arasındaki tezada bundan iyi bir misâl gösterilemez. Ne tarafa bakılsa, işlerin daima yalnız yarısı –menfî kısmı– başarılmış olduğu nazara [göze] çarpar.

Bu o kadar aşikâr [meydanda] bir müşahededir [gözlemdir] ki, misâlleri çoğaltmayı lüzumsuz buluyoruz. Biz bugün bilhassa içtimaî teşkilâtlar [toplumsal örgütler] meselesi üzerinde ısrar etmek istiyoruz. Cumhuriyet ve halkçılık demek, halkın serbest tecemmu ettiği [toplandığı], bilâ-kayd-ü-şart teşkilâtlanabildiği [kayıtsız ve şartsız örgütlenebildiği] bir hükümet şekli demektir. Bu en hayatî, müstâcel [ivedi] meseleye henüz el sürülmüş değildir. Dar görüşlü meşrutiyetin emekleme devresinden yâdigâr kalan cemiyetler ve grev kanunları, el'an [halen] bugün amelenin, köylünün ve alel-umum [bütün] müstahsillerin [üreticilerin] elini ayağını bağlamaktadır. İçtimaî şuuru [toplumsal bilinci] arttığı nisbette toplanmak, taazzî etmek [organlaşmak] ihtiyacını duyan halk, bu istikamette atmak istediği her adımında bu kanunların tahdidat [sınırlamalar] ve takyidatına [şarta bağlamalarına] çarpıp sendelemektedir. Bu yüzden, umumî dağınıklık içinde, Cumhuriyet hükümeti, müzaheretine [desteğine] güvenilecek, halk kitleleriyle temasını temin edecek bir içtimaî istinad [toplumsal dayanak] noktasın-

dan mahrum kalıyor. Heyet-i içtimaiyenin [toplumun] şekilsiz bir yığın halinde bulunmasından nâşî [dolayı] o da muttasıl [durmaksızın] sendeliyor.

Cemiyet tabakatının [tabakalarının] ve bilhassa müstahsil [üretici] sınıfların muntazam ve sağlam teşkilâtlar etrafında toplanması imkânı olmayan memleketlerde, ancak zorba ekalliyetlerin [azınlıkların] hâkimiyeti mevzu-u bahs olabilir. Cumhuriyet tabiatıyla mânâsız kuru bir laftan ibaret kalır. Dünyanın bütün hüsn-ü [iyi] niyetleri ve samimî arzuları bir araya gelse yine, her türlü iğfale [aldatmaya] müstaid [açık], teşkilâtsız bir cemaat üzerinde, bir halkçı idare tesisine muvaffak olmayacağı bedîhîdir [besbellidir]. Müsbet bir neticeye varmak matlûb ise [arzu ediliyorsa] her şeyden evvel, halkın esaslı ve asrî bir tarzda taazzî etmesini [örgütlenmesini] mümkün kılmalıdır.

Hâlbuki bizde sendika tabirinin kullanılmasına bile cevaz-ı kanuni [yasal izin] yoktur. Vaziyetimizin fecaatine [berbatlığına] bundan beliğ [etkili] bir misâl olamaz. Siyasî, içtimaî, iktisadî, ilmî her türlü teşkilâtlar, köhnemiş Cemiyetler Kanunu'na tevfikan [uygun bir biçimde] kurulmazsa, icra-yı faaliyetten men olunur. Ve kurûn-ı vustâi [ortaçağa özgü] bir dimağın [aklın] doğurmuş olduğu Tatil-i Eşgal Kanunu'nda tarif edilen bütün merâsime [formalitelere] riayet etmeksizin, ilân edilen grevlere iştirak eden ameleye karşı, halk hükümeti kanun namına, müsellah [silahlı] kuvvetler sevk eder. Birkaç gün evvel İstanbul ahalisi, hükümetin böyle kanlı bir teşebbüsüne şahid olmuştur.

Bu gayr-ı tabiî [doğal olmayan] vaziyete bir an evvel nihayet verilmeli, müsta'celen [acilen] sendikalar teşkili hususunda tam bir serbestî temin eden bir kanun tedvin olunmalıdır [konmalıdır]. Aksi takdirde müstahsil [üretici] kitlelerin Cumhuriyet hükümeti hakkındaki itimadlarını [güvenlerini] kaybetmelerinden korkulur. Bu kanun, yalnız işçilerin değil, bütün içtimaî

zümrelerin menafiine [çıkarlarına] hâdim olacaktı [hizmet edecekti]. Büyük ve umumî bir hoşnutsuzluğun önüne geçmek istiyorsak, teşkilâtlı halktan Cumhuriyete zarar gelmesi ihtimali olamadığı kanaatini, dimağlarımıza [akıllarımıza] yerleştirmeli ve hemen içtimaî harekâtı tahdid eden [sınırlayan] mâniaları [engelleri] ortadan kaldırmaya koyulmalıyız.

Yapılacak iş, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'yla milletin bil-kuvve [potansiyel olarak] iktisab ettiği [kazandığı] hakları, fuzulî [gereksiz] müdahalelerden kurtaracak ve onlardan bilâ-kayd-ü-şart [kayıtsız şartsız] istifadeyi [yararlanmayı] mümkün kılacak bir vesika [belge] vücuda getirmektir. İnkılâbın selameti namına alâkadar vekâletlerin [bakanlıkların] harekete gelerek, dört gözle beklenilen bu içtimaî kanunları şimdiden itina ile ihzar etmelerini [hazırlamalarını] temenni ederiz. İstihsal [üretim] işlerinin başka tarzda tanzimi [düzenlenmesi] kabil [mümkün] değildir. Patron ve işçi münasebetlerini hal [çözmek] ve işçinin asgarî hukukunu tasrih eden [apaçık belirleyen] mesaî [iş] kanunuyla sendikalar kanunu idare-i hâzıranın [mevcut yönetimin] temel taşları müşabehesindedir [yerindedir]. Halkçılık bu müsbet adımı atmazsa kendi hayat[ın]a su-i kasd etmiş olur.

Bu kanunlar gayet geniş bir halkçılık ruhundan fışkırmalıdır. İtikadımıza [fikrimize] göre her türlü tahdidatın [sınırlamanın] ve kırtasî muamelatın [kırtasiyeciliğin] önüne geçecek şekiller bulmak lâzımdır. Sendikalar kanununda gözetilecek esaslı noktalar şunlardır: her türlü sendikaların ve sendika birliklerinin teşkili [kuruluşu] ve resmen tanınmaları için gayet basit bir tescil muamelesi kâfi görülmeli; aynı mesleğe mensup veya aynı menfaatlere malik [sahip] sekiz on kimsenin bir araya gelerek bir sendika vücuda getirmelerine cevaz [izin] verilmeli; bir müessese [kurum] müstahdemlerinin [çalışanlarının] lâ-akal [en az] sülüsünü [üçte birini] cem eden [toplayan] sendikalara, amele namına patronlarla münâsebete girişmek ve mukaveleler akdetmek [sözleşmeler imzalamak] hakkı bahş

olunmalı [verilmeli]; aynı mesleğe mensup işçilerden mürekkep sendikaların meslek ittihadları [birlikleri] ve bir şehir veya sınaî merkez dâhilindeki muhtelif sendikaların sendika birlikleri teşkil edebilecekleri [oluşturabilecekleri] ve bu birliklerin beynelmilel ittihadlara [uluslararası birliklere] dâhil olabilecekleri tasrih edilmeli [apaçık belirilmeli]; grev hakkından istifadeyi müstahîl [imkânsız] kılan kuyud [kayıtlar] ve şürut [şartlar] ilga olunmalı [ortadan kaldırılmalı]; patron ile itilâf edemeyen [anlaşamayan] sendikalar, alâkadar amelenin reyini [oyunu] aldıktan sonra, derhal tatil-i eşgal edebilmeli [işi durdurabilmeli]; hükümet tavassut [arabuluculuk] teklifinde bulunduğu takdirde bilâ-imhâl [vakit geçirilmeksizin] hemen müzakerat [müzakereler] cereyan ederek, uzlaşamayan amele istediği gibi hareket etmekte yine serbest olmalıdır.

Mesâî kanununa gelince: İzmir İktisat Kongresi'nde amele grubu tarafından kabul ettirilen asgarî metalibin [taleplerin] buna esas ittihaz [kabul] olunmasını, Türkiye amele sınıfı müttehiden [birleşik olarak] talep etmektedir.

Memleketimizde, içtimaî [toplumsal] meselenin cezrî [kökten] bir tarzda hallini, cemiyetimizde mevcut tekmil [tüm] ahenksizliklerin izalesini [ortadan kaldırılmasını], hülâsa [kısaca] bütün mütenakız [çelişik] menfaatlerin telifini [uzlaşımını] meslekî temsilden bekleyen, münevverler sınıfına mensup bir zümre vardır. Bu "deva-yı kül" [her derde deva] taraftarları zaman zaman meydana çıkmakta, ufak bir tahrikâttan [kışkırtmadan] sonra yine gözden nihan [saklanmış] olmaktadırlar.

Biz ferdî temellük [bireysel mülkiyet] temeline ilişmeyen herhangi bir ıslahatın [düzenlemenin] efsanevî tesirine inanmadığımız için, bu meslekî temsil mucizesine de iman edenlerden değiliz. Fakat bunun, geniş bir ruhta tatbik edilmek şartıyla, burjuva halkçılığının diğer eşkâline [biçimine] nazaran daha mütekâmil [gelişmiş] ve müreccah [tercih edilir] bir şekil olmasına ihtimal veririz. Yalnız meslekî temsilden, hissedile-

bilecek bir netice istihsal [elde] edilmesi muntazam, kuvvetli serbest sendikaların vücuduna vabestedir [bağlıdır]. Muhtelif mesâlikin [mesleklerin] erbabı sağlam sendikalar etrafında taazzî etmiş [örgütlenmiş] bulunursa, ancak o zaman onların temsili mevzu-u bahs olabilir. Aksi takdirde meslekî temsil de, bugünkü halkçılık gibi, boş ve yavan bir laf olmaktan kurtulamaz. Coğrafî ve mahallî temsil, heyet-i ihtiyariyelere [seçilmiş kurullara] istinad ettiği [dayandığı] için, mahalle ve karye [köy] teşkilâtları bizdeki gibi berbat olan yerlerde nasıl ki, intihabat [seçim] âdî bir göz boyacılığından ibaret ise, sendika teşkilâtlarından mahrum bir memlekette, meslekî temsil, belki bundan daha iğrenç bir kepazelik olacaktı.

Buna mebnî [dayanarak] meslekî temsil taraftarları, sendikacılığın serî bir tarzda inkişafıyla [gelişimiyle] yakından alâkadar olmak mecburiyetindedirler; sendika teşkili [kurma] hürriyeti lehinde açtığımız mücadeleye, samimî iseler, bütün kuvvetleriyle iştirak etmelidirler. Memleketimizde halkçılık için bir hayat ve memat meselesi olan bu davanın müdafaasına bütün inkılâpçıları davet ediyoruz. Müşterek şiarımız: "sendika serbestîsi, sendika hukuku, sendika birlikleri lehinde savaş!" olmalıdır.

DEVLET İNHİSARINA NİÇİN TARAFTARIZ?

AYDINLIK, SAYI 25, EYLÜL 1924

Tütün rejisinin ilgası [ortadan kaldırılması] kararı, inhisar [tekel] bahsi etrafındaki münakaşaları alevlendirdi. Maatteessüf [yazık ki] bu vesile ile yazılan yazılar ve ortaya atılan fikirler bütün meselenin dar hududundan dışarı çıkamadı. Bunlardan öyle anlıyoruz ki, iktisat mütehassısları [uzmanları] ve alâkadarlar, inhisarı [tekeli] ancak "vergi" ve "kazanç" zâviyeleri [açıları] altında görülebilen bir mevzu gibi telâkki ediyorlar. Bütün ticaretin inkişafı [gelişimi], devletin fazla varidat [gelir] elde etmesi... İşte ileriye sürülen mütalaaların [fikirlerin] toplandığı iki kutup!

Bizce devlet inhisarı [tekeli] meselesi, tütün, ispirto veya kibritten, hangi şekilde, devletin daha ziyade [fazla] vergi tahakkuk ettirebileceği [toplayabileceği] meselesinden daha pek çok geniş ve mühimdir. Türkiye'nin iktisaden yükselmesi, fakat aynı zamanda, eskiden olduğu gibi emperyalist sermayedar devletlerin nüfuz ve hâkimiyeti altına düşmemesi için ne yapılmalıdır? Anlaşılması icab eden nokta budur. İnhisar [tekel] bu güç işi başarmak için akla gelen çarelerin en amelîsi [elverişlisi] ve en müessiridir [etkilisidir].

Fakat bu nokta-i nazara [bakış açısına] itiraz edenler çoktur. Bunlar meyanında [arasında] yalancı cumhuriyetçiler yanında hakikî inkılâpçılar da vardır ve bu itirazların bir kısmı,

hiç şüphesiz, haklıdır. Meselâ deniliyor ki, sanayi ve sermayeleri mütemerkiz [birikmiş] "tröst" ve "konzern" Avrupa'sına nazaran malî vesaitimiz [araçlarımız] ve âliyyatımız [teknik bilgilerimiz] kıyas kabul etmeyecek derecede geridir. Eğer Türkiye devleti kıskanç davranır, iktisadî sahada sıkı bir inhisarcılık [tekelcilik] siyaseti takip ederse, memleketi maddî refah ve umrana [medeniyete] mazhar kılmaktan ibaret olan esas hedefimize, serbest rekabetle mümkün olduğundan daha pek çok güç ve geç erişeceğiz. Bu doğrudur. İçinde yaşadığımız iktisadî şerâit [şartlar] fil-hakika [sahiden] bizim bu sahadaki muvaffakiyet imkânlarımızı tahdid etmektedir [sınırlamaktadır]; ve devlet inhisarının [tekelinin] hemen yegâne mahzuru [sakıncası] da budur. Fakat emperyalist devletlerin iktisadî esareti altına girmeyi kabul etmekten ise, terakki [ilerleme] ve inkişaf [gelişme] yolunda yavaş olsa da, kudretimiz yettiği tarzda yürümek bin kere müreccahtır [üstündür].

Gerek milliyetçi nokta-i nazarından [bakış açısından], gerek amele inkılâbı [işçi devrimi] itibarıyla devlet inhisarı [tekeli], kaydettiğimiz mahzura [sakıncaya] rağmen, o derece mühim muhassenat [üstünlük sebepleri] arz eder ki, bir dakika için bile ondan feragat etmek câiz [uygun] değildir. Biz ne için dört senedir silaha sarılmıştık? İtilâf devletlerinin, memleketimizi aralarında paylaşmalarına mâni olmak için değil mi?

Eğer istilacı devletler Anadolu'yu benimsemeye [kendine mâletmeye] muvaffak olsaydılar, netice ne olacaktı? İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar mükemmel vesaitle [araçlarla] hisselerine düşen toprakları, madenleri işletecekler; Mısır'da, Hindistan'da görüldüğü gibi az zamanda bu yerleri birer mâmûreye çevireceklerdi. Fakat buna mukabil [karşılık] Türk milletinin çalışkan kitleleri esir vaziyetine düşecek; ecnebilerle [yabancılarla] ortaklık akdedecek [kuracak] olan birtakım yerli beyler ve paşalar tarafından baş kaldıramayacak bir tarzda ezilecek ve soyulacaktı. Iztıraplarımızı haykırmaya bile imkân verilmeyecekti.

Bugün siyasî istiklâl davasını, Anadolu'nun milyonla fedakâr evlatlarının kanı pahasına kazandıktan sonra, kendi ihtiyarımızla [tercihimizle], ticaret ve sanayii –serbest rekabet maskesi altında– başıboş bırakacak olursak, işler başka türlü mü cereyan edecek sanıyorsunuz?

Yine emperyalist devletlerin sermayedarları gelecek; ezici kudret ve tefevvukları [üstünlükleri] sayesinde –iktisatçılarımızın pek güzel izah ettikleri gibi– memlekette gayr-ı resmî fakat fiilî inhisarlar [tekeller] tesis edecekler ve maiyetlerine alacakları yerli sermayedarlarımızla müştereken [ortak olarak] yoksul Türk işçi ve köylü kitlelerini, soluk aldırmaksızın, istismara [sömürmeye] koyulacaklar... Sermayedarları arasında zuhuru [ortaya çıkması] muhtemel çarpışmaların önüne geçmek için, emperyalist devletlerin –bizim haberimiz olmadan– Türkiye'yi yine nüfuz mıntıkalarına [bölgelerine] ayıracaklarından da hiç şüphemiz olmasın. Silah kuvvetiyle elde edecekleri neticenin bundan daha parlak olamayacağı aşikârdır.

Denilebilir ki, orta halli ve yoksul halk kitlelerinin ecnebî veya yerli sermayedarlar veyahut da bir inhisarcı [tekelci] burjuva devleti tarafından ezilmeleri arasında mühim bir fark yoktur, mahkûm sınıf vaziyetinde olduktan ve bir ekalliyetin [azınlığın] zebunu [düşkünü] bulunduktan sonra, haklarını yiyen patron kim olursa olsun, onların hissesine düşen sefalet ve mahrumiyet hep aynıdır.

Zahiren [görünüşte] bu hüküm doğruya benzer. Fakat ince araştırılacak olursa, bu mütalâada [görüşte] bulunanların yanıldıkları görülür.

Avrupa'da tekâmülünün [evriminin] son haddine vasıl olmuş [ulaşmış] bulunan ferdî sermayedarlık nizamının Harb-i Umumîyi müteakip inhilâl [çöküş] devresine girmesi neticesi burjuvazi sınıfının ölüm ihtilâçları [çırpınışları] içinde kıvrandığı malumdur. Kendi memleketlerinde yaşamak şartları darlaşan ve mevcudiyet imkânları azalan bu sınıf hayatını mia-

dından [vadesinden] biraz daha fazla uzatmak için, geri milletlerin sülük gibi kanını emmeye yelteniyor. Avrupa burjuvazisinin bu teşebbüste muvaffakiyeti [başarılı olması] mütarekeden beri devam eden iktisadî herc-ü-mercin [alt üst oluşun] nihayet bulmasına ve cihan proletarya inkılâbının uzun seneler için tehhüre uğramasına [gecikmesine] muadildir [denktir]. Bizim, emperyalist devletlerin esaret boyunduruğundan kurtulmak için ayaklanan geri milletlerin isyan hareketlerini ve alel-umum [tüm] millî istiklâl mücadelelerini alkışlamamıza ve onlara müzaheret [yardım] etmemize saik [sebep] bu ihtimali ber-taraf etmek endişesiydi.

Memleketimize silah kuvvetiyle yerleşemeyen ecnebî sermayedarlarının muslihâne bir tarzda [barış yoluyla] hulûl [nüfuz] etmelerine müsaade edecek olursak Avrupa burjuvazisinin, içinde çırpındığı mühlik [öldürücü] buhrandan ucuzca kurtulmasına –kendi zararımıza olarak– umulmaz bir yardım etmiş olacağız. Fil-hakika [gerçekten] devlet inhisarından [tekelinden] vazgeçer de teşebbüsat-ı ticariye ve sınaiyeyi [ticarî ve sınaî teşebbüsleri] serbest bırakacak olursak, Anadolu pazarı bir çıkmaza girmiş olan Avrupa iktisadiyatı için bir kurtuluş menfezi [kanalı] teşkil edecekti. Hem bolluk, hem yokluktan (masnûât [varlık] stokları, pazar ve mevadd-ı ibtidaiye [hammadde] fıkdanı [eksikliği]) muztarip [ıstırap içinde] can çekişen sermayedarlığa, kendi ciğerlerimizden yeni bir hayat üflemiş olacaktır.

Hudutlarımız içinde kapanalım, mahsur [kuşatılmış] bir hayat yaşayalım demek istemiyoruz. Fakat mümkün olduğu kadar tabiî servetlerimizin kıymetlendirilmesi ve tedavülü [dolaşımı] işlerini, devlet inhisarı [tekeli] şeklinde kendimiz tanzim edelim [düzenleyelim]. Sağlam karşı[lı]klar göstererek ve büyük fedakârlıklara razı olarak, sermayedar Avrupa'nın sermaye ve âliyyatını [tekniğini] ödünç alalım. Fakat onun gelip yurdumuzda, kendi hesabına işletmeler, fabrikalar tesis etmesine, ticaretimize hâkim olmasına meydan vermeyelim.

Biz devletin ticaret ve sanayi işlerini beceremeyeceğine ve bu beceriksizliği bit-tecrübe [tecrübeyle] sabit olduğuna kanaat getirmiş değiliz. Bu iddiayı ileri süren mütehassıslar [uzmanlar], iktisadî liberalizmin şe'nî [gerçek] vakıalara istinad etmeyen [dayanmayan] bir teamül hükmüne girmiş olan bir çürük nazariyesine[kuramına] lüzûmundan fazla kıymet vermektedirler. Hakikatte iktisadî faaliyetleri devletlerin idare etmesin[in] zararlı olduğunu gösteren mukni [ikna edici] bir tecrübe hiçbir yerde yapılmamıştır.

İnhisarda bence bir vergi cibâyetini [toplanmasını] istihdaf eden [amaç hâline getiren] inhisarları [tekelleri] göz önüne getirmekten vaz geçmeliyiz. Asrî devletin idarî vazifeleri yanında bir de iktisadî vazifeleri vardır. Sermayedar burjuvazinin sınıf hâkimiyetine müstenid olan [dayanan] Avrupa devletlerinde bu iktisadî vazife, mütemerkiz [birikmiş] büyük sermayenin âdeta mukaddes addedilen menafii [çıkarları] ile orta sınıfların menfaatleri [çıkarları] arasında bir muvazene [denge] temin etmekten ibarettir. Biz henüz memleketimizde hâkimiyetini elde tutan orta sınıflardan büyük ferdî sermayenin türemesine ve ecnebî sermayesinin vaziyete hâkim olmasına mâni olmak için, inhisarcılığı [tekelciliği] en geniş manasında alarak, iktisadiyatımızın en can alacak kısımlarına vaz-ı yed etmelerini [el koymalarını] ve bunları bir fabrikatör, bir tüccar zihniyetiyle işletmeye ve inkişaf ettirmeye gayret eylemelerini talep ediyoruz.

Servet menbalarımız [kaynaklarımız], milletin müşterek [ortak] malı olarak devlet tarafından işletildiği takdirde, bu suretle Avrupa sermayedarlığının istila ihtiyaçlarına karşı sed çektikten mâadâ [başka], geniş halk kitlelerinin dâhili menfaatleri de kısmen tatmin edilmiş olacaktır. Çünkü devlet inhisarı [tekeli], izah ettiğimiz üzere, tütün, ispirto ve saire gibi mevadda [maddelere] münhasır kalmayıp, şimendiferlere [demiryollarına], orman ve maâdin [madenler] işletmelerine, ticaret-i hariciyeye [dış ticarete], ilh... teşmil edileceği [yayılacağı] cihet-

le, yerli burjuvazimizin büyük sermayedar vaziyetine erişmesi imkânları tedricen [adım adım] gereği gibi azalacaktır. İnkişaf ettiği [geliştiği] ve teşkilâtlandığı nisbette, fiili hâkimiyetini tesis etmeye temayül edecek [eğilim gösterecek] olan çalışan halk kitleleri, bu iktisadî şerâit [şartlar] tahakkuk edecek [gerçekleşecek] olursa, karşılarında, ferdî sermayedarlardan değil, devlet iktisadiyatını elinde tutan anâsırdan [unsurlardan] mürekkeb [oluşan] bir burjuvazi sınıfı bulacaktır. Ve biz bununla hesaplaşmanın daha kolay olacağını zannediyoruz.

Bugünkü halkçı hükümetimizin, halkın bu arzusunu yerine getireceğini ve tarif ettiğimiz ruhta bir inhisarcılık [tekelcilik] tatbik edeceğini ümid edecek kadar hayâlâta [hayallere] kapılmıyoruz. *Aydınlık*'ta intişar eden [yayımlanan] son makalelerimizde müdellelen [delilleriyle] teşrih ettiğimiz [açımladığımız] üzere Anadolu köylüsünün millî zaferinden beri, mukadderatımıza [yazımıza] vâzi'-ül-yed olanlar [el koyanlar], ferdî mülkiyet usulleriyle yükselmeye can atan bir burjuvazi sınıfının tekmil [tüm] evsafını [niteliklerini] cem etmektedirler [kendilerinde toplamaktadırlar]. Ve bu burjuvazi düne kadar kendi hayatına kasteden Avrupa sermayedarlarıyla bugün artık uzlaşma safhasına girmiş bulunuyor.

Şimdiden himayecilik ve mutaasıp [bağnaz] millîcilik gayretleri gevşemeye başlamış ve birçok hususatta ilk zamanlar nümayişkâr [gösterişçi] bir tarzda kendisini gösteren inhisarcı [tekelci] zihniyet zevale [yok olmaya] yüz tutmuştur.

Bu istihâlenin [başkalaşımın] yine amele sınıfına taallûk eden [bağlanan] mesâilde [sorunlarda] ve onun menfaatlerini ihlal edecek bir şekilde kendini göstermesi, hususî bir hâlet-i ruhiyeye [ruh hâline] delâlet etmesi [ışık düşürmesi] itibarıyla kaydedilmeye şayandır. Bir taraftan ecnebî sermayedarlarla uzlaşmalar akd olunurken, bir taraftan da işsizlerle dolu olan memleketimize ecnebî işçilerinin ithaline teşebbüs ediliyor. Ve

amele sınıfının teşki[lât]lanmasına her gün yeni bir mânia [engel] ihdas olunuyor [çıkarılıyor].

Bu müşahedeler muvâcehesinde [karşısında], resmî makamların tütün meselesinde izhar ettikleri inhisar [tekel] taraftarlığı bizi zerre kadar aldatmıyor. Bizim istediğimiz, doğurucu ve yaratıcı sahalardaki devlet inhisarı [tekeli] –yani müşterek [ortak] iş kuvvetlerimizle vücuda getireceğimiz servetleri milletimin müşterek [ortak] malı kılacak şekl-i iktisadî ve içtimai ile [ekonomi ve toplum şekliyle], bu dar inhisarcılık [tekelcilik] arasında büyük bir mesafe vardır. Biz cumhuriyet hükümetine bu mesafeyi kat ettirmek için var kuvvetimizle mücadele edeceğiz.

TEŞRÎNİSÂNÎ İHTİLÂLİ VE TÜRKİYE

AYDINLIK, SAYI 27, KASIM 1924

Türk padişahlığını yıkan ve memleketimizi kurtaran hareketi bil-vâsıta [dolaylı olarak] Teşrînisânî İhtilâl-i Kebiri [Büyük Ekim Devrimi] doğurmuştur.

İnkılâbımızın kazandırdıklarını, her gün ileriye yeni bir adım atmak suretiyle ancak muhafaza edebileceğiz.

1917 senesinden evvel Türkiye halkının birgün cumhuriyet şeklini kabul edeceği ve padişah sülalesini memleketten kovacağı kimin aklına gelirdi? Hatta Rusya Çarlığı yıkıldığı zaman bile, dünyayı karıştıracak kabiliyette derinden gelen bir hareket karşısında bulunulduğu zannedilmemişti. Çünkü Mart inkılâbını [Şubat Devrimini] müteakip Çar'a selef olan halkçı burjuvalar, Çarlığın emperyalist siyasetinden tek bir nokta fedâ etmemişlerdi. Hele bizim için şekilden başka değişmiş hiçbir şey yoktu. Bu şerâit [şartlar] altında Türkiye'de de hiçbir şeyin değişmesi tasavvur edilemezdi. İstanbul'u ve Şarkî [Doğu] Anadolu'yu ele geçirmek için sabırsızlanan Moskof, pençesini ensemize yapıştırmak üzere tepinip duruyordu.

Vakta ki 7 Teşrînisânî [Kasım] 1917 gecesi, beşeriyet [insanlık] tarihinde ilk defa olarak teşkilâtlı ve şuurlu proletarya sınıfı iktidar makamını, cebren [zorla] ve kahiren [kahrederek] ele aldı. Cihan sanki temelinden sarsıldı. İçtimaî [toplumsal] hareketi uzaktan veya yakından takip edenler, bu suretle vasıl

oldukları dönüm noktasından, umumî harbin –yani umumî mukatelenin [genel boğazlaşmanın]– tazyikiyle [baskısıyla], yepyeni bir yola girmek için, âdemoğullarının, ilk adımı atmış olduklarını sezmişlerdi. İlk hamlede bizde bunun farkına varılamadı. Biz harbin lehimize neticelenmesi ihtimallerinin arttığı vehmiyle [varsayımıyla], hayalî hesaplara dalmış, daha ötesini düşünemeyecek derecede sermest [sarhoş] bir vaziyette idik. Brest–Litovsk müzakereleri esnasındaki hâlet-i ruhiyeyi tahattur etmek [hatırlamak], o zaman vekayii [olayları] ne kaba *ve* sathî [yüzeysel] bir tarzda tefsir ettiğimizi [yorumladığımızı] göstermeye kifayet eder [yeter].

Fakat hadiseler aldıkları istikamette o kadar süratle inkişaf ediyorlardı [gelişiyorlardı] ki ileriyi görmekte mümaresesi [ustalığı] olanlar için bile –cereyanın önüne katılmış değillerse– doğru bir tahminde bulunmak imkânı yoktu. Maamâfih [bununla beraber] uzun müddet üzülmeye mahal kalmadı. Parlak muahedelerin [antlaşmaların], kolay muvaffakiyetlerin [başarıların] semerelerini [meyvelerini] toplamaya vakit bulmadan, 7 Teşrînisânî [Kasım] ihtilâlinden beri henüz bir sene geçmemişti ki, merkezî devletlerin cepheleri, en önde Bulgarlar ve biz olmak üzere, birer birer yarılmaya ve birer idam hükmünden başka bir şey olmayan mütareke-nâmeler imzalanmaya başladı. Bu, Alman çizmesi altında hor ve hakir bir vaziyete düşmüş[e] benzeyen Bolşevik inkılâbının, hatıra gelmeyen parlak neticelerinden birincisidir. Bunu takip eden Almanya, Bavyera, Avusturya, Macaristan inkılâplarından bahsedecek değiliz. Bunlar da doğrudan doğruya Rusya'da muvaffak [başarılı] olan hareketin devam ve tekerrüründen ibaret add [kabul] edilmek lâzımdır.

Ya Türkiye'de cereyan eden vekayiin [olayların] bununla alâkası nedir? Bir kere düşünülsün! Rusya gibi menabii [kaynakları] tükenmez büyük bir devlet, müttefiklerinden ayrıldığı, eski nizamın büsbütün yıkılmasından münbais [doğan] herc ü merc [kargaşa] içinde, bir gün evvelki menfaatleri lehine hayır-

hah [iyiliksever] bir bî-taraflık [tarafsızlık] bile idâme edemediği [sürdüremediği] hâlde, İtilâf emperyalistleri galebe çalmak [galip gelmek] ve Türkiye'yi Sevr muahedesi [antlaşması] mucibince [gereğince], aralarında paylaşmak imkânını temin edebilmişlerdi. Türk köylü ve işçilerinin candan dostu olan Rus proletaryası, Çarlığı devirmek fırsatını ele geçirmeseydi, vaziyetin ne şekil alacağını, beş yaşında bir çocuk bile kestirebilir. Fakat asıl mesele burada değil. Çarlıkla beraber Rus emperyalizminin yedi kat yeraltına gömülmesi, bizim için bir ilk olduğu, herkesin itiraf ettiği bir hakikattir. Ve bu mevzu üzerinde pek çok yazı yazılmıştır.

Teşrînisânî İhtilâlinin yedinci yıl dönümü vesilesiyle bugün aydınlatmak istediğimiz nokta; bu ihtilâl ile Türkiye millî hareketi ve bu hareketin arkası sıra götürdüğü siyasî değişmeler arasındaki münasebettir. Son seneler zarfında Türk milletinin inkılâbî hedeflere doğru baş döndürücü bir süratle ve emsâlsiz bir azim ve celâdetle [yiğitlikle], arkaya baş çevirmeksizin, yol almasını görmek herkeste derin bir hayret uyandırmıştı. Ne olursa olsun bu gidişi beğenmeyenler, hariçte ve dâhilde öz menfaatlerine mugayir [zıt] bulanlar, cemiyetin fevkanî tabakatına [üst tabakalarına] mensup bir zümrenin, köksüz sun'î bir teşebbüsü karşısında bulunulduğunu ileri sürmek suretiyle kendilerini aldatmayı tercih ediyorlardı.

İnkılâba ve halka gönül verdikleri için, vaziyeti olduğu gibi görebilen tekmil samimî inkılâpçılarla birlikte, biz, bunda daha pek mühim birtakım tarihi âmillerin [sebeplerin] müessir [etkili] olduğunda şüphe etmiyoruz. Asırlardan beri saray uşaklarının kamçısı altında ses çıkarmadan köpek gibi sürünmek canına tak demiş olan Türk köylü ve işçisi, eline düşen ilk fırsattan –bu fırsat nereden gelirse gelsin– istifade edecek; mukadderatına [yazgısına] hâkim olmak için lâzım olan hareketi yapacaktı. Katiyetle iddia edilebilir ki, haricî ve dâhili düşmanlarına karşı Türk halkının, açtığı bî-aman [amansız] mücadele,

onun kendi ruhundan fışkırmış, tarihi âmillerin tazyiki altında bütün bir milleti şahlandırdığı için tabiî ve zarurî bir tarzda muvaffak [başarılı] olmuştur. Şunu da ilave etmeliyiz ki, aynı Türk halkı yarın henüz iktisadî sahalara şâmil olmayan kurtuluşunu tamamlamak, bu defa bil-fiil ve bilâ-vasıta [aracısız] icrayı hâkimiyet etmek zamanı hulûl ettiğini [geldiğini] anlayınca, yine kendi ruhundan gelen bir hamle ile fuzulî [lüzumsuz] vesayetleri başından atacak ve içtimaî inkılâbını da [toplumsal devrimini de] kendi azmiyle başaracaktır.

Bu böyle olmakla beraber, memleketimizde cereyan eden vekayide [olaylarda] haricî tesiratın da [etkilerin de] mühim ve kat'î bir rol oynadığını kaydetmek gerektir. Yoksa meselenin bütün bir cephesi unutulmuş olur; bu da hükümlerimizin aksamasını intaç eder [doğurur]. Rusya'da Çarlık değil, herhangi cumhuriyetçi bir burjuva hükümeti olsa bizi rahat bırakacağına, müstakil yaşamamıza cevaz vereceğine, ihtimal veren akl-ı selim sahibi bir ferd var mıdır? Türk tarihi üzerine Rus tehdidi, boğucu bir kâbus gibi çökmüştü. Bu tarihin seyri esnasında, Türk halkı, dâhili vaziyetini ıslah edici tedbirlere başvurmak ihtiyacını çok defalar duymuştu. Fakat her defasında, tepesinde Rus yumruğunun tazyikini [baskısını] hissetmiş ve kımıldamak, silkinip sırtındaki tufeylileri [asalakları] atmak cesaretini –daha beter bir akıbet [gelecek] korkusuyla– kendisinde bulamamıştı. Proletarya diktatörlüğünün Rusya'ya hâkim olmasıyla, vaziyet büsbütün değişti. Şimdi şarkımızda Avrupa emperyalizmine karşı isyan etmemizi, terakki ve inkılâp dairesinde yürümemizi tasvip edici [onaylayıcı] bir nazarla [bakışla] gören bir devlet bulunuyordu. Yalnız bu kadarı bizim o ana kadar izharından [göstermekten] çekindiğimiz ve yüreklerimizde gizlediğimiz ihtilâlkâr temayülleri [eğilimleri] galeyana getirmek için kifayet ederdi [yeterdi]. Esasen orada olan harikulade şeylerin bize kadar gelen akisleri yoksul ve sefil halkımızın istiklâl ve hürriyet aşkını kabartacak mahiyette idi –Rus köylüsü ilâh

[tanrı] makamında tanıdığı Çarı'nı bir tekmede başından defettikten sonra; artık düşünmeye, "olurdu olmazdı" demeye yer kalmıyordu. Bu parlak numuneye [örneğe] imtisalen [uyarak] Türkiye'nin çalışkan halkı da İtilâf emperyalizminin tasallutundan [belâsından] kurtulur kurtulmaz "lâzım gelenlere" aynı tekmeyi aşk etmekte neden tereddüd edecekti?

Fakat 7 Teşrînisânî ihtilâliyle tahaddüs eden [ortaya çıkan] şerâit [şartlar] bizim için bundan da daha müsaid idi. Sovyetler idaresi Türkiye'de olup bitene karşı, sadece hayırhah bir seyirci vaziyetinde kalmamıştı. Öteden beri düşman bellediğimiz komşu milletin başına geçenler, bir millet namına değil, cihan inkılâbı hesabına hareket ediyorlardı. Türkiye'de baş gösteren istiklâl savaşının galebesi [galibiyeti], cihan inkılâbının menafiine [çıkarlarına] uygun geliyordu. Bunun için yeni dostlarımız bizi tebessümleriyle teşvik etmeyi kâfi görmediler. En muztar [çaresiz] dakikalarımızda imdadımıza koşmayı vazife bildiler. Manen ve maddeten mücadelemize yardım ettiler. Burada maddî muavenetleri [yardımları] mevzu-u bahs etmek istemiyoruz. Kendileri bin bir çeşit güçlüklerle çarpışır, mahrumiyetler içinde kıvranırken, bize hediye ettikleri esliha [silâhlar], mühimmat ve altınların, o buhranlı anlarda bizim için kıymeti ne kadar büyük olursa olsun, asıl mühim olan oradan aldığımız feyizli fikirler ve mefkûre [ideal] kuvvetidir.

Emperyalizme boyun eğmemek, tufeyliler [asalaklar] saltanatına karşı isyan etmek, hurafelerden, an'anelerden [geleneklerden] kuvvet alan padişahların, halifelerin tılsımını yakmak, maddî kuvvete karşı mefkûre [ülkü] kuvvetiyle galebe çalınabileceğine inanmak... Hep 7 Teşrînisânî İnkılâbının bize telkin ettiği fikirlerdir. Hiç şüphesiz bunlar sun'î bir tarzda bize kabul ettirilmiş değildir. Halk, istiklâl mücadelesindeki hızımızı, inkılâp aşkımızı bu menbadan [kaynaktan] aldığımızın farkında olmamıştır bile. Bu fikirler, bu hisler sanki teneffüs ettiğimiz havada, üstünde koşuştuğumuz topraklarda uçuşuyorlardı.

İnsanla meskûn cihanın altıda birini alâkadar eden muazzam bir ihtilâlin aks-i tesiri başka türlü olamazdı. Ve tabiî bir tarzda biz onların içimizden doğdukları, kendi mevcudiyetimizin mahsulleri olduğu hissini peydâ etmiştik [edinmiştik]. Bunda büsbütün yanılmıyorduk. Fakat şuurumuzun [bilincimizin] derinliklerinde cidden mevcud olan bu nevi [tür] temayülleri [eğilimleri] meydana çıkara[ra]k, onlara hareket kabiliyeti veren miyar [ölçü] 7 Teşrînisânî İhtilâlinin mucizesi olmuştur.

İnkılâbımızın bu cihan-şümul [dünya çapında] hadise ile o kadar yakın bir karabeti [akrabalığı] vardır ki, hatta eşkâle [şekillere] ait birçok noktalarda, müdrik bir tarzda oradan ilham aldığımız âşikardır [besbellidir]. İlk Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nda bunu sarahaten [açıkça] görmek mümkündür.

Hülâsa [kısacası] Türkiye'nin mütarekeden sonraki tarihi 7 Teşrînisânî İhtilâlinden müstakil olarak tasavvur edilemez. O şanlı ve kurtarıcı hadisâtı [olayları], doğrudan doğruya değilse bile, dolayısıyla şarkımızdaki proletarya diktatörlüğü doğurmuştur.

Millî mücadelemiz ve siyasî inkılâbımıza her ne kadar kurtarıcı vasfını veriyorsak da, Türkiye'nin çalışkan kitlelerini hakîkî kurtuluşa îsâl etmek [erişmek] için yapılan şeylerin, yapılması icab eden şeylerden ancak küçük bir cüzünü [parçasını] teşkil ettiklerini de unutmuyoruz. İnkılâp, iktisadî ve içtimaî sahalara teşmil edilmedikçe [yayılmadıkça] ve yoksul ve orta halli halk kitleleri hesabına millî istihsale [üretime] iştirakî [kolektif] bir şekil verilmedikçe, işçi ve köylümüzün kendilerini kurtulmuş add etmelerinin [saymalarının] yolu yoktur. İnkılabî idaremiz bu olgun hâle gelinceye kadar, kalın urganlarla mazinin en akîm [kısır] itiyâdlarına [alışkanlıklarına] bağlı kalacağız. Ve halkımız ezilmekte devam edecektir.

Bugün vaziyete hâkim olanlarda bu istikamette bir temayül [eğilim] göremiyoruz. Fakat âsârıyla [eserleriyle] müsbet [olumlu] bir şey varsa, o da memleketimizde burjuva halkçılığını

tesis hususunda samimî arzular beslenildiğidir. Bu sahada da muvaffakiyetin [başarının] bazı şartları vardır. Her şeyden evvel yapılan ıslahatı başarabilmek için, onlarla tezad teşkil eden müessesâtı [kurumları] -bütün mukavemetlere [direnmelere], yaygaralara rağmen bilâ-tereddüd [tereddütsüzce] yıkmak; vaziyetin yamalı bir bohçaya dönmemesini ve tevâzün [denklik] ve salâbet [sağlamlık] husulünü [ortaya çıkmasını] temin [sağlamak] maksadıyla her gün yeni bir sahada ıslahata girişmek zarurîdir. Bir inkılâp "biraz dinleneyim!" derse irtica kuvvetlerinin tazyikiyle [baskısıyla] alçıya konmuş bir vücud haline gelir. Zamanın seyrini takip edemez olur. Bu sahada ilerlememek, gerilemek demektir.

Bugün vâsıl olduğumuz [eriştiğimiz] merhalede biraz fazla tevakkuf ettik [durakladık]. Muhafazakâr muhalefetin baş kaldırması bundan ileri geliyor. Artık yeni bir hamle, bir atlayış zamanı hulûl etmiştir [gelip çatmıştır]. Önümüzdeki ilk hedef, derebeylik bakayasını [kalıntılarını] artık büsbütün silip süpürmek olmalıdır. Bunun için de taşra mütegallibesine belini doğrultamayacak bir darbe indirmek lazımdır. Şiarımız:

Vilâyât-ı Şarkiye [doğu vilayetleri], Trakya ve İzmir'deki bütün çiftliklerin bilâ-bedel [bedelsiz] istimlâki [kamulaştırılması] ve toprağı olmayan veya az gelen yoksul köylülere taksimi olmalıdır.

Hükümet bir taraftan bu şiarı tahakkuk ettirir [gerçekleştirir], bir taraftan da emvâl-i metrûkeden [terk edilmiş mülklerden] olan emlâki tevzi edeceğine [dağıtacağına] evkaf [vakıflar] ile birlikte umumî ve müstakil bir emlâk idaresi altında işletir ve iradını [gelirini] mübadillerden küçük müstahsillerin [üreticilerin] teşkil edecekleri kooperatiflere ikrazat [borç verir] ve temin-i maişetten [geçimini temin etmekten] aciz olanlara yardım gibi hususatta [konularda] istimal ederse [kullanırsa], günün en mübrem [gerekli] ihtiyaçlarını tatmin eder ve inkılâbî vaziyeti sağlamlaştırır.

3 SOSYALİZM

LONCA SOSYALİZMİ

AYDINLIK, SAYI 3, EYLÜL 1921

Türkiye pek tuhaf bir memlekettir. Burada eşya [nesne] ve efkâr' [düşünceler] dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi tesmiye olunmaz [adlandırılmaz]. Bazen bir isim bulunur. Hoşa gittiği, halkın itibarına mazhar olduğu için, ondan istifade etmek hevesine düşülür. Etrafa bir göz gezdirilip araştırılır. Onun ifade ettiği mânâyı ve kıymet-i ilmiyesini [bilimsel değerini] taharrâ [araştırma] ve tedkik [inceleme] ciddî bir sa'ya [emeğe] mütevakkıftır [bağlıdır]. Hâlbuki ekseriyetimiz [çoğunluğumuz], en kestirme yoldan gitmesini, yorulmadan hedefe varmasını tercih ederiz. Kelimeyi, şöyle bir gümrük estimatoru [memuru] nazarıyla, tahminler, ölçeriz. "Bu olsa olsa falan işe yarar" der; onu yaldızlı bir levha şeklinde bir müesseseye mal ederiz. İşte buna ibret-âver [ibret verici] bir misal: İstanbul'da, mütareke seneleri zarfında, bazı taraflardan vuku bulan [meydana gelen] davet ve teşvik üzerine, şehrin vesait-i nakliye [nakliye araçları] işçileri müttehid [birleşik] bir teşkilât etrafında tecemmu ettiler [toplandılar]. Meslekî menfaatlerini, ittifakın [birliğin] verdiği salâhiyet ve kuvvetle, şirketlere karşı müdafaaya koyuldular. Dikkat edilsin ki münhasıran İstanbul şehrindeki nakliye amelesine aid bir cemiyet karşısında bulunuluyor. Buna ad bulmak için saatlerle günlerle aramaya, düşünmeye mahal yoktur. Herhangi bir memlekette bu nevi bir ittihada [birliğe], Vesait-i Nakliye Umum Sendikalar Birliği, yahut Nakliyat İşçi Dernekleri

Federasyonu veya bunlara mümasil [benzer] bir nam verilecekti. Böyle sâde ve basit bir tesmiye [adlandırma] bizim muhayyilemize pek yavan ve gösterişsiz gelmiş, teşebbüsün hedefi siyasî mi, iktisadî mi, bu cihetler [yönler] tâli addedilmiş [sayılmış]; amele işlerine taalluk etmesi [ilişkin olması], "Türkiye Sosyalist Fırkası" unvanının ittihazına [kabul edilmesine] kâfi bir sebeb telâkki olunmuştur [kabul edilmiştir]. Siyasî fırka ne demektir? Sosyalizm nedir? Bunları bilmekten ne çıkar?! Tecrübe ile yavaş yavaş hepsi kendi kendine anlaşılır!... En evvel düşünülecek cihet [konu], kalplerimizde yokluğunu hissettiğimiz mefkurevî [ideal] meziyetleri, dünyayı devreden muteber bir kelimenin sihir ve füsunundan istifade ile efkar-ı umumiyeyi [kamuoyunu] kazanmaktadır!.. Ve filhakika [sahiden] bu manevra ile son haftalar zarfında, grev tehdidleri dolayısıyla, kendisinden gazetelerde pek çok bahsedilen bir zat, bu fırka bayrağı altında, nakliye işçilerinin mühim bir kısmını cemm etmeye [toplamaya] muvaffak olmuştur. Bu teşkilâtın la-yen-azil [azledilemez] zima[m] dârânı [yöneticileri] arasında, ne olduğu pek de anlaşılamayan bir sosyalizmden ve müteveffa [ölmüş] bir beynelmilele [enternasyonale] intisaptan [üye olmaktan] sık sık bahs edilmektedir. Beynelmilel işçi hareketlerini ve sosyalizm cereyanlarını takip edenler, bu köksüz temelsiz tezahüratı [belirtileri] ve bu cılız laf duvarının arkasındaki boşluğu temaşa ettikçe [seyrettikçe], tebessümden kendilerini alamamaktadırlar.

Bütün nisbetler muhafaza edilmek şartıyla, bu teşkilâtın zevahiri [görünümü], bize hayal meyal İngiltere "Trade Union"larının iptidaî [başlangıç] devirlerini andırmaktadır. Orada da mebdede [ilk başlarda] bu birliklerin hedefleri vuzûhdan ârî [açıklıktan uzak], usul ve taktikleri dolambaçlı idi. Tedricen [zamanla], ilmî tedkik ve tasniflerin tesiriyle, düşünüş tarzları ve hareketleri, mantıka ve tarihî ıztırarlara [zorunluluklara] tebaiyet etmeye [tâbi olmaya] başlamış, vezaif taksim edilerek [görevler paylaşılarak], amele siyasetini idare eden işçi partileri teessüs etmiş

[kurulmuş] ise de, el'an [hâlen] İngiliz amele teşkilâtı, ağır ananelerinin yükünden tamamıyla sıyrılamamıştır.

Böyle "konfüzyonist" düşünüşler –bizde sosyalist geçinen bazı kimselerde olduğu gibi– her zaman, dimağın [aklın] cehalet karaltılarıyla ihata edilmiş [kuşatılmış] olmasından inbias etmez [ileri gelmez]. İçtimaî [toplumsal] ve felsefî doktrinler, bazen uzun uzun tedkik ve tetebbu edildiği [araştırıldığı] hâlde bile, bunları vaz eden [ortaya koyan] âlimlerin fikrine nüfuz edemeyip yanlış anlamak ve hatta tersine anlamak da vâkidir [meydana gelmiştir]. İngiliz sosyalist muharrirlerinden Bertrand Russell bu hususta misal olarak zikredilebilir.

İngiltere'de, 1914'te, harbin arifesinde sendikalistler arasında, ihtiyar reislerinin, bilhassa Webb'in istibdad [baskı] ve muamelat-ı keyfiyesine [keyfî uygulamalarına] karşı kuvvetli bir isyan hareketi zuhur etmişti [başgöstermişti]. Ameleler vücuda getirdikleri muazzam teşkilâtın, sınıf mücadelesinden ziyade, sermayedar idaresinin idamesine [sürdürülmesine], bil-vasıta [dolaysız] hâdim [yardımcı] kılındığını görmekten müteessir oluyorlardı [üzüntü duyuyorlardı]. Nihayet bu teessür [üzüntü] bir hiddet ve galeyana münkalib [dönüşmüş] olarak, başlarına daha azimkâr inkılâpcı şahsiyetleri getirmeye teşebbüs etmişlerdi. İngilizlerin en bariz hususî seciyelerinden [karakterlerinden] biri de daima ihtilâfların [uyuşmazlıkların] ortasını bulmaya mütemayil [eğilimli] olmaları, uzlaşıcılıklarıdır: bu hadise karşısında gayr-i kabil-i tamir [tamiri mümkün olmayan] vukuata meydan vermeden ameleyi teskin etmenin yolunu aramışlar ve sosyalizm nazariyecileri [kuramcıları], işçileri bir derece tatmin edici bir melez nokta-i nazar [bakış açısı] ortaya atmışlar ve buna bizim "lonca sosyalizm"i diye tercüme ettiğimiz *guild socialism* namını vermişlerdi. Bu lonca sosyalizmi İngiltere'de pek ziyade rağbet bulmuştu. Ve el'an [hâlâ] da taraftarları mevcuddur. Bertrand Russell buna dair birçok makaleler ve *Hürriyet Yolları* unvanıyla bir kitap neşretmiştir [yayımlamıştır]. Gerçi

içtimaî inkılâbın [toplumsal devrimin], istikbali olmayan, ölmeye mahkûm bir tarz-ı telâkkisi [kavrayış tarzı] ise de, bizim de elyevm [bugün] bulunduğumuz tereddüd ve ileri geri gitme devresinde, birçok hataları irtikâb etmemize [yapmamıza] mâni olacak bir ders mahiyetinde bulduğumuzdan, ana hatlarında, bu nazariyeyi [kuramı] tahlil etmeyi faydalı bulduk.

Russell mevcud görüş tarzlarını baltalamakla işe başlamaktadır. Bir taraftan Karl Marx'ı yani komünizmi, bir taraftan da Bakunin'i yani anarşizmi, yeni nizam-ı içtimaîyi [toplumsal düzeni] tesise [kurmaya] ve beşerin [insanın] saadetini temine gayr-i müsaid bulmaktadır. Lonca sosyalistlerine göre Marx'ın doktrinleri kıymetini kaybetmiş, eskimiş fikirlerdir. Gerçi Marx esasatta [esaslarda] haklı ise de teferruatta [ayrıntılarda] aldanıyor. Bilakis Bakunin mukaddematta [başlangıçta] aldanmakla beraber teferruatta tamamıyla isabet ediyor. Bakunin de eskimiş demektir; fakat muakkibi [takipçisi] olan Kropotkin, onu yeniden yarattı. Hâlbuki Marx'ı ihya eden olmadı. Müşerrihleri [yorumcuları] Bernsteinlar, Kautsky'ler mütâlaa edilecek [incelenecek] olursa Marx'a dair telifatın [yazılmış eserlerin], artık evrak-ı atika [eski eserler] mahzenlerinde küflenmeye terk olunmak zamanı geldiğine hükmedilir. *Hürriyet Yolları* kitabının her satırında, Russell'ın Marx'ı bu sapıtmış Marksistlerin gözleriyle gördüğü müşahede edilmektedir. Ve lonca sosyalistleri Bernstein'ın *révisioniste* nazariyatını bilâ-itiraz [itirazsız] kabul ediyorlar. Onun gibi sermayenin temerküzü [birikmesi], sırf uydurma bir hurafe olduğu ve sınıf mücadelesi gittikçe daha acı bir şekil alacağına şiddetini kaybedeceği, hülâsa [özetle] Marx'ın istinad ettiği [dayandığı] en kavî [güçlü] esasatın [esasların] artık müdafaa olunamayacağı kanaatindedirler. Bu suretle Russell kanlı inkılâbın lüzumsuzluğuna hükmediyor: içtimaî inkılâp [toplumsal devrim], muslihane [barışçıl] bir hükümet darbesi şeklini almalıdır. Sosyalizmin muhakkak sermayedarlık harabesi üzerine kurulması icab etmez, lonca sosyalistleri sermayedarlığı tedricen

[zamanla] ve batî [ağır ağır] bir tarzda tebdil edeceklerdir [değiştireceklerdir]. İddialarına nazaran kanlı inkılâp taraftarları açıktan açığa aldanıyorlar: böyle bir teşebbüs ancak proletarya kâfi derecede kuvvetli olursa muvaffak olabilir. Fakat bu takdirde kan dökmeden de muvaffak olur. Azamî olarak Russell umumî grevi kabul ediyor; lâkin bundan bir hatve [adım] ileri gitmemeli!..

Devletçi olmak da büyük bir hatadır, diyor ve Marx ilikle-rine kadar devletçi idi. Sosyalizmi hükümet kadrosu dâhilinde hakk edilmiş [kazınmış] tahayyül ediyordu. Böyle bir içtihat [hüküm] ise hürriyeti reddetmeye muâdildir [denktir]. İşte Marx'ta bulunmayan en mühim şey: mutlak, hududsuz, kayıtsız bir hürriyet. Bakunin bu babda [kısımda] büyük bir fâikıyeti haizdir [üstünlüğe sahiptir]. Kim diyorsa ki Marx proletaryanın kurtuluşunu istiyor, aldanıyor! Hayır, Marx, onu, yalnız hükümet makinesinin başına koymak, ona hükümet ettirmek istiyor. Fakat proletaryanın iktidar makamını işgal etmesi onun istihlâsı [kurtuluşu] demek değildir!..

Görülüyor ki Russell, Marx'ı hiç anlamamış. Okumuş, tedkik etmiş, bütün gayretlerine rağmen anlayamamıştır. Bütün tenkidlerini [eleştirilerini] Bernstein'dan alıyor. Eski anarşist delillerini ele alarak, mücadeleyi parlamentoda değil, fabrikalarda, uzinlerde [işyerlerinde] yapmak lüzumuna, neticeten dayanıyor. Ufak müzakere salonlarında değil, işçilerin çalıştıkları yerlerde mücadele etmelidir, diyor.

Lâkin sendikalistler ve anarşistlerle de, lonca sosyalistleri tam bir itilâf [anlaşma] hâlinde değildirler. Hürriyet-i mutlaka [mutlak hürriyet] taraftarı ve hükümet aleyhdarı olmak itibarıyla, sosyalistler üzerine büyük bir müreccahiyeti [tercih sebebi] haiz iseler de bu rüçhan [üstünlük] aynı zamanda bir kusurdur. Zirâ hükümet gerçi bir belâdır; fakat lüzumlu bir belâ. Müstakbel [gelecek] sosyalist hükümetini, hükümetçilikten büsbütün sıyrılmış bir içtimaî teşkilât [toplumsal örgütlenme] olarak tasavvur etmek imkânsızdır. Muayyen [belli] bir şekil altında,

asgarî bazı hükümet tesisatı [kurumları] muhafaza edilmelidir. Sendikalistlerin hatası bu lüzumu idrak etmemektedir. Lonca sosyalistlerinin beşeriyete [insanlığa] büyük hizmeti bunu keşf etmelerindedir!.. Gerek sosyalistler, gerek sendikalistler muhakemelerini âfâkî müşahedat [objiktif gözlemler] üzerine bina ve psikolojik avâmili [sebepleri] ihmal ediyor; enfüsî [sübjektif] müessirâtın [etkenlerin] bir vazifesi olmadığı zehabıyla [zannıyla] istintacatta [çıkarımlarda] bulunuyorlar. Hâlbuki enfüsî anasır [sübjektif unsurlar], afakî [objektif] olanların âdeta mukaddematı [başlangıcı] sayılır. İnsan, tabiatı icabı, hükümet, makam-ı resmî [resmî mukam] ve mücâzat [ceza] korkuları gibi masnuat-ı içtimaiyeden [toplumsal varlıklardan] geçemez. Belki birçok asırlar süren bir terbiye devresinden sonra, tabiat-ı beşer ıslah olur da, jandarma ve polis lüzumsuz kalır. Fakat yalnız o zaman anarşizm mevzu-u bahs olabilecektir. Bugün Allah rızası için jandarma ve polisi rahat bırakınız! Lonca sosyalistleri sendikalistleri bu tarzda iknaya çalışmaktadırlar.

Bu tenkidî kısımdan sonra Russell sosyalizmi sendikalizmden tefrik eden [ayıran] en esaslı farkı tedkik ediyor. Ve diyor ki başlıca fark sosyalizmin istihlâk [tüketim] nokta-i nazarını [bakış açısını] müdafaa etmesinde, sendikalistlerin ise istihsal [üretim] nokta-i nazarından [bakış açısından] içtimaî [toplumsal] meseleyi halletmek istemelerindedir. Bir sosyaliste göre bir amele her şeyden evvel bir müstehliktir [tüketicidir]. Ve bir müstehlik [tüketici] olarak istismar olunuyor [sömürülüyor]. "Sa'yinin [emeğinin] bütün semeresi [verimi] işçiye aid olmalıdır" cümlesi müstehlik [tüketici] görüşünün zübdesini [özünü], ruhunu ifade eder. Bu görüşe nazaran [göre] işçilerin teşkilât altına girmeleri, müstehlik [tüketici] olarak birer siyasî parti halinde birleşmeleri demektir. Her siyasî parti bir istihlâk [tüketim] fırkasıdır. Her siyasî mücadele bir istihlâk [tüketim] mücadelesidir. İstikbalin sosyalist cemiyetine gelince, bu bir nevi beynelmilel muazzam cihan kooperativi şeklinde tasavvur olunabilir.

Dernekçilere göre her amele her şeyden evvel bir istihsal [üretim] kuvvetidir. Dernekçi lehçesinde sermayedar istismarı [sömürüsü] demek, amelede menfaat-i umumiyeye [genel çıkara] hâdim [hizmet eden] kıymetleri halk eden [yaratan] kuvvetlerin ezilmesi demektir. Amele fabrikalarında büyük istihsal [üretim] kitleleri halinde teşekkül etmelidir [örgütlenmelidir]. Lonca sosyalistleri bu iki iddiaya da bir derece hak vermekte, bunları telif etmeye [uyuşturmaya] çalışmaktadır. Amele aynı zamanda bir müstehlik [tüketici] ve bir müstahsildir [üreticidir] ve bu iki sıfatla eziliyor. O halde hem fabrika haricinde, hem de dâhilinde mücadele etmelidir. İşçi aynı zamanda hem sendika, hem de fırka azası olmalıdır. Bu teşkilâttan her ikisi kendisine mahsus muayyen [belli] vesait [araç] ve muayyen [belli] hedeflere maliktir. Bir arada mezc olmaları [kaynaşmaları] yalnız imkânsız değil; muzırdır [zararlıdır] da.

Görülüyor ki bu yeni nazariye [kuram] bir ikilik faraziyesiyle [varsayımıyla] başlıyor. Yanlış anlaşılmış bir sosyalizm ile sendikalizm arasında bir uzlaşma tertib etmek [düzenlemek] istiyor; fakat burada ikisinden müstahrec [çıkarılmış] yeni bir "eklektik" nazariye [kuram] bile mevzu-u bahs değildir. Her iki nokta-i nazar da [bakış açısı da] bilâ-tercih [tercih yapılmaksızın], yan yana kabul ediliyor; "ikiniz de haklısınız, ikinize de iman ediyorum," deniyor ve lonca sosyalizminin ruhu buradadır. Siyasiyatçılar, bütün iktidar proletaryanın sosyalist hükümetine ait olacaktır diyorlar. Meslekçiler bütün iktidarın, işçilerin sınaî birliklerine aid olacağını iddia ediyorlar. Lonca sosyalistlerine göre istikbalde iktidarda bir ikizlik olacak: bir tarafta uzinlerin [işyerlerinin] sınaî teşkilâtı, bir tarafta proletarya hükümeti.

Bilâ-vecâ [sancısız], tedrîcî [yavaş yavaş] bir tarzda sermayedarlıktan [kapitalizmden] müşterek [ortak] mülkiyete geçmek, bunlara nazaran [göre] sanayiin millileştirilmesiyle başlayacak. Fabrikaların teknik idaresi, müstakilen [bağımsız olarak] amelelerden mürekkeb fabrika komiteleri tarafından deruhde

olunacaktır [üstlenilecektir]. Her sanayi şubesinin muhtelif fabrikaları birleşerek bir lonca ittihadı [birliği] vücuda getirecekler, tekmil [tüm] lonca ittihadlarının [birliklerinin] mümessillerinden [temsilcilerinden] mürekkeb bir büyük lonca meclisi, en yüksek makam-ı iktidarı [iktidar makamını] işgal edecek; lâkin bu en yüksek makamın iktidarı tahdid edilmiş [sınırlandırılmış] olacak; bu makam yalnız cemiyet hayatının mahdud [sınırlı] bazı cihetlerine [kısımlarına] ve bilhassa istihsale [üretime] taalluk edenlere [ilişkin olanlara] hâkim olacaktır; sınaî müessesatın mevadd-ı iptidaiye [hammadde] ve mahrûkat [enerji] ihtiyaçlarının temini, işçilerin tescil ve tevzii [dağıtımı] ve işin müdafaa [savunma] ve himayesi [korunması] gibi.

Büyük lonca meclisi haricinde ve yanında bir de parleman [parlamento] olacak! Evet, sadece bildiğimiz parleman! İstihlâke müteallik mesâili [tüketime dair sorunları] o münakaşa ve halledecek. Sermayedarlıktan sosyalizme geçiş parlemanı tahrib etmeyecek. İşçileri onu tedricen [zamanla] istila edecek [hükmü altına alacak] ve ona hâkim olacaktır. Bu iki müessese beyninde [arasında] zuhuru muhtemel ihtilâfatı [anlaşmazlıkları] izale [ortadan kaldırmak] için, müsavi adedde [eşit sayıda] parleman ve büyük lonca meclisi murahhaslarından mürekkeb bir murakabe [denetim] komisyonu teşkil olunacak. Tabiatıyla bu iki yüksek makamın telâkkileri [anlayışları] yekdiğere [birbirlerine] tamamıyla makûs [zıt] olacak; devleti biri müstakil sanayiin, diğeri ise müstakil devâir-i intihabiyenin [seçim dairelerinin] heyet-i ittihadiyesi [birleşik kurulu] olarak kabul edecek. Coğrafî ve sınaî bu iki nokta-i nazar birbiriyle çarpışacak ve bilinemez nasıl bir sihirbazlık ile murakabe [denetim] komisyonu bu iki temayülü [eğilimi] telif edecektir [uzlaştıracaktır]! İşte, doğruca küçük burjuvazi manzûme-i efkârının [düşünce sisteminin] durgun bataklıklarına i'sal eden [götüren] lonca sosyalizmi nazariyatı [kuramı] bundan ibarettir.

Russell'in Marx'ı anlamadığını söylemiştik. Fil-hakika [sahiden de] Marx *sınıfların tahrib [yıkılması] ve izalesine [ortadan kaldırılmasına] ve sınıfsız bir cemiyet-i beşeriyenin* [insan toplumunun] tesisine temayül ediyordu [yöneliyordu]. Proletarya devleti, bir geçit devresine tekabül eder; muvakkat [geçici] bir hadise-i içtimaiyedir [toplumsal olaydır]. Proletarya hâkimiyeti, burjuvazi mukavemetine [direncine] karşı olan mücadelede son zaferler elde edildiği gibi, kendiliğinden zail [yok] olacaktır. Proletaryanın iktidarı ele alması, hazırcılar hâkimiyetini kökünden koparmak, sınıf mefhumunu imha etmek içindir. Burjuvazi ve onun eski cihan telâkkisi zeval [son] bulunca, proletarya yeni bir dünya halk edecek [yaratacak] ve onda iktidar ve hükümet olmayacaktır. Bütün bu hakikatler sâde, açık ve eskidir. Bunları hepimiz çoktan beri biliyoruz. Fakat Russell hakîkî Marx'a temas edememiş ve onun öz telâkkilerinden [fikirlerinden] gafil [habersiz] kalmıştır.

Kendi düşünüşlerine gelince, bunlar bizim bugün tanıdığımız beşeriyete [insanlığa] göre değildir. Her türlü kabiliyet-i tatbikiyeden [uygulanma kabiliyetinden] mahrumdur. O, muarızlarının [muhaliflerinin] ruhî ve enfüsî [sübjektif] avamili [sebepleri] ihmal etmelerinden şikâyet ediyor. Kendisi ise şey'î müşahedeye [nesnel gözleme] büsbütün yabancı kalmıştır. Meselâ iktisadî ıztırarları [zorunlulukları] kaale bile almıyor. Bakunin ve Marx'ın nazariyatı[kuramı] tarihî esasata [esaslara] mebnidir [dayalıdır]. Russell'inkiler ise psikolojiye –fakat kitlelerin psikolojisi değil– ferdlerin tahlil-i ruhîsine [ruhsal tahiline] istinad eder [dayanır]. Burada amelî [pratik] ve tedrici [aşamalı] bir tahlil-i ruhîden [ruhsal tahlilden] ziyade arızî [geçici] müşahedat-ı psikolojiye [psikolojik gözlem] mevzu-u bahistir. Cihan harbi lonca sosyalistlerinin yanından, haberleri olmaksızın geçmiştir. 1914'ü 1918'den ayıran uçurumu harikulade bir suhuletle [kolaylıkla] atlayıveriyorlar. Zirâ onun farkında bile değildirler.

KARL MARX, FİLOZOF

AYDINLIK, SAYI 6, ARALIK 1921

Filozoflar, âlemi, yalnız muhtelif tarzlarda şerh [yorumlama] ve izah etmekten başka bir şey yapmadılar... Hâlbuki, onu tebdil etmek [değiştirmek] lâzımdır.
Feuerbach Üzerine on birinci muhtıradan
Karl Marx

Karl Marx, dehâsıyla, fikr-i beşere [insan düşüncesine] yeni bir istikamet vermek kudretini ibraz ettiği [ortaya koyduğu] hâlde, îka' ettiği [yaptığı] bu büyük ve derin tesire rağmen, belki eseri en az okunmuş ve en az anlaşılmış muharrirlerden [yazarlardan] biridir. Bugün onu ismen tanımayanlara artık tesadüf edilmiyor. Fakat büyük bir ekseriyet, yalnız, vaktiyle bu namı taşıyan bir mütefekkirin [düşünürün], etrafında gürültüler yapılan bir inkılâp nazariyesi [devrim kuramı] vaz ettiğini [koyduğunu] –ve münhasıran [yalnızca] bunu– mübhem [belirsiz] bir tarzda bilir. Bunlar için Marx, müesses insan cemiyetini [kurulu insan toplumunu] değiştirmek gayesini güden, alelâde [sıradan] bir politikacıdan farklı değildir.

Biraz daha iyi malûmat edinmiş olanlar, *Kapital* isminde, bir abide ıtlakına sezâ [denilmeye lâyık] eseri vücuda getiren iktisat âliminin, Karl Marx olduğuna vakıftırlar. Fakat esas itibarıyla bu zümrenin de muharririn [yazarın] felsefesi hakkın-

daki malûmatı çok sathidir [yüzeyseldir]... Muazzam eserinin, ilca-yı merakla [merakın zorlamasıyla], bazı hülâsalarını [özetlerini], müntehab [seçilmiş] parçalarını gözden geçirmekten mütehassıl [ibaret] malûmat [bilgiler].

Bir de Marx'ın muârızları [muhalifleri] vardır ki, çoğu iktisadiyat âlimleridir. Bunlar iktisadiyata dair yazdığı eserleri uzun uzun okumuşlar, ince bir elekten geçirmişler, buldukları tenâkuzları [çelişkileri], kendilerine müşevveş [karışık] gelen ifadeleri kaydederek merhametsizce tenkid etmişlerdir. Bu münekkitlerin [eleştirmenlerin] infiali [öfkesi], hiddet ve şiddeti, ilk zamanlar hakkıyla temyiz edilemeyen [ayırt edilmeyen] bir sebebden ileri geliyordu. *Kapital* muharriri [yazarı] iktisadî tedkikatını onların tâbi oldukları ananelerle mukayyed [bağlı] olmaksızın, itiyadlarını [alışkanlıklarını] zîr ü zeber [alt üst] eden ve kendilerine büsbütün yabancı bir nokta-i nazardan [bakış açısından] hareket ile yapmıştı. Onlar, iktisadî mefhumlar [kavramlar] ve muamelat-ı beşeriye [toplumsal ilişkileri], meselenin mâlûm olarak verilmiş iki rüknü [temel direği] olduğu faraziyesine [varsayımına] nazaran [göre]; bunlardan müşâhedenin [gözlemin] istihraç edebileceği [çıkarabileceği] kanunları tahlil ve tesbit etmesini, *Kapital*'den bekliyorlardı. Hâlbuki, Marx'ın kendisine çizdiği program mucibince [gereğince] bu mefhumlar (*catégories*), o zamana kadar yaptığı gibi, isbattan müstağni [ispat gerektirmeyen] mütearifeler [aksiyomlar] gibi kabul edilmiyor; künhlerine [özlerine] varılmak, insanın dimağından [bilincinden] ne suretle ve neden neşet ettikleri anlaşılmak ve anlatılmak arzu olunuyor. Bu hedefe ne dereceye kadar vasıl olduğu [ulaştığı], ayrıca tetkike değer bir meseledir. Fakat Marx'ın kesif [yoğun] eser tedkikatına nüfuz edebilmek için, evvelâ maksadını bilmek ve fikrinin hareket noktasını ve takip ettiği yolu tayin etmek icab eder. Maalesef muarızlarının [muhaliflerinin] hemen hiçbiri, böyle bir taharrî [araştırma] ve tedkiki [incelemeyi] mümkün kılacak tedarikât-ı

felsefiyeye [felsefî donanıma] malik değildi. Fikirlerini tenmiye eden [geliştiren] ve onlara hayyizini [uzamını] veren felsefî zemini karıştırmadan, büyük adamın yazılarını harfi harfine şeklî bir taksir [kusur] ve tenkid ile, kendisini ilzam ettiklerine [susmaya mecbur ettiklerine] cümlesi [hepsi] zahib olmuşlardı [inanmışlardı]. Aynı lisanı konuşmayan eşhasın [şahısların] münazarasına benzeyen bu çarpışmalar, tabiatıyla büyük bir fayda tevlid edememiştir [doğuramamıştır].

Bunda Marx'ın da biraz kusuru yok değildir. Zirâ o, uzun felsefî tetebbuat [incelemeler] sayesinde, kendine has bir âlemi telâkki tarzına vasıl olmuş [ulaşmış]; fakat bunun ayrıça tavzihine l[açıklanmasına] lüzum görmeden, doğrudan doğruya iktisadî mefhumlar [kavramlar] üzerinde nokta-i nazarını [bakış açısını] tatbike [uygulamaya] koyulmuştur. *Kapital* bu suretle vücud buluyor. Biz Marx'ın inkişaf-ı fikrîsini [düşünsel gelişimini] adım adım takip ederek; iktisadî mesâille [sorunlarla] iştigaline saik [sebebin] ne olduğunu, esas akidelerine [düşüncelerine] nasıl vasıl olduğunu [ulaştığını] tedkik edeceğiz. Ve öz fikirlerini, âdeta dimağında [zihninde] uyanırken yakalamaya çalışacağız.

1831'de vefat eden Hegel'in, Berlin Darülfünunu'nda bıraktığı tesir, olanca şiddetiyle henüz hükmünü icra ediyordu. Ludwig Feuerbach ve Alexandr von Humboldt burada yetişiyorlardı. Burası Alman ilminin kâbesi gibi telâkki olunuyordu [değerlendiriliyordu]. Kürsülerin ekserisini [çoğunu] işgal edenler bu filozof ve üstadın muakkibleriydi [takipçileriydi]. Doğduğu şehirde idadî [orta] tahsilini ikmal eden Karl Marx, Darülfünun derslerini takip etmek üzere Berlin'e gelir gelmez, doğruca bu muhite atılmıştı. Felsefe şubesine hâkim olan Hegel'ciler arasında dehâ ile karabeti [yakınlığı] olan kuvvetli şahsiyetler yoktu. Ve genç Marx bunun farkında idi. Bu şubeye yazılmış olduğu halde hukuk şubesinde ihtiyar müderris Edmond Kranz'ın derslerini alâka ile takib ediyordu. Bu dersle-

rin inkişaf-ı fikrîsine [düşünsel gelişimine] çok medarı [desteği] olmuştu. Bilhassa Alman irtica ve muhafazakârlığının bir ilim kalesi mesâbesinde [hükmünde] olan "mekteb-i tarihî"ye karşı hissettiği muhabbetsizlik bu üstadın eser-i telkinidir [telkini sonucudur]. İlahiyat şubesinde Bruno Baviére derslerinden de, Marx çok istifade etmiştir. Bu âlim bilâhare en aziz dostlarından biri olacaktı.

Bu şerâit [şartlar] altında, her türlü tesirata [etkilere] rağmen hususiyetini [özelliğini] muhafaza ederek, tahsilini ikmal ediyor [tamamlıyor]; ve 1841'de doktora tezini geçiyor. Bundan sonra *Ren* gazetesinde muharrirlik [yazarlık] ederken, evvelce derslerine devam ettiği Bruno Baviére ve Copin ile birlikte bir müstakil şuur [bilinç] felsefesi bina etmeye çalışıyor. Bu gayet basit bir şeydi: her sınıf diğer sınıflara karşı muhalefet vaziyetinde bulununca, bizzat kendi menfaatleri ve kendi hedeflerini takdir ve idrak ederse şuurun istiklâline erer. Tarihî hususiyetlere göre bu şuur ya geç veya erken uyanır. Fakat bunun menşeine [köküne] kadar çıkmak, tekâmülünü [evrimini] takib etmek lazım...

Böyle akîm [verimsiz] bir meşgale [uğraş] ile zekâsını yorduğu sırada, büyük bir hadise-i ilmiye [bilimsel olay] Marx'ı bu girîveden [çıkmaz yoldan] tahlis ediyor [kurtarıyor]. Bu hadise Ludwig Feuerbach'ın *Hıristiyanlığın Esası*=(*Essence du Christianisme*) unvanlı şaheserinin intişarıdır [yayımlanmasıdır]. Marx'ın dimağında [zihninde], bu kitabın mütalaası, silinmez bir intibâ [izlenim] bırakıyor. Denilebilir ki, Marx hayatının sonuna kadar Feuerbach'ın tesirinden kurtulamamıştır. Felsefî telâkkisinin teşekkülünde bu kadar mühim bir âmil [sebep] olan bu eserden birkaç kelime ile bahs etmezsek, ne tarihî maddeciliği, ne de filozofumuzun cihanı görüş tarzını anlayamayız.

Feuerbach'a göre Hıristiyanlığın esası *Anthropomorphisme*'dir. İnsan hodbinliği [bencilliği] ilcâsıyla

[zorlamasıyla] ve muhayyilesinin [hayal gücünün] yardımıyla, kendi nefsini [benliğini] mefkurevî [ideal] bir şekle sokar ve ona isnad-ı ulûhiyet eder [tanrılık atfeder]. İlahiyat bu bizim suretimize göre yapılmış ilâhın ilmidir. Bir millî mevcudiyeti olan müşrikler [şirk koşanlar] cemiyetinde Allah da millîdir. Akıl, şe'nîyetin [gerçekliğin] verdiği malûmatlar sahasını aşmakta acizdir; beyhude yere Yunan filozofları, ilâhı, kozmopolit bir mevcud haline getirmeye teşebbüs etmişlerdi. Müşrikler [şirk koşanlar] için halli [çözümü] kabil [mümkün] olmayan bu meselenin cevabını Hıristiyanlık buldu. Allah'ı, ruh gibi telâkki etmekle, onu tabiattan tefrik ediyordu [ayırıyordu]. Böylece, mahsus-ı âlemden [hissedilebilir âlemden] ayrı, hissimizin fevkinde [üstünde] bir âlem yarattı. Bunun içindir ki, Hıristiyanlık bütün ulûmu [bilimleri] –ve bilhassa ulûm-ı tabiiyeyi [doğa bilimlerini]– ilga etti [ortadan kaldırdı]. Bunların yerine yalnız ilahiyat ibka ediliyordu [yerinde bırakılıyordu]. Fakat ilâhiyat kendi mevzuunu tedkik etmek isteyince felsefeye kalb oluyordu [dönüşüyordu]. Skolastik felsefe, insanları tereddüde alıştırdı; ve bundan da devr-i intibah [uyanış devri] doğdu. Esas-ı felsefî, dine davet etmek isteyince, Protestanlık meydana geldi. Allah'ın bizâtihi [li]zâtihi [kendisinin] ne olduğunu araştıran Katolikliğin aksine olarak Protestanlık onun insan için ne olduğunu anlamaya gayret eder. Birincisi ruh ile madde arasında bir tezad ise ikincisi akıl ile iman arasında bir muhalefettir. Fakat fikir bu tezadın esiri olamaz; istiklâlini ihraz [kazanır] ve tabiata avdet eder [döner]. Yeni zamanın mevzuu, Allah'ın şe'nîleştirilmesi [gerçekleşmesi] ve beşerileştirilmesidir [insanlaşmasıdır]. Asumandaki [gökyüzündeki] Allah, muhayyel [hayal edilmiş] bir mevcudiyete malik insan ve arz [yeryüzü] üzerindeki şe'nî [gerçek] insanın inkârı idi. Lâzım olan Allah'ı, hakîkî bir insana, kendisine tamamıyla malik bir insana irca etmektir [döndürmektir]. İlhad-ı müsbet bir te'lîh-i beşerdir [sağlam inançsızlık, insanın tanrılaşmasıdır].

Feuerbach'ın maddiyetçiliği bu tarzda tezahür ediyor: insanın tabiî bir mevcud [varlık] gibi telâkkisi [kabul edilmesi]. Marx daha ileri giderek, insanı içtimaî bir mevcud [toplumsal bir varlık] telâkki eder [olarak değerlendirir]. Fakat taharri usulü [araştırma yöntemi] değişmiş olmuyor. Marx, Feuerbach'a aid bir sıra muhtıralar [tezler] neşrederek kendi görüş tarzını tesbit etmiştir. Esasen 1840–1850 seneleri arasında geçen zamana, Marx'ın felsefe devri demek caizdir [uygundur]. Bütün yazıları felsefî iştigalâtını [uğraşlarını] akseder [yansıtır]. Ve bir makalesinde bizzat kendisi, felsefeden hareket ile iktisada vasıl olduğunu tasrih etmiştir [açıklamıştır]. *Kaptital*, 1844 nihayetinde [sonunda], mevzu-u bahs muhtıralarda [söz konusu tezlerde], kendi kendisine sorduğu suallere cevaptır.

Bu muhtıraların birincisinde: "Feuerbach'ınki de dâhil olmak üzere, bugüne kadar olan maddeciliğin esaslı hatası, eşyayı, âlem-i mahsusu [duyulur dünyayı] ve şe'nîyeti [gerçekliği], ancak madde ve idrak [algı] şekillerinde kavrayıp; enfüsî [sübjektif] olarak maddî faaliyet-i beşeriye [insan faaliyeti] gibi anlamamasındadır. Feuerbach şe'nî [gerçek] bir tarzda mefkûrenin[idealin] muhtevasından ayrı olan mahsusî [başlıbaşına] eşya ister. Lâkin bizzat faaliyet-i beşeriyeyi [insan faaliyetini], afakî [nesnel] bir faaliyet olarak tasavvur etmez" diyor.

Bütün Marksizmin nokta-i hareketi [hareket noktası] ve akidesi [görüş tarzı] buradadır. Marx'ın birlik felsefesinden (*Monisme*) bahs olunurken tahattur etmelidir [hatırlanmalıdır] ki bilginin mevzuu failin[öznenin] faaliyeti mahsulüdür [ürünüdür]. Eski felsefelerin bir "ene" [ego] ile "gayr-i ene"ye [süper egoya] âlem-i haricî [dış dünya] ile ruha tefrik ettiği [ayırdığı] bu birlik halîtası [alaşımı] failin, (şey-*objet*) husûle [meydana] getirici bir faaliyet olarak tasavvur edilmesiyle yeniden vahdetine [birliğine] avdet eylemiştir [dönmüştür]. Bu noktada tarihî maddecilik, tabiî maddecilikten ayrılır. Ostwald'ın tabiî ve mihanikî [mekanik] maddeciliğinde (énergetique) nokta-i ha-

reket [hareket noktası] maddedir; ve ene [ego] onun mahsulü. Marksizm'de fail şey husule [meydana] getirir ve ikisi bir ittihad [birlik] teşkil eder [oluşturur].

Marx'ın, burada, tedkikatının [araştırmalarının] gayet mühim bir anındayız. Zirâ tarihî maddecilik, felsefe faaliyeti ile, iktisadî faaliyetinin iltisak [bitişme] noktasıdır. Marx'ı ilham eden Feuerbach'ın materyalizmi ile Buchner'inki arasında bir uçurum vardır. Feuerbach'a göre hakikat ne mefkûrecilikte [idealizmde], ne de maddecilikte olmayıp; tarih-i tabiî-i beşerde [insanın doğal tarihinde], hissiyat [duyular] ve hadsiyyat [sezgiler] nokta-i nazarındadır [bakış açısındadır]. Zira "bana külliyeti ve ferdiyeti [tümelliği ve tikelliği] temin eden odur. Düşünen ve hisseden dimağ [zihin] olmadığı gibi, hisseden ve düşünen ruh da değil. Hayatın esası onun kendi tezahüratıdır [görünümleridir]." Marx tarih-i tabiî-i beşerde [insanın doğal tarihine] müstenid [dayalı] bir tecrübecilik olan bu şekilde bir maddecilikten bed'ediyor [başlıyor]. Güya şe'nîyetin [gerçekliğin] son müttekâsı [dayanağı] olan bir madde nazariyesiyle [kuramıyla]; hayatı, tarihi ve fikri izah etmek isteyen, "metafizik maddecilik" ile alâkası budur. Engels "Marx'ın maddeciliği mefkurevî [idealist] bir görüşün esiri olmaksızın ve şe'nîyetle [gerçeklikle] tearuz ettiği [çatıştığı] takdirde mefkûreyi [ideali] feda ederek; şe'nî [gerçek] âlemi –tabiat ve tarihi– ona takarrüb eden [yaklaşan] herhangi bir şahsa kendiliğinden göründüğü gibi, idrak etmekten ibarettir."[1] diyor.

Mâlûm olduğu üzere bu, tecrübevî fununun [pozitif bilimlerin] nokta-i nazarıdır [bakış açısıdır]. O hâlde tarihî maddecilik sadece tecrübecilik [pozitivizm] demek oluyor. Engels bizi haberdar ediyor ki, tecrübe, Marx için, yalnız eşyanın değil; tekevvünatın [var oluşun] da tecrübesidir. Zaten Marx'ın kullandığı usul-ı felsefîyi (*Dialectique*) tarif ederken, aynı muharrir:

1 *Din, Felsefe ve Sosyalizm*, Muharriri: Fredrich Engels.

"tabiatın, cemiyet-i beşeriyenin [insan toplumunun] ve fikrin hareketi ve tekâmülünün [evriminin] kanunları ilmîdir [bilimseldir]" diyor. Bu esasata nazaran [esaslara göre] tarihî maddecilik bir tecrübevî [pozitif] diyalektiktir. Şe'nîyetin [gerçekliğin] hareket kanunlarını tedkik eder.

Bütün hassasiyetimiz [duyularımız] âlem-i haricî [dış dünya] ile münasebete girdiği zaman, sarf ettiğimiz maddî faaliyete "tecrübe" deriz. Hatıratımızın [belleğimizin] tezâyüdü [çoğalması] neticesi bu tecrübe daimî bir büyüme ve ihtilat [etkileşim] hâlindedir. Bu suretle âlem hakkındaki bilgimiz terakki eder [ilerler]; ve onu öğrenerek tarihî bir tarzda kendisini halk ederiz [yaratırız]. İdealizmin çoktan beri bildiği bu görüş, maddeciliğe meçhul kalmıştır. Zirâ bu sonraki için "şey=*objet*", verilmiş, faile [özneye] hariç [dışsal] ve hariçten alınması ve şuurumuza [bilincimize] kayd olunması lâzım gelen bir şeydir. O halde bilgiyi hulâsaten [kısaca] nasıl tarif edebiliriz?

Feuerbach'a aid ikinci muhtırada [tezde] Marx bize cevab veriyor: "fikr-i beşerin [insan düşüncesinin] afakî [nesnel] hakikate erişip erişmediği, bir nazariye [kuram] meselesi değil amelî [pratik] bir meseledir." Yani bilmek yapmaktır. Sokrat daha eskiden bunu söylemişti. Aynı muhtırada: "amelden [pratikten] tecerrüd eden [soyutlanan] fikrin şe'nî [gerçek] veya gayr-i şe'nî [gerçek dışı] olduğu, tamamıyla skolastik bir münakaşadır [tartışmadır]" diyor. "Şey" bizzat tecrübeye tâbi tutulamazsa, sadece bir kelimeden ibarettir. Ve bizim şuurumuz [bilincimiz] ona erişemezse şe'nî [gerçek] olarak mevcud değildir. Bu suretle Marx her şeyi şe'nî [gerçek] insana irca ediyor [döndürüyor].

Altıncı muhtırasındaki [tezindeki] şu mütâlaa [görüş] çok mühimdir: "Feuerbach zat-ı dinîyi [dinsel özü] zat-ı beşere [insan özüne] irca ediyor [indirgiyor]. Fakat zat-ı beşer [insan özü] münferid bir şahsa [tek bir kişiye] mülahık [bitişik] bir fikr-i mücerred [soyut fikir] değildir. Hakikatte zat-ı beşer [insan özü] içtimaî faaliyetlerin [toplumsal faaliyetlerin] heyet-i mec-

muasıdır [bütünüdür]. Bu şe'nî zatın [gerçek özün] être réel tenkidine girişmemekle, Feuerbach: 1-Tarihin cereyanını nazar-ı itibara almayarak ruh-ı dinîyi [dinsel ruhu] maddileştirmeye; ve kabl-üt-tahkik [araştırmaksızın] mücerred [soyut] ve yalnız bir ferd-i beşer [insan bireyi] tasavvur etmeye; 2-Beşeriyeti [insanlığı] asıl ve esasında, âdî [sıradan] revâbıt-ı tabiîye ile [doğal bağlarla] yekdiğere [birbirine] merbut [bağlanmış] bir efrad [bireyler] koleksiyonu olarak idrak eylemeye, kendi kendisini mahkûm ediyor."

Failin [öznenin] tecrübesi, ancak ferdî [bireysel] ve içtimaî [toplumsal] bir tecrübenin imtizacı [uyuşması] mahsulü [ürünü] olabilir. İlim, müşterek [ortak] faaliyetin neticesidir. Eğer ferdî hisler [bireysel duygular] ve idraklerin [anlayışların] tesadümü [tokuşması] imkânı olmasaydı, ilim ve fen vücud bulmayacaktı. Marx ferdî [bireysel] tecrübeye değil, içtimaî [toplumsal] tecrübeye müracaat ediyor. Ve Feuerbach'ın başlıca hatasını şu cümle ile işaret ediyor: "Feuerbach ruh-ı dinînin [dinsel ruhun] mahsul-ı içtimaî [toplumsal ürün] olduğunu ve tahlil ettiği mücerred [soyut] ferdin, hakikatte cemiyetin [toplumun] muayyen [belli] bir şekline mensup olduğunu görmüyor." Dünyayı tanımak isterseniz, cemiyeti muayene ediniz [inceleyiniz]. Âlem ve onu tahrik eden [harekete geçiren] kuvvetler hakkında tam bir malûmat [bilgi] edinmek; içinde yaşadıkları cemiyette, insanların tâbi oldukları şerâiti [şartları] tahlil etmezsek mümkün olamaz.

Marx'ın hâkim fikri sekizinci muhtırada tebarüz ediyor [beliriyor]: "İçtimaî [toplumsal] hayat aslen amelîdir [pratiktir]. Tarik-i tasavvufa [tasavvuf yolunda] îsâl eden [erişilen] bütün muammaların mantıkî hal [çözüm] ve faslı [başlangıcı], âmâl-i beşerde [insansal işlerde] ve bu âmâlin [işlerin] idrakinde [anlaşılmasında] mündemiçtir [saklıdır]." Marx âlemin esrar ve muammalarla dolu olduğunu inkâr etmiyor. Yalnız bunların anahtarına malik olduğumuzu iddia ediyor. Cemiyet önümüz-

de açılmış bir kitab gibi duruyor, fakat yazılarının elifbası meçhulümüz... Bunu öğrenmekten müstağni kalamayız [kaçınamayız]. Bu sayede yalnız cemiyeti değil; aynı zamanda bütün âlemi öğrenmeye muvaffak olacağız. Cemiyette icra-yı ahkâm eden [hüküm süren] kanun, bütün âleme kabil-i tatbiktir [uygulanabilir]. Bu hakikatlere nüfuz edilince, *Kapital*'in anlaşılması kolaylaşır. Bu tezler bizi sırf felsefî tedkikattan, tedricî bir tarzda [adım adım], Marx'ın 1850'den sonraki sırf iktisadî tedkikata îsâl ediyor [ulaştırıyor].

Bakınız meselâ 1844'te içtimaî meseleyi [toplumsal sorunu] nasıl telâkki ediyor [ele alıyor]. Dördüncü muhtırasında: "Feuerbach, dünyanın, biri dinî ve hayalî, diğeri şe'nî [gerçek] iki âleme ayrılmasını esas olarak ileri sürüyor. Bütün eseri âlem-i dinîyi [dinsel âlemini], esas-ı dünyevîsine [dünyevî temele] ircâ eylemeye [indirgemeye] hasr edilmiştir. Bu iş ikmal edilince [tamamlanınca], esas meselenin yine muallâkta [asılı] kaldığını fark etmiyor. Eğer esas-ı dünyevî [dünyevî temel], kendi kendisinden ayrılıyor ve müstakil bir krallık gibi bulutlarda taht kuruyorsa; demek oluyor ki, o kendisiyle tezad [karşıtlık] ve ihtilâf [çelişki] hâlindedir... Ve kendi kendini inkâr ediyor. O halde bu esas-ı dünyevîyi [dünyevî temeli], tezadları [karşıtlıkları] içinde tanımak ve sonra tezadların [karşıtlıkların] ilgası [ortadan kaldırılması] suretiyle, amelî [pratik] bir tarzda inkılâp ettirmek [değiştirmek] ister." Marx, Feuerbach'ı itmam etmeye [tamamlamaya] çalışıyor.

Bu dünyevî ve fevk-at-tabia [doğa üstü] iki âleme ayrılış, zan olunduğundan daha pek mebzulen [bol] tesadüf edilen bir vakıadır. Her tarafta insan, maişetin [yaşamın] maddî rabıtaları [bağlantıları] fevkinde [üstünde] mefkurevî [idealist] rabıtalar [bağlantılar] tahayyül eder. Amelî [pratik], dinî, ahlakî, akidevî [düşünsel], siyasî... hayatın tekmil tereddüdleri, yakından bakılacak olursa, cemiyetin tenakuzlarında [çelikilerinde], birer vech-i izah [açıklama yolu] bulabilirler. Cemiyet tedkik edil-

mezse, hiçbir ilim aklî hatadan sâlim [uzak] olamaz. Fikir âleminin izahını biz içtimaî tenakuzlarda [toplumsal çelişkilerde] bulacağız. Hülâsa [kısaca] âlemi, insan cemiyetlerini tedkik etmedikçe, anlamak imkânsız... İnsan cemiyetlerinin tanılması da [bilinmesi de] ancak onu paralayan tenakuzların [çelişkilerin] anlaşılmasıyla kabil [mümkün]... Bu tezadların [karşıtlıkların] kanununu taharrî eden [araştıran] ilim de iktisattır. Görülüyor ki, Marx gençliğinde aklına varid olan âlem-şümul [evrensel] sualin [sorunun] cevabını bulmak üzere iktisadiyatla iştigale [uğraşmaya] koyuluyor. Feuerbach'a aid muhtıraların [tezlerin] mütemmim'i [bütünleyeni] *Kapital* oluyor.

1867'ye kadar bir tek fikir Marx'ın taharriyatına [araştırmalarına] rehber oluyor: sınıflara ayrılmış bir cemiyetin nasıl işlediğini tahkik. Marx'tan evvel Kyrv ve Thierryde tarihî, maddiyetçi usullerle yazmışlardı. Onlar için de, tarih insanların eseriydi. Ve insanların tarihini yapmak için, onların cemiyetteki şerâit-i hayatiyelerini [yaşama koşullarını] –yani iktisadı– tedkik etmek icab ettiğini kabul ediyorlardı. Fakat bir şeyde yanılıyorlardı! Zannediyorlardı ki, iktisat hariçten, ilahî bir kuvvet gibi insanlar üzerine icra-yı tesir [etki] eder. Hâlbuki, iktisat da insanların eser-i faaliyetidir [faaliyetinin eseridir]; ve tarihin bir sayruresidir [bir hâlden bir hâle değişmesidir]. Daimî bir tarzda tahavvül eder [değişir]. İnsanlar hem tarihlerini hem iktisatlarını yaparlar. O halde iktisadiyatı bir felsefe ilmi gibi tedkik etmek lâzım.

Marx'ın bu felsefî esasları muâmelat-ı beşeriyeye [toplumsal ilişkilere] tatbikinden [uygulamasından] istihsal ettiği [elde ettiği] neticeleri ve nasıl sermayedar cemiyetinin [kapitalist toplumun] inkılâbına dayandığını diğer bir makalede izah edeceğiz.

MÜBHEM NOKTALARI TENVİR

AYDINLIK, SAYI 9, EYLÜL 1922

İnkılâb hareketlerine dair olan neşriyatımızı [yayınlarımızı] dikkatle takip ve bugünkü cemiyetin yıkılması lüzumunu tasdik eden bazı karîlerimizin [okurlarımızın] yarın hakkında da birçok şüpheleri olduğunu anlıyoruz. Aldığımız mektuplara hemen aynı itirazlar, bir sosyalist cemiyetinde de adalet ve müsavatın [eşitliğin] pek güçlükle teessüs edebileceği [kurulabileceği] hakkındaki bedbin [kötümser] mülahâzalar [düşünceler] tekrar ediyor. Bu muhaberat [yazışmalar], bazı noktaları tenvir [aydınlatılma] ve izah etmekle umumî bir ihtiyaca cevap vermiş olacağımızı gösteriyor. Müşterek tasarruf [ortak mülkiyet] temeli üzerinde yükselecek yeni binanın kuruluşunda, tesadüf edilebilecek müşküllerin [güçlüklerin] ne tarzda ber-taraf edilmesi [ortadan kaldırılması] muhtemel olduğunu, muhtıra [hatırlatma] kabilinden, bildiğimiz ve düşündüğümüz şekilde, şuracığa kaydedeceğiz. Evvelâ şunu bilmek icab eder ki, istihsalin [üretimin] bugünkü eşkaline [biçimine] ve inkişafına [gelişimine] göre sermayedarlık idaresi [kapitalist yönetim], çalışan beşeriyet [insanlık] için tahammül edilmez, tabiata muhalif bir esaret nizamıdır; ve sosyalist idaresinin [yönetimin] tesisi yalnız tekamül [evrim] tarihinin bize kabul ettirdiği zaruret değil, aynı zamanda hemcinslerinin ızdırabı karşısında kanayan bir kalbe malik [sahip] her ferdin şiddetle arzu ettiği, tatbiki [uygulanması] imkân dâhilinde bir idaredir. Hal-i hazır cemiyetinin bütün akla gelen fenalıklarını kökünden izale etmeyeceği [ortadan kaldırmayacağı] tahakkuk etse [aşikâr olsa] bile yine

insaniyetin esas davasını adilâne bir tarzda fasl ettiği [çözdüğü] için sosyalizm esasatı [esasları] şükran ile kabul olunmaya ve bir inkılâb yapmaya değer.

Şüpheleri izale etmek [gidermek] için bizlere müracaat eden yoldaşlarımız diyorlar ki: "inkılâbdan sonra da güç ve kolay, hoş ve nahoş işler olacak; ve pek pis ve külfetli olmakla beraber umumun menfaati namına yapılması mecburî olan ağır işlerle de bir kısım ahalinin uğraşması icab edecektir. Tabiî hürriyetten bil-istifade [faydalanarak] herkes en kolay ve en eğlenceli işleri intihab etmek [seçmek] isteyecek ve bu suretle hedefi teşkil eden müsavattan [eşitlikten] uzaklaşılacak. Yoldaşlar arasında münâzaalar [çekişmeler] zuhur edecek [ortaya çıkacak]. İlh..."

İnkılâbda iki devir tefrik [ayırt] etmek elzemdir. Bunların birincisinde işçi sınıfı hâkimiyetini tesis eder [kurar] ve istihsale [üretime] uyan mülkiyet usulünü tatbik etmek için zemini hazırlar; çocukları ve gençliği yeni cemiyete [topluma] yakışacak bir tarzda terbiye eder. Ve sınıfların ortadan kalkması için mücadelede bulunur. Bu devirde uzak gayeye muvafık [uygun] bir hürriyet ve müsavat [eşitlik], ancak sermayedarlar sınıfının başkaldırmasına hizmet edeceği için mevzu-ı bahs olamaz. Kendi sınıf hükümetleri, işçilerden ve tekmil taraftarlarından askerî bir itaat bekler ve herkese kabiliyetine göre bir iş verir.

İkinci devir ise, sınıflar tamamıyla ortadan kalktıktan sonra başlar ve ancak o zaman cemiyet ve iktisadiyata iştirak [ortaklık] usûlü hâkim olur. Bu merhaleye [aşamaya] vasıl olunca [ulaşınca] yukarıda zikr ettiğimiz itiraz varid [geçerli] olabilir. Sosyalizm nazariyecileri [kuramcıları] bütün bu amelî [pratik] mesaili [sorunları] umumî "elektrikleme"nin halledeceği kanaatindedirler. Bugünden bazı memleketlerde, yer yer büyük elektrik merkezleri yapılarak bunların temin ettiği kuvve-i muharrike [hareket gücü] ile birçok işler görülmektedir.

İnsaniyet bu dereceyi bulunca esasen işçi hâkimiyeti altında terbiye müesseselerinden [eğitim kurumlarından] yetişmiş

olan gençler, şimdiki nesillerin küçük burjuva zihniyetinden büsbütün masun kalacaklarından [korunacaklarından] bizim gibi hasis [bayağı] düşüncelere kapılmayacaklar ve her hangi işi, faydalı bir vazife ifa etmek [yerine getirmek] zevkiyle yapacaklardır. Muhtelif ihtisaslara [uzmanlıklara] tefrik [ayırma] meselesi de bugün bildiğimiz gibi gelişi güzel olmayacak; terbiye ve talim [eğitim ve öğretim] bürolarındaki heyetler daha küçük yaştan takip ettikleri gençleri zekâ ve kabiliyetlerine göre muhtelif faaliyet safhalarına sevk edeceklerdir. Ve nazariyecilere [kuramcılara] göre bugünün müfrit ihtisasçılığı [abartılı uzmanlaşma fikri], az ücretle çok iş çıkarmak itibarıyla sermayedarlık idaresine muvafık [uygun] ise de insanların dehâ ve kabiliyetlerini dumura uğratmakta ve beşeriyetin [insanlığın] seviyesini alçaltmaktadır. Bunun için bir şahsın bütün ömrünce aynı işle meşgul olmasını yeni idare hoş göremeyecektir. Ve zaman zaman herkes kendi arzusuyla bir işten diğerine geçebilecektir. Zaten istihsal [üretim] bir daimî nizam [düzen] altına girip elektrikleme terakki ettikçe [geliştikçe], mecburî iş müddeti [zorunlu çalışma süresi] kısalacağından herkes gününün büyük bir kısmını sanata ve ulûm [bilimlere] ve fününa [bilim dallarına] hasretmekte serbest olacaktır.

Pek ağır ve kirli işler için iki çare varid-i hatır olabilir [akla gelebilir]. Şu muhakkaktır ki, bu işlerle muvazzaf [görevli] hususî [özel] işçi zümreleri olmayacaktır. Ya herkes haftada veya ayda bir gününü bu sahalarda çalışmaya hasredecek; veyahut mükellefiyet-i askeriye [askerî yükümlülük] kabilinden bir teşkilat sayesinde, meselâ yirmi yaşına gelen her genç altı ay veya bir sene umumî hizmet müfrezelerinde [birliklerinde], bu gibi müz'ic [bunaltan] ve pis işleri görmeye mecbur tutulacak, bu suretle herkes kısa bir müddet devam eden zahmet mukabilinde [karşılığında] bütün ömrünce gayet müsait şerait [şartlar] altında çalışmak hakkını kazanmış olacaktır.

Bir de mutlak bir müsavatın [eşitliğin] kabil olup olmadığı meselesi hatıra gelir. Bu hususta iki muhalif görüş mevcuttur. Bir sosyalist idaresinin temin ettiği müsavat [eşitlik] sayesinde ferdler arasındaki farklar gittikçe zâil olacak [tükenecek]; nesilden nesile insanlar birbirine daha ziyade benzeyecek; ve birkaç asır nihayetinde kadınları erkekleri tefrik eden [ayıran] bu maddî başkalıklarıyla ortadan kalkacak; Havva cinsinden olan insanları Âdem cinsinden olanlardan ayırt etmek imkânı olmayacak diyen mütefekkirler [düşünürler] olduğu gibi bunun aksini iddia edenler de vardır.

Biz bu ikinci zümredeniz. Ve o kanaatteyiz ki mefkûremiz [idealimiz] tahakkuk ettikten [gerçekleştikten]asırlarca sonra bile sanat ve ilim dâhîleriyle basit bir akıl sahipleri arasında büyük farklar bulunacaktır. Tabiî bunlar ruhen yakınlık ve kardeşlik hissedecekler. Fakat cemiyette ifa edecekleri [yerine getirecekleri] hizmetin mahiyet [içerik] ve vü'sati [genişliği] pek farklı olacaktır.

İSLÂM ÂLEMİNDE İÇTİMAÎ İNKILÂBIN MENŞELERİ

AYDINLIK, SAYI 10, KASIM 1922

Ankara'da intişara [yayına] başlayan İlim, Fen, Felsefe mecmuasının ilk nüshasında, Akçuraoğlu Yusuf Bey'in sosyalizme dair tedkikî bir makalesini, büyük bir alâka ile okuduk. Bu makale Karl Kautsky'nin "Sosyalizmin Mübeşşirleri [Müjdecileri]" eserinden mülhem olarak [ilham alarak] yazılmıştır. Bu meslek-i içtimainin [toplumsal ekolün] esasatı [esasları] beşeriyet [insanlık] tarihinin en eski devirlerinde, bazı iktisadî zaruretlerin doğurduğu içtimaî [toplumsal] hareketlerde, fiilî bir tarzda, müşahede edildiği, vesaik [belgeler] ve vekayi-i tarihiye [tarihsel olaylar] zikriyle [anılarak] ispat edilmektedir.

Yusuf Bey, Eflatun'un felsefesini, Spartakus hareketini ve iptidaî [ilk] Hıristiyanlıktaki meslek-i iştirakîyi [sosyalizm yolunu] andıran cihetleri [yönleri] kaydettikten sonra, Şarkta ve âlem-i İslâm'da vuku bulan müsavatçı [eşitlikçi] ve iştirakçi [kolektivist] hareketleri tedkik ediyor. Eserin asıl kıymetli olan kısmı budur. Zirâ Garb müellifleri [yazarları] tarihî ve içtimaî [toplumsal] eserlerinde Şark ve âlem-i İslam vekayii [İslâm âlemi olayları] üzerine daima ya pek sathî [yüzeysel] bir nazar [görüş] atfetmişler, yahut da bunları görmeden geçmişlerdir. Bu noksanın, na-tamam bir tarzda [tamamlanmamış] olsa da, telâfi edilmesi şayan-ı şükrandır [şükrana değerdir]. Biz bu mecradaki taharriyatın [araştırmaların] tevâlîsini [devamını] temenni ederiz.

Aydınlık karîlerine [okurlarına], istifadeli [faydalı] bulduğumuz bu yeni malûmatı hulâsaten [özetle] arz edeceğiz.

Şarkta iştirak [kolektivizm] temeline istinad eden [dayanan] ilk içtimaî [kolektivist] hareket 'Mazdakîlik'tir. Mazdak, İran'ın Nişabur şehrinde doğmuştur. İran şahı Kisra Kubat [M 491-531] devrinde, o zaman yeni addolunan [kabul edilen] bir mezhep ortaya atmıştır. Bu hadise İslamiyet'in zuhurundan [ortaya çıkışından] az evveldir. Acem eserlerinden naklen İslam tarihlerinde okunduğuna göre Mazdakîliğin esası, emval ve emlakin [mal ve mülklerin], hatta nisvanın [kadınların] bütün cemiyete müştereken [ortaklaşa] ait olması imiş. Bu tam komünizmdir. Mazdak hareketinin en mühim husûsiyeti [özelliği], on dokuzuncu asır hayal-perest [ütopik] sosyalistlerinin, Simon'ların, Fourier'lerin son derece arzu edip de ele geçiremedikleri bir fırsata mazhariyetidir [sahip olmasıdır]: bu büyük mütefekkir [düşünür], herkesten evvel fikrini, zamanın hükümdarı olan Kubat'a kabul ettirmeye muvaffak olmuştur.

Sonra bu makamın iktidarına güvenerek bütün İran'a mesleğini [ekolünü] tatbike [uygulamaya] gayret etmiş; Maamâfih [gelgelelim], bütün hükümet kuvveti elinde olduğu hâlde yine büyük güçlüklere maruz kalmıştır. Halk isyan etmiş; bir aralık Kubat'ı tahtından indirerek Mazdakiliğin intişarına [yayılmasına] mâni olmak istemişse de, yine Mazdak taraftarları galip gelmiştir. Mazdakîlik daima tekerrür eden [tekrarlanan] muhalefet hareketlerine karşı koyarak otuz sene devam edebilmiş ve bu müddet zarfında gayet samîmî şuurlu [bilinçli] taraftarlar kazanmıştır. Veliaht Hüsrev Nuşirevan'ın maiyetindeki muhalifler nihayet galebe çalmışlar ve bu şehzadeyi Kisralar tahtında ik'âd etmişlerdir [oturtmuşlardır]. Bu mürteci hükümdar gailesiz [sıkıntısız] hükümet edebilmek için dört yüz bin Mazdakîyi katlettirmiş, reisleri Mazdak'ı da, bizzat kendi hançeriyle öldürmüştür.

Görülüyor ki, daha pek eski zamanlardan beri, imtiyaz ve ferdî mülkiyet taraftarları, inkılâpçıları, her türlü merhamet hissinden berî [uzak] olarak daima kana boğmuşlardır.

Bu vakanın zuhuru [ortaya çıktığı] hengâmlarında [sıralarda] İran'ın büyük şehirlerindeki vaziyet-i içtimaiye [toplumsal durum] tedkik olunursa [incelenirse] Mazdak'ın inkılâp teşebbüsü pekâlâ izah olunabilir: büyük şehirler ahâlisi birkaç sınıfa ayrılıyordu; büyük arazi sahibi olan zengin dihkanlarla [köy ağalarıyla] Zerdüştlüğün ruhanileri olan muganlar, imtiyazlı hâkim sınıfı teşkil ediyorlardı [oluşturuyorlardı]. Ve bunlar asilzade addolunurdu [sayılırdı]. Ahâlinin eksriyet-i kahiresini [belirleyici çoğunluğunu], dihkan ve muganların arazisini işleyen köylülerle şehir esnaf ve tüccarı terkib ederlerdi [oluştururdu]. Bunlardan mâadâ [başka] şehirlerde karın tokluğuna çalışan birçok işçilerle mal gibi alınıp satılan esirler ve köleler vardı. Ve bütün bu halk, hâkimlere hak veren, maddî ve manevî kuvvetin, imtiyazın mürevvici [destekçisi] olan Zerdüşt mezhebine mensup idi. Fakr-ü-sefalet [fakirlik ve sefalet] bu dinde bir teselli bulamıyordu. Dinin rahipleri olan muganlar siyasî ve idarî işlerde büyük nüfuza malik idiler. Ve bu nüfuzu zenginler ve kişizadeler lehine istimal ederlerdi [kullanırlardı]. Bütün menfaatlerini ayaklar altında çiğneten mevcud müessesatın [kurumların] muhafazası, kendi esaret ve sefaletlerinin temâdîsi [sürüp gitmesi] demek olduğunu amele, köylü ve alelumum [genel olarak] fakir halk, idrak değilse bile hissetmeye başlamıştı. Mazdak bu sırada zuhur ederek, bu çaresizler sınıfına, bir yeni din şeklinde bir içtimaî mefkûre [toplumsal ülkü] getirdi ve bunu dünyada belki ilk ve son olmak üzere, devlet kuvvetiyle muvakkaten [geçici olarak] tatbike [uygulamaya] muvaffak oldu.

Mazdak, dünya münasebetlerinde [ilişkilerinde] ve işlerindeki bütün fenalıkların menbaı [kaynağı], eşya ve eşhasa [şahısları] efradın [fertlerin] temellük edebilmesinde [mülk edi-

nebilmesinde] olduğunu görmüş ve temellük [mülk] edilmesi mümkün her şeyi, cemaatin [topluluğun] müşterek [ortak] mülkü addetmiştir [saymıştır]. Dihkan ve muganlar, keselerine dokunan bu ıslahatın [düzenlemenin] önüne geçmek için hiçbir vasıtaya müracaattan çekinmemişler ve bilhassa ruhaniler halkı irşad [aydınlatma] ve tenvir [bilgilendirme] vesilesiyle Zerdüşt mezhebini bir silah gibi istimal etmişlerdir [kullanmışlardır].

Ferdî mülkiyet taraftarlarının galebesine [galibiyetine] rağmen İran'ın her tarafa kök salmış olan Mazdakîlik bu topraklardan tamamıyla çıkarılamamıştır. "Kök kalmış, ve müsait şerâit [şartlar] buldukça taze filiz vermiştir." İslamiyet'in zuhurundan [ortaya çıkışından] sonra da İran'da ve Azerbaycan'da Mazdakîlik'le karabeti [akrabalığı] olan hareketler vuku bulmuştur.

Üçüncü asr-ı hicrîde [hicrî asırda] Me'mun halife zamanında meydana çıkan Babek mezhebi, Mazdak mezhebinin bir yeni şekli addolunabilir [sayılabilir]. Babek namında bir Müslüman, Mazdak iştirakçiliğini [kolektivistliğini] İslamiyet'in bazı zevâhiriyle [görünümleriyle] örterek, ortaya atmıştır. Esasen kendisi Erdebil civarında doğmuş bir Acem'dir. Büyük bir yekûna [toplama] bâliğ olunca [ulaşınca], Babekîler hilafete isyan ettiler. Me'mun halife bunlarla yirmi sene uğraşmaya mecbur oldu. Bu mezheb bütün Azerbaycan ve şarkî Ermenistan havalisine yayılmıştı. Ancak Mu'tasım halife zamanında Babek taraftarları mağlub edilmiş ve kendisi esir edilerek Bağdat'ta idam olunmuştur. Tıpkı Mazdakîlik gibi, Babek hareketi de İran'ın şimal [kuzey] ve şimal-i garbîsine [kuzey batısına] iştirakçilik [kolektivizm] tohumlarını ekmiş ve bütün şiddetli tedbirlere rağmen zaman zaman bu havâlide [bölgede] buna müşâbih [benzeyen] hareketler zuhur etmiştir.

Bunların hiçbiri ilk hareket kadar vü'sat [genişlik] kesb edememiştir [kazanamamıştır]. Fakat âlem-i İslâm'ın [İslam âleminin] kısm-ı cenubîsinde [güney kısmında] Irak'ta, içtimaî

[toplumsal] sebeplere mebni [dayalı], pek büyük ve mühim kıyamlar [ayaklanmalar] vukua gelmiştir. Hülefa-yı Abbasiye'den [Abbasî halifelerinden] Harun-ür-Reşid ve Me'mun asırları, İslâm medeniyetinin en şaşaalı, en mesud devirlerinden biri addolunur [kabul edilir]. Bu esnada Bağdad, Şarkın [Doğunun] en büyük, en zengin ve en işlek şehri, iktisadî merkezi olmuştu. Bağdad'ın cihan-şümul [dünya çapında] ticareti Basra vasıtasıyla icra edilirdi. Bu vâsî [geniş] ticaret-i bahriye [deniz ticareti] neticesi olarak Basra'da külliyetli [pek çok] miktarda iskele amelesiyle, kürekçiler, yani gemi amelesi toplanmış bulunuyordu. Bu amelenin bir kısmı zenci esirlerdi. Bundan maada [başka] Irak'ın zengin topraklarını, bağ, bahçe, hurmalık ve tarlaları işlemek üzere, mülkdarlar [padişahlar], birçok zenci esirleri de, rençber olarak kullanırlardı. Basra, âdeta Zengibar'dan getirilen üsera [esirler] ticaretinin merkezi olmuştu. Esirlere her zaman ve her yerde edilen muamele malumdur. Bu mahalde [yerlerde] hummalı bir faaliyet içinde kitle hâlinde bulunmaları dolayısıyla, muvaffakiyetli bir tarzda isyan etmek için, zenci üsera [esirler], lâzım gelen şerâite [şartlara] malik idiler. Miladî 869 senesinde, Hazret-i Ali evladından olduğunu iddia eden Mehmed oğlu Ali isyan bayrağını omuzlayarak bu zencilerin başına geçiyor; bilâhare [gelecekte] büyük muhârebelere [savaşlara] sebep olan büyük bir içtimaî [toplumsal] hareket vücuda getiriyor. Bu dâhilî muharebata [iç savaşlara] İslâm tarihinde "harb-ül-zenc" tabir olunur. "İhtilâlciler muvaffak oldukları mahallerde, tıpkı Spartakus ordusunun yaptığı gibi üserayı [esirleri] azad ediyorlardı." İhtilâlin muvaffak olduğu yerlerde efendiler, sermayedarlar katl olunuyor, mülkleri ve tarlaları yakılıyordu. Halifenin orduları birkaç defa bu esir ordularına mağlup olmuştur. Reisleri Ali'ye İslâm burjuva müverrihleri [tarihçileri] "El-habis" lakabını verirler. On beş sene devam eden zenci esirlerinin kurtuluş hareketi de, nihayet-El-muvaffak halife tarafından bastırılmıştır.

Bu zenci hareketine bir sınıf şuurunun [bilincinin], nazarî [kuramsal]bazı fikirlerin hâkim olduğunu tarih kaydetmiyor. İslâm tarihlerinde "karamita hareketi" denilen vaka da aynı asırda zuhur etmekle [ortaya çıkmakla] beraber, kuvvetli bir nazariyat [kuram] temeline malik bulunuyordu. Bu itibarla ehemmiyeti daha büyüktür.

"Karamita hareketini ihdas eden İsmailîye mezhebi, mezahib-i şîadan [şîa mezhaplerinden] biridir. Şiilik Araplardan ziyade İran'ın ruh ve zekâsıyla inkişaf etmiştir [gelişmiştir]." Denilebilir ki tamamen Arap olan tacir ve aristokrat Benî Ümeyye [Emevîler] aleyhine, Arap olmaktan ziyade Müslüman olan Haşimîlerle beraber kıyam eden [ayaklanan] İranîlerin elinde bu mezhep mükemmel bir itiraz ve mücadele vasıtasıdır. İsmailîye mezhebi misyonerlerinden bir İranlı'nın irşad ettiği [yol gösterdiği], Kûfe civarı ahalisinden (karmat=çirkin yüzlü) lakabını taşıyan bir köylünün teşebbüsüyle zuhur eden [ortaya çıkan] Karmatî hareketini Alman müverrihi [tarihçi] August Möller Şiîlik ile Babekiliğin, yani komünizmin bir memzûcu [karması] addediyor [kabul ediyor]. Karmatî hareketi esnasında miladî 874 tarihinde mahallî ahvâl [durumlar] ve şerâit [şartlar] böyle bir ihtilâlin hudusuna [ortaya çıkmasına] müsaid idi. Irak'ta köylüler maîşet [geçim] hususunda pek çok zahmet çekiyorlardı. Halife sarayının ihtişam ve debdebesini, saray mensuplarının, şehirli zenginlerin sefahat ve israfını, biçare köylü, ailesinin kuru ekmeğini tenkîs suretiyle [eksilterek] vermeye mecbur olduğu vergilerle, hizmet ve angaryalarla temin ediyordu. Bir taraftan da zenci ihtilâli dolayısıyla bedevîlerin mütemadiyen [sürekli] yağma ve garetine [hücumuna] maruz kalıyor idi. İhtilâlcileri tedibe [yola getirmeye] gelen halife askerlerinin iskân ve iâşesi de yine köylünün boynuna yüklenirdi. Mehdi zuhuruna [çıkması] intizar [beklentisi], yegâne tesellileriydi. Zengin ve yoksul ayrılığı gayrılığı kalmayacak, zalimler cezasını görecek, herkes refah ve saadet içinde yaşayacaktı.

Karmat İsmailîye mezhebinin bu nikbin [iyimser] akîdelerini [düşüncelerini] Irak köylüleri arasında kolaylıkla ve büyük bir mikyasta [ölçekte] neşr [yaymış] ve tâmim etmişti [bildirmişti]. Karmat'ın taraftarları az zamanda Fırat havzasında büyük bir cemaat haline geldiler.

İslâm müverrihleri Karmatîlerin tamamıyla iştirakçi [kolektivist] olduklarını, emval [mal] ve emlakin [mülklerin] müşterek [ortak] olmasına taraftar olduklarını iddia ederler. Bunlar ferdî mülkiyetin fakirlik ve zenginliği doğurduğuna inanırlardı. Fakat cebir ve şiddete lüzum görmezler idi. Mehdi zuhur edecek, mesele onun saye-i adlinde [adaleti sayesinde] hallolunacaktı.

Fakat sonraları adetleri çoğalıp kuvvet ve kudret peydâ [elde] edince bu muslihane [barışçıl] siyaseti terk ve zorla iş görmeye teşebbüs ettiler. Dördüncü asır ibtidalarında [başlarında] reislerinden Ebu Tahir Süleyman büyük bir ordunun başına geçmiş; Basra ve Ahvaz gibi büyük şehirleri yağma ederek ganâimi [ganimetleri] köylü ve bedevîlere taksim etmeye başlamıştı. Bağdad kapılarına kadar gelerek halifeyi bile tehdidi altına almaya muvaffak olmuştu. Hareket bu cesâmetleri [büyüklükleri] ihraz edince [kazanınca] Karmatîlere karşı hükümet orduları sevk edilmiş ve büyük muharebeler [savaşlar] vuku bulmuştur. Müesses [kurulu] hükümetleri daima haklı çıkaran müverrihler [tarihçiler], Karmatîler aleyhinde, üzerlerine nefret-i ammeyi [kamunun nefretini] celb edecek [çekecek] birçok hurafeler uydurmuşlardır. Bununla beraber aynı müverrihler [tarihçiler] bu iştirakçilerin [kolektivistlerin] fikir ve hareketlerinde vahdet [birlik], aralarında bir nevi uhuvvet [kardeşlik] mevcud olduğunu, büyük küçük farkı gözetilmediğini, hükümdarlık ilga edilip başta bulunanlara dâî* denildiğini, cemaatin umuru [işleri] bir şûrânın müzâkerat [müzakere] ve mukarreratına [kararlarına]

* Şiî mezhepleri yaymayı görev edinen kimselere verilen ad (*ed.*).

tevdî [emanet] edildiğini itiraf etmeye mecbur olmuşlardır. Bundan anlaşılıyor ki Karmatîler tamamıyla komünist değillerse bile, komünizm esasatından [esaslarından] bazılarını kabul etmişlerdi. Zuhurlarından [çıkışlarından] bir asır kadar sonra Karmatîler halife orduları tarafından mağlub edilmişse de, iştirakiye mezhebî [kolektivist mezhep] fikirleri tamamıyla ortadan kaldırılamamıştır. "İştirak fikirleri daha derinlere dalıp gizlenerek yaşamış ve cemaat-i İslamiye'ye [İslâm cemaatine], içinden icra-yı tesir ederek pek çok dağılmıştır. Aleviliğin bütün âlem-i İslam'da [İslam âleminde] bir nevi tecellisi demek olan tarikatların çoğunda komünizmin bazı izleri mahsustur." Bazı tarikatlarda bir ruhî komünizme kadar gidilir "İçtimaî [toplumsal] komünizm mülk-i müşterekte [ortak mülkiyette] emlak-ı ferdiyeyi [bireysel mülkleri] bel' eder [eritir]; ruhî komünizm ruh-ı müşterekte [ortak ruhta] ervah-ı ferdiyeyi [bireysel ruhları] gark eyler [boğar]. Buna ehl-i tarikat "fenâfillâh" [kulun benliğinin Allah varlığında yok olması] diyorlar."

RUSYA İNKILÂBI VE SÂİKLERİ

AYDINLIK, SAYI 19, KASIM 1923

Harb-i Umumî'den Evvel

Bugün Rus Sovyet Cumhuriyeti yedinci yaşına basıyor. Bundan tam altı sene evvel Komünist Partisi (Bolşevik), inkılâp umdelerine [ilkelerine] hıyanet eden yalancı sosyalistlerin idare ettiği muvakkat [geçici] hükümeti devirmeye muvaffak olmuştu. Bu bir taklib-i hükümet [hükümet darbesi] değil; asker, amele ve köylü kitlelerinin tazyikiyle yapılmış bir millî kuruluş hareketiydi. Bolşevikler bu hareketin zekî ve kabiliyetli kılavuzları olmuşlardı.

Daha mebdeinden [başlangıcından] Rus inkılâbı bir amele ve köylü inkılâbı mahiyetini arz eder. Fakat garibi, Rusya'da uzun müddet mutlakıyete yakın bir derebeylik idaresi altında, hatırı sayılır bir sermayedar istihsalinin [kapitalist üretimin] ve bunun iki mühim rüknü [temel direği] olan burjuvazi ve proletarya sınıflarının inkişaf edebilmiş [gelişebilmiş] olmasıdır. Denilebilir ki derebeylik usulleri, tarihen ve iktisaden zeval [son] bulmalarını icab ettiren şerâitin [şartların] husulünden [meydana gelmesinden] sonra da bir müddetler mer'î olmuşlardır [yürürlükte kalmışlardır]. Son inkılâpdan on iki sene evvel, yoksul halk kitlelerinin ve sosyalist partilerinin yardı-

mıyla, Rus burjuvazisi bir inkılâp yapmaya teşebbüs etmişse de kâfi derecede azim ve sebat gösteremeden, kanlı Çar'ın vaadlerine aldanmış ve bir Duma (meclis-i mebusan [milletvekilleri meclisi]) intihabı [seçimi] vaadiyle kanaat etmişti [yetinmişti]. Japonya–Rusya muharebesinin mağlubiyetlerini takip eden bu 1905 ihtilâlleri hatırlardadır. Ve o zaman mevcut galeyanı yatıştırmak için kanlı Çar'ın kabul etmeye mecbur olduğu meşrutî idareyi, bilâhare [daha sonra] takip ettiği intikam siyasetiyle, nasıl tedricen [adım adım] ayaklar altında çiğnediği cümlenin malûmudur.

O zaman burjuvazi kendi sınıf menfaatlerini korumaya elverişli bazı hukuk elde etmiş; asilzadegân [aristokratlar] sınıfının keyfî ve muhkirâne [aşağılayıcı] muamelelerinden kurtulmuştu. Öbür tarafta, aşağıdan gelen diğer bir tehlike kendilerini beklediği için, bir gün evvel isyan bayrağı kaldıran burjuvazi, bu şeklen meşrutî çarlık idaresinin en sadık bendeleri [taraftarları] meyanına [arasına] girmişti.

Bu esnada –yani iki inkılâp arasında geçen on iki sene zarfında– büyük merkezler etrafında, iktisadî teşebbüslerinde kâfi bir serbestîye malik olan burjuva sınıfının faaliyeti, bir büyük sanayi ve ticaret hayatı vücuda getirmişti. Bu asrî istihsal [üretim] ve mübadele müessesatına [kurumlarına] can veren işçilerin adedi, büyük bir yekûna baliğ olmakla [ulaşmakla] beraber, bütün Rusya nüfusuna nazaran lâ-şey hükmünde [yok denecek kadar az] idi. Maamâfih iki milyonu bulan proletarya sınıfı 160 milyon ahali içinde kaybolmuş değildi. Kendi kendilerine büyük bir kitle teşkil eden işçiler, memleketin en can alacak noktalarında, büyük şehirler etrafında, büyük sınaî merkezlerde toplu bir hâlde bulunuyorlardı. Nüfusun kahir ekseriyetini [ezici çoğunluğunu] teşkil eden mujikler (yoksul Rus köylüleri) ise, yekdiğeriyle temas edemeyecek bir tarzda, vesait-i nakliyeden [nakliye araçlarından] mahrum, uzak köylerde dağınık bir

hâlde idiler. Tabiî memleketin siyasetinde, mujiklerden ziyade, ön safta ve hîl-i inkişafta [gelişim hâlinde] bulunan burjuvazi ve işçi sınıflarının tesiri [etkisi] oluyordu.

Rusya'da çarlık idaresinin istibdadına ve çeşit zorluklarına rağmen, bütün sınıfları temsil eden siyasî fırkalar teşekkül edebilmişti [kurulabilmişti]. Ve bunlar kendi sahalarında icra-yı faaliyet ederek [faaliyet yürüterek] vekayiin [olayların] cereyanında birer müessir âmil [etkili faktör] vazifesi görebiliyorlardı. Hanedan ve büyük asilzadegânı [aristokrasiyi] temsil eden irticakâr fırkalardan mâadâ [başka], bunların tahakkümünden hoşlanmayan küçük derebeylere ve zengin köylülere istinad eden [yaslanan] Oktoberistler; sermayedar burjuvazi namına hareket eden Kadetler (meşrutiyet-perver demokratlar), bilhassa fakir köylü kitlelerini kendisine, celb etmiş [çekmiş] olan sosyalist revolüsyonerler [devrimciler]; harfi harfine Karl Marx'ın tedrisatına [öğretisine] sadık kalmak bahanesiyle, henüz memlekette derebeylik cârî olduğunu vesile ederek evvelâ burjuva inkılâbı yapılması lüzumunu ileri süren ve burjuvalarla teşrik-i mesai taraftarı olan Menşevik sosyalistler ve amelenin ekseriyetiyle beraber derhal cezrî [köklü] bir inkılâp yapmak azminde olan Bolşevikler, muhtelif nokta-i nazarları [bakış açılarını] mükemmel siyasî teşekküller etrafında cem etmeye [toplamaya] muvaffak olmuşlardı.

İnkılâpçı fırkalara [partilere] mensup olanların en cesurları kanaatlerini terviç ettirmeye [yaymaya] matuf [yönelik] mücahedelerinden [mücadelelerinden] nâşî [kaynaklanan], zaman zaman ya Sibirya'ya nefy olunuyor [sürülüyor]; yahut ecnebî memleketlere iltica mecburiyetinde bırakılıyordu. Bu tazyikatın [baskıların] aks-i tesiriyle inkılâp cereyanları genişliyor ve kuvvetleniyordu. Zirâ ihâfe [korkutma] ve tedhişe [yıldırmaya] maruz kalan bu kudretli şahsiyetler, gittikleri yerlerde boş durmuyorlar, gizli vasıtalarla memleketteki taraftarlarıyla temaslarını muhafaza ediyorlar, bunlara propaganda edebiyatı yetiştir-

meye muvaffak oluyorlardı. Bu suretle haklarındaki muhabbet ve dolayısıyla sözlerinin nüfuzu artıyordu.

Mefkûreci [idealist] muhaliflerin bu vaziyeti hilâfına olarak; bazı burjuva ve amele partileri Çarlık idaresiyle hoş geçinmek yolunu tutmuşlardı. Bunlar meşruiyet dâhilinde hükümete muhalefet etmekle iktifâ ederler [yetinirler], Rusya'nın beyn-eddüvel [devletlerarası] münasebatının [ilişkilerinin] zaafa duçar olmaması [uğramaması] için, hükümetin siyaset-i hariciyesine ve bilhassa Fransa ve İngiltere ile olan ittifak ve dostluk münasebetlerine müzaheret ederlerdi [arka çıkarlardı]. Harp ilân edileceği sıralarda Avrupa'da, bütün Rusların, Çarın arkasından seve seve yürüyecekleri, Rusya'da amele ve köylü de dahil olmak üzere, bütün sınıfların Almanya'ya karşı ilan-ı harb edilmesine taraftar oldukları zehabı [sanısı], bu terakki-perver [ilerici] burjuva ve sosyalist partilerinin, Sazonov'lar, İzlovski'ler ve Stürmer'lerle aynı fikirde olmalarından ileri geliyordu.

Fakat hakikatte, halkın derinliklerinde büsbütün başka düşünceler carî idi. Amele ve köylünün ne Almanya'ya karşı bir kini, ne Balkanlara matuf [yönelik] bir alâkası vardı; ne de İstanbul boğazlarda Çar hâkimiyetinin teessüsü [kurulması] için bir arzu besleniliyordu. Bu muhitlerde hüküm süren hisler yoksul kitleleri açlık ve sefalet içinde yaşatan hanedana, derebeylere ve türedi büyük sermayedarlara karşı duyulan kin ve intikam hislerinden ibaret idi. Halkın muhtaç olduğu şey de arazinin taksimi ve büyük istihsal müesseselerinin [üretim kuruluşlarının] alâkadar amelenin murakâbesi [denetimi] altına vaz'ı [alınması] idi. Bu gayeler için hariçte ve dâhilde, el altından çalışan müteaddid [birçok] teşkilâtlar olduğu gibi, kavânîne [kanunlara] tevfikan [uygun olarak] teşekkül etmiş kuvvetli sendikalar ve inkılâpçı kooperatyo teşkilâtları [kooperatif örgütleri] da mevcud idi.

Harb-i Umumî Devresi

Harb-i Umumî bu şerâit [şartlar] dâhilinde zuhur etmişti [ortaya çıkmıştı]. Rusya hakkında bazı siyasî çarlık mahafilinde [çevrelerinde] ve memalik-i ecnebiyede [yabancı ülkelerde] mevcut kanaat ile, asıl Rus milletinin ihtiyaçları, arzuları ve ahvâl-i ruhiyesi [ruh hâlleri] arasında bir uçurum var idi. İhtilâl koptuğu zaman bütün dünya ve bilhassa Avrupa'nın korkunç bir rüya görüyormuş gibi donup kalması ve harbin bugün gördüğümüz neticeye müncer olması [sürüklenmesi] bu gafletten münbaistir [ötürüdür]. İşin iç yüzünü bilenler, şahit olduğumuz vekayii [olayları] evvelceden aşağı yukarı tahmin etmişlerdi. Bunlar meyanında büyük Lenin'in ismini tevkir [hürmetle] ile zikretmek [hatırlamak], hakîkate karşı bir sadakat borcudur.

Rusya büyük muharebe [savaş] için çok hazırlanmıştı. Fakat memleketin nüfusuna nazaran seferber edeceği ordular için, bu hazırlık pek gayr-ı kâfi [yetersiz] idi. Ve esasen ihtiyacı tatmin edecek derecede olmamakla beraber bu nâ-tamam [eksik] program bile tatbik edilemeden muhâsamât [uyuşmazlık] başlamıştı. Ancak ilk teşekkül eden [kurulan] ordular lâyıkıyla techiz edilebilmişti. Sonraları cephelere, âdeta çıplak denilecek bir hâlde ve bir zamandan kalma, gayr-ı kabil-i istimal-i esliha [kullanılması mümkün olmayan silâhlar] ile mücehhez [donatılmış] kıtaat [kıt'alar] sevk ediliyordu. Almanya'nın mükemmel askerî tertibata malik ordularına karşı, bu biçare mujik sürülerini göndermek, onları muhakkak bir ölüme mahkûm etmek demekti. Ve bunu Rus erkân-ı harbiyesi [genelkurmayı] şayan-ı hayret [hayret verici] bir soğukkanlılıkla yapıyor, çokluğun tazyikiyle işi bitirmek, adet fâikıyetiyle [üstünlüğüyle] teknik fâikıyetine [üstünlüğe] galebe çalmak gayelerini takip eyliyordu. Fakat amele ve köylü, kendilerinin olmayan gayeler için bile bile fedâ edildiklerini anlamakta gecikmediler. Seferber edilen bu milyonla insanların muntazaman [düzenli olarak] iâşesi [beslenmesi] bile temin olunamamıştı.

Hâlbuki cephe gerisinde orduların iaşe [beslenmesi] ve ilbası [giyindirilmesi] işleri üzerinde yapılan ihtikârlar [vurgunlar] ve su-i istimallerle, bir taraftan millet soyulup soğana çeviriliyor; bir taraftan da birçokları, muztarip [ızdırap içindeki] beşeriyetin [insanlığın] kin ve isyanını tahrik edecek cesim [büyük] servetler yığıyorlardı.

Daha henüz harbin ikinci senesi itmam [tamam] olmamıştı ki mujikler ve ameleler arasında müesses [i]darenin [kurulu yönetimin] mübâlâtsızlıklarına [umursamazlıklarına] ve su-i istimallerine karşı sabırsızlık ve galeyan alâimi [işaretleri] belirmeye başlamıştı. Çarın kudsî [kutsal] şahsına, sonuna kadar tebbüd etmekte [ürkmekte] devam edeceği ve daima ulû-l-emre [emir sahiplerine] aptal aptal itaatkâr olacağı zannolunan ahali kitleleri, için için kaynıyor ve kendini ezen, öldüren ve soyan idareye karşı diş biliyordu.

Seferberlik sanayi merkezlerinde toplu bulunan ameleyi dağıtmamıştı, bilakis artırmıştı. Zirâ ihtiyacın pek dûnunda [altında] olan esliha [silahlar] ve mühimmat istihsalini [üretimini] tezyid [artırma] endişesiyle çırpınan Çarlık bütün üzin [işyerleri] ve fabrikaları, orduya lâzım olan tahrib âlât [aletler] ve vesaitini [araçlarını] îmal için, evvelkinden büyük bir faaliyet ibrazına [göstermeye] mecbur etmişti. Bir taraftan da, harpten evvel dağınık bir hâlde yaşayan köylü gençliği az bir zamanda ordularda tecemmu [toplanmış] ve temerküz etmiş [birikmiş] ve kendini anlamaya ve sefaletini duymaya imkân bulmuştu. Allah'ın vergisi zannettiği türlü türlü ıztırabat [ıstıraplar] ve mahrumiyetlerin [yoksunlukların] sebeplerini ve âmillerini [etmenlerini] öğrenmek için, ordu mektep yerine geçiyordu. Şehirlerin ve kasabaların açıkgöz çocukları ile daimî temas neticesi, yavaş düşünen mujiklerin de gözleri açılıyordu.

Milyonlarla insanın bu şerâit [şartlar] altında mahdud [sınırlı] sahalarda bir arada bulunması, hoşnutsuzlukların izharına [açığa vurmasına] pek elverişli bir vaziyet ihdas et-

mişti [ortaya çıkarmıştı]. Mükerrer [tekrar eden] hazırlıksız tecavüzî [saldırgan] hareketler ve bunları tabiî bir tarzda takip eden kahkarî [geri çekilmeye zorlayan] hezimetler bu perişan sürülerde ızdırap ve acıyı beşerî [insanî] tahammülün fevkine [üstüne] çıkarmıştı. Felaketlerinin ifrat [aşırı] dereceyi bulması neticesi, bu adamlarda miskinane [miskince] tahammül yerine, kendi kendine güvenmek hissi uyanmaya başlıyordu. Birkaç kişinin keyfine ve menfaatine kurban olduklarını anlıyorlar ve istiyorlarsa başlarına ve sırtlarına binmiş olanları yere devirebileceklerini seziyorlardı. Bu temayülleri [eğilimleri] teşkilât altına ala[c]ak unsurlar da gerek asker, gerek sivil ahali içinde mev[c]ud idi.

İlk İsyan

Nihayet yokluk, açlık, tazyik [baskı] ve perişanlık o raddeyi [dereceyi] buldu ki, harbin ilânından iki buçuk sene sonra husule [meydana] gelen galeyanı bastırmaya, Çarlık idaresinin gücü yetmez oldu. Ne harp dolayısıyla mevcut idare-i örfiye [sıkı yönetim], ne tehdid, ne şiddet para etmedi. Bir gün kan ağlayan amele ve asker, ıztırabını yüksek sesle haykırmak ve hiddet ve infialini izhar etmek [açığa vurmak] ihtiyacını zapt [kontrol] edemedi.

1917 Şubat gayesinde [sonunda] müthiş bir infilak [patlama]: adedi milyonla sayılan bu muazzam kitlenin gür sesi, çarlığı temelinden sarstı. Bütün Petersburg sokaklarından yükselen "ekmek ve sulh!" âvâzeleri [nâraları], bir sabah, Rusya'nın mukadderatına hâkim olanları, altın rüyalı uykularından uyandırdı. Artık çektiği azaba tahammül edemeyen amele ve asker, çarın kulağının dibinde bu patırtıyı koparmıştı. Ve bu iki kelime, bütün bir büyük milletin arzusunu ve en mübrem [zorunlu] ihtiyaçlarını [h]ülasa ediyordu [özetliyordu]. Haklarını arayan bu biçareler [çaresizler] üzerine, emin addedilen [güvenilir kabul edilen] kıtaatın [kıt'aların] sevki[n]e [... *okunamıyor*] olundu.

Fakat âsîler kendilerini tedibe [bastırmaya] gelen askerlere kollarını açmıştı. Onlar da bu haklı davanın davacıları meyanına [arasına] iltihak ettiler [katıldılar].

Beş gün devam eden isyanı müteakip [takiben], Duma meclisi, çarın ıskatından [düşürülmesinden] gayrı çare olmadığını idrak etti. Ve taçlı zalimi, hapse tıkarak, Prens Lvov'un riya[s] etinde [başkanlığında] burjuvazi partileri mümessillerinden [temsilcilerinden] mürekkep bir muvakkat [geçici] hükümet, [i]k[ti]dar makamına vaz'-ı yed etti [el koydu]. Oktoberist ve Kadet fırkalarının [partilerinin] ileri gelenleri, asker ve köylü[yü] avutabileceklerini zannederek vaziyete hâkim olmaya çalıştılar. Kabinede Milyukov'lar, Konkof'lar [Konovalov'lar], Rodzianko'lar en nâfiz [etkili] azalardı. Bunlar bütün hareketleriyle, ellerinden geldiği kadar, vuku bulan tebeddülün [değişmenin], bir amele inkılâbı çehresini irâe etmemesine [göstermemesine] gayret ettiler. Ve burjuvazinin hukukî taarruzdan masun [korunmuş] kalmak şartıyla, yeniden bir hükümdarlık tesisine bile razı olacaklarını gösterdiler. İlk işlerinden biri, İtilâf devletlerini tatmin etmek için –ve esasen bu, kendi samimî arzularına da tevafuk ettiği cihetle [uygun düştüğü için]– İstanbul ve Boğazlar dâhil olmak üzere, İtilafın emperyalist harp gayelerine sadakatlerini ilân olmuştur. Bu suretle Çarlığı deviren hareketin gayesini amele ve askerin "sulh" kelimesiyle ifade ettiğini pek çabuk unutuyorlardı.

Rusya'daki tebeddülden [değişmeden] endişeye düşen Fransa ve İngiltere kabinelerini, zafer-i nihaîye [nihaî zafere] kadar harbe devama [d]air olan bu teminat, müsterih [huzurlu] kıldı. Bunlar, tama[m]ıyla [ken]di renklerinde olan bu kabineye müzaheret ettiler [destek verdiler]. Fakat asıl alâkadarlar, kendileriyle istihzâ [alay] eder gibi davranan bu kabineyi takbih [kınamakta] ve tehdid etmekte gecikmediler. İkinci bir tebeddül [değişme] zarureti hâsıl oldu. Emperyalist şahıslar ihraç

edilerek; Kerenski'nin [i]ştirakiyle [katılımıyla] ihtilâlci sosyalistler, Menşevikler ve burjuva partilerinden mürekkeb [oluşan] bir temerküz kabinesi [toplama kabine] vücuda getirildi.

Amele ve Asker Şuraları Teşekkülü

İşleri resmen tedvir eden [çekip çeviren], Duma ile onun sinesinden doğan kabineler [id]i. Fakat memlekete de, bu yıpra[n]mış siyasî heyetin hâkim olduğu zan olunmamalıdır. Çarlığın sükûtu ve iktidarın bazı şahsiyetlerden diğer bazı şahsiyetlere geçmesi, inkılâbî vaziyete [devrimci duruma] nihayet vermiyor, buhranı halletmiyordu; çünkü iktidar makamını sarmış olan tufeyliler [asalaklar], hakîkate karşı göz yumuyorlar, vaziyeti anlamamazlıktan geliyorlardı. İşçinin ve köylünün pek sarih [açık] olan isteklerini kaale bile aldıkları yoktu. Bunun için daha ilk günden, isyanın muvaffakiyetle [başarıyla] tetevvücü [taçlanmasını] müteakip [takiben] amele, köylü ve askerler daimî meşveret [danışma] meclisleri teşekkül etmişler [kurmuşlar] (şûrâ veya Sovyetler), ve bu heyetlerin mukarreratıyla [kararlarıyla], nokta-i nazarlarını [bakış açılarını] ilân etmeye koyulmuşlardı. Amele, köylü ve asker mebuslarının şûrâsı, meşhur Tavride Sarayına yerleşmiş ve sarayın kapısına kırmızı bayrak ta'lik olunmuştu [asılmıştı]. Bu suretle resmî hükümetin karşısında hakîkî hükümet ahz-ı mevki ediyordu [konumlanıyordu]. Duma heyet-i idaresi [yönetim kurulu] resmî hükümetti; fakat hakîkî kuvvet Tavride Sarayındaki Sovyetlerde idi. Bütün Avrupa'da büyük bir heyecanı mucib olan ve halk kitleleri tarafından sevinçle kabul olunan "ilhaksız ve tazminatsız sulh!" teklifini bu Sovyet ortaya atmıştı.

İlk zamanlar Sovyetlerde, ihtilâlci sosyalistler ve [M]enş[e]v[i]kler ekseriyette [çoğunlukta] idiler. Bunun için kabinede nüfuzlu bir mevkileri vardı. Fakat bu fırkalar [partiler] Sovyetlerin derinliklerinden gelen tazyiklere [baskılara] mukavemet edeme-

yerek [direnç gösteremeyerek], bazen kanaatleri hilafına kararlar almaya mecbur oluyorlardı. "İlhaksız ve tazminatsız sulh!" düsturunu böylece hükümete kabul ettirmişlerdi. Hükümet bunu müttefik devletlere tebliğ ettiği zaman Clemenceau ve Lloyd George'ların büsbütün nazarlarından [gözlerinden] düşmüştü. Cevaben Ruslara: "İstanbul ve Boğazlardan vaz geçiyorsunuz, o sizin bileceğiniz bir iştir. Fakat sonuna kadar harbe devam etmek mecburiyetindesiniz!" denildi ve Kerenski İtilâf devletlerini memnun etmek için harbe devama razı oluyordu. Bu[n]a [ya]kın başvekil milletin itimadından [güveninden] kuvvet alacağına, müttefik [d]evletlerin müzaheretine [yardımına] istinad etmeyi [dayanmayı] tercih ettiği için, siyasetinin merkez-i sıkletine [ağırlık merkezini] haricî münasebatına [dış ilişkilere] verdi. Hariciye nezaretini Clemenceau ve Lloyd George gibi Fransız ve İngiliz burjuva politikalarının meclûbu [tutkunu] olan Teresçenko isminde bir genç delikanlıya tevdî [teslim] etti. Bu adam çar zamanının diplomatlarıyla iş görmeye çalışıyor, İtilâfı tatmin edecek her zilleti [şerefsizliği] kabul ediyordu.

Kerenski Hükümeti

Diğer tarafta dâhili [iç] işlerde büyük bir atâlet hüküm-ferma oluyordu [gözleniyordu]. Her şey yüzüstü bırakılmıştı. Yoksul köylü kitleleri için, en hayatî bir mesele olan arazi meselesiyle kimsenin meşgul olduğu yoktu. İaşe [geçim] meselesi eskisinden daha müsaid bir şekle girmemişti. Yalnız askerî faaliyete germî [hız] verilmekte idi.

Clemenceu ve Lloyd George'un tazyikatına [baskılarına] mukavemet edemeyerek [direnç gösteremeyerek] nihayet –bütün milletin ve ordunun arzusu hilafına– Kerenski hükümeti 18 Haziran 1917'de askere taarruz [saldırı] emri vermeye lüzum gördü. İnkılâbın herc ü merci [kargaşası] içinde şîrâzesi [düzeni] bozulmuş her türlü vesait-i harbiyeden [savaş araçlarından]

mahrum ordusunu, Almanya gibi bir hasma karşı, tecavüzî [saldırgan] bir harekete sevk etmek aynı zamanda büyük bir cinayet ve bir cinnet [i]di. Bu cinayet ve cinneti irtikâb eden [işleyen] Kerenski kendisinin ve partisinin idam hükmünü vermiş oluyordu. Nitekim intizar [ümit] edildiği gibi, tecavüz yalnız akamete [yarıda kalmaya] mahkûm kalmadı, bu muharebeye [savaşa] iştirak eden [katılan] tekmil orduların imhasıyla nihayet buldu. Ve memleket dâhilinde Kerenski'nin zerre kadar itibarı kalmadı.

Bu gayr-ı tabiî vaziyetler karşısında amele ve köylünün ve askerin hissiyatına tercüman olan yegâne parti Komünist (Bolşevik) partisiydi. Hükümet-i muvakkatenin [geçici hükümetin] şaşkın hareketleri, muvaffakiyetsizlikleri [başarısızlıkları] her gün biraz daha Bolşeviklere karşı olan muhabbet ve teveccühü [sempatiyi] artırıyordu. Bu [esnalarda] ekalliyette [azınlıkta] bulunan Komünist Partisi'nin takip ettiği siyaset, halkın ruhî temayülatından [psikolojik eğilimlerinden] ve hakîkî ihtiyaçlarından mülhem oluyordu [ilham alıyordu]. Her fırsatta hükümet adamlarının maskesini aşağı indirmeleri ve resmî siyasetin iç yüzünü teşhir etmeleri sayesinde bilhassa 18 Haziran'dan sonra mahsus bir derecede nüfuzları tevessü' etmişti [yayılmıştı].

Kornilov Darbesi ve İtilaf Devletleri

Kerenski hükümetinden kimse memnun değildi. Çünkü bütün işlerin yarım tedbirlerle halline çalışıyordu. Ve tabiatıyla hiçbir mesele halledilemiyordu. Hezimetle neticelenen taa[rr]uzdan [saldırıdan] sonra irtica taraftarları da faaliyetlerini artırdılar. Ağustos 917 tarihinde in'ikad eden [toplanan] Moskova Konferansı'nda Kornilov'un bir darbe-i hükümetle [hükümet darbesiyle] iktidarı ele alması takarrür etmiş [kararlaştırılmış] ve bunun bütün teferruatı tesbit edilmişti. Kornilov'un teşebbü-

sünü memleket dâhilinde terviç edenler [destekleyenler] mahdud [sınırlı] idi. Fakat Düvel-i İtilâfiye [İtilâf Devletleri] meyanında [arasında] bu harekete büyük bir ehemmiyet atf olunuyordu.

İtilaf devletlerinin Rusya inkılâbı karşısında vaziyetleri pek garip ve garip olduğu kadar iğrençtir. Fransa ve İngiltere muharebede bütün ümitlerini Çarın dostluğuna ve sadakatine bağlamışlardı. R[u]s milletinin Çardan başka türlü düşüneceği akıllarının kenarından bile geçmiyordu. Bu kanlı mahlûkun hal'i [tahttan indirilme] haberi gelince resmî mahafil [çevreler], beyninden kurşunla [v]urulmuş gibi oldu. Beyn-el-mü'telifeyn [İtilâfçılar arası] siyasetin ele başıları o derece sersemleştiler ki üç gün bu haberi gizli tutmak lüzumunu hissettiler. Bunun çaresiz bir emr-i vâki olduğu kanaati hâsıl ettikten sonra, inkılâbın mümkün mertebe sathî kalmasını ve burjuvaziye mensup ricalin [devlet adamlarının] iktidar makamında bulunması[nı] temin için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. İngiltere gibi son derece halkçı bir hükümet, Fransa gibi sosyalizme mütemayil [eğilimli] cumhurî bir devlet, Rusya'da halkçı bir idarenin teessüsünü [kurulmasını] bir felâket telâkki ediyorlardı [sayıyorlardı]. Ve bu, münhasıran [özellikle] köylüyü müstebid [zorba] bir hükümdarın veya diktatörün zorla mezbahalara sevk etmesini, kendi emperyalist gayelerinin husulü [gerçekleşmesi] için elzem add ettiklerinden ileri geliyordu. Bu kadar âdîlik, bu kadar hayâsız menfaat-perestlik insanı, insanlıktan nefret ettirir.

İtilaf zimamdarlarınca [yöneticilerince] Rusya'da burjuva[z]inin, dâvâyı kaybetmek üzere olduğu kanaati hâsıl olduktan sonra artık Rus meselesiyle, yalnız hükümet-i muvakkate [geçici hükümet] aleyhine olan entrikaları teşvik suretiyle alâkadar olunmaya başlanmıştır. Kendilerine bu kadar yaranmaya çabalayan Kerenski ve Tereşçenko ile âdeta alay ediyorlardı. Ciddiyetle telâkki ettikleri [değerlendirdikleri] ve aleyhinde müthiş [bir pr]opaganda yaptıkları ve bir umacı gibi korktukları bir teşkilât varsa, o da Sovyetler ve onların içindeki Bolşevik

ekalliyeti [azınlık] idi. Matbuat bu amele ve asker mebuslarından mürekkeb şûrâ hakkında, tavsif edilmez [nitelenemez] müftereyatta [iftiralarda] bulunuyordu.

Almanya ve Bolşevikler

Almanya'nın nokta-i nazarı büsbütün başka idi. Orada her şeyden evvel, İtilâf devletlerini yenmek mevzu-u bahs idi. Bütün diğer meseleler bu mücadelenin alacağı şekle tâbi idi. Rusya inkılâbı Wilhelm'in ekmeğine yağ sürmüştü. En müfrit [aşırı] unsurların galebe çalması, Rus cephesinin büsbütün inhilâl etmesine [çökmesine] medar [sebep] olacaktı. Alman ricali [devlet adamları], komşu bir memlekette, kendi kanaatlerince, cemiyetin nizam ve intizamına [düzen ve tertibine] muzır [zararlı] bir şekl-i idarenin [idare şeklinin] teessüs etmesi [kurulması], bizzat Almanya için de bir tehlike teşkil edeceğini hatırlarından bile geçirmiyorlardı. Bu tehlike o sırada uzak bir âtîye [geleceğe] ait bir faraziye [varsayım] hükmünde idi. O gün için müsta'cel [ivedi] olan harpte [mu]vaffak [başarılı] olmaktı. Bu gibi mütalâat [düşünceler] iledir ki, İkinci Wilhelm hükümeti, İtilâf memleketleri tarikiyle [yoluyla], Rusya'ya geçmek için, müsaade istihsal [elde] edemeyen Lenin'in, mühürlü bir vagon derununda [içinde] Alman arazisinden geçmesine izin vermişti. [O] esnalarda İsviçre'de çalışan ve bilâhare [sonradan] inkılâbın inkişafında [gelişiminde] kat'î bir rol oynamaya muvaffak olan bu içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] pehlivanı [kahramanı], ancak bu sayede mefkûre [ülkü] arkadaşlarına iltihak edebilmişti [katılabilmişti].

Almanların Bolşevik hareketini bu suretle teshil etmelerine [kolaylaştırmalarına] mukabil [karşılık] İtilâf devletleri Kornilov'un irticakâr hareketine, bütün kuvvetleriyle zahîr oluyorlardı [yardım ediyorlardı]. Kornilov macera-perest bir general ve Kerenski Rus hükümetinin resmî mümessili [temsilcisi]

olduğu halde, Paris ve Londra kabineleri nezdinde, generalin tebliğlerine resmî Rus tebliğlerinden daha büyük bir kıymet veriliyor, ve Eylül'ün ilk günleri artık bir günden ertesi güne hükümet-i muvakkatenin [geçici hükümetin] sukutuna [düşmesi] intizar olunuyordu [bekleniyordu]. Bu darbe-i hükümet [hükümet darbesi] teşebbüsü 12 Eylül 917'de mucib-i ar ve hicab [utanma ve sıkılma gerektirecek] bir muvaffakiyetsizlikle [başarısızlıkla] neticelendi. Fakat daha birkaç gün bu muvaffakiyetsizliğin [başarısızlığın] kat'î olduğuna Garbî Avrupa'da inanan olmadı. Kornilov'un, iktidarı, zannettiği gibi, bir hücum ile ele geçirememesinin sebebi yanlış hesaplarla hareket etmesiydi. O yalnız kendisine ibraz-ı sadakat eden [bağlılık gösteren] kıtaata [kıt'alara] ve hariçte [dışarıda] cidden haiz olduğu büyük müzaheret [destek] ve rağbete [itibara] güveniyordu. Hâlbuki memleket dâhilinde gerçi hükümet aleyhine şiddetli bir cereyan mevcut ise de, bu Kerenski'nin kâfi [yeter] derecede inkılâpçı olmadığından münbais [ötürü] idi. Eski kâbusu hatırlatan Kornilov gibi [b]ir mürtecie kim[s]e kulak asmıyordu. Herkes amele ve köylü lehine daha cezrî [köklü] bir değişikliğe intizar ediyordu [göz çeviriyordu]. Ve bütün nazarlar [bakışlar], hakîkî inkılâbı temsil ettiğini fiiliyat ile her gün biraz daha ispat eden Bolşevik partisine müteveccihti [yönelikti].

Bolşevik İnkılâbı

Bolşeviklerin tesiriyle, amele, asker sovyetleri her türlü irticaa mâni olmak üzere "[h]arp ihtilâl komitesi" namında bir heyet teşkiline [kurulmasına] karar vermişti. Bu heyet inkılâp aleyhine vuku bulacak [ortaya çıkacak] teşebbüsatın [teşebbüslerin] önüne geçmeye sâlih [yarayan] her türlü tedbiri ittihaz edecek [alacak] ve icabında muvakkat [geçici] hükümetin de Sovyetlerin hukukuna tecavüz etmesine mâni olacaktı. Kornilov hareketini akamete [başarısızlığa] uğratan bu harb ihtilâl komitesi idi.

Teşrinievvel [ekim] esnasında Kerenski'nin kredisi büsbütün bozuldu. Bundan nâşî [ötürü] ihtilâlci sosyalist ve Menşevik partileri, teşrînisânînin [kasımın] yedinci günü için in'ikadı [toplanması] mu[k]arrer [kararlaştırılmış] olan Umum Rusya Sovyetler Kongresi'ni tehir etmek [ertelemek] teşebbüsünde bulunuyorlardı. Çünkü Bolşeviklerin kongrede ekseriyet [çoğunluk] temin edecekleri gittikçe tahakkuk ediyordu [meydana çıkıyordu]. Ve bu takdirde iki fırka [parti] arasında büyük bir müsademe [çarpışma] olacaktı. Bolşeviklerin düsturu "Bütün kuvvet Sovyetlere" idi. Hâlbuki muvakkat [geçici] hükümet her şeyi meclis-i müessesandan [kurulu meclislerden] bekliyordu. Hükümet pek zayıf bir vaziyette bulunduğu için yeni ve muvaffakiyetli [başarılı] bir ihtilâlden korkuluyordu.

Hükümet kongreyi tehir arzusunu, bütün vilâyât Sovyetlerinin muhalefeti karşısında mevki-i fiile [uygulamaya] koyamadı. Petersburg Sovyeti intihap edildikten [seçildikten] sonra tehlike bütün çıplaklığıyla kendini gösterdi. Buraya büyük bir Bolşevik ekseriyeti [çoğunluğu] dâhil olmuştu. Ve Trotski reis intihap ediliyor [seçiliyor] ve bu büyük hatib îrad ettiği [söylediği] bir nutukta ihtilâlin yeni bir merhalesinden [aşamasından] sarahaten [açıkça] bahsediyordu. Herkese "7" Teşrînisânî [Kasım] günü Bolşeviklerin, Umum Rusya Sovyetler Kongresi namına iktidara vaz-ı yed [el koyma] teşebbüsünde bulunacağı kanaati hâsıl olmuştu. Bizzat Bolşevikler kendilerine isnad edilen [yüklenen] niyeti inkâr etmiyorlar, bilakis bütün hareketleri ile takip ettikleri gayeyi izhar ediyorlardı [açığa vuruyorlardı]. Tarihte böyle evvelceden tayin ve ilân edilen bir günde ihtilâl yapılması, 7 Teşrînisânî 917 vekayiinden [olaylarından] evvel görülmemiş bir hâdisedir.

Petersburg Sovyeti, ihtilâl komitesine Oritsky ve Yofa yoldaşları murahhas [delege] tayin etti. Yofa bu komiteye reis intihap olundu [seçildi]. 6 Teşrînisânî [kasım] tarihinden bil-itibar

[itibaren] cereyan eden vekayii [olayları] bu komite idare etti. Bunun için ilk Sovyet hükümeti harb ihtilâl komitesidir, denilebilir.

Kerenski, Bolşeviklerin hücumuna karşı mukavemete [direnişe] hazırlanıyordu. Bu hususta [g]eneral Krasnov ile anlaşmıştı. 6 teşrînisânî [kasım] akşamı, Komünist Partisinin merkez-i idaresi olan Smolny Enstitüsü'ne müntehi [ulaşan] bütün telefon telleri kesiliyordu. Buna mukabeleten [karşılık olarak] Bolşevikler telefon santralini işgal ettiler. Hemen bütün Petersburg kıtaatı [kıt'aları], ihtilâlciler tarafından kazanılmış idi. Civar kasabalarda mütehaşşid [toplanan| kıtaat [kıt'alar] ile ihtilâli ez[me]k [*okunamıyor*] Kerenski şehirden tagayyüp etmişti [kaybolmuştu]. Diğer tekmil nazırlar Kış sarayına iltica etmişlerdi [sığınmışlardı]. Orada bulunuyorlardı. Devair [daireler] birer birer işgal olunduktan sonra sıra bu saraya gelmişti. Kadınlar bölüğü cüz'î [küçük] bir muka[v]emet[t]en [direnişten] sonra tes[l]im oldu. Ve nazırlar [bakanlar] da ihtilâlcilerin muhafazası altında hapsedildi. Vilâyâttan gelen mürtecî askerlerin ekseriyeti bile kızıl askerlere hücum etmeye razı olmuyordu. Ve birçokları o[n]un tarafına geçiyordu. Sabaha karşı teşebbüsün tam ve muvaffakiyetle tetevvüc ettiği [taçlandığı] tahakkuk etmişti [meydana çıkmıştı]. Komünist Partisi bu muvaffakiye[t]i [başarıyı] kaydetti. Ve bu tarzda hareket edilmesini tervic etmeyen [desteklemeyen] Kamenev yoldaşın teklifi üzerine ilk komiser heyeti intihap olundu [seçildi].

Gündüz olunca Sovyetler kongresi vukuatı [olayları] tasdik ve sulh [barış] ve arazi hakkındaki takrirleri [önergeleri] kabul etti. Sovyet hükümetinin ilk işi araziyi bilâ-bedel [bedelsiz] fakir köylüye tevzi [dağıtmak] ve bütün muhariplere [savaşçılara] sulh konferansı akdini teklif oldu. Hükümet teşkiline [kurulmasına] rağmen iş göremiyordu. Zirâ her tarafta faal bir sabotaj cârî [yürürlükte] idi. Nezaretlerde [bakanlıklarda] yalnız küçük memurlar ve mübaş[ir]ler vazife başında bulunuyordu. O gün

yegâne merci geceli gündüzlü icra-yı faaliyet eden [faaliyet yürüten] harb ihtilâl komitesi idi. Komite derhal şüpheliler ve aksi inkılâpçılara [karşıdevrimcilere] karşı mücadele için Dzerjinski yoldaşın riyasetinde [başkanlığında] bir fevkalade [olağanüstü] komisyon teşkil etti [kurdu]. Bu komisyon meşhur "ÇEKA"nın ilk nüvesi oluyordu. Bu sırada Kerenski ve Krasnov, Petrograd üzerine akîm [sonuçsuz] hücumlarını yapıyorlardı.

Bu hummalı faaliyetler arasında yavaş yavaş komiserlikler teşekkül ettiğinden [örgütlendiğinden] Harp İhtilâl Komitesine artık lüzum kalmadı. Onun yerine mun[ta]zam [düzenli] bir memleket idare-i merkeziyesi [merkez yönetimi] kaim oldu [geçti].

Bolşeviklerin galebesi [galibiyeti] diğer şehirlerde, Petrograd haberlerinin tesiriyle gayet kolay oldu. Yalnız Moskova'da birkaç gün mücade[le]ye ihtiyaç olmuştur. Mürteci kıtaat [kıt'alar] ve zabit namzedleri [adayları] bölükleriyle ihtilâlci kıtaat [kıt'alar] arasında birkaç müsâdemeden [çarpışmadan] ve bir miktar kan döküldükten sonra komünistler vaziyete hâkim olmuşlardı.

Fakat nisbî bir kolaylıkla iktidarı ele geçiren Bolşevikler onu muhafaza ve tesisi hususunda pek çetin mücadelelere mecbur kaldılar. Di[ş]li has[ım]ları mağlubiyetlerini hazm edemediler. Taraftarlarının kuvvetli bulundukları nokt[a]lara çekildiler. Yeni idarenin çok kısa ömürlü olacağı ve az zamanda gözden düşeceği kanaatiyle hücum için en münasip dakikanın hulûlüne [gelip çatmasını] intizaren [bekleyerek] hazırlanmaya koyuldular. Birçokları da İtilâf devletlerini Bolşevikliğin aleyhine kışkırtmak üzere muhtelif Garbî Avrupa merakizine [merkezlerine] dağıldılar.

Fakat e[s]ki Rusya Çarlığı müttefiklerinin bu teşvike ihtiyaçları yoktu. Onların Bolşeviklere karşı duydukları kin pâyansızdı [sonsuzdu]. Almanya ile sulh akdi teşebbüsünü pek menfur [iğrenç] bir hıyanet telâkki [kabul] ediyorlar, ser[ma]yedar nizam-ı içtimaisi [kapitalist toplumsal düzen] nokta-i nazarından [bakış

açısından], Rusya'da tatbikine [uygulanmaya] başlanılan komünist esasatının [ilkelerinin] kendi memleketlerine sirâyetinden [sıçramasından] müthiş bir tarz[da] korkuyorlardı. Fil-hakika [hakîkaten] Bolşevikler leyte laalle ile [işi savsaklamayla] vakit geçirmiyo[r]lar, hummalı bir faaliyetle mefkûrelerine [ideallerine] muvafık [uygun] bir de[v]let teşkilâtı kur[m]aya gayret ediyorlardı. İkinci Sovyetler kongresinin daha ilk celselerinde arazinin müsadere [zoralımı] ve tevzii [dağıtımı], sana[y]iin amele kontrolü altına vaz'ı [alınması] ve derhal su[l]h yapılması gibi hayatî meseleler hakkında kat'î kararlar ittihaz olunmuştu [kabul edilmişti].

Bütün milletlere hit[a]ben yaptıkları sulh tekl[i]fi ruy-ı kabul bulunca, vakit geçirmeksizin Almanya ile münferid [tek başına] sulh müzakeratına giriştiler. Aç gözlü emperyalist Almanya yeni Rus hükümetinin derin zaafından azamî istif[a]deyi çıkarmak hırsına kapıldı. Brest-Litovsk Konferansı'nda General Hoffmann'ın kılıç şakırtılarıyla müterafık [bir arada bulunan] kurun-ı vustaî [orta çağa özgü] [t]avır ve hareketi hatıralarda menkûştur [kazınmıştır]. Her neye mal olursa olsun –bir iş yapabilmek için– sulh akdine muhtaç olan Bolşevikler kabul edilmeyecek şer[a]ite [şartlara] ser-fürû ettiler [boyun eğdiler]. Fakat cihan efkâr-ı umumiyesi [dünya kamuoyu] üzerinde, fikirleri lehinde propaganda yapmak için konferanstan vâsî [geniş] [m]ikyasta [ölçüde] müstefid oldular [yararlandılar]. Kasden ihdas olunan [ortaya atılan] Ukrayna meseleleri de aleyhlerine hallolup muâhede [antlaşma] imzalandık[t]an sonra biraz soluk almaya vakit bulmadan birçok vahim gailelerle karşılaştılar.

Bunların tafsilatına [ayrıntısına] girişecek değiliz. Kolçak, Denikin, Yudeniç gaileleri, İtilafın Kırım'a ve Murmansk'a, Japonların Sibirya'ya hücumları hepimizin gözlerimiz önünde cereyan etti. Lenin, Trotski ve arkadaşları emsalsiz bir azim ve irade ile muhat oldukları [kuşatıldıkları] kan ve ateş çemberi içinde, mefkûrelerinin [ideallerinin] füsunlu [büyülü] tesirin-

den başka menbaları [kaynakları] olmaksızın, ihtilâlin semerelerini [verimlerini] usûl dairesinde müdafaaya [savunmaya] muvaffak oldular. Mağlup oldukları zannolunduğu sırada bütün düşmanlarını yendiler ve nihayet müsbet [olumlu] işlere koyulmak imkânını elde ettiler.

Maatteessüf [ne yazık ki] bu sırada, tarihte na-mesbuk [görülmemiş] bir kıtlık ve açlık belâsı başlarına çöktü. Uzun müddet usûl dairesinde buna karşı da mücadele ettiler. Aynı [z]amanda bütün cihan i[ç]timaî inkılâbına [dünya toplumsal devrimine] karşı deruhd[e] ettikleri [üstlendikleri] rehberlik vazifesini de ifâdan [yerine getirmekten] geri durmuyorlardı. 1919'da âtıl bir halde bulunan, derin bir tereddi [yozlaşma] neticesi kısmen burjuvaziye âlet olan [İ]kinci Beynelmilel'in [İkinci Enternasyonal'in], bır[a]ktığı boşluğu doldurmak ve Karl Marx'ın eserini, ona lâyık bir tarzda dev[a]m etmek üzere Üçüncü Beynelmilel [Enternasyonal] namı altında Komünist Enternasyonali'nin temellerini kurd[u]lar. Taraflarına belli başlı milletlerin amele mümessillerini [temsilcilerini] toplayabilmişlerdi. Üçüncü Beynelmilel az zamanda umulmaz bir derecede inkişafa [gelişime] mazhar oldu [ulaştı]. Bütün dünyada büyük küçük komünist partileri vücut buldu. Ve bunlar içtimai inkılâp [toplumsal devrim] cereyanlarına kemâl-i azim ile [azmin mükemmelliği ile] vaz'-ı yed ettiler [hâkim oldular].

Yalnız, ilk Alman inkılâpları esnasında zannedildiği [g]ibi, az zamanda cihan inkılâbı [dünya devrimi] tahakkuk ettirilemediği [gerçekleştirilemediği] cihetle [için], iktisaden geri bir vaziyette bulunan Rusya'da, mefkûreye [ideale] muvafık [uygun] bir idare tesisine imkân olmadı. Hatta Bolşevik ricali [ileri gelenleri], bütün dünya içtimaî inkılâp [toplumsal devrim] rehber [öncü] ve âlimlerinin [bilginlerinin] i[n]zimâm-ı rey ile [fikren katılımıyla] cezrî [köklü] bir tarzda tatbik ettikleri sosyalist usullerinden fedakârlık yapmaya mecbur oldular. Ticaret-i ha-

riciyeyi [dış ticareti] ve büyük sanayii devlet dairesinde ipk[a] etmekle [bırakmakla] beraber, ticaret ve ziraatta ticarî, zirai, sınaî serbestîlerini iade ettiler. Yeni İktisadî Siyaset tabir olunan bu mesele hakkı[n]da kısm-ı mahsusumuzda [özel bölümümüzde] mufassal [ayrıntılı] [m]alûmat mevcuttur.

Maamafih [gelgelelim] bütün müşkülata [zorluklara] rağmen Rusya, sosyalist nizam-ı içtimâisine [toplumsal düzene] doğru sarih [açık] adımlarla ilerlemektedir. Üçüncü Beynelmilel'in dünya amele hareketleriyle fiilî bir tarzda meşgul olması sayesind[e] köhnemiş ve asrî ihtiyaçlara dar gelen burjuva idaresi yerine her tarafta, pek ya[k]ın bir âtîde [gelecekte] amele ve köylü hükümetleri kaim olacaktır [ayağa kalkacaktır]. Almanya bu hedefe doğru seri adımlarla ilerliyor. Orada bu inkılâp artık bir gün meselesidir.

Bütün cihan amelesi Rus inkılâpçılarına karşı bir hiss-i şükran [şükran duygusu] beslemektedir. Ve bu minnettarlıklarını, kendi memleketlerinde inkılâbı başarmak suretiyle izhar ede[c]eklerdir [göstereceklerdir].

HARB-İ UMUMÎYE KADAR İŞÇİ BEYNELMİLELLERİNİN TARİHİ

AYDINLIK, SAYI 23, TEMMUZ 1924

Birinci Beynelmilel

"Beynelmilel İşçiler Cemiyeti" unvanı taşıyan Birinci Beynelmilel, amele sınıfını beynelmilel bir teşekküle [kuruluşa] bağlamak için yapılan uzun gayretlerin, müteaddid [birçok] teşebbüslerin neticesidir. Daha evvel "Adiller İttihadı [Birliği]" ve bunu müteakip "Komünistler İttihadı [Birliği]" aynı maksatla tesis olunmuştu [kurulmuştu].

Beynelmilel resmen 28 Eylül 1864 tarihinde Londra'da İngiliz, Fransız, İtalyan, İrlanda ve Alman ameleleri mümessillerinin [temsilcilerinin] iştirakiyle [katılımıyla] akd olunan [düzenlenen] bir içtimada [toplantıda] teessüs etti [kuruldu]. Beynelmilel bir cemiyet teşekkülüne [oluşumuna] dair Fransız murahhasları [delegeleri] tarafından ileri sürülen teklif kabul edildi. Ve nizamnamesini [tüzüğünü] tanzim etmek [hazırlamak] üzere bir komite intihap olundu [seçildi].

Yeni teşkilâtın küşad [açılış] nutku ve muvakkat [geçici] nizamnamesi, meclis-i umumide [genel mecliste] âzâ olan Marx tarafından kaleme alındı, bu metin meclis-i umumide [genel mecliste] ve bilâhare [daha sonra] beynelmilelin ilk kongre-

sinde (1866)'da kabul edildi. Küşad [açılış] nutku tamamıyla *Komünist Beyannamesi* ruhunda yazılmıştır.

Bunda beynelmilelin faaliyetinin sınıf mücadelesi zemini üzerinde cereyan edeceği ve hedefi siyasî tahrikât [hareket ettirme] ile amele sınıfının iktisadî kurtuluşunu temin etmek olacağı izah ediliyordu. Proletarya arasında sıkı bir tesanüdün [dayanışmanın] lüzumu bu tarihî vesikada şu cümle ile ifade olunmaktadır:

> "İşçilerin kurtuluşu sadece mahallî veya millî bir mesele değildir; bilakis bu mesele, bütün medenî milletleri alâkadar eder. Zirâ halli [çözümü] onların amelî [pratik] ve nazarî [kuramsal] teşrîk-i mesaisine [işbirliğine] tâbidir."

Birinci Beynelmilel'in Kongreleri

İşçilerin beynelmilel cemiyeti 1864'ten 1873 senesine kadar pâyidar oldu [yaşadı]. Bu müddet esnasında beş kongre, iki konferans akd etti [topladı]. 1865'te Belçika hükümetinin men etmesi yüzünden Brüksel yerine Londra'da, 1866'da Cenevre'de, 1867'de Lozan'da, 1868'de Brüksel'de, 1869'da Basel'de, 1871'de Londra'da, 1872'de Lahey'de. Bakunin taraftarlarıyla anlaşamamak dolayısıyla, iftirâkın [dağılmanın] önüne geçmek için Lahey Kongresi, Beynelmilel'in Londra'dan, Newyork'a nakl olunmasını kararlaştırdı. Beynelmilel'in idam hükmünü vermeye muâdil [denk] idi. Bundan sonraki kongreler 1873'te Cenevre'de, 1874'te Brüksel'de, inhilâle [dağılmaya] sebebiyet veren Bakunin taraftarı federasyonlar tarafından toplanmıştı.

Muhtelif kongre mukarreratı [kararları] arasında en mühimleri sendika meselesi hakkında Cenevre kongresinde (1866), ferdi mülkiyet ve istihsal vasıtalarının [üretim araçlarının] devletleştirilmesi hakkında Lozan, Brüksel ve Basel kongrelerinde ve harp vukuunda [durumunda] amelelerin alacağı vaziyet hakkında Brüksel'de ittihaz [kabul] edilenlerdir. Bu kararlar,

bir taraftan komünizm ve kollektivizm taraftarları, bir taraftan da trade unionist liberal fikriyatın ve Proudhon ve Bakunin'den mülhem [esinlenen] ferdiyetçiliğin mürevviçleri [taraftarları] arasında cereyan eden çetin münakaşalardan sonra ittihaz [kabul] edilebilmişti. Bunların komünizm yolu üzerinde ihmal edilemeyecek bir terakki [ilerleme] teşkil ettikleri inkâr olunamaz. Sendika ittihadlarına [birliklerine] müteallik [ilişkin] olan tezlerde deniliyor ki: "Sendikalar kendi gayelerine uygun her siyasî ve içtimaî [toplumsal] harekete müzaheret etmek [destek olmak] ve proletaryanın faal mücahidleri [aktif mücadeleleri] olmak mecburiyetindedirler." Ve nakl ve mübadele vasıtalarının ve bütün inhisarlı müessesatın [tekelci kuruluşların] devletleştirilmesi, ferdî mülkiyet meseleleri de nihayet kollektivizm esasatına [ilkelerine] göre halledilmişti. Ekseriyet [çoğunluk] arazinin ve taht-üz-zeminin [yer altının] de içtimaileştirilmesi [toplumsallaştırılması] lehinde rey vermişti.

Birinci Beynelmilelin Tarihî Mânâsı

Bizzat amelenin sınıf mücadelesini terviç eden [destekleyen] ve icraatıyla her memlekette amele hareketini canlandıran ilk Beynelmilel İttihad budur. İngiltere'nin büyük burjuva gazetesi, *Times*, Brüksel Konferansı'ndan evvel pek haklı bir tarzda "Bu amele hareketine mümasil [benzer] bir şey bulmak için, Hıristiyanlığın menşelerine kadar çıkmak lâzımdır" dediği zaman, bu teşkilâtın ehemmiyetini [önemini] lâyıkıyla idrak etmiş bulunuyordu.

Bu cemiyetin ahvâlini [durumunu] mûcib olan sebep amele hareketinin süratle büyümesi ve tekâmül etmesidir [gelişmesidir]. Yeni ihtiyaçlar onun dar çerçevesine sığmıyordu ve amele hareketi yeni hamleleri için onu kırmaya mecbur olmuştu.

İkinci Beynelmilel

Birinci Beynelmilel inhilâl eder etmez [dağılır dağılmaz] yeni bir teşkilât vücuda getirmek için mükerrer [tekrar tekrar] teşebbüsler yapıldı. Fakat ancak 1889'da Paris Kongresi esnasında "İhtimaliyâtçılar"la [Olasılıkçılar] "Cezrîler" [Radikaller] birbirlerinden ayrıldığı zaman bir müsbet [olumlu] neticeye varıldı. Müteakiben Brüksel'de (1891), Zürih'te (1893), Londra'da (1896) ve Paris'te (1900) kongreler akd olundu [toplandı]. Bu son kongrede İkinci Beynelmilel'in hakîkî teşkilâtı kuruldu. Kabul edilen mukarrerata [kararlara] nazaran [göre] Beynelmilel'e dâhil olmak isteyen teşkilâtların âtîdeki [gelecekteki] şerâiti [şartları] haiz olmaları icab ediyordu: "1: Sosyalizmin esaslarını -istihsal [üretim] ve mübadele vasıtalarının içtimaîleştirilmesini [toplumsallaştırılmasını], amele sınıfının Beynelmilel İttihad ve faaliyetini, iktidar makamının bir sınıf partisi halinde teşkilâtlanmış proletarya tarafından zaptını- kabul etmek, 2: Sınıf mücadelesi esasını ve siyasî faaliyet lüzumunu tasdik etmek."

Merkezi Brüksel'de bir Beynelmilel Sosyalist Büro teşkil edilmişti. Fakat bunun şubeler üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu. Esasen İkinci Beynelmilel'in vasf-ı mümeyyizi [ayırt edici özelliği] muhtelif aksamı [kısımları] arasında bir ahenk bulunmaması ve merkezin nazımlık [düzenleyicilik] edecek kudretten mahrum olmasıdır.

İkinci Beynelmilel'in İnkışaf [Gelişme] Devresi

1889-1904 seneleri arasında geçen zaman Beynelmilel'in inkişaf [gelişme] devresi addolunabilir. Zürih ve Londra konferansları, sosyalizm ve anarşistliğin iftirakını [ayrılmasını] teyid etmişti. Paris ve Amsterdam kongrelerinde (1904) nezaretlere [bakanlıklara] dâhil olmak meselesi üzerinde şiddetli müna-

kaşalar cereyan etti. Kabul edilen mukarreratta [kararlarda], Beynelmilel'de mevcut iki zıt cereyanın tesiri [etkisi] his olunmaktadır [hissedilmektedir]. Kautsky'nin kaleme aldığı metin, iki temayül [eğilim] arasında bir uzlaşma mahiyetindedir. Ve metne nazaran [göre] Sosyal Demokratlar, burjuva idaresi altındaki hiçbir kabineye iştirak edemeyeceklerdir; fakat fevkalade hâlâtın [olağanüstü hâller] müstesna olduğu kaydı bu düsturun [kaidenin] hükmünü hiçe indirmektedir.

Fakat bu Beynelmilel'in mahiyetini meydana çıkarmak için Beynelmilel siyasetini ve bir Cihan Harbi ihtimali karşısında aldığı vaziyeti tedkik etmek [incelemek] azımdır. Başlıca şiarı "Çarlığa husumet" idi. Muarız [karşıt] emperyalizmlerin çarpışmak üzere bulundukları bu devirde; bir umumî harbin, amele teşkilâtının inkişafına [gelişimine] hâil [perde] olacağını nazar-ı dikkate alan Beynelmilel, harb ve askerlik aleyhtarlığını şiar edinmişti. Kongre kararları harbin sermayedarlık nizamının [kapitalist düzenin] bir zarurî neticesi olduğunu ve harbe karşı en müessir [etkili] mücadele sosyalist tahrikâtı [harekete geçirme] olduğunu kayd ediyordu. Fakat tatbik edilecek usullerde, İkinci Beynelmilel'in ıslâhâtî [reformcu] ve hayalperest temayülâtı [eğilimleri] göze çarpmaktadır. Meselâ Londra (1896) ve Paris (1900) kongrelerinde daimî orduların ilgası, halk milislerinin teşkili, harp ilânından evvel halkın reyine müracaat edilmesi ve kararları her devlet için mutâ' [bağlayıcı] beynelmilel bir sulh mahkemesinin tesisi [kurulması] gibi, amelî kıymeti [pratik değeri] olmayan metalib [talepler] dermeyan edilmiştir [ileri sürülmüştür]. Bütün proletarya metalibi [talepleri] misillû [gibi] bunların da amele sınıfı, parlemanlarda [parlamentolarda] ekseriyeti [çoğunluğu] kazandığı zaman tahakkuk edecekleri [gerçekleşecekleri] ileri sürülüyordu.

İkinci Devre

1904–1914 seneleri arasında emperyalizmler gittikçe daha tehditkâr bir mahiyet alıyorlar. Bir taraftan da beynelmilel amele hareketi süratle inkişaf ediyor [gelişiyor]. İkinci Beynelmilel, harp hakkındaki nokta-i nazarını [bakış açısını] müteaddid [birçok] defalar tasrih etti [açıkça belirtti]. Proletaryanın askerliğe, emperyalizme ve emperyalist harplere karşı, zeval [son] bulmaz husumeti ilân edildi. Bu bahiste Basel Kongresi'nin kararları mühimdir:

> "Kongre, bütün memleketlerin işçilerini, emperyalist sermayedarlığa mukabil [karşılık], proletaryanın beynelmilel tesanüdünü [dayanışmasını] karşı koymaya davet eder. Hükümetler bir cihan harbinin sebebiyet vereceği afetlerin düşüncesiyle, amele sınıfında müthiş bir galeyan ve isyan uyandırmaya kâfi geleceğini takdir etmemekte ısrar edecek olurlarsa caniyane bir cinnet eseri göstermiş olacaklardır. Sermayedarların menfaati, bir hanedanın gizli muâhedelerin tatbiki için kardeşlerinin üzerine silah çekmeyi bir cinayet telâkki ederler [sayarlar]."

Fakat her bir emperyalist harbe karşı sarsılmaz bir husumet ibraz eden Beynelmilel, harp tehlikesini bertaraf etmek [ortadan kaldırmak] için ne gibi vesaite [araçlara] müracaat edeceğini açıkça söylemiyordu. İstotfaret Kongresi'nde de ıslahatçılık [reformculuk] hududunu aşmayan umumî birtakım fikirler ileri sürülüyor, müsbet ve konkret [somut] bir hatt-ı hareket tespit edilmiyordu. Bu kongrede, sol cenahın tazyikiyle ihtilâlkâr [devrimci] ruhta bir karar da ittihaz olunabilmiştir [kabul edilebilmiştir]:

> "Harp ilân edildiği takdirde amele sınıfı ve mebusları, onun serîan [çabucak] hitamını [son bulmasını] temin için delâlet etmeye [yol göstermeye] ve bütün kuvvetleriyle harbin doğuracağı iktisadî ve siyasî buhrandan bil-istifade [faydalanarak] derin halk tabakatı [tabakaları] arasında tahrikât [hareketelenme] yapmaya ve sermayedarlık hâkimiyetinin sukutunu [düşmesini] tesrî etmeye [hızlandırmaya] mecburdurlar."

Sol cenah [kanat] rehberlerinin nazarında bu ifade, harbi proletarya hâkimiyeti için ihtilâlkâr [devrimci] sınıf mücadelesine kalb etmek [çevirmek] demek idi. Fakat vaziyete hâkim olan dar zihniyetli ıslahatçıların [reformcuların] bu tarzda harekete hiç niyetleri yoktu. Emperyalist cihan harbi koptuğu zaman, bu ekseriyet [çoğunluk], kongrelerde kabul ettiği sınıf mücadelesi esaslarını ayaklar altında çiğnedi ve taahhüdatına [taahhütlerine] hıyanet etti. Bu hıyanet İkinci Beynelmilel'in idam hükmüne muadil [denk] idi.

İkinci Beynelmilelin Tarihî Mânâsı

Amele sınıfının muhtelif millî teşkilâtları arasında bir irtibat noktası olmaktan başka bu Beynelmilel'in bir mânâsı yoktur. Aynı zamanda o vakitteki amele hareketinin zaafı, onun üzerinde icra-yı tesir ediyordu [etkide bulunuyordu]. Emperyalizmin inkişafı [gelişmesi] karşısında amele sınıfı aciz bir vaziyette idi. Onun beynelmilel cihazları da, emperyalizme karşı, iktidarı zapt etmek için mücadele eden inkılâpçı bir kuvvet olarak göğüs germek imkânına malik değildi. Harb-i Umumî başlayınca: "Bütün dünya işçileri birleşiniz!" şiarı unutuldu. Millî sosyalist fırkaları "Müdafaa-i milliye" düsturu etrafında toplandılar ve böylece İkinci Beynelmilel ma'nen yıkıldı.

Gelecek nüshada Üçüncü Beynelmilel'den bahsedeceğiz.

ÜÇÜNCÜ BEYNELMİLEL'İN TARİHİ

AYDINLIK, SAYI 24, AĞUSTOS 1924

Başlıca reislerinin, rehberlerinin proletarya davasına hıyanet etmesi neticesi, nasıl İkinci Beynelmilel'in yıkıldığını, *Aydınlık*'ın geçen sayısında izah etmiştik. Amele, millî burjuvaların uşaklığını kabul eden sosyalistlerin iğfalâtına [aldatmalarına] kapılmış, ses çıkarmadan hudut boyuna, cephelere gitmişti. Bu yüzden amele hareketi ânî bir tarzda felce uğruyor, cihan proletaryası, beynelmilel teşekküllerden, nâzım [düzenli] kuvvetlerden mahrum başıboş bir vaziyete düşüyordu.

Hâlbuki beşeriyet [insanlık], o zamana kadar görülmemiş bir fikrî ve ahlâkî karışıklık ve kararsızlık içinde bulunuyordu. Amele sınıfı için beynelmilel bir heyet-i müdîrenin vesayetine, her zamandan daha büyük bir ihtiyaç var idi. Sosyalist partilerinin hıyaneti, gayet fecî bir vaziyet ihdas etmişti [ortaya çıkarmıştı]. Bereket versin ki, inhilâl eden [çöken] Beynelmilel'de öteden beri işçi sınıfının öz menfaatlerini her türlü inhiraf [sapma] temayüllerine [eğilimlerine] karşı müdafaa eden bazı nadir şahsiyetler, proletarya inkılâbı sahasındaki umumî bozgunculuğa karşı, var kuvvetleriyle mücadele vazifesini üzerlerine aldılar. Ellerinden geldiği kadar hâsıl olan [ortaya çıkan] boşluğu doldurmaya gayret ettiler. Bunlar Rus Bolşevikleri, büyük Lenin'in yoldaşlarıdır. Bir Üçüncü Enternasyonal tesisi [kurulması] hususundaki teşebbüsâtı [girişimleri]; bütün insanî fikriyatı ve mefkûreleri [idealleri], bir sel gibi alıp götü-

ren vatanperverlik feverânları [coşmaları] arasında vuku bulan bu fedakâr mücahidlerin cüretkârâne harekâtından bed' ettirmek [başlatmak] lâzımdır.

Bolşevikler Rusya'da 1905-1906 mücadeleleri esnasında çok tecrübe görmüşler, lâfta ihtilâlcilik ile fiiliyat arasında büyük bir mesafe bulunduğunu öğrenmişlerdi. Ameleyi sevk ve idare etmekle mükellef [yükümlü] olanların düşman tarafına geçmesi, onların ihtilâlkâr [devrimci] ruhunu büsbütün galeyana getirdi. Hemen fiiliyata, tahrikâta koyuldular. Harb ilânından birkaç ay sonra bir gazete neşrine başladılar. Heyet-i merkeziyelerinin [merkez kurullarının] nâşir-i efkârı [fikrî yayın] olan bu gazetenin ilk sayısı 1 Teşrînisânî [Kasım] 1914'te çıktı. Bunda Lenin diyor ki:

> "Fırsatçılığa (oportünizme) mağlup olan İkinci Beynelmilel öldü. Kahrolsun fırsatçılık!.. Yaşasın hainlerden ve oportünistlerden kurtulmuş Üçüncü Beynelmilel!..
> "On dokuzuncu asrın son sülüsü [üçte biri] ile yirminci asır mebâdîsi [başlangıcı] esnasında en berbat bir sermayedarlık esareti hüküm sürdü. Bu uzun sulh devrinde İkinci Beynelmilel faideli bir proletarya kitleleri teşkilâtçılığı vazifesi gördü. Üçüncü Beynelmilel'in vazifesi ise, proletaryayı kapitalist hükümetlere karşı ihtilâlkâr [devrimci] mücadeleye, iktidarı zapt etmek ve sosyalizmin galebesini [galibiyetini] temin etmek için vatandaş muharebesine hazırlamak olacaktır."

Aynı gazetede birkaç hafta sonra Zinoviev'in bir makalesinde âtîdeki [aşağıdaki] satırlara tesadüf edilmektedir:

> Ya Beynelmilel İhtilâlci Sosyal Demokrasi" şiarını kabul edecek ve ona lâyık olmaya çalışacağız. Yahut da sefilâne sürüneceğiz. Önümüzdeki muharebelere [savaşlara] kendimizi ve bütün amele hareketini alıştırmaya mecburuz. Ya öleceğiz yahut vatandaş muharebesi [sınıf savaşımı] bayrağı altında yeneceğiz."

Ameleyi milletler muharebesi aleyhine çevirmeye ve ona bir ihtilâlci ruh vermeye çalışan neşriyat bu iki misalde görüldüğü

gibi daima büyük bir samimiyet ve vuzuh [açıklık] ile temayüz etmektedir [kendini göstermektedir]. Maatteessüf [ne yazık ki] bu yazıların muhtelif memleketlere gönderilmesi ve dağıtılması yenilmez güçlüklere çarpıyordu. Halk kitlelerini sermayedar menfaatleri lehine israf eden burjuva hükümetleri, kurbanlarının gözünü açacak bu nevi neşriyata karşı, gayet sıkı tedbirler ittihaz etmişlerdi [almışlardı]. Arzu edildiği mikyasta [ölçekte] tahrikât yapmak mümkün olmuyordu. Fakat bütün güçlüklere rağmen, bir beynelmilel toplantı lehinde kuvvetli bir cereyan uyandırabilinmişti.

Zimmerwald Konferansı

Harbe duhûl [girme] aleyhinde bulunmuş yegâne sosyalist partisi İtalya'nınkidir. Bu partinin teşebbüs ve davetiyle, Beynelmilel'in ihyası [diriltilmesi] lehindeki cereyana, amelî [pratik] bir şekil vermek için, 1915 senesi Eylül ayı bidâyetinde [başlangıcında] İsviçre'nin Zimmerwald şehrinde bir konferans akd olundu [düzenlendi]. Sınıf mücadelesine ve beynelmilel tesanüde [dayanışmaya] sadık kalan tekmil amele teşkilâtlarına bu konferansa iştirak [katılma] hakkı verilmişti. Konferans azaları meyanında [arasında] Almanya, Fransa, İtalya, Balkanlar, İsveç, Norveç, Lehistan, Rusya, Hollanda ve İsviçre murahhasları [delgeleri] mevcud idi.

Islahatçı sulhperverlerden [reformcu barışseverlerden] ihtilâlci Marksistlere kadar, sosyalizm hareketi içinde çarpışan bütün nokta-i nazarlar [bakış açıları] ve temayüller [eğilimler] burada temsil edilmişti. Uzun münakaşalardan sonra, ihtilâlci ruhu uyandırmaya çalıştıklarından dolayı, zulme uğrayanları numune-i imtisal [uyulacak örnek] olarak tavsiye ve emperyalist harbi takbih eden [kınayan] bir karar ittihaz olundu [alındı]. Bu karar İkinci Beynelmilel'inkiler tarzında muğlâk ve müşev-

veş [belirsiz] olmakla beraber her hâlde ileriye bir adım telâkki olunabilir [sayılabilir].

Zimmerwald Solu namını alan ekalliyet [azınlık] grubu ayrıca bir beyanname neşr etti. Bunda:

"Harp tahsisatları [ödenekleri] reddedilmeli, sosyalistler burjuva kabinelerinden çıkmalı, parlamento kürsülerinde ve gazete sütunlarında harbin emperyalist vasfı teşhir olunmalı, hükümetler aleyhine nümayişler [gösteriler] tertip edilmeli, Beynelmilel tesanüd [dayanışma] lehinde siperlerde propaganda yapılmalı, iktisadî grevler himâye edilerek bunların siyasî greve tahavvülüne [dönüşmesine] çalışmalı, içtimaî sulh [toplumsal barış] şiarına karşı vatandaş muharebesi [sınıf savaşımı] mefhumu ileri sürülmeli" deniliyor. Bu teklifi reddetmesi Zimmerwald ekseriyetinin [çoğunluğunun] mahiyetini gösterir. Aynı ekseriyet [çoğunluk], maksadı bir yeni Beynelmilel yaratmak olmadığını ilân etmeye lüzum görmüştü. Maamâfih [bununla beraber] bir (Beynelmilel Sosyalist Komisyon) intihap etmek [seçmek] suretiyle (Beynelmilel Sosyalist Büroya) karşı hasım vaziyeti almış ve bil-fiil Üçüncü Beynelmilel'i tesise [kurmaya] teşebbüs etmiş oluyordu.

Kienthal Konferansı

Üçüncü Beynelmilel lehindeki hareket süratle inkişaf ediyordu [gelişiyordu]. Zimmerwald'den tam sekiz ay sonra 1916 Nisan'da yeni bir konferans toplanmasına lüzum görüldü. Bu içtima [toplantı] yine İsviçre'de Kienthal şehrinde akd olundu [yapıldı]. İlk konferansın sol cenahını [kanadı] teşkil eden ihtilâlcilerin nüfuzu artmıştı. Harbe karşı beynelmilel ihtilâlci mücadele –yani bir Üçüncü Beynelmilel teşkili [kurulması] lüzumu, bu defa daha aşikâr bir tarzda tezâhür etti [göründü]. Birçok risaleler, el ilânları tertip olundu [hazırlandı]. Bin bir güçlükle bunlar dağıtıldı. Ve yapılan ciddî tahrikât [harekete

geçirme] sayesinde, ihtilâlkâr [devrimci] sınıf mücadelesi fikrine revaç verildi [itibar kazandırıldı].

Kienthal Konferansı da daimî bir komisyon intihap etmişti [seçmişti]. Fakat 1917 Şubat'ında ilk Rus inkılâbı patladığı zaman, bu teşkilâtın en faal âzâsı Rusya'ya gitti. Bu suretle Üçüncü Beynelmilel lehindeki mücadelenin merkezi de oraya intikal etmiş oluyordu. Zinoviev yoldaşın dediği gibi, Üçüncü Beynelmilel daha doğumunda talihini Rus inkılâbının talihine bağlamıştır. 1917 Mayıs grevinde kabul edilen şiar "Komünist Beynelmilelinin kurulması" idi. Bu vesile ile İkinci Beynelmilel'in mesul [sorumlu] şahsiyetleri büsbütün burjuvazi cephesine geçtikleri cihetle [için], bu tezahürat [gösteri] şiddetli bir şekil almıştı.

Beynelmilel'i İhyâ İçin Teşebbüsler

Rus inkılâbı, İkinci Beynelmilelciler arasında da bir galeyan husule [meydana] getirdi. "Müdafaa-i millîye[ulusal savunma]§ ve "mukaddes vahdet [kutsal birlik]" bataklıkları içinde uyuşmuş kalmış olan sosyalist partileri, ânî bir tarzda Beynelmilel teşkilâtlarını canlandırmak ihtiyacını hissettiler. 1917 Nisan'ından Haziran ayına kadar birçok çarelere başvuruldu. Haziran'da Alman ve Avusturya sosyal demokratları ile İkinci Beynelmilel Bürosu erkânı [ileri gelenleri] beyninde [arasında] bir mülâkat vuku buldu. Fakat bi-tarafların [tarafsızların] ısrarlarına rağmen Fransız sosyalistleri "düşman" ile temasa geçmekten ictinap ettiler [çekindiler].

Maamafih [bunanla beraber] Rusya vekayii [olayları] sosyalistler arasında bir buhran tevlid etmişti [doğurmuştu]. Stokholm'de bir beynelmilel konferansa iştirak etmeyi [katılmayı] İtilâf sosyalistleri kabul ettiler. Fakat bu konferans da, Fransız ve İngiliz hükümetlerinin kendi memleketlerinin murahhaslarına [delegelerine] pasaport vermemeleri ve hareket-

lerine mümanaat etmeleriyle [engel olmalarıyla] akîm [sonuçsuz] kaldı.

Harb sonuna yaklaşıyor ve Rus İnkılâbı inkişaf ediyordu [gelişiyordu]. Merkezî ve Garbî Avrupa sosyalistlerinin su-i niyetleri [kötü niyetleri] ve Bolşeviklerin kendi işleriyle meşgul olmaları neticesi, amele sınıfının yeni bir beynelmilel teşkilâta bağlanması bir seneden fazla bir tehire [gecikmeye] uğradı. Merkezi Avrupa hükümdarlıklarının sukutundan [düşüşünden] birkaç ay sonra, Rus ihtilâlcileri Üçüncü Beynelmilel'in tesisi [kurulması] için resmen teşebbüste bulundular. Harbi müteakip Avrupa üzerinden geçen ihtilâl dalgaları ve Almanya isyanları ve nâzım [düzenli] bir teşkilâtın yokluğunu elim bir tarzda hissettirmişti. Artık bunu kurmak için zemin müsaid olduktan mâadâ, cereyan eden vekayî [olaylar] tarihî bir zaruret karşısında bulunulduğunu katiyetle gösteriyordu. Cihan-şümul [dünya çapında] bir değişme hareketinin ilk alâimi [belirtileri] olan ihtilâlkâr mücadelâtı [devrimci mücadeleleri] usul dairesinde ihzar etmek [hazırlamak] ve teşkilât altına almak elzemdi.

Üçüncü Beynelmilel'in Birinci Kongresi

24 Kanunusani [Ocak] 1919 tarihinde Bolşevik Partisi'nin merkezî heyeti, Leh, Macar, Alman, Avusturya ve Letonya komünist partilerinin haricî büroları, Finlandiya Komünist Partisi'nin ve Balkan Sosyalist Federasyonu'nun merkez komiteleri bir müşterek beyanname ile, Moskova'da bir kongre akd olunmasını [toplanmasını] teklif ettiler. Bu vesikada sosyalizmin ihtilâlci nokta-i nazarı [devrimci bakış açısı] vâzıh [apaçık] bir tarzda teşrih olunmaktadır [açıklanmaktadır].

Sermayedarlık nizamının inhilâliyle [çözülmesiyle] beraber, Avrupa harsının [kültürünün] da yıkılmasına şahit olduğumuz kaydedilerek, proletaryanın vazifesi derhal iktidarı zapt etmek olduğu üzerinde ısrar ediliyor. Ve bu zapt keyfiyeti [konusu]

burjuva devlet makinesinin imhası ve proletarya devlet makinesinin teşkili [oluşturulması] demek olduğu tasrih olunuyordu [açıkça belirtiliyordu]. Yeni makine amele sınıfının diktatörlüğünü temsil edecek, istismarcı [sömürücü] sınıfın bütün varlıklarını müsadere edecek [zorla alacak] ve usul-ü dairesinde onu ezecektir.

> "Proleter devleti burjuva ihtilâlciliği hayaline kapılmayacaktır. Tamamıyla halkın malı olması icab eden araziyi ve istihsal vasıtalarını [üretim araçlarını] müsâdere edebilmek [zorla alabilmek] için burjuvaziyi silâhtan tecrid etmek ve ameleyi silâhlandırmak lâzımdır. Başlıca mücadele usulü ihtilâlci kitlelerin hareketidir. Bu hareket burjuva devletine karşı müsellâh [silâhlı] isyana kadar gidebilir."

Beyannamede, kendilerine karşı alınacak vaziyet [tutum] nokta-i nazarından [bakış açısından], sosyalistler üç gruba tefrik olunmaktadır [ayrılmaktadır]:

1) Burjuvalarla ele ele mücadele eden vatanperver sosyalistlere karşı amansız bir mücadele.
2) Sosyalizm içinde bir orta yer, merkezî mevki işgal edenlerin reislerini bilâ-ârâm [durmaksızın] tenkid ve teşhir; mecburiyet hâsıl olursa bunlardan büsbütün ayrılmak.
3) Proletaryanın ihtilâlci unsurlarından mürekkep üçüncü grubu teşkilâtlandırmak.

Kongreye 39 parti ve teşkilât davet edilmişti. Ve gaye şu cümlede hülâsa edilmişti: "Bir hücum uzvu [organı] yaratarak, Komünist Beynelmilel'in harekâtını tanzim etmek [düzenlemek] ve muhtelif memleketlerdeki hareketlerin menâfiini [çıkarlarını] beynelmilel ihtilâlin umumî menfaatlerine tâbi kılmak."

Beyannamenin neşrinden [yayımlanmasından] bir buçuk ay kadar sonra Mart 1919'da kongre toplandı. Fakat bu esnada Rusya tamamen muhâsara [kuşatma] altında idi. Denikin ve Kolçak sürüleri Moskova'nın kapılarına yaklaşmıştı.

Murahhaslardan [delegelerden] ancak küçük bir kısmı davete icab edebildi. Esaslı amele meseleleri arzu edildiği gibi ta'mîk edilemedi [derinlemesine incelenemedi].

Beynelmilel'in tesisi [kurulması], beş müstenkif [çekimser] reye karşı ittifak ile kararlaştırıldı. Alman murahhasları [delegeleri] bu teşebbüse taraftar olmakla beraber, ortalığın son derece karışık olmasından tereddüde düşerek, reye [oylamaya] iştirak etmemişlerdi [katılmamışlardı]. Müzakeratın [müzakerelerin] pek fena şerâit [şartlar] altında cereyan etmiş olmasına mebnî [dayalı olarak] kat'î teşkilât işi ikinci kongreye bırakılarak, Rus, Alman, Macar, İsviçre, İskandinavya partileri ve Balkan [Sosyalist] Federasyonu mümessillerinden [temsilcilerinden] mürekkep bir icra [yürütme] komitesi teşkiliyle iktifâ olundu [yetinildi]. Kongre son iş olarak bütün cihan proletaryasına hitaben bir beyanname neşretti [yayımladı].

Kabul edilen belli başlı tezler ve kararlar şunlardır: Komünist Beynelmilel'in partilere talimatı, burjuva halkçılığı ve proletarya diktatörlüğü, sosyalist cereyanlara karşı hatt-ı hareket, beynelmilel umumî vaziyet. Bu kıymetli lâyihaların [tasarıların] ekserisi [çoğunluğu] bizzat Lenin tarafından kaleme alınmıştı.

İkinci kongreye kadar geçen müddet zarfında, icra [yürütme] komitesi, mevcud buhran dolayısıyla, pek çok zahmet çekti. En yakın memleketlerle temas temini bile çok güç bir iş idi. Hatta Avrupa'dan gazete celbine [getirtilmesine] bile imkân bulunamıyordu. Bütün bu güçlüklere rağmen icra [yürütme] komitesinin her yerde nokta-i nazarını [bakış açısını] ilân etmeye muvaffak olması şayan-ı hayrettir [hayret vericidir]. Bu müdahalelerden gayet kıymetli neticeler elde edildi. Az zamanda icra [yürütme] komitesi, İkinci Beynelmilel'e muhalif olanlar için bir temerküz [toplanma] noktası oldu.

İtalya Sosyalist Partisi, 1919 Mart'ında, yeni Beynelmilel'le dâhil olmak talebinde bulundu. Bunu Mayıs'ta Norveç Amele Partisi'nin ve Bulgar Sosyalist Partisi müracaatı takip etti.

Haziran'da İsveç Sol Sosyalist Partisi ve Macaristan Sosyalist-Komünist Partisi iltihak ettiler, ilh.

Üçüncü Beynelmilel ehemmiyet [önem] kesb ettiği [kazandığı] nisbette İkinci boşalıyordu. İlk zamanlar, ordusuz bir bayraktan ibaret olan Komünist Beynelmileli, bir sene nihayetinde, bu bayrak etrafında kocaman bir ordu cem etti [toplandı] ve muvaffakiyetli [başarılı] mücadeleler yaptı.

İkinci Kongre

Üçüncü Beynelmilel'in bu tarzda inkişafı [gelişimi] yeni yeni birtakım mesâil [sorunlar] ihdas ediyordu [ortaya çıkarıyordu]. Kendisine iltihak eden [katılan] sosyalist partileri, çizilmiş olan cezrî [köklü] inkılâp yolunda yürümek için, icab eden hazırlıktan, ihtilâlci ruhtan mahrum bulunuyorlardı. Komünistlerin sendikalarda ne şekilde çalışabileceği, parlamentarizme karşı nasıl bir siyaset takip olunacağı, milliyet ve müstemleke [sömürge] meselelerinde ne yolda hareket edileceği hakkındaki fikirleri henüz vuzuhsuzluktan [açıklıktan yoksun olma durumundan] kurtulamamıştı. Bütün bu muğlak mesâile [sorunlara] dair telâkkilerini [görüşlerini], sarih [açık] ve müdellel [delilli] düsturlarda [kurallarla] tespit etmek için bir kongre akdine [toplanmasına] şedîd [şiddetli] bir ihtiyaç vardı.

Beynelmilel komünizmin bu mübrem [zorunlu] ihtiyaca cevap veren ikinci kongresi 17 Temmuz 920 tarihinde Petrograd'da in'ikad etti [toplandı].

Birçok esaslı kararlar ittihaz olundu [alındı]. Bunlarda amelî [pratik] tecrübelere istinaden, proletarya devleti şiarı ve bunun muhtelif memleketlerde tatbikatı [uygulanması] meselesi, etraflı bir tarzda tarif olunuyor ve komünist partilerinin mahiyetleri ve vazifeleri ve çalışma usulleri hakkında, iltibâssız [tereddütsüz] nokta-i nazarlar [bakış açıları] tespit ediliyordu. Sendikalarda faaliyet ve intihabata [seçimlere] iştirak [katılma]

meseleleri etrafında gayet şiddetli münakaşalar cereyan etti. Sendikalar hakkında: "Komünistler sendikalara girerek, onları sermayedarlığa karşı muharebe uzuvları [savaşım organları] ve komünist mektepleri haline getirmelidirler" düstûru [ilkesi] takip edildi. Ziraat ve müstemleke [sömürge] meseleleri hakkında da esaslı tezler vücuda getirildi. Ve son iş olarak da Üçüncü Beynelmilel'in nizamnamesi [tüzüğü] tespit olundu. Bu vesile ile pek hararetli münakaşalara sebebiyet veren meşhur 21 duhûl [dâhil olma] şartı müzakereye kondu. Oportünistler bu şartlara şiddetle hücum ediyorlardı.

Amele nezdinde Komünist Beynelmilel'in kazandığı rağbet icabı kitlelerin tazyikiyle [baskısıyla] birçok eski reisler de, ona dâhil olmaya mecbur olmuşlardı. Fakat dimağları [zihinleri] tasallüb etmiş [kaskatı kesilmiş] olan bu lâf inkılâpçıları, fırsatçı siyasetlerinden ferâgat etmiş [vazgeçmiş] değillerdi. Bunların yeni icraat Beynelmilel'ine, İkinci kadîd [kurumuş] Beynelmilel'in zihniyetini, ürkek ruhunu ithal etmeleri [sokmaları] tehlikesi baş göstermişti. Yeni doğan komünist partilerini bunların tesirinden [etkisinden] korumak elzemdi. Yirmi bir şart bu müdafaa [savunma] ihtiyacından neş'et etmişti [kaynaklanmıştı].

Kongre 17 Ağustos 1920'de hitam [son] buldu.

Eylül'de Çekoslovak Sosyal Demokrat Partisi ikiye ayrıldı. Büyük bir ekseriyet 21 noktayı kabul ederek Beynelmilel'e girdi.

Teşrinievvel'de [Ekimde] Almanya Müstakil Sosyal Demokratları'nın "Halle" şehrinde akd ettikleri [yaptıkları] kongre ekseriyeti, iltihak [katılma] lehinde karar verdi. Kânunuevvel'de [Aralıkta] bu ekseriyet [çoğunluk] ile Alman Komünist Partisi namını alan Spartaküs grubunun birleşmesi meselesi halledilerek, büyük bir kitle partisi vücud buldu.

Kânunuevvel [Aralık] nihayetinde "Tours" Kongresinde, kahir bir ekseriyet [ezici bir çoğunluk], Fransız Müttehit [Birleşik]

Sosyalist Partisi'nin Komünist Beynelmilel'ine duhûlünü [dâhil olmasını] terviç etti [destekledi].

1921 Kânunusani'sinde [Ocak'ında] İtalya Sosyalist Partisi inkısama [bölünmeye] uğradı. Bu parti heyet-i mecmuasıyla [genel yapısıyla] yeni teşekküle [oluşuma] dâhildi. Fakat ıslahatçı [reformcu] ekseriyet [çoğunluk] 21 şartı reddettiği için, ekalliyet [azınlık] ayrılarak, müstakil [bağımsız] bir parti teşkil etti [kurdu].

Amele hareketi olan tekmil memleketlerde, bu ayıklanma ve temizlenme ameliyesi [pratiği], aynı tarzda cereyan ediyordu. Bazı partiler İkinci Beynelmilel'i terk ediyor, fakat doğrudan doğruya yeni teşekküle [oluşuma] iltihak etmeyip [katılmayıp], müteredditd [tereddütlü] bir intizar [gözleme] vaziyeti [tavrı] muhafaza ediyorlardı. Bilâhare [daha sonra] bu gibiler "Sosyalist Partileri Beynelmilel Birliği" unvanı altında, ayrı bir teşkilât vücuda getirdiler ki, buna İki Buçukuncu (2 ½) Beynelmilel namı verildi. Bu tesmiyenin [adlandırmanın] sebebi, her meselede İkinci ve Üçüncü arasında raks eden nokta-i nazarlar [bakış açıları] müdafaa etmesidir [savunmasıdır].

Üçüncü Beynelmilel, faaliyet ve icraat içinde tedricen [zamanla] teşekkül ve inkişaf ettiği [geliştiği] için, kongreleri ayrı ayrı tetkik edilmeye muhtaçtır. Diğer kongrelerinden gelecek sayımızda bahs edeceğiz.

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm, Türkiye'nin kuruluş sürecinde işçi sınıfını örgütlemeye ve ideolojik alanda Marksist bir ağırlık oluşturmaya çalışan Şefik Hüsnü'nün *Aydınlık* dergisindeki yazılarının tematik bir derlemesi olarak tarihsel bir değer taşıyor.

Türkiye'de Sosyalist Düşüncenin Klasikleri dizisinin ikinci kitabı olan *Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm,* Türkiye'de komünist hareketin kurucularından Şefik Hüsnü'nün, Türkiye'de Marksist düşüncenin temellerini atan *Aydınlık* dergisindeki yazılarının tematik bir derlemesidir.

Toplumsal Sınıflar, Türkiye Devrimi ve Sosyalizm'de yer alan ilk yazının tarihi 1 Haziran 1921, son yazının tarihi ise Şubat 1925'tir. İlk yazı yayımlandığında İstanbul işgal altındadır. Son yazı yayımlandığında ise Takrir-i Sükûn Kanunu çıkmak üzeredir. Bu zaman aralığı Türkiye tarihinin en kritik evrelerinden birine işaret eder. Kitap, Türkiye'de sosyalist düşüncenin kurucularından birisinin Türkiye'nin şekillenişine ilişkin görüşlerini, eleştirilerini, önerilerini, öngörülerini ve gözlemlerini yansıtması bakımından son derece önemli, değerli ve ilginçtir. Kitaptaki yazılarda yer alan gözlem, saptama ve çözümlemeler Türkiye devrimini toplumsal sınıfların mücadelesi ekseninde, Türkiye'yi içinde şekillendiği tarihsel dönemin ve bölgenin özellikleri içinde ve bunu da dünya kapitalizminin genel bağlamının geleceğe yönelik eğilimleri yönünde kavrar. Yazılara yansıyan gözlemlerde dünyadan Türkiye'yi ve Türkiye'den dünyayı görebilmenin bakışımlı açıları, Türkiye toplumunu her yöresinden ve kesiminden insanları aracılığıyla tanımanın sıra dışı zenginliği ve düşünceye sürekli derinlik kazandıran ender bir aklın açılımları hissedilir.

Yordam Kitap
YordamKitap YordamKitap

22 TL. KDV DAHİL
ISBN 978-605-172-219-1
9 786051 722191